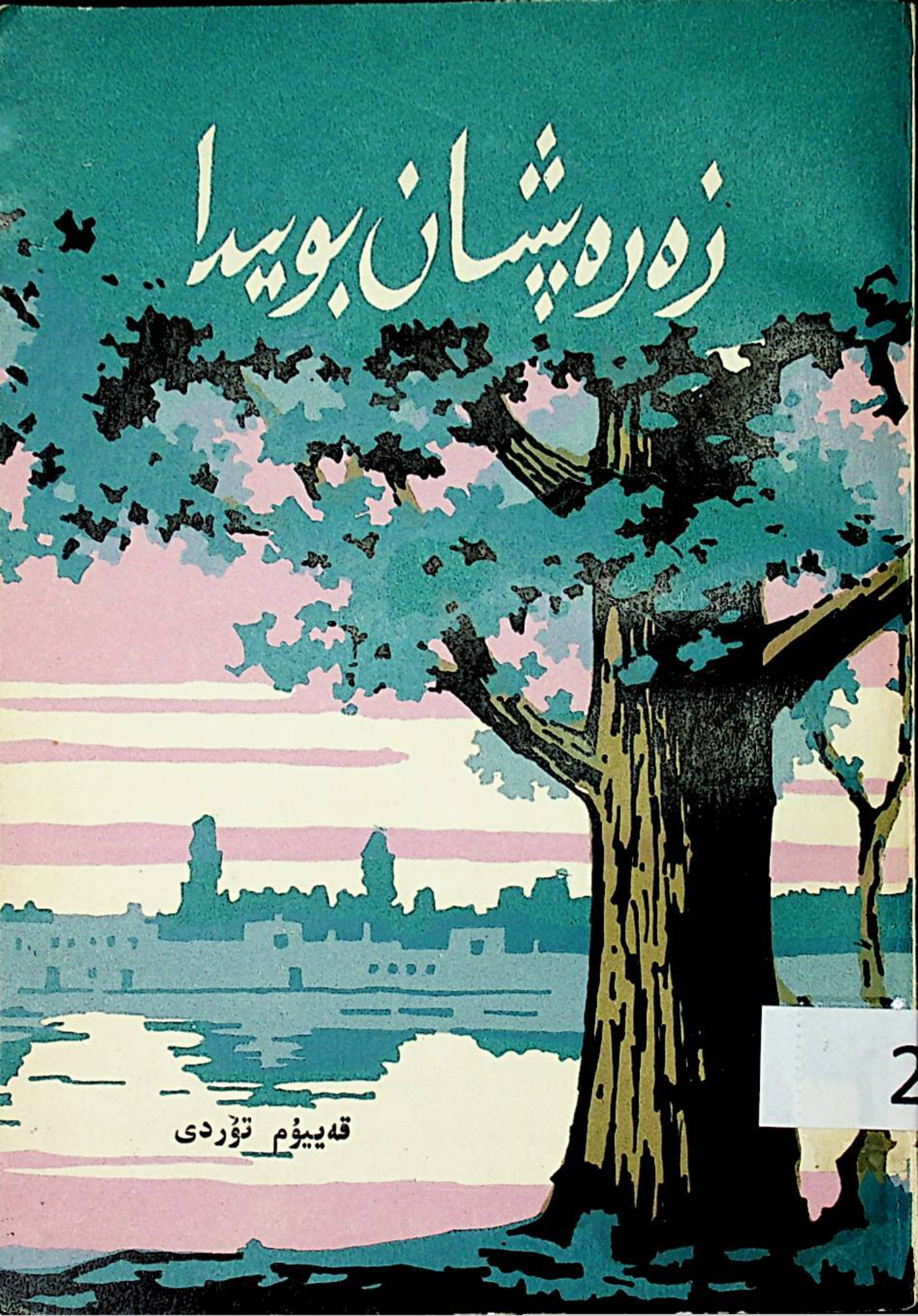

زەرەپشان بويىدا

قەييۇم تۇردى

2

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

قەييۇم تۇردى

زەرەپشان بويىدا

(ھىكايە ۋە ئوچېرىكلار)

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

مەسئۇل تەھرىرى: ئەخەت ھاشىم

زەرەپشان بويىدا
(ھېكايە ۋە ئوچېركلار)

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى نەشر قىلدى
شىنجاڭ شىنخۇا كىتاپخانىسى تارقىتىدۇ
شىنجاڭ شىنخۇا باسما زاۋۇدىدا بېسىلدى
1981 - يىل 1 - ئاي 1 - نەشرى
1981 - يىل 2 - ئاي 1 - بېسىلىشى
كىتاپ نومۇرى: M10098·459
باھاسى: 0·40 يۈەن

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

نەشرىياتتىن

يولداش قەييۇم تۇردى 1937 - يىلى 1 - ئايدا قەشقەر شەھرىدە كىچىك تىجارەتچى ئائىلىسىدە تۇغۇلغان، باللىق - ئۆسمۈرلۈك چاغلىرى قەشقەرنىڭ سەمەن، سۇزاق يېزىلىرىدا ئۆتكەن. 1944 - يىلدىن 1951 - يىلغىچە قەشقەر قوناق بازىرى باشلانغۇچ مەكتەپتە، قەشقەر دارىلمۇئەللىمىن قارمىغىدىكى ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇغان. 1954 - يىلى 6 - ئايدا شىنجاڭ مىللەتلەر ئىنستىتۇتىنى پۈتتۈرگەندىن كېيىن، «شىنجاڭ گېزىتى» ۋە «يەكەن گېزىتى» تەھرىر بۆلۈملىرىدە مۇخبىر - تەھرىر بولۇپ ئىشلىگەن. 1979 - يىلى 6 - ئايدىن ئېتىۋارەن شىنجاڭ خەلق نەشرىياتىدا ئىشلەمەكتە.

قەييۇم تۇردىنىڭ دەسلەپكى ھېكايە - ئوچېركلىرى 1955 - يىلدىن باشلاپ جامائەتچىلىك بىلەن يۈز كۆرۈشتى. 1976 - يىلى «قىزىلتاغ ئېتىكىدە» ناملىق رومانى، 1979 - 1981 - يىللىرى «كۈرەشچان يىللار» ناملىق 3 توملۇق رومانىنىڭ ئالدىنقى ئىككى تومى — «تاڭ ئالدىدا»، «زەرەپشان ئۈستىدە نۇر» ئېلان قىلىندى.

بۇ توپلامغا يازغۇچىنىڭ جەنۇبىي شىنجاڭ يېزىلىرىدا مۇخبىرلىق بىلەن شۇغۇللانغان چاغدا يازغان بىر قىسىم ھېكايە - ئوچېركلىرى تاللاپ كىرگۈزۈلدى.

مۇندەرىجە

ھېكايىلەر

قىزىل يۇلتۇزى بار شەپكە 3
زەرەپشان بويىدا 29
زەينەپخان ھەققىدە ھېكايە 50
مېنىڭ دۇنيجاڭ 87
قۇدرەت 114
ئايخاننىڭ يېڭى ھېكايىسى 136
مۇسا تاغامنى ئەسلەيمەن 160

ئوچېركلار

پىلە ئانىسى 191
شەمشەرىخان 213
ئوراز بوۋا 220
ئارزۇلار ئەمەلدە 230
ئەزىز ۋە ئۇنىڭ دوستلىرى 235
جېنىم ياشىرىۋاتىدۇ 245
مېنىڭ يېزام (ئەسلىمە) 250

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

ھېكايىلەر

قىزىل يولتۇزى بار شەپكە

دىخانىمىكىن - كادىرمىكىن

كوكبۇلاق يېزىسى — يىراقتىن قارىغاندا خۇددى تاغ باغرىغا جايلاشقان كىچىككىنە يېشىل باققا ئوخشايدۇ. ئۇ-نىڭ ئىككى تەرىپى سايلار ۋە توپىلىكلەر بىلەن خوشنا بولۇپ، كەينى تەرىپىدە مەشھۇر كوئېنلۈن تىزمىلىرىدىن بولغان ھەيۋەتلىك قىزىلتاغ قەد كوتىرىپ تۇرىدۇ. ئالدى تەرىپىدە بولسا، ئىلان باغرى سوزۇلغان كاداڭ ھارۋا يو-لىنى كوز قوينىغا ئېلىپ پايانسىز بوز يەر يېيىلىپ ياتىدۇ.

كوكبۇلاق يېزىسىدىكى كىشىلەرنىڭ نەزىرىدە بۇ يىل باھار بالدۇر كەلگەندەك قىلدى؛ باھار ھەقىقەتەن بالدۇر كەلدىمۇ ياكى كىشىلەر باھارنىڭ ئالدىغا ئوتۇۋېلىپ، كوڭلىدە باھار تۇيغۇسى ھىس قىلىشىپ قالدىمۇ — بۇنىسى ئانچە ئېنىق ئەمەس، ئەمما، مۇشۇ ھەقتە قىزغىن تالاش-تارتىش بولۇۋاتقان كۇنلەرنىڭ بىرىدە، چۇش - پىشىن ۋاق-تى بىلەن بىر كىشى بوز ئىچىدىن چىقىپ، يېزىغا كىرىپ كەلدى.

يېزىغا كىرىدىغان ئېغىزدىكى دوڭمۇشتا ئۇچ - توت

كىشى قىزىق پاراڭ سالغاچ، تەمكىن ئولتۇرۇپ زەمبىل بو-
قوۋاتاتتى. ئۇلاردىن سەل نېرىدا — يېڭى سېلىنغان ئىما-
رەتنىڭ سۇپىسىدا ئولتۇرۇپ، ئاپپاق ساقاللىق بىر كىشى
ساتراچقا ساقال - بۇرۇتىنى ياستىتىۋاتاتتى. ئۇلار بوز تە-
رەپتىن كېلىۋاتقان كىشىنى كۆرۈپ "كىمكىنە - بۇ؟" دېگەن-
دەك قىلىپ، بىر پەس تۇرۇپ قېلىشتى.

ھازىرچە نا مەلۇم بولغان بۇ كىشىدە بىر قارىماققا
دەررۇ كۆزگە چېلىققۇدەك ھېچنىمە يوق ئىدى. مۇرىسىگە
شىڭگىلى تېگىلغان بولۇپ، ئۇنىڭغا ئەپچىل بىر كەتمەن، ئىك-
كى جىلىك كەلگۈدەك بىر ئوغاق قىستۇرۇۋالغان. بوي -
تۇرقى تەمبەلگىنە بولۇپ، بېشىدا تېرە قۇلاقچا، ئۇستىدە
سۇزۇلگەن ماش رەڭ چاپان ۋە بىرنەچچە يېرىگە ياماق
چۈشكەن پاختىلىق شىم بار ئىدى. چىرايى بۇغداي ئوڭ-
لۇك بولۇپ، يۈزىنىڭ كېپتى سەل كىچىكرەك بولسىمۇ،
لېكىن چوڭ - روشەن كۆزلىرى ئەتراپقا ئىنتىلىپ - ئىنتىلىپ
قارايتتى.

بوۋاي ئۆز ئالدىدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقان بۇ كىشىگە
سىنچىلاپ كۆز سالدى، يول ياقىلىرىدىكى كىشىلەر ناتونۇش
يولۇچىغا ھېرىسلىق بىلەن ئۇزاق تىكىلىپ قاراشتى ھەم
بۇ نامەلۇم كىشىنىڭمۇ ئۆزلىرىگە قىزىقىپ قاراۋاتقانلىقىنى
كۆرگەندە، ئۇنىڭ كۆزلىرىدە نىمىنىڭدۇر يالتىراپ چاقناۋات-
قانلىقىنى ۋە بۇ چاقناشنىڭ تولىمۇ يېقىملىق ئىكەنلىكىنى
سېزىشتى......

— قارا، قوشماق ئاكا، — دېدى ساتراچ، بوۋاينىڭ
ساقىلىنى ياساشقا تەمشىلىپ تۇرۇپ، — كىمدۇ - بۇ؟ ئەجەپ

بىر قاراپ كەتتى ـ يا......

— قارىسا قارىغاندۇ، سەنمۇ قارىدىڭغۇ......

— بىز تونۇمايمىز ئەمەسمۇ.

— ئۇمۇ سىنى تونۇمايدىغۇ.

قوشماق ئاكا شۇنداق دىسىمۇ، نىمىنىدۇ ئويلاپ قالـدى. لىكىن نىمىنى ئويلىغانلىغىنى ئۆزىمۇ بىلمىدى.

— قىزىق، كىم ئىكەنا ـ بۇ؟ — بوۋاي بىلىمەر ـ بىـلىنمەس قىلىپ ئۆز ئۆزىگە شىۋىرلىدى، — دىخانمىكىن، كادىرمىكىن؟ كەتمىنىمۇ، ئوغىقىمۇ بار، كەتمەننىغۇ ئىشلىتەر، بۇ كەملەردە ئوغاقنى نىمىمۇ قىلار؟......

يىزا ئىچىدە قاش قارايغان مەھەلدە قوشماق ئاكا بۇ تەرەپكە ئوتكەن كىشلەردىن يەنە بىر گەپ ئاڭلىدى:

— ھىلىقى كىشى دادۇيىنىڭ ئايىغىدىكى يەرلەرنى ئارىلاپ يۈرگۈدەك؛ 1 ـ ئىشلەپچىقىرىش دۈيىنىڭ پادىچىسى ئوسمان قويلىرىنى تاشلاپ قويۇپ، ئۆزى نەگىدۇر كىتىپتىكەن، ھىلىقى كىشى شالاڭ قار ئۈستىگە تىۈغۈپ قويغان ئىككى قوينىڭ قوزىسىنى خۇددى بوۋاق باللىنى يوگىگەندەك چاپىنىغا يوگەپتۇ ـ دە، كوتىرىپ كىلىپ، بىر چەتتە ئوت قالاپ قۇرۇتۇپتۇ. كىيىن پادىچى ئوسمان كىلىپ، ئۇنىڭ بىلەن قول ئىلىشىپ كورۇشكەندە، ئوڭ قولىنىڭ ئىككى بارمىغى تۇگەل يوقمىش، ئوسمان بۇنى كورۇپ ھەيران قاپتۇ......

— ئىككى بارمىغى تۇگەل يوق دەمسەنا؟ — دىدى قوشماق ئاكا ھىكايە قىلغۇچىنىڭ كوزىگە قاراپ.

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورى

— ھەئە...... شۇنداق، غەلىتى ئىش. ئىككى بارمىغى تۇگەل يوقمىش...... .

"ئىككى بارمىغى تۇگەل يوق بولسا......" بوۋاي يەنە ئويلىنىپ قالدى......

"مېنى ئاددىيلا قىلىپ لاۋجاڭ دەڭلار"

كەچقۇرۇن دادۇي ئىشخانىسىدا دادۇي ۋە ئىشلەپچىقىرىش دۈي كادىرلىرىنىڭ يېرىم سائەتلىك مەجلىسى بولۇپ ئۆتتى؛ دەرىزە تەرەپكە تىرەپ قويۇلغان جوزا ئۈستىدە سۇس يورۇق چېچىپ بەشىنچى لامپا يېنىپ تۇراتتى. جوزىنى چۆرىدەپ دادۇي، ئىشلەپچىقىرىش دۈينىڭ دۈيجاڭلىرى ئولتۇراتتى. ئۆي ئىچىدە تاماكا ئىسىدىن قېلىن بىر قەۋەت كۆل رەڭ "چاڭ" قاتلىمى ھاسىل بولغان بولۇپ، پەنەر يورۇغى چۈشكەن كىشلەرنىڭ يۈز-كوزى كورۇنۇپ تۇرسىمۇ، چەت-چورىدىكىلەرنى ھېچكىم پەرق قىلالمايتتى. ھەممىدىن كېيىن ياشقىنا بىر يىگىت، "كېيىن قالدىمۇ-قانداق؟" دېگەندەك ئەتراپقا ئەيمىنىۋرەك بىر قاراپ قويۇپ، ئالدىراپ كىرىپ كەلدى-دە، چەتىرەك بىر يەردىن ئورۇن تېپىپ جايلاشتى. يىگىت، دادۇي ئىتتىپاق ياچېيكىسىنىڭ شۇجىسى قاسىم قوشماق بولۇپ، ئۇنىمۇ باشقا ھېچكىم كورمىدى.

دادۇيجاڭ سەيپۇللا ئالدىدىكى چوتنى نېرى ئىتتىرىپ قويۇپ، سالماقلىق بىلەن ئورنىدىن تۇردى. ئۇنىڭ

قاپقارا كەلگەن ئۇسكىلەڭ بۇرۇتى بەستلىك كەلگەن يوغان گەۋدىسىگە خوپ يارىشاتتى. ئۇنىڭ قولىدا بىر كونىۋېرت بار ئىدى.

— بۇگۈنكى يىغىنىمىز قىسقا، — دېدى سەيپۇللا كوپچىلىككە قاراپ، — قارايدىغان باشقا مەسىلىمۇ يوق. بىزگە بىر يولداش كەلدى. مەن گۇڭشې پارتىيە كومىتېتىنىڭ خېتىنى ئوقۇپ بېرىمەن:

خەت قىسقىلا ئىدى: "يولداش جاڭ جۇرېن ناھىيىمىزدە تۇرۇشلۇق خەلق ئازاتلىق ئارمىيىسى مەلۇم قىسمىنىڭ سىياسى بولۇمىدە ئىشلەيدۇ، ئۇ "پۈتۈن پارتىيە، ئومۇمى خەلق يېزا ئىگىلىكى — ئاشلىق بىلەن كەڭ شوغۇللىنىش" چاقىرىقىغا ئاۋاز قوشۇپ، ئۆز قىسمىنىڭ بەلگىلىمىسىگە ئاساسەن مەلۇم مۇددەت خىزمەتلىرىمىزگە ياردەم بېرىش ئۇچۇن گۇڭشېمىزنىڭ ئىختىيارىغا كەلدى. بىز ئويلىشىپ يولداش جاڭ جورېننى سىلەرگە — كوكبۇلاق دادۈي ياچېيكىسىغا مۇئاۋىن شۇجى قىلىپ بەلگىلىدۇق."

جوزىغا يېقىنراق ئولتۇرغانلار قىمىرلىشىپ قويدى، چەت - چورىدىكىلەر بويىنىنى سوزۇپ قاراشتى، كىمدۇر "جاڭ جورېن، جاڭ جورېن" دەپ تەكرارلىدى.

بۇ چاغدا بويىنىغا ئاق لوڭگە سالغان يولداش جاڭ بارماقلىرى بىلەن چاچلىرىنى تاراپ، مۇلايىم كۈلۈمسىرەپ ئولتۇراتتى. قاسىم قوشماق ئۇنىڭ ئىككى بارماقسىز ئوڭ قولىنىڭ چاچلىرى ئارىسىدا تىنىمسىز ھەركەت قىلىشىغا دىققەت قىلىپ قارىغانىدىن، ئۇنىڭ، يېنىدا ئولتۇرغان

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورى

كىشىگە ساپ ئۇيغۇر تىلىدا "سىز كىم بولىسىز، قانچە باشقا كىردىڭىز؟" دېگەن سوزىنى ئاڭلىماي قالدى. يولداش جاڭ ئوتتۇز-ئوتتۇز بەش ياشلاردىكى ئورۇقمۇ ئەمەس، سېمىزمۇ ئەمەس تەمبەل كىشى ئىدى. ئۇنىڭ كوزلىرىنىڭ كىشىلەرگە تىكىلىشىمۇ بىر خىل يېقىملىق بولغاچ، بۇ يەردە ئولتۇرغانلار ئارىسىدىكى دەسلەپكى ياتسىراش بىر دەمدە ئوتتۇرىدىن كوتىرىلىپ كەتتى. ئۇ، قول سائىتىگە قاراپ قويۇپ، مەنىلىك قىلىپ، ئالدىرىماي مۇنداق دېدى:

— يولداشلار! مەن بۇ يەرگە دېخان بولۇش ئۇچۇن كەلدىم، ئەسلىدىمۇ دېخان ئىدىم. مۇندىن كېيىن مېنى جاڭ جورىن ئەمەس، ئاددىيلا قىلىپ لاۋ جاڭ دەپ ئاتىشىڭلارنى سورايمەن......

"لاۋ جاڭ. لاۋ جاڭ......". قاسىم بىلىنەر-بىلىنمەس قىلىپ شىۋىرلىدى، ئۇنىڭ كوزى لاۋ جاڭنىڭ ئىككى بارمىقى يوق ئوڭ قولىدا ئىدى. "ئەجەپ ئىش، ئۇنىڭ ئىككى بارمىقىغا نىمە بولدىكىنە؟......".

قوشماق ئاكىنىڭ ئويىدە

ئارىدىن كوپ كۈنلەر ئوتتى. تەسكەي تەرەپتىكى قارلارمۇ ئېرىپ توگىدى. سوگەتلەر بوستان، تېرەكلەر تەڭگە بولۇپ، ئورۈكلەر بىر چىرايلىق چېچەكلىدى. لاۋ-جاڭ بۇ كۈنلەردە كوپ كىشىلەر بىلەن تونۇشتى:

ئۇ بارغان ھەممىلا يەردە ئۇششاق باللار ئۇنىڭ چاپىنى-نىڭ پېشىدىن تارتىپ، ئىككى بارمىقى يوق بىر قولىنى قويۇۋەتمەي: "لاۋجاڭ تاغا، قېنى ئېيتىڭا، بارمىقىڭىزغا نىمە بولغان؟ نىمىشقا بىر قولىڭىزدا بەش بارماق، بىر قولىڭىزدا ئۈچ بارماق بار؟" دەيتتى. لاۋ جاڭ ئۇششاق باللارنى "كىچىك دوستلار" دەپ ئاتايتتى ھەم ئۇلارنىڭ ھەممە سوئاللىرىغا لايىقىدا جاۋاپ بېرىپ قانائەتلەندۈرەتتى.

دادۇي ئەزالىرى لاۋجاڭنىڭ ئۆز قىسمىدا قانداق خىزمەت ئىشلەيدىغانلىقى، بۇ يەرگە كىم بولۇپ كەلگەن-لىكى توغرىسىدا ئومۇمەن بىر پىكىرگە كەلگەن بولسىمۇ، لېكىن قوشماق ئاكىنىڭ ئۆيىدە ھىلىمۇ بەزى تالاش-تارتىشلار داۋام قىلماقتا ئىدى. بۇ تالاش-تارتىشلارغا تىزلىراق قوشماق ئاكىنىڭ ئۆزى، ئوغلى قاسىم، ئايىلى تۇخان، قاسىمنىڭ ھەربى سەپكە كەتكەن ئاكىسى ئومەر-نىڭ يولدىشى رەيھانگۇل ھەم گۇگشې ئوتتۇرا مەكتىۋىدە ئوقۇيدىغان قىزى ئاسىمگۇللەر قاتنىشاتتى. بۇ تالاش-تارتىشلار كوپرەك ھەر كۈنى كەچتە داستىخان ئۈستىدە ئولتۇرۇپ، ھەر كىم شۇ كۈنى لاۋ جاڭنى كورگەن-كور-مىگەنلىكىنى، كورگەن بولسا بىلگەن-ئۇققان ئەھۋالىنى، كورمىگەنلەر ئاڭلىغىنىنى ئوتتۇرىغا قويغاندا باشلىنىپ كې-تەتتى. بەزى كۈنلىرى لاۋ جاڭنى ھەممەيلەن كورگەن، بىل-لە ئىشلىگەن بولاتتى. شۇ كۈنى لاۋ جاڭنىڭ گەپ-سوز، ئىش-ھەركەتلىرىدىن تاپقان يېڭىلىقلىرىمۇ ئوخشاش بو-لۇپ چىقاتتى. بەزى كۈنلىرى بىر-ئىككىيلەن كورگەن

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

بولاتتى - دە، باشقىلار تامىغىنى يېگەچ، ئاڭلىغىنىنى قوشۇمچە قىلاتتى.

ئادەتتە، كوپىنچە قاسىم ئۆزى كورگەن، گەپ - سوزىنى ئۆز قۇلىغى بىلەن ئاڭلىغان بولۇپ چىقاتتى. تاپ - قان يېڭىلىقلىرىمۇ كوپ ئىدى. مەسىلەن، ئۇ، لاۋ جاڭ پارتىيە، ئىتتىپاق ئەزالىرىنىڭ ئۇگىنىش يىغىنلىرىدا "يېزا ئىگىلىگى — خەلق ئىگىلىگىنىڭ ئاساسى"، ئاكتىپلار يىغىنىدا "نىمە ئۇچۇن پۇتۇن پارتىيە، ئومۇمى خەلق يېزا ئىگىلە - گى، ئاشلىق بىلەن كەڭ شۇغۇللىنىش كېرەك؟" دىگەن تېمىلاردا سوزلەپ بەرگەن بولسا، بۇنىڭدا ئۇ ئوتىمۇش بىلەن ھازىرنى قانداق سېلىشتۇرغانلىغىنى، نىمىنى مىسال قىلىپ ئالغانلىغىنى ئېيتىپ بېرەتتى. رەيھانگۇل بولسا، ئەزالار ئۇگىنىشىدە لاۋ جاڭغا قانداق سوئاللارنى بەرگەن - لىكىنى، ئاسىمگۇل لاۋ جاڭنىڭ چوڭ - كىچىك ھەممىنىڭ سوئالىغا كۇلۇپ تۇرۇپ، مۇلايىم جاۋاپ بېرىشنى ياقتۇرى - دىغانلىغىنى، تۇخان بولسا، لاۋ جاڭنىڭ ئۆزىنى ھەر دائىم "ئانا" دەپ ئاتايدىغانلىغىنى ۋە پەقەت "سالام" ئاما قىلماي، كورسىلا ھال سوراپ كېتىدىغانلىغىنى، شۇ سە - ۋەپلىك ئۇنى ئۆز ئوغلىدەك كورۇپ قالغانلىغىنى ئېيتاتتى.

قوشماق ئاكا بولسا، ئۇنداق ئەمەس ئىدى. ئۇ كوپىنچە لاۋجاڭنىڭ سوزلىرى، بولۇپمۇ ئۆز دىتىغا يارىغان ئىش - ھەركەتلىرىنى خۇلاسىلەپ، ئۇنى "تامغا" قىلىپ، لاۋ - جاڭنىڭ ماڭلىيىغا بېسىپ قوياتتى. مەسىلەن، ئۇ مۇنداق دەيتتى:

— لاۋ جاڭ، راست ئۇ دىخان بولسا كېرەك. گې-
پىمۇ، ئىشىمۇ دىخانچە. ئۇ نەگىلا بارمىسۇن، سۇدىن، ئو-
غۇتتىن، يەر-تۇپراقتىن گەپ ئاچىدۇ. بۇ ئۇچ نەرسە —
ھەقىقەتتە دىخاننىڭ جېنى. سىلەر تېخى كورۇسىلەر.
لاۋ جاڭ قولىدىن ئىش كېلىدىغان ئادەمدەك كورۇنىدۇ،
بۇ يەردە بەزىبىر ئىشلاردا بىزگە ئوبدان قول-پۇت
بولۇپ قېلىشى مۇمكىن......

بۇ نەرسىلەر قوشماق ئاكىنىڭ ئويىدە لاۋ جاڭ
ھەققىدە بولىدىغان تالاش-تارتىشتىكى ئاساسىي نەرسە
ئەمەس. تالاش-تارتىشتا قالغان نەرسە — بۇ ئويدىكىلەرنى
ئوزىگە شۇنچىلىك جەلپ قىلغان ئىدىكى، ئۇنىڭ سىرىنى
بىلىشمىسە، ھېچكىمنىڭمۇ كوڭلى ئىزىغا چۈشمەيدىغاندەك
ئىدى.

بىر ئەتىگەنلىگى

لاۋ جاڭ قەغەز چاپلانغان دەرىزە ئالدىدىكى شاپتۇل
شېخى ئۇستىدە بىر توپ قۇشقاچنىڭ ۋىچىرلىشى بىلەن
تەڭ، ئۇيقۇسىدىن ئويغىنىپ كەتتى. ئۇ، بۇ "خەۋەرچى"
قۇشقاچلارغا ئۇگىنىپ قالغانلىقتىن ئوڭايلا ئورنىدىن تۇر-
دى-دە، لامپا يورۇتۇش ئۇچۇن سەرەڭگە يېقىۋېتىپ،
ئاخشام جوزا ئۇستىدە ئوچۇق قالدۇرۇلغان "كۇندىلىك
خاتىرىلەر" دەپتىرىگە كوزى چۈشتى.

بۇ خاتىرىنىڭ ئوچۇق بېتىگە مۇنۇلار يېزىلغا

ئىدى:

"گوڭشې پارتكومىنىڭ شۇجىسى يولداش ئومەر ئابدۇللا بىلەن بولغان سوھبەت ناھايىتى پايدىلىق بولدى. ئۇ توغرا ئېيتتى، كوكبۇلاق دادۇيى ھەقىقەتەن نامرات دادۇيلەر قاتارىغا كىرىدۇ. لېكىن ئۇنى باي دادۇيلەر قاتارىغا ئۆتكۈزۈش ئىمكانىيىتىمۇ بار. بۇنىڭ ئۈچۈن ئەزالارنىڭ روھىنى كۆتىرىش، ئىلھام بېرىش كېرەك. ھەممىدىن بۇرۇن زەي-شور ئاپىتىگە قارشى كۈرەشنى قانات يايدۇرۇش كېرەك. زەي — كىشىلەرنىڭ ئەمگەك تەرىنى زولۇككە ئوخشاش شورىماقتا......".

لاۋجاڭ مۈزدەك سۇدا يۈز-كوزىنى يۇيۇپ كىرگەندىن كېيىن، كۈندىكى ئادىتى بويىچە ئۆزى توقۇۋالغان بىر جۈپ سۋەتنى ئەپكەشكە ئىلدى-دە، يېزىنى كېسىپ ئۆتىدىغان چوڭ يولدىن ئوغۇت توپلاشقا ماڭدى.

لاۋ جاڭنىڭ قاق سەھەردە ئوغۇت توپلاپ يۈرگەنلىكىنى بىرىنچى بولۇپ دادۇيجاڭ سەيپۇللانىڭ ياشانغان ئانىسى كوردى ۋە بۇ ئايال لاۋ جاڭغا بىر خىل ئاڭقىرالماسلىق بىلەن بىر پەس تىكىلىپ قاراپ قالدى-دە، كېيىن "گۇپ" قىلىپ بىر نەرسە ئېسىگە چۈشكەندەك، ئالدىراپ ئۆيى تەرەپكە كىرىپ كەتتى. ئارىدىن كوپ ئۆتمەيلا لاۋ جاڭ دادۇيجاڭ سەيپۇللانىڭ مۈرىسىگە كەتمەن سالغان ھالدا كېلىۋاتقانلىقىنى كوردى. يېزىدا تاڭ سۈزۈلۈپ، شەرق ئاسمىنىدىكى بۇلۇت پارچىلىرى جىگەردەك قىزىرىشقا باشلىغاندا بولسا، دادۇينىڭ ھەممە يېرىدە

ئۇيغۇر كىتاب تورپىكىتى www.uyghurkitap.com

ئەزالار قىزغىنلىق بىلەن ئۇغۇت توپلىماقتا ئى-دى. چوڭ-كىچىك يول ئۈستىلىرىدە چوڭ-چوڭ ئۇغۇت دۆۋىلىرى پەيدا بولۇشقا باشلىدى......

— قانداق يولداش سەيپۇللا، — دېدى لاۋ جاڭ ئۇزۇن-دىن سەل نېرىدا كونا يول تۆپىسى ۋە چىرىمدانلارنى دۆۋى-لەۋاتقان دادۇيجاڭغا قاراپ، — بۈگۈن نىمە، ئۇغۇت توپلا-ۋاتقان ئەزالار كۆپىيىپ قالغانمۇ-قانداق؟

— شۇنىڭغا ھەيرانمەن، — دېدى دادۇيجاڭ ئەتراپقا زوقلىنىش بىلەن قاراپ، — كىشىلەرگە ھېچكىممۇ خەۋەر قىلغىنى يوق؛ بۇنىڭدىن ئۈچ كۈن بۇرۇن پەقەت سىزنى دوراپ بەش-ئالتە ئەزا ئۇغۇت توپلاۋاتقان ئىدى. بۈگۈن پۈتۈن دادۈي قوزغىلىپ كېتىپتىغۇ......

ئارىدىن بىر پەس ئۆتكەندىن كېيىن، باھار شامال-لىرى تاراپ ئويناۋاتقان ئاپپاق ساقاللىرىنى سىلاپ قويۇپ، ئاق يەكتىگىنىڭ پەشلىرىنى بېلىگە قىستۇرغان ھالدا قوشماق ئاكا يېتىپ كەلدى. بوۋاينىڭ مېيىسپىت چىھرىسىدە بىر خىل غەيرەتلىنىشنى ئەكس ئەتتۈرۈپ، خوشال-كۈلكە ئوينايتتى. ئۇ، لاۋ جاڭ بىلەن سالاملاشقاندىن كېيىن نىمە-نىدۇر سورىماقچى بولۇپ دادۇيجاڭ تەرەپكە ماڭدى. لېكىن، شۇ ئەسنادا لاۋ جاڭ:

— قوشماق تاغا، مەن بىر نەرسىنى سوراي، — دېدى قوشماق ئاكىنى توختىتىپ، — مۇشۇ ئەتراپتىن بىرەر ئۇغۇت مەنبەئىنى تاپقىلى بولامسۇ؟ مەسىلەن، دادۇينىڭ چارۋىلىرى ئوتلايدىغان، كۆپرەك تۇرۇپ قالىدىغان نېرىقى تاغنىڭ قاپتاللىرىدىن......

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

قوشماق ئاكىنىڭ كوزى ئىختىيارسىز لاۋ جاڭنىڭ كەتمەن سىپىنى تۇتۇپ تۇرغان ئىككى بارمىغى يېرىق ئۇڭ قولىغا چۈشتى ۋە بارماقنىڭ قاق تۈۋىدىن يوقلۇغىغا ھەيران بولدى.

— بولىدۇ، نىمىشقا بولمىسۇن، ئەلۋەتتە بولىدۇ، — بوۋاينىڭ خىيالى يەنە چىگىشلەندى. ئۇنىڭ كوپنى كورگەن كوزى لاۋ جاڭنىڭ قولىغىنىڭ ئاستىدىكى ئۇزۇن ئىنككى تال تۈكى بار مەڭنى كورۇپ قالدى. بوۋاي لاۋ جاڭغا قادىلىپ تۇرۇپ قالدى، ئۇنىڭ ئىگىز-پەس كوتىرىلىپ چۈشۈۋاتقان كوكرىگىدىن ھاياجانلىنىۋاتقانلىغىنى سىزىش مۇمكىن ئىدى، — بولىدۇ، نىمىشقا بولمىسۇن، ئۇنداق ئۇغۇت ھەممە يەردە بار، قاپتالدىمۇ، جىلغىدىمۇ بار......

بوۋاينىڭ ئوز مەيلىدىن تاشقىرى ئېيتىلىۋاتقان بۇ سوز لاۋ جاڭنى تەمتىرىتىپ قويدى. لاۋ جاڭ كوزىنى چوڭ ئاچتى. لىكىن قوشماق ئاكا ھىچ كۈتۈلمىگەندە لاۋ جاڭنىڭ ئالدىدىن ئالدىراپ كىتىپ قالدى. ھىچنىمىنى چۈشىنەلمىگەن لاۋ جاڭ بوۋاينىڭ ناھايىتى ئالدىراپ كىتىۋاتقانلىغىنى، كىتىۋىتىپ يەكتىگىنىڭ پەشلىرىنى پەسكە تاشلىغانلىغىنى ۋە ھىچكىمگە قارىمايۋاتقانلىغىنى يىراقتىن كوردى ...... ئەجەبلەندى ......

قوشماق ئاكا ئالدىرىغان، بىر ئاز تەمتىرىگەن ھالدا ھويلىسىغا كىرگىنىدە، چوڭ پىشايۋانلىق قورانىڭ بىر چىتىدە ئايالى تۇخان مۇزايلىق چىپار كالىسىنى سىغىۋاتاتتى. بوۋاي ئايالىنىڭ ”ھوي...... نىمە ئىش بولدى، ئەجەپ بىر

بالدۇرلا قايتىپ كەپسلەنا" دىگەن سوزنىمۇ ئاڭلىمىدى.
ئۇ، ئوغلى قاسىمنىڭ تويى ئۇچۇن يىگىدىن سالدۇرغان قوش دەرىزىلىك مىھمانىخانىغا كىردى-دە، تور تەرەپتىكى چاچاپنىڭ ئۇستىگە چىقىپ، تورۇسقا ئىسىپ قويۇلغان قوشۇقلۇقنىڭ ئىچىدىن ئاق شايىغا ئوراپ قويغان بىر نەرسىنى ئالدى ۋە ئۇنى پەم بىلەن چاپىنىنىڭ ئۇستىگە قويۇپ تۇرۇپ ئاچتى.

شايى ياغلىقنىڭ ئىچىدە ئوگىگەن، قىزىل يۇلتۇزى بار بىر پاختىلىق شەپكە بار ئىدى.

بوۋاي قىزىل يۇلتۇزى بار شەپكىگە ئۇزاق تىكىلدى ۋە يەنە ئۇنى قايتا ئوراشقا باشلىدى. دەل شۇ چاغدا، ئويگە ئەتىگەنلىك ئىشتىن يىنىپ كىلىنى رەيھانگۇل، قىزى ئاسىمگۇل، ئوغلى قاسىملار كىرىپ كىلىشتى ۋە ئۇلارمۇ ھىچنىمىنى چۇشىنەلمەي بوۋاينىڭ قولىدىكى نەرسىگە تىكىلىپ قىلىشتى......

— دادا، بۇ نىمە؟ — دىدى ئاخىر جىمجىتلىقنى بۇزۇپ قاسىم.

بوۋاي ھاياجانلاندى، كالپۇكلىرى تىترىدى ۋە ئاخىر:

— بۇمۇ؟ بۇ باللىرىم، بىزنىڭ قىممەتلىك مۇلكىمىز......، — دىدى.

باللار ھەيران بولۇشتى. "بۇ زادى قانداق قىممەتلىك مۇلۇك؟"

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

قوشماق ئاكا ئەمدى ئالدىرىماي ئولتۇرۇپ ئۆز ھېكايىسىنى باشلىدى:

ئون يىل ئىلگىرى

1949- يىلىنىڭ دېكابىر ئايلىرى. شىۋىرغانلىق بىر كېچە ئىدى. قار ئۇچقۇنلىرى ھەر تەرەپتە ئويناپتتى. سۆڭەكتىن ئۆتكۈدەك ئاچچىق سوغاق قەھرىدىن دەرەخلەر چاراسلاپ يېرىلاتتى. بۇ يۇرتنىڭ كوپچىلىك كىشىلىرى ئاچچىق سوغاقتىن دۈگدۈرەپ ئۆز ئۆيىنىڭ نامرات بۇلۇڭىغا چىكىكەن ئىدى.

قوشماق ئاكىنىڭ كىچىككىنە يالغۇز كەپىسى يېزىنىڭ بوزغا تۇتاشقان يېرى ئۈستىدە مۇڭغا چىكىكەن يالغۇز قەۋرىدەك چوخچىيىپ تۇراتتى. بوران ۋەھىمىسىدىن ئۆينىڭ قومۇش ۋە شاخ-شۇمبا بىلەن چۈمكەلگەن ئۆگزىسى ھىلىلا كوتىرىلىپ-ئۇچۇپ كېتىدىغاندەك ئەنسىز غىچىرلاپ، بوۋاينىڭ يۈرىكىگە دەھشەتلىك تەھدىت سالاتتى ۋە ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدىكى ئاخىرقى ئىسسىقلىقنى رەھىمسىزلىك بىلەن شورىۋالماقتا ئىدى. شۇنداق بولسىمۇ قوشماق ئاكا، ئۆز ئۈستىدىكى ياماق يوتقانىنى سوغاقتىن لاغىلداپ تىتىرەۋاتقان كەنجى ئوغلى قاسىمنىڭ ئۈستىگە يېپىپ قويدى-دە، سەل نېرىدا مورا ئوچاقنىڭ ئالدىدا سوغاقتىن نالىپ ئاھ ئۇرۇۋاتقان ئايىلى تۇخانغا ئېيتتى:

— خوتۇن، باللارغا پەخەس بولۇڭلار، — ئاندىن ئۇ بالىلىرىغا قارىدى. — بالىلىرىم ئۇخلىماڭلار، توڭلاپ قالىسىلەر......

بوۋاي ئاپپاق قىرو باغلاپ كەتكەن ساقىلىنى سىرىپ، پەريات بىلەن ئورنىدىن ئاستا تۇردى-دە، ئاستىغا سېلىنغان پاخالنىڭ بىر قىسمىنى ئېپكىلىپ ئوچاققا ئوت ياقتى......بوۋاي تېخى تۇزۇك ئىلىمىغان ئىدى. سىرتتىن دۈكۈرلىگەن ئاياق ئاۋازلىرى ئاڭلاندى ۋە مىنۇت ئوتمەي زەرب بىلەن تېپىلگەن ئىشىك ئۇلىگۈجىگىدىن ئاجراپ يەرگە چۈشتى. ئويگە بوران بېسىپ كىردى. ئوچاقتىكى ئوت "لاپ" قىلىپ ئوچتى. ئوي ئىچى ئاچچىق كۈل چېڭى بىلەن قاپلاندى. بوۋاي دەسلەپ ھىچنىمنى ئاڭقىرالمىدى:

— يا خۇدا، ئېيت، كىمسەن؟!

— ئاغزىڭنى يۇم، جىۋىت!......

مۇدھىش بىر ئاۋازدىن بوۋاي كەينىگە داجىپ، تامغا بېرىپ چاپلىشىپ قالدى. بوۋاينىڭ تىلى قېتىپ، ئاغزى گەپكە كەلمىدى......ئۇنىڭ ئالدىدا قۇلىغىغىچە چوكۇرۇپ كەمچەت تۇماق، يەڭدەك ياقىسى بار — تۇلكە تېرىسىدىن جۇۋا كىيگەن، كوزلىرى ئوتتەك يانغان بىر گەۋدە دەھشەتلىك قىياپەتتە قاراپ تۇراتتى. ئۇنىڭ كەينىدە يەنە بىرنەچچە گەۋدە بار ئىدى.

— سەن مېنى تونۇمسەن؟! — دىدى ھىلىقى گەۋدە قوچىرىغىنى قوشماق ئاكەنىڭ ئاجىز كوزلىرىگە يېقىپ،

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلىرىنىڭ يېڭى ئادرېسى

نىڭ يوغان ئاۋازىنى مورىدا ئۇيناۋاتقان قۇيۇن بېسىپ كەتتى:

— يۇقسۇ، مەن ھەزرەتلىرىنى تونۇيالمىدىم. مەن قېرى ئادەممەن، كىچىك باللىرىم بار...... — بوۋاي تىزلاندى.

— ئەخمەق...... ئۆز ئىگەڭنىمۇ بىلمەيسەن! ئېيتە، ئوسمان چوڭنىڭ ئۆيى نەدىرەك ؟!......

— بىلمەن ھەزرەت، ئۇنى ھەممە بىلىدۇ، ھەتتا بوشۇكتىكى بوۋاقمۇ......ئەمما مەن تالاغا چىقالمايمەن، مەن يېلىڭمەن......

كەمچەت تۇماقلىق ئادەم ئۇنىڭ ياماق يەكتىگىنىڭ ياقىسىدىن قامالالاپ تۇتتى - دە، غەزەپ بىلەن سىلكىپ كوتىرىپ ئورنىدىن تۇرغۇزدى. كەمچەت تۇماقلىق ئادەمنىڭ شاپ بۇرۇتلۇق ئىككى چاپارمىنى بوۋاينى داقىرتىپ تالاغا سورەپ ماڭدى ۋە:

— نىمە دوگدۇرەيسەن، ماڭ، سورەلمە، ئوسمان چوڭنىڭ ئۆيىنى كورسەت! — دىيىشتى.

ئۆيدە قىيا - چىيا كوتىرىلدى...... بوۋاي ئامالسىز يول باشلاپ كەتتى.

ئاردىن بىر سائەتچە ۋاقىت ئوتتى. قوشماق ئاكا يېزا ئاقساقىلى ئوسمان چوڭنىڭ ئىشىگىدە قېتىپ قالغاندەكلا مىدىر قىلماي تۇراتتى. دەل شۇ چاغدا، تالادىن كىمدۇر ئۆيگە ئوقتەك ئېتىلىپ كىردى - دە، قوش ياستۇق تىرەپ قويۇلغان توردە بۇرۇتلىرىنى تولغاپ ئولتۇرغان

كەمچەت تۇماقلىق كىشىنىڭ قۇلىقىغا بىر نەرسە دەپ پىچىرلىدى. شۇ گەپ بىلەن تەڭ ئويدىكىلەر قولىرىغا ماۋۇزۇر ئېلىشىپ ئۇپۇر - تۇپۇر قوزغالدى. چاپارمەنلەر-دىن بىرسى تالاغا چىقىپ، ماۋۇزۇرنى بوۋايغا تەڭلىدى. كەمچەت تۇماقلىق كىشى:

— بولدى، قوي، ئاۋاز چىقارما. دەرەخكە باغ-لىۋەت، مۇزلاپ ئۆلسۇن! — دەپ جىددى بۇيرۇق بەردى.

ئاردىن بەش مىنۇت ئۆتەر - ئۆتمەي، قاچقۇنلار-نىڭ ھەممىسى يېزىنىڭ ئايىغى تەرەپكە ئۆتۈپ كەتتى......

قوشماق ئاكا تىخىچە كاداڭ ئۆزىنىڭ مۇزدەك غولىغا تېڭىقلىق ئىدى. تۈن تەگدىن ئاشقان پەيت. بوران بوۋاينىڭ پەريادىنى ھېچكىمگە يەتكۈزمەيتتى. ئۇ ھالسىزلانماقتا ئىدى ......

دەل شۇ چاغدا، كوچىدا ۋال - ۋۇل قىلىپ يېقىلغان قول چىراقلىرىنىڭ نۇرى چاقناپ كەتتى ۋە يەت-تە - سەككىز ئەسكەر دۈپۈرلەپ كەلگەنچە ئوسمان چوڭ-نىڭ ھويلىسىغا كىرىپ كېتىشتى...... كىمدۇر بوۋاينىڭ ئاچچىق ئىڭرىشىنى ئاڭلاپ، ئۇنىڭ قېشىغا ئېتىلىپ كەلدى - دە، دەرھال ئاغامچىنى پىچاق بىلەن كېسىپ يەشتى. بوۋاي ھۇشىدىن كەتتى......

قوشماق ئاكا ھۇشىغا كەلگەندە، ئۆزىنى ئوسمان چوڭنىڭ ئايۋىنىدىكى ئىسسىق كاڭ ئۈستىدە كوردى. ئۈستىگە ھەربى جۇۋا يېپىلغان بولۇپ، چورىسىدە ئۆزىگە

ئۇيغۇر كىتاب تورى بېكىتى
www.uyghurkitap.com

تونۇش بولمىغان بەش-ئالتە جەگچى قاراپ تۇراتتى. ئۇلارنىڭ كۆزلىرىدىن نېمىدىندۇر ئەنسىرەۋاتقانلىقىنى ئېنىق كۆردى. يېنىدا تىزلىنىپ تۇرغان بىر جەگچى مۇلايىملىق بىلەن ئۇنىڭ بېشىنى يۆلەپ چاي ئىچكۈزدى. بوۋاي چاي ئوتلاۋاتقاندا، ئۇنىڭ سەل خاۋاتىرلىنىش بىلەن يېنىپ تۇرغان كۆزى ئۆزىگە چاي ئىچكۈزۈۋاتقان كىشىنىڭ قولىغىنىڭ ئاستىدىكى مەڭگە ۋە مەڭ ئۈستىدىكى ئۇزۇن ئىككى تال تۈككە چۈشتى......

— لوۋخەن، ۋوسى رېنمىن جېيفاڭجۈن، — دىدى ھىلىقى كىشى گويا ئۇنىڭغا يېلىنغاندەك بىر خىل قىياپەتتە.

قوشماق ئاكا ھېچنېمىنى چۈشەنمىدى. بوۋاي بۇ خەنزۇچە تاۋۇشنى ئاڭلاپ قوشۇمىلىرىنى تۈرۈپ ئۇنىڭغا سىنچىلاپ قارىدى. "خۇدايىم بۇ نېمە ئىش. بۇلار چېرىكقۇ. بىزدىن ئوتتۇن-سامان سوئېلەپ، باش-كۆزىمىزنى يارىدىغانلار شۇلار ئەمەسمۇ؟". لېكىن ئۇ ئۆز خىيالىغا قارشى يەنە مۇنداق ئويلىدى: "چېرىك بولغاندا، بۇلار قانداق چېرىك بولىدى. مەن ھازىر بۇلارنىڭ دادىسىدىنمۇ ئەزىز بولۇپ قالدىمغۇ؟ ...... ھىلىقى جاناپلار، ئاتىساقاللار نېمىشقا قاچقاندۇر؟ كىم-كىمگە كۈشەندە بولغاندۇ؟ ......".

— ئاتا، سىزگە نېمە بولدى؟ كىم سىزنى دەرەخكە باغلىدى؟ — دىدى كۆتۈلمىگەندە بايىقى خەنزۇ كىشىنىڭ كەينىدىن بېشىنى ئېگىشتۈرۈپ قارىغان بىر ئۇيغۇر جەگچى، — نېمە دىگەن ناتىنساپ نەرسە-ھە! مۇشۇنداق

قاتتىق سوغاقتا ...... ئولتۇرۇۋېتەي دېگىنىمۇ - يا؟ ......
— "ھە، مانا بۇلارغا كىم كېرەك ئىكەن" — قوشماق ئاكا ئۆزىنى ناھەق ئازاپلىغان قاچقۇنلاردىن ئىنتىقام ئېلىشنى قانداق ئارزۇ قىلاتتى - ھە! ...... بوۋاي غەيرەتلەندى، كوزلىرى ئوتكۆرلەشتى، قوشۇمىسى تۈرۈلدى ۋە بېشىدىن ئوتكەن ۋەقەنى ئالدىراپ سوزلەپ بەردى - دە، غەزەپلىنىپ قاچقۇنلار كەتكەن تەرەپنى كورسەتتى.
— رەھمەت ئاتا، — دېدى چاي ئىچكۈزگەن كىشى. — سىز بىزگە ياردەم قىلدىڭىز، قاچقۇنلار سىلەرنىڭ ناھىيىدە ئون نەچچە يىلدىن بۇيان زومىگەرلىك قىلىپ، خەقنى قاخشاتقان، قىلمىغان ئەسكىلىكى قالمىغان ھاكىمتورىلەرنىڭ ئەشەددىيلىرى، قولىغا قورال ئېلىۋالغان باندىتلار. ئۇلار خەلقىنىڭ ئوز قولىغا تاپشۇرۇلۇشى كېرەك ...... ئاتا، ئەمدى سىز ئويىڭىزگە كېتىڭ، بىز يەنە كورۇشىمىز ......
جەڭچىلەر شۇنداق دېيىشتى - دە، چاقماق تېزلىگىدە ئورنىدىن قوزغىلىپ، قوشماق ئاكا كورسەتكەن تەرەپكە يۈرۈپ كېتىشتى ......
قوشماق ئاكا جەڭچىلەرنى ئەگىشىپ ئىشىك تۈۋىگە چىقتى. ئۇنىڭ بېشىدا بىر بىرىگە باغلانمايدىغان ئوي - پىكىرلەر چىگىشلەندى. بوران كۈچەيمەكتە ئىدى. قار ئۇچقۇنلىرى يۈز - كوزىگە مۇزدەك تېگەتتى. ئويىگە كېلىپمۇ خاتىرجەم بولالمىدى. ياماق چاپىنىنى ئوغلى قاسىمنىڭ ئۈستىدىن ئېلىپ مۇرىسىگە ئاتتى - دە، ھېلىقى ئەسكەرل

ئۇيغۇر كىتاب تورى كىتابى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

قاچقۇنلارنى قوغلاپ ماڭغان تەرەپكە قاراپ كەتتى.

قوشماق ئاكا قانداقتۇر بىر ئىنتىلىشنىڭ تۈرتكىسى بىلەن مەھەللىنىڭ ئايىغىدىكى تۆپىلىكلەرنىڭ يېنىغا بې-رىشىغا، يىراقتىن ئاپتوماتنىڭ تاتاتىلىغان ئاۋازى ئاڭلاندى ۋە كىمدۇر ئاچچىق چىقىرىدى...... سۇبھى كۆتىرىلگەن مەھەل بىلەن ھىلىقى كەمچەت تۇماقلىق كىشى باشلىق بەش - ئالتە كىشىنى باغلاپ، جەڭچىلەر قايتىپ كەلدى. ئۇلار يېقىنلاپ كەلگەندە، ھىلىقى ئۇزىگە چاي ئىچكۈز-گەن كىشىنىڭ بېشى يالاڭباشتاق، ئوڭ قولىنىڭ بېغىشە-نىڭ ئۈستى قىپ - قىزىل قان بولۇپ، ئىككى بارمىقى تۇگەل يوقلۇقىنى كوردى......

قوشماق ئاكا، ئارىدىن بىرنەچچە كۈن ئۆتۈپ، كالتا جەڭ بولغان تۆپىلىكىلەرنىڭ ئارىسىغا كىردى ۋە ئۇ يەردىن قار ئاستىغا كۆمۈلۈپ قالغان قىزىل يۇلتۇزى بار شەپكىنى تېپىپ كەلدى.

كوپ يىللار ئۆتتى. بوۋاينىڭ تۇرمۇشى ئۆزگەردى. ئىجارە ھەققىنى كېمەيتىش، يەر ئىسلاھاتى ھەركەتلىرىدە ئوتىمۇشتىن نەپرەتلىنىپ، تەسىرلىك شىكايەتلەر قىلدى. قانچە خوشال بولسا ئەرزىيدىغان كۈنلەر كەلدى. لېكىن بوۋاي ھىلىقى قانلىق كېچىنى ئۇنتۇمىدى. قىزىل-يۇلتۇزى بار شەپكىنىڭ ئەھمىيتىنى بولۇپمۇ يەر ئىسلاھاتى-دىن كېيىن تېخىمۇ چوڭقۇر ھىس قىلدى ۋە ئۇنى "بىز-نىڭ قىممەتلىك مۇلكىمىز" دەپ ئاسراپ ساقلىدى. قوش-ماق ئاكا ھەر دائىم بىرەر ئىشتىن كوڭلى سۇيۇنگىنىدە،

ھىلىقى زۇلمەتلىك كېچىدە چاي ئىچكۈزگەن كىشىلەرنى، يالاڭباشتاق گەۋدىنى ۋە ئىككى بارمىغى تۈگەل ئۈزۈلگەن قان ئېقىپ تۇرغان قولىنى ئەسلەيتتى. شەھەرگە بارغۇدەك ۋە بىرەر ماش رەڭ كىيىملىك ھەربىينى كورگۈدەك بولسا "ئۇمىكىن، بۇمىكىن" دەپ سىنچىلاپ قارايتتى ۋە: ئەگەر ئۇ تىرىك بولسا، بىر كورۇشسەم دەپ ئارمان قىلاتتى......

قوشماق ئاكا ھېكايىنى ئاياقلاشتۇرغاندا، بالىلىرىنىڭ ھەممىسى، ھەتتا ئايالى تۇخانمۇ كوزلىرىگە ياش ئېلىشتى، لاۋجاڭنى باشلاپ كەلمەكچى بولۇپ ئورنىدىن تۇرۇشتى. ئەمما، قوشماق ئاكا:

— توختا ئوغلۇم. بەلكىم شۇدۇر، بەلكىم ئەمەستۇر. بۇگۈنكى كۈندە كومپارتىيە، خەلق ھوكۇمىتىنىڭ كىشىگە ياخشىلىق قىلىشنى بىلىدىغان مۇنداق ئارسلانلىرى سان-ساناقسىز. يەنە بىرنەچچە كۈن سەۋرى قىلىلى، — دېدى.

ئائىلە خوشاللىغى

دادۇي پارتىيە ياچېيكىسىنىڭ نۆۋەتتىكى يىغىنىغا قوشماق ئاكا مۇنەججىم دېخان سۈپىتىدە سىرتتىن تەكلىپ قىلىپ قاتناشتۇرۇلدى. يىغىندا، لاۋجاڭ كوكبۇلاق يېزىسىنىڭ ئىشلەپچىقىرىشنى توسالغۇسىز ئىلگىرىلىتىش ئۈچۈن، زەي ئاپىتىگە قارشى ئومۇمى خەلق كۈرىشى ئېلىپ بېرىش توغرىسىدا مەسىلە قويدى.

لاۋجاڭنىڭ بۇ توغرىدىكى تەكلىپ لايىھىسى، پىلان-

www.uyghurkitap.com

مولچەرى ناھايىتى ئېنىق ئىدى.

— دادۇي ئىقتىسادىنى تېزدىن كوتىرىش ئۈچۈن، — دېدى لاۋجاڭ،— ئەمگەك ئۈنۈمدارلىقىغا كاپالەت بېرىش كېرەك. دادۇي بويىچە ئاساسىي زىرائەت تېرىلىدىغان تەخمىنەن قىرىق پىرسەنت ئەتراپىدىكى يەر زەي زىيانداشلىقىغا ئۇچ- رىماقتا. ئەزالارنىڭ مېھنەت تەرىنىڭ بىر قىسمى زەينىڭ قۇربانى بولماقتا. شۇڭا، زەينىڭ شورىنى قۇرۇتۇش ھەم يەرنى قىلىنغان ئەجرىگە لايىق ھوسۇل بېرىشكە مەجبۇر قىلىش كېرەك......

لاۋجاڭنىڭ تەكلىۋى بىرىنچى بولۇپ، قۇشماق ئاكى- نىڭ قولىشىغا ئېرىشتى:

— زەينى يوقىتىش،— دېدى بوۋاي لاۋجاڭنىڭ تەك- لىۋىدىن مەمنۇن بولغان ھالدا،— بىزنىڭ كوپ يىللار- دىن بۇيانقى ئارزۇيىمىز. بىز ئوز ئۈستىمىزدىكى قاتمۇ-قات ئېغىرچىلىقلارنى— پومېشچىكلارنى، زومىگەر-مۇشتۇمزورلارنى، تەڭسىزلىكنى، نامراتلىقنى قەدەممۇ-قەدەم ئىرغىتىپ تاشلى- غان بولساقمۇ، لېكىن دادۇيىمىزدە زەي ئاپىتى ھامان بىزنى بوزەك قىلىۋاتىدۇ. ئەمدى يەڭنى تۇرۇپ بۇ پېشكەل- چىلىكنىڭمۇ پېيىنى قىرقىۋېتىدىغان پەيت كەلدى. دادۇيە- مىز ئوم، كۈچ — بىرلىكتە، يەنە نېمىگە قاراپ تۇرىمىز؟......

قۇشماق ئاكىنىڭ سوزىدىن كېيىن، زەيگە قارشى كۈرەشنىڭ تەدبىرلىرى ئوتتۇرىغا قويۇلۇپ، لاۋجاڭنىڭ تەك- لىۋى كوپچىلىكنىڭ بىردەك قوشۇلۇشى بىلەن بېكىتىلدى. ئاردىن ساناقلىق كۈنلەر ئوتۈپ، زەي-شورغا قارشى ھەر-

كەت دادۇي مىقياسىدا باشلىنىپ كەتتى......

بۇ كۈنلەردە قوشماق ئاكا لاۋجاڭنىڭ ئەقىللىق، ئىشنىڭ كوزىنى بىلىدىغان ئوبدان مەسلىھەتچىسى، ئەزالار ئوتتۇرىسىدا تەشۋىقات ئېلىپ بارىدىغان غەيرەتلىك تەشكىلاتچىسى سۈپىتىدە ئوتتۇرىغا چىقتى.

—قوشماق ئاكا، ئەمدى سىز ئارام ئېلىڭ، سىز ياشانغان ئادەم، — دەيتتى لاۋجاڭ ئۇنى ئىككى مىڭ مېتىر ئۇزۇنلۇقتا تىزىغىچە ئاچچىق سۇ ئىچىدە تۇرۇپ زەيكەش چېپىۋاتقان كىشىلەر ئارىسىدا كۆرگىنىدە، — قاراڭ، سىزنىڭ ئوغلىڭىز، كېلىنىڭىز، قىزىڭىز بىزنىڭ زەي ئاپىتىگە قارشى كۈرەشىمىزنىڭ قەھرىمانلىرى بولۇپ قالدى. ئەنە شۇلارمۇ يېتەرلىك......سىز قىينىلىپ قېلىۋاتىسىز.

قوشماق ئاكا لاۋجاڭنىڭ بۇ سەممىي غەمخورلۇق بىلەن ئېيتقان سوزىنى ئاڭلىغىنىدا ئوڭايسىزلىنىپ قالاتتى:

—ھەي، بۇنى قىيىنچىلىق دېگىلى بولامدىكەن!—دەيتتى بوۋاي كەتمىنىنىڭ سېپىغا تايىنىپ خوشاللىق بىلەن، — مەن سىزگە ئېيتسام مەن ۋە مېنىڭ ئەۋلادىم نىمىلەرنى بېشىدىن ئوتكۈزمىگەن ئادەملەر دەيسىز. تالاي مۈشكۈلاتچىلىكلەر بىلەن ھەپىلىشىپ مۇشەگىچە كەلگەن ئادەملەرمىز. بۇنى قىيىنچىلىق دەپ بولامدۇ؟ بىز ئوزىمىزنى ئوز ئىشىمىزنىڭ خوجايىنى دەپ بىلىمىز. شۇڭا، ئازراق جەۋرى جاپا بولسىمۇ، ئۇنى خوشاللىق بىلەن ئۈستىمىزگە ئالالايمىز. قىيىنچىلىق ئاستىغا بەخت يوشۇرۇنغان دىيىشىدۇ. قىيىنچىلىقنى يەڭگەندىلا ئاندىن ئاسانغا ئۇلاشقىلى بولىدۇ....

قوشماق ئاكا شۇنداق دىسىمۇ، لېكىن، لاۋجاڭغا نىسبەتەن ئۆز كۆڭلىدە چوڭقۇر ئىشەنچ ـ ھۆرمەتنىڭ ئېشىپ بېرىۋاتقانلىغىنى سېزەتتى. كېيىنكى كۈنلەردە لاۋجاڭ خېلىلا ئورۇقلىدى؛ ئۇ، ئەزالار نىمە يىسە شۇنى يەپ، نىمە ئىش قىلسا تەڭ قىلىپ، لاي ـ پاتقاق ئىچىدىن چىقمايتتى. ئىشلە- رى كوپ ئىدى. كىشلەر ئۇنى "قىلىدىغان ئىشى بېشىدىن كى چېچىدىنمۇ تولا ئادەم" دەپ بىكار ئېيتمايتتى.

قوشماق ئاكا لاۋجاڭنىڭ ئىشچانلىغىنى، كىشلەر بىلەن مۇڭداشقاندا ئوڭايلا دىلكەش بولۇپ كېتىدىغان- لىغىنى كورگەندە، ئىختىيارسىز بىر خىل يېقىنلىق تۇي- غۇسى بىلەن ھوزۇرلىناتتى ۋە ھەر دائىم يۈرىگىنىڭ بىر يېرىدە ئۇنى بۇنىڭدىن ئون يىل بۇرۇنقى ھېلىقى جەڭ- چىگە ئوخشاتقۇسى كېلەتتى؛ بۇ كوڭۇل تۇگۇنىنى لاۋجاڭ- نىڭ ئالدىدا يېشىشكە قانچە ـ قانچە قېتىم ئۇرۇنۇپ كور- دى ـ يۇ، ئەپلىك پۇرسەت ئىزلەپ ۋە يەنە نىمىنىدۇر ئويلاپ توختاپ قالاتتى......

كۈنلەر ئوتمەكتە، قوشماق ئاكا دەم ئېلىش كۈنلىرى باللىرىنى ئومۇمى يۇزلۇك تازىلىق قىلىش- قا ئادەتلەندۇرگەن ئىدى. بۇگۇنمۇ شۇنداق بولدى. ئائىلە ئەزالىرى ئەتىگەنلىك تازىلىقتىن كېيىن پاكىز كىيىنىپ، داستىخاننى چورىدەپ ئولتۇرۇشتى. توخان قويۇق قىلىپ راسلىغان سۇتلۇك چاي بىلەن مەزىلىك قىلىپ پىشۇرغان ئوچاق سامسىسىنى داستىخانغا كەلتۇردى. دەل شۇ پەيتتە، كۇتۇلمىگەندە تاشقارقى ئىشىكتىن لاۋجاڭ ھىچقانداق

رەسمىيەتسىزلا كۆلۈمسىرىگەن ھالدا ئۆيگە كىرىپ كەلدى:

—ياخشىمۇسىز قوشماق تاغا، ياخشىمۇسىلەر تۇققانلار!

ئائىلە ئەزالىرى خوشاللىق بىلەن ئورنىدىن قوزغىلىپ، لاۋجاڭنى ئەڭ قەدىرلىك مېھمان سۈپىتىدە تۆرگە ئېلىشتى.

— بەلەن بولدى، ياخشى مېھمان ئاش ئۈستىگە، دېيىشىدۇ، قېنى لاۋجاڭ، يۇقۇرى ئۆتۈڭ بالام، — دەپ قوشماق ئاكا لاۋجاڭنى ئۆز يېنىغا ئولتۇرغۇزدى.

تۇخان ئاچا لاۋجاڭ دادۇيگە كەلگەندىن كېيىن بۇ يەردە يۈز بەرگەن يېڭىلىقلارنى، زەيگە قارشى كۈرەشنىڭ نەتىجىلىرىنى تىلغا ئېلىپ سۆزلىگەچ، لاۋجاڭنىڭ ئالدىغا كۈللۈك چوڭ چىنىدە قايماقلىق چاي ئېپكەلدى. قاسىم بولسا لاۋجاڭنىڭ چىنىسىگە ئادەت بويىچە نان ئۇشتۇپ سېلىپ قويدى:

—قېنى، ئېلىڭ، تارتىنماڭ، — دېدى.

چايدىن كېيىن ھېچكىم داستىخان ئۈستىدىن قوزغىلىشنى خالىشمىدى. ھەر كىمنىڭ كۆڭلى لاۋجاڭنىڭ بۇ يېزىدا بولغان ئاجايىپ تارىخنىڭ يېشىلىش پۈرسىتىنىڭ كەلگەنلىكىنى سېزىش ھىسى بىلەن يايرايتتى. قوشماق ئاكا گەپنى نەدىن باشلاشنى ئويلىنىۋاتقاندا، بۇ ئاجايىپ مىنۇتقا شاھىت بولۇشنى ھەممىدىن بەكرەك تەقەززا بولۇپ كۈتكەن قاسىم چاچراپ ئورنىدىن تۇردى-دە، مېھمانخانىدىكي قىرشۇقلۇق ئىچىدە ئاق شايىغا ئوراپ قويۇلغان

قىزىل يۇلتۇزى بار شەپكىنى ئېلىپ چىقىپ ئۇتتۇرىغا قويدى ۋە لاۋجاڭغا قاراپ:

—قاراڭ، بۇ سىزنىڭ ئەمەسمۇ؟— دېدى ھاياجانلانغان ھالدا.

ئائىلە ئەزالىرىنىڭ كۆزلىرى بىر خىل تەلپۈنۈش، پەخىرلىنىش ھىسسى بىلەن چاقناپ لاۋجاڭغا تىكىلدى.

لاۋجاڭ شەپكىنى ئېھتىيات بىلەن قولىغا ئالدى. ئۇنىڭ سەل ئۆڭگەن يۇلتۇزىغا سىنچىكلەپ قارىدى. كېيىن ئەستىرىنى ئۆرۈپ ئىچىگە قارىدى ۋە بىردىن ھاياجانلىنىپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى. قوللىرىنى كەردى ۋە قۇشماق ئاكىنى قۇچاقلىدى:

—قۇشماق ئاكا، بۇ مېنىڭ شەپكەم. قىزىل ئارمىيىنىڭ شەپكىسى. مانا قاراڭ، بۇنىڭ نومۇرى مېنىڭ ئەمەسمۇ؟—دېدى لاۋجاڭ قىزىل يۇلتۇزى بار شەپكىنى قايتا - قايتا باغرىغا بېسىپ.

—شۇنداق ئوغلۇم. بۇ سېنىڭ شەپكەڭ، خەلق ئەسكىرىنىڭ شەپكىسى......

قۇشماق ئاكا بىلەن لاۋجاڭ چوڭقۇر مېھرى بىلەن قول سىقىشقان ھالدا ئاشۇ يىللارنى قايتا ئەسكە ئېلىشتى......

1962 - يىل 2 - ئاي، يەكەن.

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى

زەرەپشان بويىدا

غەرەز ئۇقمايدىغان ئەر

زەرەپشان دەرياسىنىڭ يۇقۇرى ئېقىمىدا ئانچە چوڭ بولمىغان بىر تاغلىق يېزا بار. ئۈچ ئەتراپى ئېگىز-پەس تاغ تىزمىلىرى، تۆپىلىكلەر ۋە شېغىللىق سايلار بىلەن ئورالغان بۇ يېزىنىڭ مەركىزىدىن تەخمىنەن يەتتە-سەككىز چاقىرىم يىراقلىقتا "زەرەپشان" ئىشلەپچىقىرىش دۆيى بۇككىدە ياغاچ دەرەخلىرى ئارىسىغا يوشۇرۇنغان.

يىراق كۆئېنلۈن تىزمىلىرى بىلەن سىردىشىپ كېلىدىغان دولقۇنلۇق زەرەپشان دەرياسى "زەرەپشان" ئىشلەپچىقىرىش دۆيىنىڭ جەنۇپ تەرىپىدە كىچىككىنە قولتۇق هاسىل قىلىپ، كېچە-كۈندۈز بىر خىل ئاۋاز بىلەن شاقىراپ، بىپايان ۋە ئۇزاق تارىم ۋادىسىغا ئېقىپ ئوتىدۇ. ئەتىگەندە قۇياش بالقىپ چىققاندا، كەچقۇرۇن شەپەق قىزىللىغىدا زەرەپشان دەرياسىنىڭ بىر-ئىككى چاقىرىم كەڭلىكتە يېيىلغان قىزغۇچ سۇلىرى بەزىدە تىنىق كۆك ئەينەكتەك ۋال-ۋۇل قىلىپ يالتىرىسا، بەزىدە دەريا يۈزىگە قىزغۇچ ئالتۇن سۈيى يۈگۈرتۈلگەندەك ئاجايىپ

چىرايلىق جىلۋىلىنىپ كورۇنىدۇ.

"زەرەپشان" ئىشلەپچىقىرىش دۈيىنىڭ ئەزالىرى پۈتۈن ياز بويى توپىلىكلەرنىڭ ئارىسىدىكى سىرلىما تاختا ئېتىزلاردا خوشال - خورام تېرىقچىلىق قىلىدۇ؛ كۈز ئايلىرى يېتىپ كەلگەندە يۈز، ئىككى يۈز ياشلىق ياڭاق دەرەخلىرىنىڭ شاخلىرى ئالا - چىپار كويىنەك كىيگەن بەختىيار قىز - يىگىتلەر بىلەن رەڭلىنىپ كېتىدۇ؛ كۈزلۈك يىغىمدىن كېيىن بولسا، ھەممە كىشى قاماق - تورلارنى كوتىرىشىپ، زەرەپشان دەرياسىنىڭ قىرغاقلىرىدا بېلىق تۇتۇش بىلەن مەشغۇل بولىدۇ.

باھار...... بۈگۈن ئەتىگەن تېخى كاداك ياڭاقلارنىڭ ئۈچلىرىنى جىگەردەك قىزىللىق قاپلىماي تۇرۇپ، بىردىن ئىشلەپچىقىرىش دۈيى ئىشخانىسىنىڭ ئوگزىسىدىن ناغرا - سۇناي ئاۋازى ئاڭلاندى. ناغرىنىڭ چېلىنىشى ئىنتايىن شوخ، شادىيانە ئىدى. بۇ، "زەرەپشان" ئىشلەپچىقىرىش دۈيىنىڭ ھاياتىدا بىرەر ئەھمىيەتلىك ئىش بولىدىغانلىقىدىن دېرەك بېرەتتى.

ناغرا ئاۋازىنى ئاڭلىغان ئۈششاق باللار بىرىنچى بولۇپ كوچىغا يۈگۈرۈشۈپ چىقتى. بىر پەستىن كېيىن قىز - لار، يىگىتلەر، چوكان - جۇۋانلار كۈلكە - چاخچاق، ناخشا - ناۋالار بىلەن شاتلىنىپ، كوچىغا پاتمىغان ھالدا قى - چۇ قىلىشىپ، ناغرا ئاۋازى كەلگەن تەرەپكە كەتتى. ئۇلاردىن كېيىن ئاق باشلىق ئانىلار، ئاپپاق ساقاللىق بوۋايلار ئىككىدىن - ئۈچتىن بولۇشۇپ، بۇ يىلقى باھارنىڭ خىسلەت -

پەزىلەتلىرى توغرىسىدا سۆزلەشكەچ، دۆي ئۆشخانىسى تەرەپكە يول ئېلىشتى......

بۇ مەھەللىدىكى بىرنەچچە ئۆيلۈك كىشى تۇتاش كەتكەن باشقا ئەزالارنىڭ ئائىلىلىرىدىن بىر ئاز ئاجرىلىپ تۇراتتى. بۇ ئۆيلەرنىڭ ئۈستىنى پۈتۈنلەي ياغاچ شاخلىرى بېسىۋالغان. شۇ ئۆيلەردىن بىرىدە ياشانغان بىر ئايال تونۇر ئوچاقتا قىرىشقاندەك خېمىغا يېنىپ پىشماي تۇرغان كاندىچىنى يا خام پېتى سويۇۋېلىشقا كوزى قىيماي ياكى ھەغدادىغا يەتكۈزۈپ پىشۇرۇشقا ئامال قىلالماي جىلى بولۇپ ئولتۇراتتى. ئوچاقتىكى قوقاس كوزىنى يۇمۇۋالغان؛ قالاي دىسە، قول يەتكۈدەك يەردە ئوتۇن يوق. _ناغرا چېلىنغانغا نىكەم. كىشلەر بولسا ئاللىقاچان مەجلىستە......

ئانا ئالدىراپ قالدى ۋە ئاخىرى پۈتۈن كۈچىنى يىغىپ قوقاسنى پۈۋلىدى، لېكىن پىشكەلچىلىك...... ئوچۇپ قالغان قوقاس ئۈستىدىكى ئاچچىق كۈل ئېغىز ـ بۇرۇنغا كىرىپ، كوزلىرىدىن ياش چىقىرىۋەتتى. ئانا تېرىكىپ كەتتى ۋە زەردە بىلەن:

— ئەر بولماي قۇرۇغىن ئىلاھىم، — دىدى ئۇ، — شۇمۇ ئەر بوپتۇمۇ، شۇنىمۇ ئوي تۇتقان دەمدىكىن؟!......

ئانا ئورنىدىن تۇرۇپ، تاختا بېشىدىن پىچاق ئالدى. پىچاقنىڭ ئۇچىنى پەم بىلەن ناننىڭ ھۆلىغا تىقتى. ئەپسۇس......نان پىشمىغان، پىچاق ئاپپاق خېمىر بولۇپ يېنىپ چىقتى. ئاننىڭ ئەمدى تاقىتى قالمىدى. "ھەممە ئەيىپ ئاشۇ غەرەز ئۇقمايدىغان ئەردە، — دەپ ئويلىدى

ئۇ، — تۇۋا بۇ ئادەمنىڭ بەغەرەزلىگىنى! ھەننىۋا كىشى بىر چىرايلىق ئۆز ئۆيىنىڭ، ئۆز كۆلۈگىنىڭ غىمىدە، تارتىغلىق ئۆنى، يىپرىغلىق ئوتۇنى تەل، ھەي......ئۇ بولسا ئەتىدىن - كەچكىچە سوك - سوك ئاتىتەك چىپىپ يۈرگىنى - يۈر- گەن......“.

ئانا نىمە قىلىشىنى بىلمەي گاڭگىراپ تۇرغاندا، تاشقارقى ئىشىكتىن تام خوشنا ھەجەر بىۋۋىنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى:

— خەلىچە ئانا، سىزگە خۇش خەۋەر، بىز يەنە سىلىم ئاكامنى دۈيجاڭ قىلىپ سايلىدۇق. باشلىق! سىزگە بىر ئوتۇنۇش، بىزنىڭ ئۆيگىمۇ قاراپ قويۇڭ......

— خۇش خەۋەر بولماي قۇرۇسۇن، ئىلاھىم، ئۆيۈڭگىمۇ ئوزەك قارىۋال!...... — دىدى خەلىچە ئانا ئاچچىق بىلەن چىچىلىپ ۋە شۇندىن كىيىن راستلا غەزەپلىنىپ كەتتى: ”تۇۋا، بۇ ئادەمنىڭ قىلغان ئىشىنى! مۇنداقمۇ ھىچنىمىنى بىلمەس بولۇۋالغان بارمۇ؟ نىمىشقا ئۆز ئىشىنى بىلىپ قىلمايدىغاندۇ......خوتۇن بولۇپ مەن، ئەر بولۇپ سەن، ھىلى دىيىشكەن گىپىمىز ھىلى ئۇنتۇۋالسا، بۇ قولاق زادى قانداق قولاقكىن؟......“

خەلىچە ئانا شۇندىن كىيىن ئاخشام مۇشۇ خەۋەرنىڭ سەل ئۆچىنى ئاڭلاپ، سىلىم ئاكام بىلەن بولۇنغان گەپنى ئەسلىدى. ”ئەمدى بولدى قىل، — دەپ ئۆگەتكەن ئىدى ئۇ سىلىم ئاكىغا، — مەن سورۇناي، قىرىڭلارنى ئۆز ھالىغا قويۇڭلار دىگىن، دۈيجاڭلىقنى ياش يىگىتلەرگە

ئۇيغۇر كىتاب تورپىكىتى
www.uyghurkitap.com

ئۇتۇن، شۇلار قىلىشسۇن". سىلىم ئاكا بۇ گەپنى ئاڭلىغاندا، چىن كوڭلىدىن قايىل بولۇپ "ياش يىگىتلەرگە ئۇتۇن" دىگەن گەپكە خۇشاللىق بىلەن قوشۇلغان ئەمەسمىدى...... بۇگۇن يەنە ھەممە گەپلەرنى بىر چەتكە قايرىپ قويۇپ، دۇيجاڭ بۇلارمىش......

ئىيتقاندەك سەۋرىنىڭمۇ چىكى بولىدۇ - دە، قازانىمۇ قايناۋەرسە تىشىپ كىتىدۇ. خەلچە ئانا ئويىنىمۇ، ئۇچاقتا پىشماي تۇرغان كاكچىنىمۇ ئىسىدىن چىقىرىپ، كالتا جوۋىسىنى ئاچچىق بىلەن مۇرىسىگە ئارتتى - دە، ئويدىن چىقىپ كەتتى.

خەلچە ئانا يىغىن ئۇتكۇزۇلۇۋاتقان ھويلىنىڭ ئالدىغا كەلگەندە، چوڭ قورا ئىچىدىن تەمكىن، شۇنىڭ بىلەن بىللە، ئىنتايىن قىزغىن ھىسسىيات بىلەن پۇنتاندەك ئىتىلىپ چىقىۋاتقان سىلىم ئاكىنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ، ئىختىيارسىز توختاپ قالدى.

شۇ تاپتا، قارىماققا بۇ يەردە ھىچبىر مەجلىس يوقتەك، ھەممە كىشى جىمجىت. پەقەت بىرلا كىشى — سىلىم ئاكا سوزلەمەكتە ئىدى.

"سوزلە......تازا سوزلىۋال! — دەپ كوڭلىگە پۇكتى خەلچە ئانا، — سەن بۇ ئىشنى سوزلەپ يۇرۇپ تاپقان. ئىچ سىرىڭنىڭ ھەممىسنى ئىيت. مەن بۇنىڭ ھەممىسنى ئاڭلىۋالىمەن. كىيىن يۇزۇڭگە سالىمەن. مىنى ئالدىغىنىڭ ئۇچۇن ئۇزەڭمۇ يەرگە قارايسەن......ئوتكەن يىلمۇ "ئەمدى بوادى قىل" دىسەم، "مەندە نىمە ئامال، خەق تۇرۇۋالدى، خەق سەن دۇيجاڭ بول دەپ يىپىشىۋالسا قانداق قىلىـ

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

مەن" دېگەنسەن. بۈگۈن تېنىۋالچۇ — قېنى......"

— مەن بىر ئادەم، مېنىڭ قولۇمدىن نېمە ئىش كېلىدۇ؟ ھېچ ئىش، — دېگەن سېلىم ئاكىنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى، — گۈگۈشى بىر ئەزىم دەريا. بىز بولساق بىر ئېرىق. دەريادا سۇ بولسا ئېرىقتىمۇ سۇ بولىدۇ؛ ئىشنى ئوبدان ئەيلەشتۈرەلىسەك ئەترەتنىڭ كۆچىگە ھېچنېمە توغرا كەلمەيدۇ. چوڭ ئائىلىمىز قۇدرەت تاپسا، بىزنىڭ كامال تاپقىنىمىز شۇ. دېمەكچى بولغان گەپ شۇ تۇققانلار. سىلەر بار، مەن ھېچنىمىدىن قورقمايمەن: سىلەر مېنىڭ كوپ قېتىملىق ئۇززەمنى قوبۇل كورمىدىڭلار! مەيلى. سىلەر ماڭا ئىشەنچ بىلدۇرگەن، مېنى خالىغان بولساڭلار، بۇنىڭغا رەھمەت. لېكىن، مېنىڭ بىر شەرتىم بار: ئۇ بولسىمۇ، ھەر كىشى ئۆز كومۇچىگىلا چوغ تارتماسلىقى، ئۆز ئارا يار-يۆلەكتە بولۇپ دەرقەمدە تىرىششى، ئاۋال چوڭ ئائىلىمىزگە، ئاندىن ئۆزەمگە دېگەن نىيەتتە بولۇشى لازىم......

يىغىن مەيدانىدىن سېلىم ئاكىنىڭ سوزىنى قوللىغان ئاۋازلار ئاڭلاندى. سېلىم ئاكا بىر پەس سوزىدىن توختىدى. خەلىچە ئانا سېلىم ئاكىنىڭ "قورقمايمەن"، "مەيلى"، "رەھمەت" دېگەن سوزىدىن كېيىنلا سەۋرە قاچىسى يېرىلىپ، مەجلىس ئورنىغا ئېتىلىپ كىرىشكە تەمشەلگەن بولسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭ "بىر شەرتىم بار" دېگەن سوزىدىن نىمىندۇر ئۈمىت قىلىپ، بىر پەسكە ئۆزىنى باسقان ئىدى. ئەپسۇس......تولىمۇ ئەپسۇس......بۇنىڭدىن ھېچنېمە چىقمىدى.

ئانا يىغىن مەيدانىغا كىرىپ كەلدى.......

يۇرىگىمدە ئوتى بار

خەلىچە ئانا ئۇيكىدەك ئىسلىپ هويلا ئىچىگە كىرىپ كەلگەندە، سېلىم ئاكا ئاق داستىخان يېپىلغان شىرەنىڭ ئالدىدا ئورە تۇرۇپ، 1963 - يىللىق ئىشلەپ-چىقىرىش پىلانىنى قانداق قىلىپ ئەمەلىلەشتۈرۈش مەسە-لىسى ئۈستىدە كويۇپ - پىشىپ سوزلىمەكتە ئىدى. شىرەنىڭ ئەتراپىدا غاز قانىتى بولۇپ ئولتۇرغان ئەر - ئايال ئەزالار ئۇنىڭ دىيدىل، هەققانى، ئۈمىتۋارلىق بىلەن تولغان سوز-لىرىنى باشلىرى بىلەن ماقۇللاپ، چاۋاك بىلەن ئالقىشلاپ ئولتۇراتتى.

ئىشىك تەرەپتىرەك ئولتۇرغان بىر نەچچە ئايال خەلىچە ئانىنى كورۇپ ئورنىدىن تۇرۇشتى ۋە ئۇنى ئوز قويىنىغا ئېلىپ ئورۇن كورسەتتى. ئانا بۇنىڭ ئۇچۇن رەھ-مەت ئېيتىسمۇ، لېكىن چىرايىدا تېشىغا تېپىپ تۇرغان ئاچچىقنى يوشۇرالمىدى، كوزلىرىدە بىر تۇرلۇك نارازىلىق ئۇچقۇنلاپ تۇراتتى.

سېلىم ئاكا خەلىچە ئانىنى كورۇپ، سوزدىن سەل ئېزىپ تەمتىرىگەندەك بولدى، گەپلىرىمۇ تازا جايىدا چىق-مايۋاتقاندەك تۇيۇلدى. ئوزىچە تەڭقىس بولۇپ، هەتتا گېپى ئۈزۈلۈپ قالدى؛ لەۋلىرى تىترەپ، قاشلىرى كوتى-رىلىپ، يۈزلىرى تارتىشتى؛ ئەقىللىق كوزلىرى بىر تۇرلۇك پىلىنىش بىلەن "خەلىچە، بۇ ئوزىمىزنىڭ ئىشى، سەن

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

بۇنى چۈشەن“ دېگەندەك قىلاتتى.

دەرۋەقە، سېلىم ئاكا ئۇنچىلا ياش ئەمەس ئىدى. بەزىلەر ئۇنى ”ئاكا“ دېسە، بەزىلەر ”ئاتا“ دەپ ئاتايتتى. چاچ-ساقاللىرىغا ئاق كىرگەن، بوزلىغان ئىدى. كۆزلىرى ئەقىللىق بولسىمۇ، سەل ياشاڭغىراپ تۇراتتى. بويى پاكاراق بولغىنى ئۈچۈنمۇ، كۆكرىگىسىنىڭ ئىچىگە تارتىلغىنى ئانچە بىلىنمەيتتى. ئۆز تەڭ-تۇشلىرىنىڭ تەتۈرسىچە، بىرنەچچە يىلدىن بېرى ئۇزۇن چاپان كىيمەيتتى ۋە سورىغانلارغا ”ئۇزۇن چاپان كىشىنى تەمتىرىتىپ قويىدۇ، كالتا كەمزۇلمۇ بەلەن“ دەيتتى، ئېيتقاندەك، ئۇنى بىر كۈننىڭ ئىچىدە ”زەرەپشان“ ئىشلەپچىقىرىش دۇيىنىڭ ھەممىلا يېرىدە ئۇچرىتىشقا بولاتتى. تىنىم تاپمايتتى.

لېكىن، سېلىم ئاكىنىڭ بىر كەمچىلىگى بار ئىدى. ئۇ بولسىمۇ خەلچە ئانا ئېيتقاندەك، ”ئۆي ئىشلىرىغا ئازچىلا كۆڭۈل بولمەيتتى، غەرەز ئۇقمايتتى“. ئۆز تىلى بىلەن ئېيتقاندا، كېيىنكى يىللار ئىچىدە نىمە ئۈچۈندۇر ”ئۆز كومۇچىگە چوغ تارتىشنى“ يامان كۆرۈپ قالغان ئىدى.

خەلچە ئانا سېلىم ئاكىنىڭ يېلىنىش بىلەن ئۆز كۆڭلىنى نامايىش قىلىپ تۇرغان نۇرلۇق كۆزلىرىگە قاراپ، كۆڭلى ئېرىگەندەك بولدى. لېكىن ئۇ ئۆز تەلۋىنىڭ توغرىلىغىغا ئىشىنەتتى. شۇڭا ياغلىغىنىڭ ئۇچلىرىنى تۈزەشتۈرۈپ، بىر-ئىككى قەدەم ئالدىغا چىقتى، لەۋلىرى تىترەپ، قوللىرىنى يالۋۇرغاندەك ئالدىغا چىقىرىپ، كۆپچىلىككە تەلمۈردى:

— نىمە دېسەم بولار، ئۇنى ئۆز ھالىغا قويساڭلار،

دەيمەن، — دىدى ئانا ئاخىرى ۋە گېپىنىڭ ئايىغىنى تاپالـ
ماي بىر پەس تۇرۇپ قالدى، — ئۇ قېرىپ قالدى......

خەلىچە ئانىنىڭ مەقسىدىگە چۈشەنگەن ئەزالار بىر خىل قىزىقىش بىلەن ئۇنىڭغا قاراپ قېلىشتى، كىمدۇر نېرىقى بولۇڭدىن لوقما تاشلىدى:

— سوزلە خەلىچە ئانا، سوزلەۋە، قۇلىغىمىز سەندە، سېلىم ئاكىنىڭ سايلىمىدا پەقەت بىر ئاۋاز كەم قالغان ئىدى، سەن شۇنى تولدۇرغىن، بۇ سېنىڭ ھوقۇقۇڭ، — دىدى.

— تولدۇرغىن ئىمىش ...... — ئانا بىر خىل ساددىلىق بىلەن لەۋلىرىنى پۇرۇشتۇرۇپ قويىدى، — تولدۇرسام تولدۇرۋېرىمەن. ئۇ قاچانغىچە سېلىم دۇيجاڭ بولۇۋېرىدۇ؟ مەن ئۇنى شۇ ئىشتا بولمىسۇن، ئۆيىگىمۇ قارىسۇن دەيمەن. مانا ھوقۇق!

— سەن سېلىم ئاكىنى كەم سۇندۇرمىغىن ئانىكا، — دىدى كىمدۇر، — ئۇ ياشانغان بىلەن يۈرىكىدە ئوتى بار. بىزدەك نەچچە ئەرگە تېتىيدۇ، بىز سېلىم ئاكىنى يارىتىپ سايلىدۇق، مۇنداق يارىشىملىق-كېلىشكەن دۇيجاڭ بۇ ئىقلىمدا يوق.

خەلىچە ئانا يان تەرەپكە بۇرۇلۇپ بۇ ئاۋازغا نارازىلىق بىلەن قاراپ قويدى، ئاندىن:

— يۈرىكىدە ئوتى بار ئىمىش. تايىنلىق. كېچىسى چۈشكۈرىدۇ، يوتۇلۇپ ياتالمايدۇ؛ ئوي دىگەنگە كويسە ئوي بولىدۇ، — دىدى ۋە بىر پەس توختىۋالغاندىن كېيىن، —

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

ئاخشام ئۇ، دۈيجاڭلىقنى ياش يىگىتلەرگە ئۆتۈنۈشۈپ دىگەن. بۈگۈن مىنى ئالداپتۇ......

ئەزالارنىڭ ھەممىسى خەلىچە ئانىنى ئوبدان بىلەتتى. ئۇنىڭ ئاق كوڭۇللۇكى، ساددىلىغى، دىلكەشلىگى ئۈچۈن ھورمەت قىلاتتى. خەلىچە ئانا يىگىرمە يىلنىڭ ئالدىدا دەرياغا چۈشۈپ كەتكەن بىر ئوغلىغىنى ئەگىشىپ زەرەپشان دەرياسىنىڭ ئۇ قېتىغا ئۈزۈپ ئوتكەن ئىدى. ھاشا - مەدىكار كەلسە، سىلىم ئاكا ئۈچۈن تالىشىپ ئوزى بارغان چاغلىرىمۇ بولغان. قىسقىسى، ئىشنىڭ ئىغىرى قېچىپ قۇتۇلمايتتى. لېكىن بىرنەچچە يىلنىڭ ئالدىدا — كەچكۈز كۈنلىرىنىڭ بىرىدە دەريا قولتۇغىدا بىلىق تۇتۇۋېتىپ، تاسادىپ شۇرمەلنىڭ ئاستىغا كىرىپ كەتتى. شۇ قېتىمدا سوغاق ئالغان بانا بىلەن ئۈچ يىلچە ئاغرىقچان بولۇپ ياتتى، تېخى تولۇق ئەسلىگە كەلگىنى يوق، سىلىم ئاكىغا سۈيۈنۈپ قالغان ئىدى.

— سەن سايلىمىساڭ، بىز سايلايمىز، بۇ چوڭ ئىش. دەگىسەپ كورىدىغان گەپ. سەن ئويلاپ باق، خەلىچە ئانا، كوپچىلىك سايلىسا، ئاندىن كۈچكە ئىگە بولىدۇ، — دىدى ياشقىنا بىر چوكان.

خەلىچە ئانا ياش چوكانغا نەزىرىنى ئاغدۇردى:

— سىنىڭ ئويۈگدە ئوتۈنىگمۇ، تارتىغلىق ئۇنۇگمۇ تەييار. سەن قىلمىساڭ ئاكاگمۇ، ئۇكاگمۇ قىلىپ بېرىدۇ. ئۇ، ئېتىزمۇ - ئېتىز سوكۇلداپ يۈرسە، مەن كىمگە يالۋۇرىمەن؟ كوپچىلىك قايناۋاتقان قازانغا سۇ قويغاندەك بۇ

گەپتىن كېيىن بىرنەچچە مىنۇت تىمتاس بولۇپ قالدى. كېيىن ھەر تەرەپتىن اۋقما تاشلاشلار ئەۋج ئېلىپ كەتتى.

— سېلىم ئاكا بىز ئۈچۈن جان كويدۇرۇۋاتىدۇ، — دېدى ئوتتۇرا ياشلاردىكى بىر كىشى، — "زەرەپشان" نى گۈڭشېمىزنىڭ گۈلى قىلىپ كوتەردى. سەن يېتىشەلمىگەن بولساڭ، كىمنى خالىساڭ قىچقىرىۋە، مانا بىز ھەمدەم بولىمىز، يار-يۆلەك بولىدىغان ئادەم ئازمۇ؟......

خەلىچە ئانا ئۆزىنى ئاجىز ھېس قىلدى. شۇنچە كىشى ئىچىدىن سېلىم ئاكىنىڭ ئىزىنى باسقۇدەك بىرەر كىشىنىڭ چىقمىغىنى ئۈچۈن تېرىكتى. لېكىن تىكىلىپ كۈلۈمسىرەپ، ئىشەنچ قىلىپ تۇرغان يۈزلىگەن كوزلەر ئۇنى گاڭگىرىتىپ قويدى. ئانا نىمە دېيىشنى بىلمەي قالدى. ئاخىرى ئۆزىچە بىر ياخشى چارە ئويلاپ تاپتى:

— بۇنىڭغىمۇ ماقۇل، — دېدى ئۇ مەيۈسلىنىپ، — لېكىن مېنىڭ ئويلىغىنىم: بىر كۈن ئوي ئىشىغا قاراپ، بىر كۈن دۇيجاڭ بولسۇن......

— بارىكاللا، — دېيىشتى ئەزالار كۈلۈشۈپ، — بۇ پىكرىڭ تولىمۇ دۇرۇس. سەن ئەسلىدىمۇ جۇرئەتلىك ئايال ئىدىڭ، ھېلىمۇ غەيرەت قىلدىڭ. قېنى، سېلىم ئاكا، ۋەدە بەرگىن. خەلىچە ئانا يايراپ كەتسۇن......

خەلىچە ئانا بۇ گەپتىن كېيىن بىر خىل سىناش نەزەرى بىلەن سېلىم ئاكىغا قاراپ قويدى.

سېلىم ئاكا بولسا، ئۆزىنى ئەيىپلىك ھېس قىلغاندەك يەر ئاستىدىن قاراپ، كۈلۈپ قويدى-دە، تېخىمۇ دېدى

ئۇيغۇر كىتاب تورپىكتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ بىكى تارىسى

تېخىمۇ مەزمۇت ئاۋاز بىلەن توختاپ قالغان سوزىنى باشلىدى......

ياراشمايدىغان ئىش

خاسىيەتلىك باھار ئاپتۆۋى زەرەپشان دەرياسىنىڭ قىرغاقلىرىدىكى ئاخىرقى كۆمۈش پارچىلارنى ئېرىتىۋەتتى. دەريا كېڭەيگەندەك بولۇپ قالدى. مەھەللە ئىچىدە ئۈرۈك لەر رەڭمۇ - رەڭ چېچەكلەپ، ئېرىقلارنىڭ بويلىرى يېشىل مەخمەلدەك كوكەردى. قامەتلىك ياڭاق دەرەخلىرى بولسا، باھار پەيزى بىلەن ياشناپ تېخىمۇ ھەشەمەتلىك بىر تۈسكە كىردى.

بۇ كۈنلەردە "زەرەپشان" ئىشلەپچىقىرىش دۆيىنىڭ ئەزالىرى يېڭى كۈچ - غەيرەت بىلەن ئەتىيازلىق تېرىلغۇنى باشلىۋەتتى، ھەممە يەرنى جۇش ئۇرۇپ تۇرغان ئەمگەك ناۋاسى قاپلاپ كەتكەن ئىدى.

كېيىنكى ئىككى ھەپتە ئىچىدە خەلىچە ئانىنىڭ قاپىغى يەنە سېلىنىپ قالدى. سېلىم ئاكىغىمۇ ئۇنچىۋالا رايى يوق ئىدى. چۈنكى بۇ كۈنلەردە ئۇنى قايناپ تۇرغان ھايات يەنە ئوز ئىلكىگە ئېلىۋالدى: ئىشقا سەھەر چىقاتتى، كەچ قايتاتتى، "ئوي" دىگەن ئوقۇم ئۇنىڭ كاللىسىدىن يەنە يىراقلاپ كەتكەندەك بولدى.

بۇگۈنمۇ سېلىم ئاكا ئوز ئادىتى بويىچە كىچىككىنە پەنجىرىدە سۇبھى تاڭ بەلگىسى كورۇنمەستە، ئالدىراپ

ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى. گۈگۈم قاراڭغۇسىدا تەمتىرەپ يۈرۈپ ئىشىك تەرەپتىكى كات ساندۇقتىن نىمىنىدۇر ئېلىپ بېلىگە تۇگدى. دەل مۇشۇ پەيتتە خەلچە ئانا ئويغىنىپ قالدى، ئويقۇلۇق گاڭگىرىدى، ئەسنىدى ۋە سېلىم ئاكىنىڭ ھېمىشەمقىدەك "قۇيرۇق تۇتقۇزماي" كوزىدىن غايىپ بولماقچى بولغىنىنى پەملىدى-دە، بىردىن غەزىۋىگە ئوت تۇتاشتى:

— ماڭا قايلاڭلار، ئەر! — دىدى ئۇ زەردە بىلەن چېچىلىپ، — تېخى ئەتىگەنغۇ، مۇنچە قىلىپ نەگىمۇ ئالدىرايسىلەر؟ ......

— ئالدىرايسەن دىگەنمۇ گەپمۇ، — دىدى سېلىم ئاكا نان تۇگۇلگەن بېلىنى تارتىپ باغلىۋېتىپ، — ئوزەڭ ئويلاپ كور، بۇ تەكيى قىرلاپ ياتىدىغان چاغمۇ؟ كۈندىن قالساڭ، يىلدىن قالىسەن، دىگەن گەپ بار، مۇشۇ كەمدە ئالدىرىمىسام، بۇگۈن-ئەتە "زەرەپشان"نىڭ ھالى نىمە بولىدۇ؟ ......

خەلچە ئانىنىڭ بۇ گەپلەرنى ئاڭلاشقا ھازىر تاقتى يوق ئىدى. شۇڭا، سېلىم ئاكىنىڭ ئالدىنى بىر ئېغىز سوز بىلەنلا توسىماقچى بولدى:

— ئوي، ئوي-چۇ! ...... — ئۇنىڭ ئاۋازى تىترەپ كەتتى.

— بىر نەرسەڭ كەممۇ؟ ...... — سېلىم ئاكا ھەتتا بۇ گەپنىڭ ئاغزىدىن قانداق چىقىپ كەتكەنلىگىنى بىلمەي قالدى.

— توۋا، بۇ ئادەمنىڭ توم گىرىلىگىنى! — دىدى

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

ئانا تېرىكىپ، — بىر نەرسەڭ كەممۇ دىگەنمۇ گەپمۇ؟ مۇن-
داقمۇ ھېچ نەرسىنى بىلمەس بولۇۋالىدىكىنە كىشى ......
تۇگمەنگە ئاپىرىپ قويغان بۇغداي ئۇن بولغىلى بىر ھەپ-
تىدىن ئاشتى. ئۇنى ئېپكېلىدىغان ئادەم بولمىسا، ياز بولۇپ
باققا بىر قېتىممۇ سۇ قويۇلمىسا، تال ئۈزۈم تېخىچە بېدىش-
كە ئېلىنمىسا، خەقلەر ئۆزىگە قالدۇرغان يەرگە ئاشلىق
تېرىپ بولغىلى نىكەم، سەن تېخى ئۆز يېرىگىنىڭ قىرىنىمۇ
دەسسەپ باقمىساڭ، يەنە تېخى بىر نەرسەڭ كەممۇ؟! ......

سېلىم ئاكا ئويلىنىپ قالدى. خەلىچە ئانىنىڭ دەۋات-
قانلىرى دۇرۇس ئىدى. لېكىن ئۇنىڭغا نەدە ۋاقىت؟ سې-
لىم ئاكا ھازىرلا قوشچىلارنىڭ قېشىغا بېرىشى كېرەك ئى-
دى. ئۇ يەردە بەش جۈپ قوش كۈتۈپ تۇرۇپتۇ. ئاندىن
سىيالكىغا ئۇرۇق بېرىش، يەر سۇغارغۇچىلارغا ئىش تەقسىم
قىلىش، سورەم قاتتۇرۇش كېرەك. بۇ ئىشلارنى كۈن چىق-
قىچە ئۆز ئىزىغا سېلىۋەتمىسە بىر كۈننىڭ ئۇلگىنى شۇ ئە-
مەسمۇ......

سېلىم ئاكا ئۆز خىيالىغا بېرىلىپ، ئىختىيارسىز ئە-
شىك - تەرەپكە قەدەم قويدى، لېكىن، خەلىچە ئانا ئۇنىڭ
ئالدىنى توستى:

— ھە، نەگە، يەنە قۇيرۇق تۇتقۇزماي! ......

— ئانىسى! — دىدى سېلىم ئاكا، ئۇنىڭ ئاۋازى
تىترەپ كەتتى، — سەن ھازىرچە ئاشۇ توت پۇڭ — بىر
چىشلەم يەرنى ئېسىڭدىن چىقىرىپ تۇرغىن. ئۇنى ئەترەتنىڭ
ئىشىنى ئىزغا سېلىۋالغاندىن كېيىنلا دەرھال بىرئامال قىلىمەن.

توگمەندىكى ئۇننى بولسا، بۇگۈن كەچقۇرۇن ئېيتىپ بېرەلمەيمەن ......

سېلىم ئاكا شۇ گەپنى ئېيتتى - دە، چىقىپ كەتتى. خەلىچە ئانا بىر ھازاغىچە نېمە قىلىشنى بىلمەي تۇرۇپ قالدى. ئۇنىڭغا بۇلارنىڭ ھەممىسى غەلىتە، ئەقلىغا سىغمايدىغان ئىش بولۇپ تۇيۇلدى، ئۇزىنىمۇ نەگە قويۇشنى بىلمەيتتى ......

تاڭ سۈزۈلۈپ، ئەتراپ يورۇغاندا خەلىچە ئانا يەنە شۇ كوڭۈل غەشلىكى بىلەن تالاغا چىقتى. ئۇ، بۇ يەردە يۈرەكنى مۇجۇيدىغان يەنە بىر ئىشقا دۇچ كەلدى: ئېرىقى ئۇستەڭ بويىدا بەزى ئەزالار ئەتىگەنلىك چاي ۋاقتىدىن پايدىلىنىپ، ئۇزىگە قالدۇرۇلغان يەرلەرگە تېرىقچىلىق قىلىۋاتاتتى. شۇلارغا پاسىل بولغان توت پۇڭ يەر سېلىم ئاكىغا خاس بولۇپ، ئۇ تېخىچە ئاق ئىدى. ھەتتا ئالدىنقى يىلدىن قالغان قوناق كوتىچەكلىرى شۇ پېتى تۇراتتى. خەلىچە ئانىنىڭ كوڭلىگە ھەر نېمىلەر كەچتى: "ئىست، سەندەك ئەر بولغىچە، — دىدى ئانا ئاق تۇرغان توت پۇڭ يەرگە قاراپ خورلۇغى كېلىپ، — قولۇڭغا كىرگەن ئاشنىمۇ ئەپلەپ يىيەلمىسەڭ ......".

خەلىچە ئانا شۇلارنى ئويلاپ، ئىنتىك ئارقىسىغا بۇرۇلدى - دە، ئويگە كىرىپ كەتتى. بىر پەستىن كېيىن كىچىككىنە بوخچىنى قولتۇغىغا قىسىپ يېنىپ چىقتى. بو چاغدا، ئىشىك ئالدىدا ھەجەر بۇۋى باشلىق بىرنەچچە ئەر - ئايال ئەزا ياردەملىشىپ، سېلىم ئاكىغا تەۋە بولغان ئۇزۇم تېلىنى بېدىشكە ئېلىۋاتاتتى. خەلىچە ئانى

بۇ ئەھۋالمۇ غەلىتە تۇيۇلدى، ھەتتا ئۇلارغا قاراپمۇ قويماي، ياڭاق دەرەخلىرى ئاستىدىكى تار يولدىن مەھەللىنىڭ جەنۇپ تەرىپىگە ئۆتۇپ كەتتى......

سىلىم ئاكا ئىككى كۈندىن بېرى دەريا بويىدا قوناق تېرىش بىلەن بەنت بولۇپ، يۇقۇرقى تەرەپتە كېۋەز يېرىگە ئىشلەۋاتقان ئەزالارنىڭ قېشىغا بارالمىغان ئىدى. بۈگۈن ئۇ، چۈشتىن كېيىن شۇ تەرەپكە ئۆتتى. ئۇ مەھەللە ئىچىدىن كېتىۋېتىپ، ئۆز ئۆيىنىڭ ھاڭقىرقاي ئوچۇق تۇرغىنىنى كۆرۈپ قالدى. ئەتراپتا خەلىچە ئانىمۇ كۆرۈنمەيدۇ، ئۈزۈم تېلى بولسا، بېدىشكە ئېلىنىپ قاپتۇ، بۇ كىمنىڭ ئىشىكىن؟......

سىلىم ئاكا ھويلىغا كىردى، ئۆي ئىچىگە بىر قۇر كۆز يۈگۈرتۈپلا، خەلىچە ئانىنىڭ نەگىدۇر يامانلاپ كەتكەنلىگىنى بىلدى. چۈنكى ئوچاقتا بىر قېتىممۇ ئوت قالانمىغان، ئورۇن-كۆرپە بولسا، ئاخشام سېلىنغان پېتىچە ئىدى.

بۇ ئەھۋال ئۆز نۆۋىتىدە سىلىم ئاكىغا ھار كەلدى.

سىلىم ئاكا خەلىچە ئانا بىلەن ئۆي-ئوتاق بولغانلىغا ئوتتۇز يىلدىن ئاشقان، شۇ جەرياندا ئۇلار بۈگۈنكى كۈندە ئەسلىسە كىشىنىڭ تېنى شۈركەنگىدەك ئاچچىق-چۈچۈك سەرگۈزەشتىلەرنى بېشىدىن بىللە ئۆتكۈزۈشكەن ئىدى. بەختكە قارشى ئىككى ئوتتۇرىدا پەرزەنتمۇ بولمىدى. بۇ مەيلى، لېكىن ئۇ نىمىشقا ئەرزىمىگەن ئىشلارغا كۆڭلىنى سىيا قىلىدۇ، نىمىشقا بۈگۈنكى

كۆڭلىنىڭ قەدرىگە يەتمەيدۇ؟!

سېلىم ئاكا شۇلارنى ئويلاپ ئىختىيارسىز ئولتۇرۇپ قالدى. ئۇنىڭ كوز ئالدىدىن كېيىنكى كۆڭلەرنىڭ ئىشلىرى تىزىلىپ ئوتتى. "زەرەپشان" بويلىرىدىكى چوڭ ئوزگە-رىشلەرنى ئەسلىدى ۋە خەلچە ئاننىنى بىر ئاز ئەيىپلىگۈسى كەلدى. ياق، بۇ ياراشمايدىغان ئىش، — دىدى ئۇ، ئۇ ئوز ئوزىگە شۇرلاپ، — ئوز كوموچىگىلا چوغ تارتىش يېڭى دىخاننىڭ پەزىلىتىمىكەن؟ يوق گەپ. مانا بىز ئوتتۇز يىلدىن بۇيان ئوز كوموچىمىز كەيندە ئەگىشىپ كەلدۇق. لېكىن ھېچقاچان بىر نېنىمىز ئىككى بولغىنى يوق. بۇگۇنكى كۆندە زەرەپشان بېيىدى. بۇنىڭ بىلەن بىزنىڭ ئائىلىمىزمۇ لىققىدە بولۇپ قالدى. بۇ يىل ھال-ئوقىتىمىز تېخىمۇ ياخشى بولىدۇ. تىرىلغۇ كولىمى ئوچتىن بىر ئولۇش كېڭەيدى، يېڭى تىكىلگەن ياغاقلار مۇنگە كىردى، خەلچە، سەن نىمىشقا بۇنى كورمەي-دىغانسەن؟.......".

سېلىم ئاكا شۇ خىيال بىلەن ئورنىدىن قوزغالدى-دە، ئىشككە چىقىپ، ئالدىراپ دەريا تەرەپكە يول ئالدى. ئۇ، دەريا بويىدىكى ئېتىزلارنىڭ بېشىغا بېرىشىغا، ئالدىدىن خەلچە ئاننى قولتۇقلاپ تام خوشنا ھەجەر بۇۋى چىقىپ كەلدى.

— سېلىم ئاكا خەلچە ئانا يامانلاپ قاپتۇ، —دىدى ھەجەر بۇۋى كۇلۇپ، — بۇ كېلىشمىگەن ئىش بوپتۇ. مەن ئاران دىگەندە قايتۇرۇپ كەلدىم......

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى www.uyghurkitap.com

— خەلىچە يامانلىمايدۇ، — دېدى سېلىم ئاكا بىر ئاستىدىن خەلىچە ئانىغا قاراپ قويۇپ، — ئوتتۇز يىلدىن بېرى يامانلىمىغان، دەريانى كۆرگۈسى كەلگەن چېغى......

ھەجەر بۇۋى كۈلۈپ قويۇپ ئۆز ئىشىغا كەتتى، سېلىم ئاكا خەلىچە ئانىنىڭ ھۆرمىتى ئۈچۈن ئۇنىڭ بىلەن بىللە ئارقىسىغا ياندى.

خەلىچە ئانىمۇ، سېلىم ئاكىمۇ تىم-تاس مېڭىشتى، ئۆيگە كېتىشتى......

كېيىنكى بىر ۋەقە

ئارىدىن بىرقانچە ۋاقىت ئۆتۈپ، سېلىم ئاكا ناھىيىگە مەجلىسكە كەتتى. شۇ كۈنىنىڭ ئەتىسى چۈشتىن كېيىن خەلىچە ئانا ھېچ كۈتۈلمىگەندە ئاغرىپ قالدى. كەچقۇرۇن ئىسسىتمىسى ئېشىپ، ھەتتا ئاغزىغا گەپمۇ كەلمىدى. سېلىم ئاكا ناھىيىلىك پارتكومنىڭ تەكلىۋىگە ئاساسەن، ئەتىيازلىق تېرىلغۇنى تېز، سۈپەتلىك ئۆتكۈزگەن "قىزىل بايراقدار" دۆي باشلىقلىرى، ئىلغار پېشقەدەم دېھقانلار كېڭىشىگە قاتنىششى ۋە ئۇ يەردە ئون كۈنچە بولۇشى كېرەك ئىدى.

خەلىچە ئانا ساقسىز بولۇپ، بىر دەمدىن كېيىنلا ئۇنىڭ قېشىدا ھەجەر بۇۋى پەيدا بولدى. ئۇ ھازىر خەلىچە ئانىنىڭ ئۆز قىزى بولۇپ قالدى. بېشىغا باردى،

ئايىغىغا ئۇتتى، قۇم چۇگۇندە غەيىنۇلا سىلىپ دەرھال شوۋگۇرۇچ تەييارلىدى، نەدىدۇر قۇمغا كومۇپ ساقلىغان بىرنەچچە دانە چىپان نەشپۈتى تېپىپ كەلدى.

ھەجەر بۇۋى خەلىچە ئانىنىڭ بېشىغا ياستۇق قويۇپ شوۋگۇرۇچ ئىچۈرۈۋاتقاندا، ئۆي ئىچى ئىشتىن قايتقان ئەزالار بىلەن تولغان ئىدى. ئۇلار خەلىچە ئانىنىڭ بېشىدا، ئايىغىدا ئولتۇراتتى. بەزىلەر ئۆرە تۇراتتى. شۇ ئارىدا كىمدۇر سىلىم ئاكىغا خەۋەر قىلىشنى مەسلىھەت قىلدى. لېكىن، بۇ تەكلىپ دەرھال كوپچىلىك تەرىپىدىن رەت قىلىندى:

— ياق، سىلىم دۇيجاڭ ئۆز كېڭىشىگە قاتنىشىۋەرسۇن، — دېدى ئۇلار، — سىلىم ئاكا بىز ئۈچۈن كېڭەشكە قاتنىشىۋاتىدۇ، بىز بولساق، ئۇنىڭ ئۈچۈن خەلىچە ئانىنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئالالمايمىزمۇ؟......

— قېنى يىگىتلەر، ھارۋىنى قېتىڭلار، — دېدى ھەجەر بۇۋى خەلىچە ئانىنىڭ تامىغىنى ئىچۈرۈپ بولغاندىن كېيىن ئۆيدە بىتاقەت بولۇپ ئۆرە تۇرغان يىگىتلەرگە قاراپ، — خەلىچە ئانىنى دوختۇرغا ئېلىپ بارايلى، مۇبادا سىلىم ئەترەت كېڭەشتىن قايتىپ چىقسىمۇ شۇ ئىشنى قىلىدىغۇ!......

خەلىچە ئانا ئۈچ ئات قوشۇلغان رېزىنكە چاقلىق ھارۋىغا ياتقۇزۇلغاندا، كۈن قىزغۇچ شولا چېچىپ، تاغ كەينىگە ئولتۇرۇپ كەتكەن ئىدى. ئۆزىتىپ چىققان ئەزالار:

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
www.uyghurkitap.com

— خەلىچە ئانا، پات ساقىيىپ كېتىدۇ، سىزگە شى-پالىق تىلەيمىز، — دەپ كوزلىرىگە ياش ئېلىپ ئۈزۈتىپ قېلىشتى.

گۈلشي دوختۇرخانىسىدا نۆۋەتچى ھەمشىرە خەلىچە ئانىغا "كۈچلۈك گىرىپ" دەپ دىئاگنوز قويىدى. ئۇكۇل قىلىندى، بىرنەچچە تال تابلېتكا دورا ئىچۈرۈلدى. شۇ كېچە خەلىچە ئانا چىلىق-چىلىق سۇ ئىچىدە ياتتى ۋە ئەتىسى بىر چىرايلىق يەڭگىپ قوپتى. ئانا يېڭى دورا ئىچۈرۈلگەندىن كېيىن، ئالدىدا ئۆزىگە تەلمۈرۈپ ئولتۇر-غان ھەجەر بۇۋىنىڭ قولىنى تۇتۇپ:

— جېنىم بالام، مەن سىلەرنى ئىشتىن قويدۇم، — دېدى خىجالەت بولغاندەك، — مەن ئوغۇل-قىزىم يوق، ئاغرىپ-تارتىپ قالسام نىمە كۈنگىمۇ قالارمەن، دەپ قاي-غۇرغان ئىكەنمەن. ئەمدى ئارمىنىم يوق. قىزىم گۈلشي، ئوغلۇم گۈلشي ئىكەن، مەن بۇنى بېشىمغا كەلگەندە بىلدىم......

ئەتىرەت ئەزالىرى خەلىچە ئانا دوختۇرخانىغا كەت-كەن چاغدا كوڭلى يېرىم بولۇپ ئۇزاتقان بولسا، ئەمدى خوشاللىقتىن قانات قېقىپ قارشى ئالدى. ھارۋىدىن قول-تۇغىدىن يولەپ چۈشۈرۈشتى. ھەتتا ئۇششاق بالىلارمۇ پېشىدىن تۇتۇۋالدى. خەلىچە ئانىنىڭ لەۋلىرى تىترەپ، كوزلىرى چاقنىدى ۋە ھەممە كىشى خەلىچە ئانىنىڭ ئۇز-لىرىگە ھاياجانلانغانلىقتىن رەھمەت ئېيتالمايۋاتقانلىقىنى بىلدى.

خەلچە ئانا ھويلىغا كىرىش بىلەن، ئۇزلىرىگە تە-ئەللۇق بولغان تۇت پۈك يەرنىڭ ھەيدىلىپ، تېرىلىپ، سورەمدىن چىقىپ بولغانلىغىنى ئاڭلىدى. بۇ، ئۇنىڭ كوڭ-لىنى تېخىمۇ كوتىرىۋەتتى......

سېلىم ئاكا ناھىيىدىن قايتىپ كەلگەندە، خەلچە ئانا سەئلىمازا ساقايغان، قەدەملىرى تېتىكلىشىپ، گەپلىرىمۇ مېھرىۋان، يېقىملىق بولۇپ قالغان ئىدى.

سېلىم ئاكا ناھىيىدىن ئۇزى بىلەن بىللە كوپلىگەن يېڭىلىقلارنى ئېلىپ چىققان ئىدى. ئۇنىڭدىن كوپىلىرىنى دۈينىڭ ئىشلىرىغا تەدبىق قىلىشى، جارى قىلدۇرۇشى لازىم ئىدى. شۇڭا، ئۇنىڭ ئىشلىرى بالدۇرقىدىنمۇ ئالدىراش بولۇپ كەتتى. ئىشقا سەھەر چىقاتتى، كەچ قايتاتتى، ئوي توغرىسىدا ئويلاشقىمۇ ۋاقتى يوق ئىدى. شۇنىڭ بىلەن بىللە، شۇنىڭدىن دىلى سۈيۈنەتتىكى، بۇ كۈنلەردە خەلچە ئانا ئۇنى ئۇزىدىنمۇ بەك ئالدىرىتاتتى:

— بول، ئىش مۇھىم، ئوينىڭ ئىشى توگەپ كېتەر، ئەزالارنىڭ ئۇمىدىنى يەردە قويمىغىن، — دەيتتى......

1963 - يىل، يەكەن — ئارال.

ئۇيغۇر كىتاب تورىبكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ بىردىنبىر ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

زەينەپخان ھەققىدە ھىكايە

1

زەينەپخان ھەققىدىكى ھىكايىنى دەسلەپ گوڭشې پارتىيە كومىتېتىنىڭ شۇجىسى يولداش سايىمدىن ئاڭلىدۇق. سايىم شۇجى كىچىك پېئىل، ئىسسىق چىراي، خۇش چاقچاق ئادەم ئىدى. ئۇ زەينەپخان شۇجىنى خۇددى ئۆزىنى بىلگەندەك ئېنىق بىلەتتى ۋە ئۇنى تولىمۇ سەممىي ھۆرمەت ۋە ئىپتىخار بىلەن تىلغا ئالاتتى.

— زەينەپخان شۇجى ھەققىدىكى ھىكايە، — دېدى يولداش سايىم، — تەكلىماكان چۆلىنىڭ غەربىي جەنۇپ قىرغىقىدىكى كوپچىلىك گوڭشې ئەزالىرىغا مەلۇم. بۇ يەردىكى كىشىلەرنىڭ ئاجايىپ ئادىتى بار. بىرەر ۋەقە، بىرەر ئەھمىيەتلىك ئىش بولدىمۇ - بولدى! ئۇنى دەرھال قوشاق قىلىپ قاتىدۇ، ناخشا - غەزەل قىلىپ ئېيتىدۇ. ھەش - پەش دىگۈچە داستىخانىغا چىقىرىپ، ئەتراپقا تارقىتىدۇ. زەينەپخان شۇجى ھەققىدىكى ھىكايىمۇ خۇددى مانا شۇ يول بىلەن تارقالغان. زەينەپخان شۇجى توغرىسىدىكى گەپ - سۆزلەر بولتۇر كۆز پەسلىدە تازا ئەۋج

ئۆلەپ كەتتى. ئەزالارنىڭ ئائىلىلىرىدىن گۆگشىپ ۋە ناھە-
يىدە ئۇتكۇزۇلگەن قەھرىمانلار ئۇچرىشىش يىغىنىنىڭ
مۇنبىرىگىچە شۇ ھەقتە گەپ بولدى. تەرىپلىسە تەرىپلى-
گۈچىلىگى بار، گۆگشىمىزدىكى قەھرىمان تىپلاردىن بىرى.
مىنىڭچە، ئەگەر قىزىقىپ قالغان بولساڭلار، ئەڭ ياخشىسى
سىلەرنىڭ "تەكلىماكان گۈلى" دادۇيىگە بارغىنىڭلار، زەي-
نەپخان شۇجىنىڭ ئۆزى بىلەن كورۇشكىنىڭلار تۈزۈك......
بىز سايىم شۇجىغا مىننەتدارلىق بىلدۈرۈپ، "تەك-
لىماكان گۈلى" گە قاراپ يول ئالدۇق.

بىز كوچۇم-كوچۇم مەھەللەر ئارىلاپ، تەخمىنەن
ئىككى سائەتچە ماڭغاندىن كېيىن، زەرەپشان دەرياسىنىڭ
شەرقىي جەنۇپ تەرىپىدىن كېسىپ ئېلىنغان يېڭى تاش
ئۇستەڭنى ياقىلاپ پايانسىز دەشت ئىچىگە كىرىپ كەتتۇق.
قۇرغاق ۋە ئادەمسىز بۇ چۆلنىڭ قاق كوكسىدە بىر تال
يېشىل لېنتىدەك سوزۇلغان تاش ئۇستەڭدە ئۇركەشلىنىپ
ئېقىۋاتقان كۇمۇش رەڭلىك سوزۈك، ئويناق سۇ ۋە ئۇنىڭ
ئىككى قېشىدا ئاتنىڭ يايلىدەك تەكشى ئوستۇرۇلگەن
مەجنۇنتال چۆل ئىچىگە جان كىرگۈزۈپ تۇراتتى.

بىز قۇرغاق چۆل ئىچىدىكى بۇ مەنزىرىگە زوقلى-
نىپ كېتىۋاتقىنىمىزدا، كەينىمىزدىن ئۇچ ئات قوشۇلغان
بىر هارۋا يېتىپ كەلدى. هارۋا ئۇستىدە ھەر خىل دىخان-
چىلىق سايمانلىرى، ئورۇق سېلىش، كولتىۋاتسىيە قىلىش،
دورا چېچىش ماشىنىلىرى بار ئىدى. هارۋىنى ئىگىز بوي-
لۇق، بۇرۇتلۇق، ئالدى ئوچۇق ئۇزۇن كوينەك كىيگەن،

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

ئوچى چىراي، ئوتتۇز بەش ياشلاردىكى بىر كىشى ھەيدەپ كېلىۋاتاتتى.

ھارۋىكەش بىزگە ياندىشىپ بىر پەس ماڭغاندىن كېيىن توساتتىن سوراپ قالدى:

— يول بولسۇن، سىلەر ”تەكلىماكان گۈلى“ گە كېتىۋاتامسىلەر؟

— شۇنداق، — دېدۇق بىز، — يەنە خېلى ماڭامدۇق؟

— ھازىر يول بەلەن، ھەش-پەش دېگۈچە يېتىپ بارىمىز، — دېدى ئۇ. ئۇزۇن دەستىلىك قامچىسىدىن قاس چىقىرىپ قويۇپ، — مەن ئاشۇ ”تەكلىماكان گۈلى“ نىڭ ھارۋىسىنى ھەيدەيمەن. ياخشى بولدى، گېپى-مۇڭ بىللە كېتىدىغان بولدۇق......

— ئىسمىلىرى نېمە؟ — دەپ سوراپ قالدى مېنىڭ ھەمراھىم.

— ئىسمىم ئوسمان ئاخۇن.

— ئوسمان ئاكا، بۇ تاش ئوستەڭ ياسالغىلى ئانچە ئۇزۇن بولمىغان بولسا كېرەك-ھە؟ — دەپ سورىدىم مەن ئۇنىڭدىن، چۆل باغرىدا يېشىل لېنتىدەك سوزۇلۇپ تۇرغان ئوستەڭگە قاراپ قويۇپ.

— شۇنداق، — دېدى ئۇ جاۋاپ بېرىپ، — بۇ يىل ساق تۆت يىل بولدى. مەجنۇنتال بىلەن تېرەكمۇ شۇ يىلى تىكىلگەن. بىز بۇنى ”يېڭى ھايات ئوستىڭى“ دەپ ئاتايمىز. ئۇنىڭدىن ئىلگىرى، بىزنىڭ دادۇيگە بارىدىغان كونا ئوستەڭدە سۇنىڭ تەڭدىن تولىسى قۇمغا سىڭىپ كېتەتتى.

.ئۇنىڭ ئۈستىگە يەتتە باشلىق ئەجدىھادەك پۇشقۇرۇپ-يامراپ كېلىدىغان قوم كەلكۈنچۇ!...... ئوھو...... بۇ يەر-دىكى قوم كەلكۈننى بىر دېمەڭلەر. ئۈستەڭنى يىلدا نەچ-چە قېتىم تىندۇرۇۋېتىپ، خاراپ قىلىغانلىقتىن، نەچچە قېتىم قايتا چاپاتتۇق. زەينەپخاننىڭ باشلامچىلىقى بىلەن بۇ تاش ئۈستەڭ چېپىلغاندىن كېيىن، سۇمۇ ئىسراپ بول-مايدىغان بولدى، يىلدا نەچچە قېتىم ئۈستەڭ چاپىدىغان ئاۋارىچىلىقمۇ تۈگىدى......

ئوسمان ئاكا بىر ئوبدان قىزغىن سۆزلەپ كېلىۋې-تىپ، ئۇشتۇمتۇت جىمجىت بولۇپ قالدى ۋە بىردەمدىن كېيىن نېمە ئۈچۈندۇر: "ئىشقىلىپ......" دېگەن سۆزنى ئېيتىپ بولۇپ، يەنە تېخىمۇ ئالدى.

— زىنەپخان شوجى قالتىس جاسارەتلىك ئايال ئوخشايدۇ، ھە، — دېدۇق بىز زەينەپخان ھەققىدە گەپ تېپىش ئۈچۈن.

بىزنىڭ ئاغزىمىزدىن "شوجى" سۆزنىڭ قوشۇلۇپ چىقىشى ئوسمان ئاكىنى نېمە ئۈچۈندۇر بولەكچە سەگەك-لەشتۈرۈۋەتتى. ئۇ بىزگە ئېھتىياتچانلىق بىلەن باشقىدىن بىر قاراپ قويدى-دە، بۇرۇتلىرىنى تولغاپ قويۇپ مۇڭ-داق دېدى:

— ئىشقىلىپ، شۇنداق-دە. ئۇنىڭدىكى مىجەز ئەر-كىشىدىمۇ يوق. سىلەر بىلمەيسىلەر، ئۇ مېنىڭ قەدىناس ئايالىم بولىدۇ. بىز ئۇنىڭ بىلەن ئونبەش يىلدىن بۇيان ئۆي-ئوچاق بولۇپ كېلىۋاتىمىز. ئەمما، مۇشۇ بىر-ئىككى يىلدىن بېرى

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

بىر بىرىمىزنى ئوبدان چۈشىنىشىدىغان بولدۇق. ئۇن يىلدىن بۇيان ئۆيدىن چىقماي "تۇت بۇلۇڭ، بىر كۇلۇڭ" نىڭ ئىگىسى بولۇپ كەلگەن زەينەپخاننىڭ بۈگۈنكىدەك زەينەپخان شۇجى بولۇپ چىقىشىنى كىم خىيالىغا كەلتۈرۈپتۇ، دەيسىلەر؟ ئەگەرچەندىكىم زەينەپخاننىڭ ئاشۇ ئاجايىپ ئىسىل مىجەزى بولمىغان بولسا، مەن ئۇنىڭ بىلەن ئاللىقاچان ئاجرىشىپ، بۈگۈنكى كۈندە پۇشايماننى ئالىدىغان قاچا تاپالماي قالغان بولاتتىم......

ئوسمان ئاكا شۇنىڭدىن كېيىن زەينەپخان شۇجىنى تىلغا ئالمىدى. ئۇ، بىر باغدىن، بىر تاغدىن سوزلەپ، "تەكلىماكان گۈلى" دادۈيىنىڭ كېيىنكى ئىشلىرىنى خېلى تەپسىلى تونۇشتۇرۇپ چىقتى.

بىز ئوسمان ئاكىنىڭ ھېكايىسىگە ھەيران بولۇپ "تەكلىماكان گۈلى" گە قانداق كېلىپ قالغىنىمىزنى سەز-مەي قاپتىمىز.

"تەكلىماكان گۈلى" — ھەقىقەتەنمۇ قاتمۇ - قات قۇم تىزمىلىرى ئارىسىدىكى ياشناپ تۇرغان گۈلزارلىققا ئوخشاپ كېتەتتى. دادۈينىڭ قاق ئوتتۇرىسىدا قەد كۆتىرىپ تۇرغان ئاق ئىمارەت — باشلانغۇچ مەكتەپ ۋە دادۈي ئىشخانىسى بولۇپ، قاتار كەتكەن رەتلىك ئۆيلەر ۋە ئۆيلەرنىڭ ئەتراپىدىكى سالا ئېتىزلاردا پىشىپ تەييار بولغان ئالتۇن رەڭلىك بۇغدايلار، تەكشى ئوسۇۋاتقان ئۇزۇن تالالىق كېۋەزلەر، بىر مېتىر ئېگىزلىكتە ئوسكەن قوناقلار كەچكى شەپەق نۇرىدا ئالتۇن سۈيى يۈگۈرتۈلگەندەك چىرايلىق

جىلۋىلىنىپ تۇراتتى. تېرىلغۇ ئېتىزلىرىنىڭ چەت-چۆرى-لىرىدە قۇم ئاپتىنگە قارشى تېت چاسا ئۆستۈرۈلگەن ئورمان بەلۋاغلىرى، چىغ-چىغان ئۆستۈرۈپ ياسالغان توسما-قاشا-لار، قۇم باراخانىلىرى ئۈستىدە يېرىم ئاي شەكلىدە كۆكلىتىلگەن قاتمۇ-قات قومۇش توساقلار دۈشمەنگە قارشى ياسالغان مۇداپىئە ئىستىھكاملىرىدەك قەد كۆتىرىپ تۇراتتى.

بىزنى تېخمۇ جەلپ قىلغان نەرسە تېت ئەتراپى ئېگىز قۇم باراخانىلىرى بىلەن قاپلانغان بۇ يېشىل بوستان ئىچىدىكى كىشىلەرنىڭ شات-خۇراملىقى بولدى. ئىشتىن يانغان ئەر-ئاياللار، قىز-يىگىتلەرنىڭ چاڭ كەلتۈرۈپ ئېيتقان ناخشىلىرى، كۈلكە-چاخچاقلىرى، چىرايلىرىدىن يېغىپ تۇرغان شادىيانە تەبەسسۇم...... گويا بىر كۈنلۈك كۆڭۈللۈك، ئۈنۈملۈك ئەمگەك شەرىپى ئۈچۈن ئۇرغۇپ چىقىۋاتقان تەنتەنىدەك بىلىندى......

بىز شۇ كۈنى زەينەپخان شۈجى بىلەن ئۇچراشال-مىدۇق. ئۇ قۇم باراخانىلىرى ئارىسىدىن يەر ئېچىش — قۇم ياندۇرۇش بىلەن شۇغۇللىنىۋاتقان ياشلار دۈيىگە قوماندانلىق قىلىشقا كەتكەن ئىكەن. ئەتىسى بىز ئۇنى ئەڭ چەتتىكى بىر ئىشلەپچىقىرىش دۈيىدە ئەزالار بىلەن بىللە كويۇپ-پىشىپ ئوما ئورۇۋاتقان يېرىدىن تاپتۇق......

زەينەپخان شۈجى غۇنچە بوي، قاڭشالىق، بىلەكتەك ئىككى ئورۇم چېچى ساغرىسىغا چۈشۈپ تۇرىدىغان سۇمە-باتلىق ئايال ئىكەن. ئاددى چىت كوينەك، چىپەرقۇت جىلىتكە ئۇنىڭ قامىتىگە بەك يارىشاتتى. پىششىق ۋە كەم

www.uyghurkitap.com

سۆزلەيتتى، كۆپرەك ئاڭلايتتى. ئۇنىڭ بىغۇبار بىر جۈپ كۆزىدە سەممىلىك، مېھرىۋانلىق چاقناپ تۇراتتى. ئۇنىڭ تەمكىن ئولتۇرۇپ ئېيتقان بىرمۇنچە ھېكايە سەرگۈزەشتىلىرىنى ئاڭلىدۇق. تەسىراتىمىز قاچىسى يېڭى شەرۋەت بىلەن ئۈزلۈكسىز تولۇپ تۇرغاندەك بولدى. زەينەپخان شۇجىنىڭ ئېيتىپ بەرگەنلىرى تۆۋەندىكىلەردىن ئىبارەت.

2

سىلەر ئۆزەم توغرىلىق ئېيتىپ بېرىشىمنى سورىدىڭلار، ئۆزەم توغرىلىق ئېيتقۇدەك ھېچنىمە يوق. بار-يوقى يولدىشىم بىلەن مېنىڭ ئوتتۇرامدا بولۇپ ئۆتكەن كىچىككىنە ماجرا.

بۇ ئىش خەلق گۈڭشېسى يېڭى قۇرۇلغان يىلى بولغان. شۇ يىلى بىزنىڭ ھەممە ئىشىمىز ئوڭۇشلۇق بولدى. بورانمۇ، قۇم ئاپىتىمۇ دېگۈدەك بولمىدى. زىرائەتلىرىمىز ئوخشاپ، قازىنىمىزمۇ، چوموچىمىزمۇ ياغ بولۇپ كەتتى. كۆپتىن بېرى قىز چىقىرىش، ئوغۇل ئۆيلەشنى ئويلاپ يۈرگەنلەر بەس-بەس بىلەن توي-تۆكۈن قىلىشتى. ھېچقاچان بولمىغان مەشرەپ-تاماشا شۇ يىلى تازا قىزىپ كەتتى. خەلق گۈڭشېسىغا ئىككى خىيالدا بولۇپ يۈرگەن بەزى ھالىلىق ئوتتۇرا دېھقانلارمۇ "خەلق گۈڭشېسى ياخشى ئىكەن، دارامىتى ئوبدان ئىكەن" دېيىشىپ، دادۇي ئىشخانىسىنىڭ ئەتراپىنى پىقىراپ نېرى كېتەلمەيدىغان بولۇپ قالدى. مېنىڭ يولدىشىم ئوسمان كۆزلۈك تەقسى-

ماتتىن كېيىنلا ھەش - پەش دېگۈچە ۋەلسىپىت سېتىۋالدى.
ئۇ ۋاقىتتىكى قۇم يوللاردا ۋەلسىپىت بىلەن مېڭىش
ئاسانمىدى؟ ئەمما ئوسمان بۇرۇتىنى مايلاپ، شايە پوتى-
سىنى يېرىم ياتا باغلاپ، تۇت قەدەم يەرگە ماڭسىمۇ
ۋەلسىپىتتىن چۈشكۈسى كەلمەيدىغان بولۇۋالدى. ھە دېسىلا
كوزنى غەلەت قىلىپ بازارغا يۈگۈرەيدۇ. بەزى ياشلار
قىشچە باش - ئۇچى يوق مەشرەپ، قاتارى بەزمىلەر بىلەن
بولۇپ كەتكەنلىكتىن ئەتىيازلىق تېرىلغۇغىمۇ تۈزۈك تەييار-
لىنالمىدۇق. شۇنداق بولسىمۇ، خەلق گۈڭشېسىنىڭ ئىگىلىگى
كەڭ، كۈچى كوپ بولغانلىقتىن يەنە بىر ئامال قىلىپ
تېرىلغۇنى خېلىلا ياخشى ئوتكۈزدۇق. بۇ يىلمۇ زىرائەتلەر
ئوبدان ئوخشاپ، يەنە ھەممە كىشىنىڭ كوڭلىدە مول
ھوسۇل ئۈمىدى چېچەكلەپ كەتتى. ئوسمان بولسا، يازلىق
تەقسىماتتىن كېيىنلا يېڭى كوركەم ئىمارەت سېلىش،
شىپاڭلىق باغ بىنا قىلىش كويىدا ئالدىقانداق پىلانلارنى
تۈزۈپ يۈردى......

دەل شۇ چاغدا، بوغدايلار ئېغىزغا تېگەي دەپ تۇرغان
بىر پەيتتە، تەكلىماكان چولىدىن دەھشەتلىك قۇم بورىنى
كوتىرىلىپ، ئاسمان - زېمىن قۇم كەلكۈنى بىلەن قاپلىنىپ
كەتتى. ئۇستىمىزدىن خۇددى چىلەكتىن قۇيۇلغاندەك قۇم
قۇيۇلۇشقا باشلىدى. قۇرغاق قۇم بورىنى كوزنى ئاچقۇز-
مايتتى. ھېچكىم ئىشىكتىن بېشىنى چىقىرالمىدى. بىز بۇ
ئەھۋالدا زىرائەتلەرنىڭلا ئەمەس، ئەزالارنىڭ ھال - ئەھۋا-
لىدىنمۇ خەۋەر ئالالمىدۇق. شۇڭا كەچقۇرۇن ئەھۋالنى

مۇزاكىرە قىلىش ئۈچۈن، پارتىيە ياچېيكىسىنىڭ مەجلىسىنى ئاچتۇق.

ئۇ كەمدە دادۇيىمىز بويىچە بەشلا پارتىيە ئەزاسى بولۇپ، ھەممىمىز يەر ئىسلاھات ۋاقتىدىكى ياللانما دېخان، كەمبەغەل دېخانلار ئىدۇق. مەجلىس ئورنىمىز ماخوچى مەھەممەت ئاكىنىڭ ئۆيى بولدى. مەھەممەت ئاكا پارتىيە ئەزاسى بولمىسىمۇ، خەلق گۇڭشېسىغا ئاجايىپ چوڭ ئىشەنچ بىلەن قارايدىغان ئادەم ئىدى. بىز ئۇنىڭ بۇ يىغىنغا سىرتتىن قاتنىشىشىنى تەكلىپ قىلدۇق.

— نېمىشقا قاتناشماي، ئەلۋەتتە قاتنىشىمەن، — دېدى ئۇ ئاپپاق ئاقارغان ساقاللىرىنى سىلاپ، نېمىنىدۇر ئويلانغان ھالدا ياچېيكا ھەيئەتلىرىگە بىرمۇ بىر قاراپ، — ئەتىگەندىن بېرى مۇدۇرۇپ-دۇقۇرۇپ يۈرۈپ بەزىبىر ئەزالارنىڭ ئۆي، ئائىلىلىرىگە كىرىپ، ھالى ئىچۈك — بىلىپ باقتىم. ھەممە كىشىنىڭ كوزى سىلەردە. پارتىيە ياچېيكىسىدا، سىلەر چوقۇم بىرنىمە دەپ كوپچىلىككە يول كورستىشىڭلار لازىم، — مەھەممەت ئاكا شۇنىڭدىن كېيىن خېلىغىچە گەپ قىلمىدى، كوزلىرى بىر نۇقتىغا تىكىلىپ ئويلىنىپ قالدى، — يىغىن ئېچىپ، باش قوشقىنىڭلار بەلەن بولدى. سىلەرنىڭ بىلىدىغىنىڭلار تېخى ئاز، باللىرىم. ئەتراپىمىزدىكى قۇملۇق — چوڭ ئاپەت. ئادىمىساق ئاپىرىدە بولغاندىن تارتىپ قۇم كەلكۈنى يەتتە باشلىق يالماۋۇزدەك بىزنىڭ تىرىكچىلىگىمىز، ئىش-ئوقىتىمىزگە تەھدىت سېلىپ كېلىۋاتىدۇ. ئۇ ھۇجۇم قىلىپ، بىز چېكىنىدۇرۇپ ھېرىشىمىدۇق. قانچە-قانچە ئۆي-ئىما-

رەت، يۈز مولاپ، مىڭ مولاپ ئالتۇندىن تېرىلغۇ يەر قوغا يەم بولۇپ كەتتى. نەچچەن كىشىلەرنى يالماپ يۇ-تۇۋەتتى، خەقلەرنىڭ كىندىك قېنى تۆكۈلگەن ئويلەرنى خارا-بىلىققا ئايلاندۇردى. شۇنداق بولسىمۇ بۇ قەدىمى ماكاندىن زادىلا رىشتىمىز ئۈزۈلمىدى. بۇ، ئوتمۇشتىكى ئىش. بۈگۈنكى كۈندە كومپارتىيە بار، كومپارتىيە چىراق قىلىپ ياندۇرغان سىلەر بار......

"توغرا، بىزدە پارتىيە تەشكىلاتى بار، ئۇنىڭغا ئەگىشى-دىغان، قوللاپ مەدەت بېرىدىغان شۇنچە كوپ قېرىنداش-لار بار، كوللىكتىپ ئىگىلىك بار، ئەلۋەتتە بىز بۇ قييىن-چىلىقتىن قۇتۇلۇشنىڭ ئامالىنى قىلىشىمىز، ئەزالارنىڭ ئىشەنچىسىنى ئاقلىشىمىز كېرەك" — بىز ھەممىمىز مۇشۇ خىيالغا كەلدۇق. زىرائەتلەرنىڭ ئەھۋالىنى ئېنىقلاش، ئەزالار تۇرمۇشىغا غەمخورلۇق قىلىشنى ئۇيۇشتۇرۇش — مۇزا-كىرىنىڭ مەركىزى بولدى.

يىغىن تۈن تەڭ بولغىچە داۋام قىلدى. ئوزئارا ۋەزىپە تەقسىم قىلىشىۋېلىپ، يىغىننى ياپتۇق.

شۇ كېچە مېنىڭ زادى ئۇيقۇم كەلمىدى، بىئارا بولدۇم. بىر چاغدا قارىسام يولدىشىم ئوسمانمۇ بىئار بولۇپ تولغىنىپ ياتالمايۋېتىپتۇ، "مۇنداق ئېغىر ۋە ئورا سىز زىيان - زەخمەتكە ئۇنىڭمۇ يۈرىكى ئېچىشقاندۇ" دەئ ئوي كوڭلۇمگە كەچتى.

بوران ئەتىسى يېرىم كېچە بىلەن توختىدى. ئەمدىلا يورۇغاندا ھېچنىمگە قارىماي ئېتىزلىققا يۈگ

www.uyghurkitap.com

ئېرىق - ئۆستەڭلەرنىڭ ھەممىسى تىنىپ كېتىپتۇ. زەپ-زىرائەتلەر پۈتۈنلەي ۋەيران بولۇپتۇ. بىر پەستىن كېيىن ئەزالارمۇ ئېتىزلىققا كېلىپ يىغىلىشتى. ئۇلارنىڭ چىرايى تاتارغان، بېشى چۈشۈپ كۆڭلىنى مۇڭ باسقان ئىدى. يۇرت-گىم ئىچ-ئىچىدىن كۆيۈپ سىرىلدى. ئەزالار نېمە قىلىش-نى بىلمەي تېڭىرقاپ قېلىشقان ئىدى. بىرلىرى: "ھو...... سېنى!......" دەپ بورانىنى ئاغزىغا كەلگەن تىل بىلەن تىللىسا، بىرلىرى خۇداغا نالە قىلىپ ئېغىر ئۇھ تارتاتتى. شۇ ئارىدا ئىككى يىل ئىلگىرى قالپىغى ئېلىپ تاشلانغان باي دىخان ئاۋۇت توك قاغا ساقىلىغا تۇكۇرۇپ:

— ھىم...... خۇدانىڭ قىسمىتى كۆپكەن-دە، تۈۋا! ھېچقاچان چىقمىغان بوران گۇڭشېلاشقاندا چىقىمىنى قارىمامدىغان؟ ھىم...... — دەپلا مەھەللە تەرەپكە ئۆتۈپ كەتتى.

ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ئاۋۇت توك قاغىنىڭ تۇققىنى مەتسىيت ماڭا قاراپ:

— زەينەپخان ئۇكا، كۆرمەمسىز بۇ ئالامەتنى، ئۆتكەن يىلقى مول ھوسۇل، خۇدا خالىسا، بۇ يىل ئاغزىمىزدىن بولاق، بۇرنىمىزدىن يۇمىلاق بولۇپ چىقىدىغان بولدى-دە، — دېدى.

بۇ ئىككىسىنىڭ گەپلىرىنىڭ ئىچىمۇ-تېشىمۇ زەھەر ئىدى. مەن بىر نەرسە دېگۈچە، مەھەممەت ئاكا قالپىقىنى تۈردى-دە، غەزىۋى قايناپ كەتتى:

— ھەي، مەتسىيت ئاغزىڭنى چايقىۋىراق گەپ قىل، —

دىدى ئۇ غەزەپلىنىپ، — بۇ گېپىڭ غىچلا تاپا-تەنىغۇ. يا بوراننى زەينەپخان شۇجى چىقىرىپتىمۇ؟ كېچەدىن بېرى سوڭگىچىڭنى قاشلاپ ياتقانسەن ھەقچان. لېكىن، شۇنى بىلىپ قوي، بۇ باللارنىڭ بىزنى دەپ تارتقان ئەلىمى ئاز ئەمەس......

— مېنىڭ گېپىمدە تاپا-تەنە نىمە قىلسۇن. بولغان زىيانغا ئىچىم ئاغرىيدۇ-دە، — دىدى مەتسىيىت ئۇزىنى سەل تۇزىگەن بولۇپ، — سىلىنىڭ بۇ يىل يەيدىغان نان-لىرى پۇتۇن بولسىلا، مېنىڭ كارىم چاغلىق......

بۇ گەپتىن كېيىن ئەزالارنىڭ ئىچىدە غۇل-غۇلا كوتىرىلىپ كەتتى. بەزىلەر:

— بۇ يىل پۇتۇن نان نىمىش قىلسۇن. دىخانچى-لىقنىڭ بولغان يېرى شۇ، گۇڭشىمۇ چاغلىقكەن، — دەپ ئۇمىتسىزلەنسە، بەزىلەر:

— مەتسىيىتنىڭ گېپى توغرا ئەمەس. ئۇ ھىلىگەر تۇلكە ئاش-ناندىن ئانچىلا غەم قىلمايدۇ، — دەپ غەزەپلىنەتتى.

شۇ كۇنى كەچقۇرۇن ئاۋۇت توڭ قاغا ناماز خۇپ-تەندىن يانغان بەزى كىشىلەرگە: ”بۇ قېتىمقى بوران خۇدانىڭ قەھرى-غەزەپكە كەلگەنلىگىنىڭ بەلگىسى، دادۇي-نىڭ قوي-كالىلىرىنى سويۇپ زاراخەتمە قىلماي بولمايدۇ“ دىگەن ئىغۋانى تارقىتىپتۇ. مەتسىيىتمۇ ”ئەزەلدىن شۇنداق، زاراخەتمە قىلىنمىسا، قۇم باسقان يەردىن تاش چىقسا چىقىدۇكى، ئاش چىقمايدۇ“ دەپ چۇقان كوتىرىپتۇ. بۇنى

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
www.uyghurkitap.com

ئاڭلىغان جامائەت:

— بېرىنى ئوغرى ئالدى، يوقىنى رەمبال دىگەندەك، زاراخەتمە قىلىش بىلەن قالغان مۇلۇكنى تۇزۇتىدىكەنمىز-دە، — دەپ قوشۇلماپتۇ......

......

3

...... شۇ كۈنلەردە ئوسمان ئوزگىرىپ قالدى. ئۇ، چارۋىچىلىق ئىشلەپچىقىرىش دۇينىڭ مۇئاۋىن باشلىقلىق ۋەزىپىسىدىن ئوزىنى تارتىشقا باشلىدى. ئۇنىڭ بەزىدە يېڭى ئىمارەت سالىمەن دەپ يۈرگەن يەرنىڭ ئۈستىدە قادىلىپ تۇرغانلىغىنى، بەزىدە ۋەلسىپىتنى تازىلىۋېتىپ خىيالغا پاتقىنىنى كورەتتىم. بىر كۈنى كەچقۇرۇن ئىشتىن يېنىپ ئىشىك ئالدىغا كەلسەم، مەتسىيىت ئالدىراپ-تېنەپ ئويدىن چىقىۋېتىپتۇ. ئۇ مېنى كورۇپ:

— ھە، ھە، زەينەپخان ئۇكام، جاپاكەش ئاياللىسىز-دە، بىز ئۇچۇن كوپ باش قاتۇرىسىز، ئوسمان ئاخۇن ماڭا جەمەت تۇققان. ئاتا ئورۇغىمىز بىردە، ئۇ بىزنىڭ دۇيجاڭ ئەمەسمۇ، كادىر ئادەم. بىز بولساق قارا تۇرۇك، كالتا پەم-دە، ھىم...... — دىدى-دە، كەتتى.

باش-ئۇچى يوق بۇ گەپلەر مېنى ئويلاندۇرۇپ قويدى. مېنىڭ نەزىرىمدە مەتسىيىت ئانچىلا "كالتا پەم" ئادەم ئەمەس. كىشىلەر ئۇنى "تۇلكە" دىيىشەتتى. دىخاز-چىلىقنىمۇ، كالتا بازارچىلىقنىمۇ قولدىن بەرمەيتتى. قىلنى

قىرىق يېرىپ ھساپ ـ چوت قىلاتتى. مەن "ئۇنىڭ ھازىر بىزنىڭ ئۆيگە كىرىشىدىمۇ، بەلكى بىرەر گەپ باردۇ، ئۇ كوڭلىگە يەنە نىمىلەرنى پۈكۈپ يۈرىدىكىن" دىگەن خىيال بىلەن ئۆيگە كىردىم.

ئوسمان جوزا ئۇستىگە جىن چىراقنى يېقىپ قويۇپ، غەم تارتماي پۇل ساناپ ئولتۇرغان ئىكەن. ئۇ، مېنى كورۇپ، نىمە ئۇچۇندۇ سەل قورۇنغاندەك بولدى.

— مەتسىيىت نىمىگە كەپتۇ؟ — دىدىم مەن.

— كەلگىسى كېلىپ كەپتۇ ـ دە. ماڭا ئاز ـ تولا تۇققان ئەمەسمۇ، شۇڭا، مۇنداقلا بىر كىرىپ ئوتۇپتۇ...... ئىشقىلىپ ئۇ......، — دىدى ئۇ ساناۋاتقان پۇلنى بىر چەتكە قويۇپ، ئاندىن ھەپسىلىسى قاچقان ھالدا ئېرەڭسىزلىك بىلەن ئېيتتى، — بۇگۇن يارىملىق ياش يىگىتلەردىن توت ـ بەشى شەھەرگە كېتىپتۇ. ئۇلارنىڭ ئاتا ـ ئانىلىرى: "بۇ يىل دىخانچىلىقتىن ئۇمىت يوق، قىشچە يەيدىغانغا بىرەر نەرسە غەملەپ كېلىڭلار، ئىش ـ پىش تېپىپ ئورۇنلىشىڭلار" دەپتۇ......

— كىملەر ئىكەن ئۇلار؟ — دىسەم، ئوسمان:

— ئوزەڭ بىلىسەنغۇ، شۇ ئەزالار ـ دە. ئىشقىلىپ سۇلايمان، قاۋۇل، ياسىن ئاكىلارنىڭ باللىرى ـ دە، دىدى.

— ئۇلارغا مەتسىيىتنىڭ ئىككى ئوغلى، ئاۋۇت قاغىنىڭ كۇيۇغلىنى قوشساق، ھەممىسى باي دىخان، ھا ئوتتۇرا دىخانلارنىڭ باللىرى دىگەن سوز، شۇنداقمۇ دەپ سورىدىم.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

بۇ گەپتىن كېيىن ئوسماننىڭ بىر ئاز ئاچچىقى كەلگەندەك بولدى:

— ئولارغىمۇ جان لازىمدۇ، سەن ئولارنىڭ پۈتۈن بىر يىللىق تەمىناتىغا ھەددە قىلىپ، تىلىڭدىن خەت بېرەلەمسەن؟ — دېدى.

ئوسماننىڭ شۇ سۆزىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن پېشانەـ دىن مۇزدەك تەر چىقىپ كەتتى. خىيالىمغا ئاللا نىمىلەر كەچتى: ئوسماندا ئەزەلدىن ئازدۇر-كۆپتۇر ئۆز كومىچىگە چوغ تارتىدىغان شەخسىيەتچىلىك باز ئىدى. ئۇنىڭغا قارشى بىرەر نەرسە دېيىلىدىغان بولسا، سەپرايى ئۆرلەپ تېخىمۇ بەغەرەزلىشىپ كېتەتتى. ئەمما ئۇنىڭ كەسكىن، توغرا كېسەر بىر مىجەزىمۇ بار. بۇ مىجەزى ئالى كوپېراتـ سىيىگە بۇزغۇنچىلىق قىلغان پومششىك مەتنىيازنىڭ ھىلىـ مكىر، شۇملۇقلىرىنى خەلقى-ئالەم ئالدىدا پاش قىلىشىشتە كارغا ياراپ قالغان ئىدى. مەن شۇلارنى ئويلاپ تۇرۇپ قالدىم. ئۇ مېنىڭ خىيالىغا چوككىنىمنى باشقىچە چۈشەندى بولغاي، يەنە ئېغىز ئاچتى:

— ماڭا قولاق سېلىڭلار زەينەپخان، — دېدى ئۇ، ئۆزىچە جۆرئەتلىنىپ، — قوم كەلكۈنى بېشىمىزغا بالا بولدى. ئەمدى ھېچنىمىدىن ئۈمىت كۈتۈش مۇمكىن ئەمەس، ئەزالار چاك-چېكىدىن پارچىلىنىپ كېتىۋاتىدۇ، ھەركىم ئۆز قايغۇسى بىلەن. بىز بۇنى نىمىشقا ئويلىمايمىز؟

— سەنمۇ كەتمەكچىمۇ؟ — دېدىم مەن. ئۇ:

— ياق، مەن كەتمەكچى ئەمەس. لېكىن سەن بۇ

يەردە بولغانىدىكىن، مەن ئائىلىنىڭ غېمىنى قىلمىسام بولامدۇ؟ — دىدى.

— ئاز ـ تولا تىجارەت قىلاي دەپسەن ـ دە، ھەقچان بۇ يولنى مەتسىيىت كورسەتكەندۇ؟ — دىدىم مەن.

ئوسمان ئۈنچۈقمىدى. لېكىن ئۇنىڭ خاھىشى ئاللى ـ قاچان ئېنىقلىنىپ قالغان ئىدى.

— ياق، بۇ يول بولمايدۇ، قۇم كەلكۈنى دۇشمەن، ئاپەت ئالدىدا تىز پۇكۇپ قېچىش — نۇمۇس! — دىدىم مەن. ئۇ گەپ قىلمىدى. ئاندىن ئۇزەمنى بېسىۋېلىپ، — بۇ، سەن بىلەن مېنىڭ ئالدىمىدىكى ئېغىر سىناق. ھەممە كىشىنى ئوز كۇنۇگىنى ئوزەڭ ئال، خالىغان ئىش ـ ئوقى ـ تىڭنى قىل دەپ تارقىتىۋەتسەك، گوڭشېمىز نىمە بولىدۇ، سوتسىيالىزمىنى نەگە قويۇمىز؟ سەن مۇئاۋىن دۇيجاڭ، كادىرغۇ؟ ئوزەڭ ئويلاپ باق، سەن مۇشۇنداق گەپنى قىلساڭ، باشقىلار نىمە دەيدۇ، قايسى يۈزۈڭ بىلەن ئەلى ـ مەلىگە يۈز كېلەلەيسەن؟ — دىسەم، ئۇ بىردىنلا چاپىنىنى تەتۈر كىيدى:

— مۇئاۋىن دۇيجاڭ بولمىسام نىمە بوپتۇ، كادىر بولمىغان كىشى ئولەمدۇ؟ — دەپ بارغانچە كوكىرىپ كەتتى.

شۇنىڭ بىلەن بىزنىڭ ئوتتۇرىمىزغا سوغاقچىلىق چۈشتى. تۈن تەڭ بولغىچە سىلىق قىلىپمۇ، زەردە قىلىپمۇ ئېيتىپ كوردۇم، ئوتمۇشنى ئەسلەتتىم. ئەمما ئۇ جاھىل تېخىمۇ تەرسالىشىپ، دىگىنىدە چىڭ تۇرۇۋالدى.

www.uyghurkitap.com

ئوسمانىنىڭ بۇ قىلىغى ماڭا قۇم ئاپىتى ئېلىپ كەلگەن زىياندىنمۇ بەكرەك ئەلەم قىلدى.

ئەتىسى ئەتىگەندە 2 ـ ئىشلەپچىقىرىش دۈيىنىڭ ئەزالىرى بىلەن قانداق قىلىپ قۇم ئاپىتىنى يېڭىشنىڭ چارىلىرى ئۈستىدە سوھبەتلىشىۋاتسام، يىغىن ئورنىغا ئىتتىپاق ياچېيكىسىنىڭ شۇجىسى قاسىم ئوقتەك ئېتىلىپ كىرىپ كەلدى، ھولۇققانلىقتىن بەستى تىترەيتتى، ئۇ:

— زەينەپخان ئاچا، بۇ نىمە رەسۋاچىلىق! بىرمۇنچە كىشىلەر دادۈينىڭ مال ـ مۈلكىنى زورلۇق بىلەن بۇلاپ ـ تالىماقچى بولۇۋاتىدۇ، نىمىشقا بۇ يەردە ئولتۇرىسىز؟ — دەپ خەۋەر يەتكۈزدى.

غەزىۋىمدىن قويقا چېچىم تىك تۇرۇپ كەتتى. "مانا ئوسمان ماڭماقچى بولغان يولنىڭ ئاقىۋىتى" دىدىم ئىچىمدە.

ئەزالار بىلەن بىللە ئۇچقاندەك مېڭىپ، دادۈي ئىشخانىسىنىڭ ئالدىغا يېتىپ باردۇق. بۇ چاغدا مەتسىيىت باشلىق بەزى ھاللىق دىخانلار، ئىلژۈت تۇڭ قاتىمىنىڭ بەزى يانتاياق جەمەتلىرى ھەم ئۇلارغا ئەگىشىپ كەلگەن بەزى كىشىلەر دادۈيجاڭ باراتنى ئوتتۇرىغا ئېلىۋېلىپ، ئاشلىق ئامبىرىنىڭ ئىشىكىنى ئېچىشقا مەجبۇر قىلىۋاتقان ئىكەن. بەزىلىرى كوپېراتسىيىگە پاي قىلىپ قوشقان ئات ـ ئۇلاقلىرىنى قايتۇرۇۋېلىش ئۈچۈن مەھەممەت ئاكىنىڭ ئالدىنى توساپ زورلۇق قىلىۋېتىپتۇ.

— توختاڭلار، سىلەرگە نىمە كېرەك؟ — دىدىم مەن

غەۋغا كوتىرىۋاتقان كىشىلەرگە قاراپ. ئۇلار تەرەپ-تەرەپتىن مېنى تالاشقا باشلىدى.

— نېمە لازىملىغىنى سەن ئوبدان بىلىسەنغۇ......

— ئات - ئۇلاقلىرىمىزنى قايتۇرۇۋالىمىز......

— گۇڭشېغا كىرىش ئىختىيارى ئىش......

— ئامباردىكى ئاشلىق ئوزىمىزنىڭ......

ئېيتىلىۋاتقان گەپ - سوزنىڭ چېكى يوق ئىدى. شۇ ئارىدا مەتسىيىت ئوزىنى ئەقلىلىق ھىساپلاپ ئوتتۇرىغا چىقتى.

— زەينەپخان سىڭلىم، سىز نىمىشقا بىخلىلىق قىلىسىز، بۇ يىلقى دىخانچىلىق ئولدى. يىگىنە بىلەن قۇدۇق كولىغاننىڭ ھېچبىر پايدىسى يوق، — دىدى ئۇ، تۇلكىلىك بىلەن، — پايدىسى بولغاندىمۇ قوم چىچەكلىگەن، تېرىگە ياڭاقلىغاندا بولار......

— ئاغزىڭغا تاش! — دىدى ئىتتىپاق شۇجىسى قاسىم پىغانى ئورلەپ، — پارتىيە تەشكىلاتى، خەلق گۇڭ-شېسى بار ئىكەن، دىخانچىلىق ئولمەيدۇ. دادۇينى تارقىتىۋېتىش — ئۇخلىماي كورگەن چۇشۇڭ. سەنلەر بۇ قىلمىشىڭ ئۇچۇن تېخى پۇشايماننى ئالىدىغان قاچا تاپالماي قېلىشىسەن!......

مەتسىيىتنىڭ جان - پېنى چىقىپ، قاسىمغا گولەيدى:

—نېمە؟ بۇنى تەلەپ قىلىۋاتقان يالغۇز مەنلىمۇ؟ جامائەت نىمىشقا گەپ قىلمايسىلەر! ئاچتىن ئولسەڭلەر ئۇ-زەڭلەرگە!—دىدى ئۇ زەھەرخەندىلىك بىلەن.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

— ھوي مەتسىيت، سەن بۇ "ئاچتىن ئۇلسەڭ" دې-
گەن گەپنى چوڭ داداڭنىڭ قەۋرىسىگە ئاپىرىپ ئېيتقىن.
ئازاتلىقتىن كېيىن بۇ يەردە ئاچتىن ئۇلگەن كىم بار!؟ —
دىدى بىرەيلەن غەزۇڭگە چىدىماي.

— ئاچتىن ئۇلىدىغان يەرگە كەلسەك، — دىدى كىمدۇر
بىرەيلەن مەسخىرە قىلىپ، — سېنىڭ ئوراڭدىكى ئاشلىقنى
جازانىغا ئېلىشقا بارارمىز.

— قېرىنداشلار، توققانلار، — دىدى دۈيجاڭ بارات، —
بىز ھەممىمىز مۇشۇ يەردە تۇغۇلۇپ، مۇشۇ يەردە ئوسكەنمىز،
بىز دادۈينىڭ مۇلكىنى بولۇشۇۋالغاندىن كېيىنمۇ يەنە مۇشۇ
يەردە تۇرىمىزمۇ، — قانداق؟

— ئوز ئالدىمىزغا دېخانچىلىق قىلىمىز، تۇرماي نەگە
كېتىدىكەنمىز، — دىدى مەتسىيت توڭلۇق بىلەن.

شۇ چاغدا، مەھەممەت ئاكا يەنە ئوتتۇرىغا چىقتى:

— بىز مەتسىيتنىڭ مۇنداق ئالجوقا گېپىگە قوشۇ-
لالمايمىز، — دىدى ئۇ غەزەپلىنىپ، — ئوز ئالدىغا تىرىكچى-
لىك قىلىشنىڭ ئاقىۋىتىنى ئوتمۇشتە كورگەنمىز! ئۇ چاغدا،
بوراننىڭ ئالدىدا بىزنىڭ يەككە-يىگانە ھال-ئوقەت،
تىرىكچىلىگىمىز يوپۇرماقچىلىك دالدا بولالمىدى. پەقەت
باي غوجاملار، پومېشىك مەتنىياز، باي دېخان ئاۋۇت توڭ
قاغىدەك كات-باداڭلىرىدا ئاشلىغى، ساندۇق-تام قاتلىرى-
دا ئالتۇن-كۇمۇشلىرى ئېشىپ-تېشىپ تۇرغان يۇرت كات-
تىلىرىلا تەلپىگىنى قىرلاپ غەمسىز ياشىغان، كەمبەغەللەر-
نىڭ يەر-زېمىنلىرىنى ئوز قولىغا كىرگۇزۇۋېلىشقا پۇرسەت

تاپقان، ئاشلىق جازانىخورلىغى قىلىپ بېيىپ، قوم كەلگۈنە-نىڭ زېمىننى بىرنى ئىككى قىلىپ تولدۇرۇۋالغان، قەرزگە بوغۇلمىغان ئادەم قالمىغان. كەمبەغەل-ئۇرۇقاتلارنىڭ كور-مىگەن كۈنى، تارتمىغان ئەلەمى قالمىغان.......يەككە بو-لۇپ، ھەركىم ئوز بېشىغا ئىش تۇتۇپ، بۇ ئاپەتنىڭ بې-شىغا چىقالايمىزمۇ؟! ئىمىشقا ئوتمۇشنى ئۇنتۇپ قالىمىز تۇققانلار......

بۇ لەنەتلىك ئوتمۇشنىڭ ئىز تامغىسى كوپچىلىك كىشىلەرنىڭ يۇرىگىدىن ئوچۇشى مومكىنمىدى؟! ئەزالار مەھەممەت ئاكىنىڭ سوزىنى ئاڭلاش بىلەن تەڭلا بىردىن غەزەپلىنىپ كېتىشتى. ئۇچمۇ-ئۇچتىن: "بىز يەنە نىمىگە قاراپ تۇرىمىز؟"، "بىزنى بۇ يەرگە كىم باشلاپ كەلدى؟ ئاشۇ مەتسىيىت تۇلكىمۇ؟......" دەپ ۋاقىراشتى.

شۇنداق قىلىپ، كىشىلەر بىر ھازا مۇنازىرىلەشكەنە-دىن كېيىن تارقىلىپ كېتىشتى.

شۇ كۇنى كەچقۇرۇن گۇڭشې پارتكوم شۇجىسى يولداش سايىم يېتىپ كەلدى. ئۇ، دادۇي پارتىيە ياچېي-كىسىنىڭ قارارى ھەم ئومۇمى ئەھۋالنى ئىگەللىگەندىن كېيىن:

— بۇ قېتىمقى ئاپەت بىز ئۇچۇن جىددى بىر سى-ناق. ئەھۋال ئېغىر، زىيان كوپ بولسىمۇ، لېكىن بىزدە بۇنى چوقۇم يېڭىدىغان ئىشەنچ بولۇشى كېرەك. ناھىيىلىك پارتىيە كومىتېتى بۇ ئاپەتكە جىددى كوڭۇل بولمەكتە، تەمىنات ئاشلىغى باشقا گۇڭشېلاردىن تەڭشەپ يوتكەپ

بېرىلىدىغان بولدى. ھازىر زىيانىنىڭ ئۇزىنى ھىساپ - چوت قىلىپ ئولتۇرىدىغان ۋاقىت ئەمەس. مۇھىمى، شۇ تاپىتا ۋاقىتنى چىڭ تۇتۇپ، بۇ يىلنىڭ ئۇزىدە زىيانىنىڭ ئورنىنى قانچىلىك تولدۇرۇۋېلىش مۇمكىن بولسا، شۇنچىلىك تولدۇرۇۋېلىشىمىز كېرەك، — دېدى. ئاندىن ئۇ كوپچىلىكنى سەپەرۋەر قىلىپ، "زادى قۇم ئاپىتىنى يەڭگىلى بولامدۇ - يوق؟" دېگەن مەسىلە ئۇستىدە ئەزالارنى مۇنازىرىگە ئۇيۇشتۇرۇپ، ئىدىيىنى بىرلىككە كەلتۇرۇش توغرىسىدا يولیورۇق بەردى.

4

دادۇي بويىچە "قۇم ئاپىتىنى زادى يەڭگىلى بولامدۇ - يوق؟" دېگەن مەسىلە ئۇستىدە چوڭ مۇنازىرە كوتىرىلىپ، ئاۋۇت تولۇق قاغا بىلەن مەتسىيتنىڭ قۇترىتىش ھەركەتلىرى پاش قىلىندى. تەھلىل - تەنقىت يۇرگۇزۇلدى. ئەزالار ئوتتۇرىسىدا قۇم ئاپىتىگە قارشى كۇرەشنىڭ ئىستىقبالىغا ئىشەنچ پەيدا بولۇشقا باشلىدى......ھەممەيلەن يەكدىل بولۇپ قۇم كەلكۇنىگە قارشى كۇرەشكە ئاتلاندى. ئۇستەڭ قېزىلىپ، سۇمۇ يېتىپ كەلدى. ئەزالار يەنە خوشاللىققا چومدى. كۇرەش تازا قىزىۋاتقان كۇنلەردە بەزى ئىشلەپچىقىرىش دۇيلىرىدە ئاشلىق ئوكسۇپ قالدى. مۇشۇ چاغدا يەنە بەزىلەردىن "زادى بۇ قۇمدىن قۇتۇلغىلى بولامدۇ - يوق؟"، "دەپتىرىمىزگە يېزىلغان كۇكپۇكنى زادى بىر نەرسە كېلەمدۇ - قالىداق؟" دېگەندەك گەپ - سوزلەر چىقىشقا

باشلىدى، بۇ گەپنىڭ تاراتقۇچىسى يەنە مەتسىيىت ئىدى. ئۇ مۇشۇ پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ، قولى ئۇزۇك كىشىلەرگە ئۇسۇمگە پۇل تارقىتىپتۇ. بوينى جازانە سىرتمىغىغا چېگىلگەن كىشىلەر ئۇنى نەچچىگە يېتىپتۇ. بۇ ۋەقە ھەممىمىزنىڭ غەزىۋىگە ئوت تۇتاشتۇردى. مەتسىيىتنى دادۇي ئىشخانىسىغا چاقىرتتۇق، ئەزالارمۇ يىغىلدى.

— ئۇسۇمگە پۇل تارقىتىش قانۇنغا خىلاپ، — دېدىم مەن، — بۇ يېڭى جەمىيەت. بۇنىڭ ھوددىسىدىن دادۇيمۇ چىقالايدۇ. سەن قانچە كىشىگە جازانە پۇلى تارقاتتىڭ؟ — دەپ سورىسام، يېقىن كېلەر ئەمەس.

— قانداق جازانە؟ جازانە نىمە قىلىسۇن، مەن ئۇسۇمگە دەپ ھېچكىمگە پۇل بەرگىنىم يوق، — دېدى ئۇ، — بىز مۇسۇلمان ئادەم. ئۆزئارا ئوتنە - لاپقۇت قىلىشماساق بولامدۇ؟ ئۆزلىرى سورىغاندىكىن، بەرمەسكە نىمە ئامال؟......

— يالغان! — دېيىشتى ئەزالار غەزەپلىنىپ، — سەن قايسى كۈنى كەچقۇرۇن ئۆيمۇ - ئۆي يۈرۈپ "مىدىرىغىدەك جان تۇرۇپ ئاچلىقتىن قىينىلىش گۇنا، تىلەپ يىگەن ساۋاپ. شۇنداق ئىكەن، قەرز ئېلىپ دەردىگە دەرمان قىلغاننى تىلەمچىلىك دىگىلى بولامدىكەن، مەندىن پۇل ئېلىڭلار، تاپقاندا بېرىسىلەن، ناھايىتى ئاز - پاز ھەققى بىلەن" دىدىڭغۇ! بۇمۇ ياردەممۇ؟

— ئىككى ئوغلۇڭنى دۆلەتنىڭ ئەمگىكىدىن قاچۇرۇپ، شەھەردە سودىگەرچىلىك قىلدۇرۇۋاتىسەن، بۇچۇ؟

www.uyghurkitap.com

— سەن تۇلكە تېخى تىلك - تىڭلاپ يۈرۈپ، [illegible] بۇغدايغا، بۇغداينى گۇرۇچكە ئايلاندۇرۇپ تېرلەش شەرتى بىلەن ئاشلىق تارقاتىتىك. بۇ جازانە ئەمەسمىكەن؟......

بۇ گەپلەر بولۇۋاتقاندا، مەتسىيىت پات - پات يەر ئاستىدىن ماڭا قاراپ قوياتتى. ئۇنىڭ ھىلىگەر، مۇغەمبەر كوزىدە نىمىدۇر يېشۇرۇنغاندەك قىلاتتى. مەن بۇ ئادەمنىڭ كورستىدىغان بىرەر كارامىتى بارغۇ ھەقىچان، دەپ تۇرۇشۇمغا، ئۇ:

— زەينەپخان شۇجى، ماڭا نىمىشقا مۇنچىلىك يېپىشىۋالىسىز؟ — دىدى ئاۋازىنى غەلىتە چىقىرىپ، — مەن قىلغان ئىشنى باشقىلارمۇ قىلىۋاتىدىغۇ، نىمىشقا ئېرىنگىزغا گەپ قىلمايسىز؟

— نىمە؟! — دىدىم مەن زەردەم ئورلەپ.

مەتسىيىت غەم تارتماي:

— چېچىلماڭ، يالغان بولسا ئوسمان ئاخۇن شەھەردىن قايتىپ كەلگەندە كورەرسىز. ئۇمۇ ھەرھالدا قۇرۇق كەلمەس، — دىدى.

بۇ گەپنى ئاڭلاپ، مىڭەمدىن كىرگەن بىر ئوت تاپىنىمدىن چىقىپ كەتتى. ئوسمان بولۇپ ئوتكەن تەھلىل - تۇزۇۋالغاندەك بولۇۋىدى، ئىشنىمۇ قولىغا ئالغان ئىدى. ئۇ، دادۇيجاڭدىن رۇخسەت ئېلىپ، شەھەرگە كىرىۋالغان ئالدىنقى كۇنى مەن گۇڭشې پارتكومىغا يىغىنغا كەتكەندە، ئەزالارنى نەسىھەت قىلىپ قايتۇرۇپ چىقىمەن، دەپ بازارغا

كىرىپ كەتكەن ئىكەن. «ئەمدى ئۇ ئۇز خىيالىدىن ۋاز كەچكەندۇ، مۇنداق پەسكەشلىكنى قىلماس» دەپ ئويلىغان ئىدىم. دىمەك، بۇ يەردە بىر گەپ بار ئىكەن ـ دە!

— ئوسمان ئاخۇن شەھەردىن ھىلىقىلارنى قايتۇرۇپ ئېلىپ چىقماقچى. سەن ئۇنىڭ سودىگەرچىلىك قىلماقچى بولغانلىقىنى نەدىن بىلىسەن؟ — دىيىشتى ئەزالار.

— مەندىن ئەللىك تەڭگە پۇل قەرز ئالدى ـ دە، ئاندىن بىر تاغار گۇلە ـ قاقمۇ جايلىدى، شەھەردىن گۇرۇچ، قەنت ـ ناۋات ئېلىپ چىقماقچى ـ دە، ھىم......

ئۇ، شۇ گەپنى دەپ، بۇرۇتلىرىنى تولغاپ، ئەزالارغا گىدىيىپ قاراپ قويدى.

دىمەك، ئىش پىلانلىق ئىكەن: مەتسىيىت بىر تەرەپـ تىن، ئوسماننى ئازدۇرۇپ كاردىن چىقارماقچى. يەنە بىر تەرەپتىن، مېنىڭ تىلىمنى قىسىپ قويماقچى.

— بۇنىڭ ھەممىسى سېنىڭ ئويۇنۇڭ، — دىدىم مەن، — ئوسمان شۇ يولغا ماڭغان بولسا، بىز چوقۇم ئۇنىڭ بىلەن سوزلىشۋالىمىز. ئەمما سەن ھازىرنىڭ ئوزىدە قاراڭـ غۇ بازار قىلىشنى توختىتىپ، ئوسۇمگە تارقاتقان پۇلنى دەرھال بىكار قىلىشىڭ كېرەك!

مەتسىيىت كوپچىلىكنىڭ غەزىۋى ئالدىدا جىم بولۇپ قالدى.

شۇ كۇنى كەچكىچە ياغ ئېچىۋالغان ئادەمدەك خاراـ مۇش بولۇپ يۇردۇم. مەتسىيىتكە ئالدانغان كىشىلەر ئۇنىڭ پۇلنى قايتۇرۇپ، دادۇيدىن ئوزىگە لازىملىق پۇلنى قەرز

uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورى

ئالدى. لېكىن، مېنىڭ كۈچلۈم يەنە تۇمانلىق. تۇسماندىن
تېخىچە يوق. بىر ھەپتە ئۆتكەندە دەل يېرىم كېچىدە
بىلەن ئوسمان ئۆيگە كىرىپ كەلدى. ئۇنىڭ چىرايى
تۇتۇق، ئۆزى سالتاڭ ئىدى.

— ئادەملەر قېنى؟ — دېدىم مەن.

— ئۈچەيلەن قايتىپ چىقتى. مەتسىيىتنىڭ ئوغلى
بىلەن ئاۋۇت تۈك قاغىنىڭ كويۇغلىنى تاپالمىدىم......

— سەن ھەقىچان ئانچە - مۇنچە ئىش - ئوقەتمۇ قىلىپ
چىققانسەن، سودىگەرچىلىك قىلىشتىن خېلى نەپ تەككەندۇ؟

— ئۆزەڭ بىلىسەنغۇ، — دېدى ئوسمان، — ھەي، بۇ
يەردە نىمە ئۈمىت قالدى، قوم ئاپىتىدىن قۇتۇلۇش ئاسان
ئەمەس، بۇ يىلدىن تېخىمۇ ئۈمىت يوق. مەن شەھەردە
خېلى ئىشەنچلىك، قولىدىن ئىش كېلىدىغان كادىرلار
بىلەن تونۇشۇپ قالدىم، گۈلە - قاق، ياڭاق، بىر كوزا -
يېرىم كوزا ياغ، بەش ئون چارەك گۈرۈچنى كورسە، سېنى
دوست تۇتمايدىغان كىم بار دەيسەن؟ قوي، بۇ دوزاق
قوملۇقنى، بىر ئامال قىلىپ شەھەرگە كىرىۋالايلى......
ئىشنىڭ يولىنى تېپىپ قويدۇم، ئۆي - ۋاقنى ساتىمىز - دە،
پۇلىنى دەسمى قىلىپ، ئېلىم - سېتىم قىلىپ يۈرۈپ، گۈلدەك
ئۆتىمىز......

— ئوسماننىڭ گېپىدىن يېزىنى تاشلاپ، شەھەرگە كىرىپ سودىگەرچىلىك قىلىش نىيىتىگە كەلگەنلىكىنى بىلدىم.
بۇنىڭغا يول قويۇش مۇمكىنمۇ؟ "ئادەم تەبىئەت ئۈستىدىن
غالىپ كېلىدۇ. قوم كەلكۈنى قانچە يامان بولسىمۇ، ئۇ

بىزنىڭ ئىرادىمىزنى بوي سۇندۇرالمايدۇ". بۇ كەڭ ئەزالار-نىڭ قەسىمى. " پارتىيە تەشكىلاتى چوقۇم ئاممىغا باشلام-چىلىق قىلىشى لازىم". بۇ، بىزنىڭ قەسىمىمىز. ئوسماننىڭ يېزىنى تاشلاپ، شەھەرگە قېچىپ كىرىۋالماقچى بولغانلىقى—يول قويغىلى بولمايدىغان ئىش ئىدى.

مەن شۇ كېچىسى ئۇنىڭ ئالدىغا داستىخان سېلىپ، نان-چاي ئېپكېلىپ قويۇپ، كاللىسىغا كىرىۋالغان خاتا پىكىرنى چىقىرىپ تاشلاشنى تەۋسىيە قىلىپ ئۇزاق سوز-لىدىم. زېرىكمەي-تېرىكمەي چۈشەندۈردۈم.

— بىز مەشەدە تۇغۇلدۇق، مەشەدە ئوستۇق. ئەت-راپىمىز قۇملۇق بولسىمۇ، لېكىن بۇ يەرنىڭ ھەر بىر گۈل-گىياسى بىزگە شۇنچە تونۇش، شۇنچە يېقىملىق. كوللىكتىپ ئىگىلىكنىڭ كۈچىگە تايىنىپ، چوقۇم يېقىن كەلگۈسىدە بۇ يەرنىمۇ گۈل-گۈلستانلىق قىلىپ، شەھەرگە بەرگۈسىز قىلىپ ئۆزگەرتىمىز. سەن يېزىنى تاشلاپ، شەھەرگە قېچىپ كىرىۋېلىش خىيالىڭدىن يان. قاقتى-سوقتى قىلىپ ھاياد-كەشلىك بىلەن شۇغۇللىنىش — سەن بىلەن ماڭا نومۇس......، — دىدىم.

ئوسمان ئېغىر پۇشۇلدىدى ۋە:

— سەن مەن بىلەن شەھەرگە كىرمەمسەن؟ — دەپ سورىدى.

— مەن ئەمەس، سەنمۇ كىرمەيسەن. بىز بىرلىكتە قۇم ئاپىتىنى يېڭىپ، بۇ يەرنى گۈللەندۈرۈشىمىز كېرەك......

— مەن ئەر، سەن خوتۇن، ئەر نەدە بولسا، خوتۇن شۇ

يەردە، — دېدى ئۇ، — بۇ، قائىدە! ئەگەر سەن مەن بىلەن
ماڭمايدىكەنسەن، مەن ئۆزەم يول تاپىمەن، بۇ ئاپەتنىڭ
بېشىغا چىققىلى بولمايدۇ. مەن كېتىمەن......

— ئەخمەق بولما، — دېدىم مەن، — سېنىڭ كېتىشىڭ-
گىمۇ بولمايدۇ.

— بولمايدۇ! نېمە بولمايدۇ؟ — ئوسمان كوكەملىك
قىلىپ سەكرەپ كەتتى، — مەن سەن بىلەن بىر ئۆيدە
تۇرالمايدىكەنمەن. هازىر ئاجرىشىمەن، خېتىڭنى ئال، —
دېدى.

— بۇ، چۈشۈك، سەن جويلۇمە! — دېدىم مەن ئۇنىڭ
يۈزسىزلىكىگە ئاچچىقىم كېلىپ، — بىز ئون بەش يىلدىن
بۇيان ئۆي - ئوتاق بولۇپ كېلىۋاتىمىز. يەنە ئۆي تۇتىمىز.
لېكىن، سەن، خاتا ئۆي - پىكرىنى كاللاڭدىن چىقىرىۋەت.
جەزمەن توغرا يولغا قايتىپ كېلىشىڭ كېرەك!......

— ياق، ياق! — دەپ ئۇ زادى ئۆزىنى باسالمىدى
ۋە تەتۈرلۈك قىلىپ، — ئەمەلدار خوتۇن ماڭا لازىم
ئەمەس، مەن ئاجرىشىمەن، سەن مېنىڭ خوتۇنۇم ئەمەس، —
دېدى.

— ئاغزىڭنى يۇم! — دېدىم مەن، — مەن سېنىڭ ئويۇن-
چۇقۇڭ ئەمەس. بۇ سېنىڭ ھەددىڭ ئەمەس. سەن خاتا
ئويدىن قايتىپ، توغرا يولغا چۈشمىگىچە ئاجرىشىشقا ھەق-
قىڭ يوق......

شۇ كۈنى تاڭ ئاتقىچە بىز كىرپىك قاقماي مۇناز-
زىرە قىلىشتۇق. ئەمما، ئۇنىڭ ئىچىگە كىرىۋالغان جىن

ئۇنى ئۆز سەنىمگە ئويىنتتۇەردى. ئەتىسى ئەتىگەندە ئويدىن چىقىپ كېتىپ قايتىپ كەلمىدى. كىشىلەر ئۇنىڭ مەتسىيىت بىلەن بىللە شەھەر يولىدا كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپتۇ. شۇ يوقالغانچە بىرنەچچە ئايغىچە ئۇنىڭ بۇ ئەتراپتا ئىز - قارىسى كۆرۈنمىدى.

5

10 - ئاي كىرىش بىلەن دادۇيدە قاتىلاڭچىلىق كۆنلەر باشلاندى. قۇمدىن تازىلانغان ئېتىزلارنىڭ ئورنىغا تېرىلغان ئۈچ - تۆت ئايلىق قوناق، كۆزلۈك ئارپا، يېشىل ماشلار پىشتى. ئىشلەپچىقىرىش دۇيلىرى پۈتۈن كۈچىنى توپلاپ كۆزلۈك يىغىمغا كىرىشىپ كەتتى.

بۇ كۈنلەردە، كوڭلۇمگە مەھكەم ئورۇنلىشىۋالغان بىر خىيال مېنى زادى تىنىم تاپقۇزمايتتى. ئەزالار بىلەن بىللە ئىشلەۋاتقان يېرىمدە بولسۇن، مەيلى ئويدە، مەيلى يىغىندا بولاي بۇ خىيال ئالدىرىتاتتى، ۋەس - ۋەسگە سالاتتى. بۇ — "قۇم كەلكۈنى" ئىدى. قۇم ئاپىتى بىزنى يالماپ يۇتۇۋېتىشكە تەييار تۇرغان بىر بالا - قازا. زادى بۇ ئاپەتنى قانداق قىلغۇلۇق؟ ئۇ، ئەللىك يىلدا بىر قېتىم كېلىدۇ، قالغان كۈنلەردە خاتىرجەم بولۇش مۇمكىن، دەپ كىم هوددە قىلالايدۇ؟ "قۇم كەلكۈنى" بىزنى هالسىرىتىپ تىز پۈكتۈرەلەمدۇ ياكى بىز بۇ تەشۋىشتىن قۇتۇلىمىزمۇ؟ بىز بۇ ئاپەتنى چوقۇم يېڭىپ ئۇنىڭ يىلتىز -

زىنى قورۇتىمىز دېگەندىمۇ، ئۇنى زادى قايسى چارە
بىلەن يېڭىش كېرەك؟ بۇ يەنە بىر دوقال.

شۇ خىيال بىلەن يۈرگەن كۈنلىرىمنىڭ بىرىدە گوڭشې پارتكوم شۇجىسى يولداش سايىم دادۇيىمىزگە كې-لىپ قالدى. ئۇ ئەھۋالنى ئىگەللەپ مەسلىھەت بەردى:

— دىخانچىلىق ئىشلەپچىقىرىشىغا ئوبدان يېتەكچىلىك قىلىش ئۈچۈن، ئۇنىڭ كوزىنى بىلىشىمىز كېرەك. پىشقەدەم مۇنەججىم دىخانلار بۇ جەھەتتە تېپىلماس گوھەر. ئۇلار ئۆز ھاياتىدا ئۇزۇن قىممەتلىك تەجرىبە-ساۋاقلارنى توپلىغان. بۇ تەجرىبىلەردىن بەزىلىرى بىزگە مەڭگۇ ئەسقاتىدۇ. شۇڭا، پىشقەدەم-مۇنەججىم دىخانلاردىن ئىخ-لاس بىلەن ئۆگىنىمىز، ئۇلارنى ئۇستاز تۇتۇپ، ئۇلارنىڭ پايدىلىق تەجرىبە ۋە ئۇسۇللىرىنى يەكۈنلەپ چىقىشىمىز لازىم. سىز پىشقەدەم دىخانلار بىلەن مەسلىھەتلىشىپ كورۈڭ، كېيىن يەنە بىرلىكتە چارە تاپىمىز، — دېدى.

دادۇيىمىزدىكى مۇنەججىم-پىشقەدەم دىخانلارنى زىيارەت قىلىشقا باشلىدىم. مۇنداق كىشىلەر دادۇيىمىزدە كوپ، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۇلار ئۆز بىلگەنلىرىنى ئېيتىپ بېرىشكە تولىمۇ ئىشقىۋاز؛ مەن ئۇلارغا كوڭلۇمگە كەچكەن-لەرنى، بېشىم قاتقانلىقىنى، ئارزۇ-ئۈمىتلىرىمنى يوشۇرماي ئېيتىپ بەردىم. ئۇلار ماڭا چوڭقۇر ھىسداشلىق بىلدۈرۈپ، نىمىنى بىلگەن بولسا، شۇنى ئېيتىپ بەردى. مەن بىلەن تەڭ باش قاتۇرۇشتى. ماخوچى مەھەممەت ئاكا مانا شۇنداق ئادەملەردىن ئىدى. ئۇ "ئۇكام، سۇ بولسىلا، باشقا چارىلەر

www.uyghurkitap.com

ئاز ئەمەس، سۇنڭلا يولبنى قىلساق، بوران سوقىدىغان تەرەپكە قارشى تېرەك، ئورمان ئەھيا قىلساق، بۇ ئاپەتتىنمۇ قۇتۇلاتتۇق. ئەمما بىزدە سۇ يوقتە. بىزدە بار سۇ ئورمانغا ئەمەس، تېرىقچىلىققىمۇ يەتمەيۋاتامدۇ!" دەپ ھەسرەتلىنىپ كەتتى.

مەھەممەت ئاكىنىڭ ئېيتقانلىرى باشقا مۇنەججىم دىخانلارنىڭ مەسلىھەتى بىلەن ئوخشايتتى. مەن يەنە بىر-نەچچە كۈن ئويلىدىم، ئاخىر بىر كۈنى تاڭ سەھەردە ئات بىلەن يولغا چىقىپ، دادۇيىمىزگە سۇ كېلىدىغان چوڭ ئۇستەڭنىڭ ئولىنى بويلاپ زەرەپشان دەرياسىغا باردىم. قايتىشىمدا ھەممە ئەتراپنى سىنچىلاپ تەكشۈردۇم. مەندە يېڭى بىر مۆلچەر پەيدا بولدى.

شۇ كۈنى ھارغان - ئاچقىنىمغا قارىماي دادۇي پار-تىيە ياچېيكىسىنىڭ يىغىنىنى چاقىردىم. يىغىندا مېنىڭ تەكلىۋىم بويىچە تاش ئۇستەڭ قېزىش مەسىلىسى مۇزاكىرە قىلىندى. پارتىيە ئەزالىرىدىن ھېچكىم بۇ تەكلىپكە قارشى چىقمىدى. بىز بۇ مەسىلىنى كەڭ ئەزالارنىڭ ئوتتۇرىسىغا قويۇشنى، كوپچىلىكنىڭ بىر تەرەپ قىلىپ قارار قىلىشىنى توختام قىلدۇق.

دادۇي بويىچە قوزغالغان چوڭ تالاش - تارتىش تولۇق بىر ھەپتە داۋام قىلدى. قۇمغا قارشى كۈرەشنىڭ دەسلەپكى غەلىبىسىدىن تەسىرلەنگەن كوپچىلىك ئەزالار يېڭى تاش ئۇستەڭ قېزىش پىلانىنى خوشال قارشى ئالدى، ئۇلار: "قۇم كەلكۈنى يا بىزنى يېڭىشى، ياكى بىز ئۇنى

ئۇيغۇر كىتاب تورپىكتى
www.uyghurkitap.com

يېڭىشىمىز كېرەك“ دېيىشتى.

كۆزلۈك يىغىم - تېرىم ئاياقلىشىش بىلەن تەڭلا ئەر-ئايال ئەزادىن بەش يۈزچە كىشى تاش ئۆستەڭ قۇرۇلۇشىغا قاتنىشىشنى تەلەپ قىلىپ، ئارقا - ئارقىدىن ئۆزىنى تىزىمغا ئالدۇردى. بىرقانچە ئون تاش تېۋشۇيدىغان، ئۆستەڭ قازىدىغان، تاش تىزىدىغان زەربىدار دۈيلەر تەشكىل قىلىندى. 10 - ئاينىڭ ئاخىرىدا بىز پۈتۈن تەركىۋىمىز بىلەن ئىش ئورنىغا كوچۇپ كەتتۇق.

ئادەم تۇرمايدىغان گىياسىز غىڭ ساي بىردىنلا شاۋقۇنلۇق، خوشال ئەمگەك قاينىمىغا ئايلىنىپ كەتتى. ئۇزاق يىللاردىن بېرى جىمجىت ياتقان دەشتى - جەزىرىگە جان كىردى ......

شۇنداق قىزغىن ئۇتۇۋاتقان كۈنلەرنىڭ بىرىدە ناھىيىلىك پارتىيە كومىتېتىنىڭ شۇجىسى ئىش ئورنىمىزغا يېۋقلاپ چىقتى. پارتكوم شۇجىسى ئىجارە كېمەيتىش مەزگىلىدە بۇ يەردە يېزا بويىچە ئۇتكۇزۇلگەن چوڭ كۈرەشكە يېتەكچىلىك قىلغان، شۇندىن بېرى ماڭا تونۇش ئىدى.

— سىزنى تەبرىكلەيمەن، زەيىنەپخان! — دىدى ئۇ ھۇلى قېزىلىپ بولغان ئۆستەڭ ئىچىدە مەن بىلەن قول ئېلىشىپ كورۇشۇپ تۇرۇپ، — مەن باشقا ئىشلار بىلەن بولۇپ بۇ يەرگە ۋاقتىدا كېلەلمىدىم. لېكىن يولداش سايىمدىن ھەممە ئەھۋالنى ئۇقۇپ تۇردۇم. سىلەرنىڭ ئۇز كۈچۈڭلارغا يۆلىنىپ ئىش كورۇش، قورۇق قول بىلەن ئىش تەۋرىتىش، قىيىنچىلىقنى مەنسىتمەيدىغان روھىڭلار بەك قىممەتلىك. بۇنى پۈتۈن ناھىيە خەلقى ئۆگە-

نىشى لازىم. سىلەرنىڭ ئالدىڭلاردا بوران، قۇم ھېچنىمە ئەمەس. بىز بۇ تاغنى كۆرەش بىلەن يارىتتۇق. ئەڭ گۈزەل، ئەڭ پارلاق يېڭى تۇرمۇشنىمۇ كۆرەش، باتۇرانە ئەمگەك بىلەن يارىتىمىز ......

ناھىيىلىك پارتكوم شۇجىسىنىڭ سوزىنى ئاڭلاپ تۇرغان يۈزلىگەن ئەزالار چەكسىز خوشاللىققا چۆمدى. مېنىڭ كوزلىرىمدىن بولسا، ئىختىيارسىز ياش چىقىپ كەتتى. "پارتىيە نىمە دىگەن ئۇلۇغ، نىمە دىگەن دانا...... ئۇ بىزنىڭ جاپالىق كۆڭلىرىمىزدىمۇ يۈرىگىمىزگە دەرمان بەرمەكتە!" دەپ ئويلىدىم.

— ناھىيىلىك پارتكوم سىلەرنىڭ قۇم ۋە قۇرغاق-چىلىققا قارشى كۆرەشلىرىڭلارنى قەتئى قوللايدۇ. بۇ دادۇيگە ئىبلەپ كېلىنىدىغان تاش ئوستەڭ قۇرۇلۇشىنى نۇقتىلىق قۇرۇلۇشلاردىن بىرى قىلىپ بېكىتتى ھەمدە سىلەرگە بىر قىسىم ماشىنا - ئۈسكۈنە، ئۈچ مىڭ يۈەن پۇل ئاجرىتىپ بېرىشنى قارار قىلدى. ناھىيىلىك كوچەتچىلىك مەيدانى قۇمغا، بورانغا چىداملىق ئاق غوللۇق تاغ تېرىگى، ئۈچ يىللىق توغراق، ۋە باشقا دەرەخ كوچەتلىرىدىن 250 مىڭ تۈپ تەمىنلەشكە تەييارلىق قىلماقتا ......

بۇ چاغدا، كوزىگە خۇشاللىق يېشى ئالغانلار يالغۇز مەنلا ئەمەس ئىدىم. ناھىيىلىك پارتكوم شۇجىسىنى چورىدەپ تۇرغان پۈتۈن قۇرۇلۇشچىلار ھاياجان بىلەن:

— پارتىيىنىڭ ئۈمىدىنى ھەرگىز يەردە قويمايمىز.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

قۇم - قورغاقچىلىق ئاپىتىنى يەڭمىگىچە كۆرەشنى توختاتمايمىز! — دەپ ۋاقىراشتى......

6

...... بەزى كىشىلەر "ئايال كىشىنىڭ يۈرىگى ئاجىز كېلىدۇ. خوشاللىقنىمۇ، قايغۇنىمۇ پات ئۇنتۇيدۇ" دېيىشىدۇ. بۇ كىشىلەر چوچۇرنى خام سانايدۇ، مۇنداق ئاسانغا ئۈگەنگەن ئاياللار خۇددى شۇنداق كىشىلەرنىڭ پۇشتىدىن تامغان. لېكىن بىز ئەمگەكچى ئايالار ئۇنداق ئەمەس. ئەمگەكچى ئايالارنىڭ يۈرىگى مۇھەببەت بىلەن نەپرەتنى، ھەق بىلەن ناھەقنى توغرا ھېس قىلىدۇ.

ناھىيىلىك پارتكوم شۇجىسىنىڭ مېھرىۋان ئاتىدەك مېنى ئىلھاملاندۇرۇشى قەلبىمگە نۇرلۇق بىر مەشئەل يېقىۋەتتى. شۇ مىنۇتتا مېنىڭ كۆز ئالدىمغا نېمە كەلدى؟ دادۇيىمىزنىڭ گۈزەل كېلىچىگى، بۇ كېلىچەكنى يارىتىش يولىدىكى كۈرىشىمىزگە باش پانا، يولەنچى بولۇۋاتقان جانجان پارتىيىمىز كەلدى. يەنە كوپ نەرسىلەرنى ئويلىدىم. يولدىشىم ئوسماننىمۇ ئويلىدىم. ئۇنىڭ بىلەن ئوتكۈزگەن ياخشى - يامان كۈنلەرنىمۇ ئۇنتۇغىنىم يوق. مۇشۇ بەختلىك مىنۇتىمدا ئوز خوشاللىغىمنى ئۇنىڭ بىلەن ئورتاقلاشقىم كەلدى. ئەمما ئۇ، ھازىر بۇ بەختيار مىنۇتقا ئورتاق بولۇشقا، ئۇنىڭ شېرىن تەمىنى تېتىپ كورۇشكە مۇناسىپ ئەمەس، ئۇنىڭ بۇ ئىشلاردىن

بەھرىمەن بولۇشقا ھەققى يىزق ئىدى......

بۇنىڭدىن ئون نەچچە كۈن ئىلگىرى مەتسىيت قاراڭغۇ بازارچىلىققا ھەددىدىن ئېشىپ، بازار تەرتىۋىنى قالايمىقان قىلغانلىقى، قايسىبىر دادۇينىڭ ئامبارچىسى بىلەن تىل بىرىكتۈرۈپ، ئامبارچى خىيانەت قىلغان ئاشلىقنى مەخپى سودا قىلىپ بەرگەنلىكى ئۈچۈن ھۆكۈمەت ئورۇنلىرىدىن تېگىشلىك جاۋاپكارلىققا تارتىلىپ، نازارەت ئاستىدا ئۆزگەرتىش ئۈچۈن بىزگە چىقىرىپ بېرىلگەن ئىدى. لېكىن، ئوسمان قايتىپ چىقمىغان ئىدى.

تاش ئۇستەك قۇرۇلۇشى ئاياقلىشىپ كېلىۋاتقان كۈنلەرنىڭ بىرىدە خىزمەت بىلەن دادۇيگە كەلدىم. بۇ يەردە يۈزچە ئاچا-سىڭىللار كېلەر يىل ئەتىيازدىن باشلاپ ئورمان بىنا قىلىدىغان يەرلەرنى راسلاۋاتقان ئىكەن. مەن تۈپ-توغرا شۇلارنىڭ قېشىغا باردىم. شۇ ئارىدا ئاياللار مېنىڭ قېشىمغا يىغىلىشقا باشلىدى. خوشنىمىز، مۇئاۋىن دۇيجاڭ ئايزىمخان ئاچا بىر نەرسە ئېيتماقچى بولغاندەك، قولىنى مۈرەمگە ئېلىپ، كوزۇمگە تىكىلدى. بۇ چاغدا مېنى چۆرىدەپ تۇرغان ئايالالار تىم-تاس بولۇپ قېلىشتى.

— ماڭا قارا، جېنىم ئۇكام،— دىدى ئايزىمخان ئاچام مۈرەمنى تۇتۇپ تۇرۇپ،— سەن بىزنىڭ گېپىمىزنى ئىلىك ئالامسەن؟

مەن ھاڭ-تاڭ بولۇپ قالدىم:

— مېنىڭ سىلەرنىڭ گېپىڭلارنى ئىلىك ئالمىغان

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

يېرىم بارمۇ؟

— ياق، — دېدى ئۇ، — سەن ئۇنداق ئايال ئەمەسسەن. بىز ساڭا ئۆزىمىزگە ئىشەنگەندەك ئىشىنىمىز، شۇنىڭ ئۈچۈن سېنىڭ كۆڭلۈڭگە تەگسىمۇ، بىر نەرسىنى ئېيتىپ قويايلى دېدۇق......

— خوش، ئېيتىڭلار، نېمە ئۇ؟

— سەن ئالدى بىلەن رازى بولۇشقا ۋەدە بەرگىن.

— بۇ پىكىرىڭلار توغرا بولسىلا......

— توغرا بولسىلا ئىلىك ئالامسەن؟

مېنىڭ يەنە نېمە دېيىشىم مۇمكىن. رازى بولدۇم. شۇندىن كېيىن ئايزىمخان ئاچام مۇنۇلارنى ئېيتىپ بەردى:

ئوسمان بۇنىڭدىن ئۈچ كۈن بۇرۇن يېرىم كېچە بىلەن شەھەردىن قايتىپ چىقىپتۇ. ئۇ ”ئازنى بازار“ دا قىلغان سودا-سېتىقى نەپ بەرمەي، ئاخىرى ۋەلسىپىتىنىمۇ ئايرىلىپتۇ. ئوسمان قايتىپ كېلىپ، بىر كۈن ئىشكىنى تاقىۋېلىپ ئۆيدىن چىقماي خىيال سۈرۈپتۇ. ئەتىسى كىشىلەرنىڭ كۆزىدىن ئۆزىنى تارتىپ، ئاياللار ئىشلەۋاتقان يەرنىڭ ئەڭ چېتىگە بېرىپ، ئۆز ئالدىغا ئىشلەشكە باشلاپتۇ. چۈش-پېشىنگىچە ئاياللار ئۇنىڭغا مەنسىتمەسلىك بىلەن قاراپ، چۈشلۈك چايغىمۇ قىچارماپتۇ. شۇ چاغدا ئايزىمخان ئاچا ئۇنىڭ قېشىغا بېرىپ:

— سەن ئەر كىشى تۇرۇپ، ئايالار قېشىدا نېمە قىلىسەن؟ ئۇيات! جۇگۇر، بەلنى باغلاپ تاش ئۇستەڭ

قۇرۇلۇشىغا بارغىن، — دەپتۇ.

ئوسمان كوزىگە لىققىدە ياش ئېلىپ:

— مېنىڭ ئەمدى يۈزۈم يوق، مەن ئەقىلسىزلىق قىپتىمەن، زەينەپخان ئەمدى مېنى كەچۈرمەيدۇ، — دەپ يىغلاپتۇ.

بۇ گەپنى ئاڭلاپ ۋۇجۇدۇمنى ئاچچىق بىر نەپرەتلىنىش سېزىمى ئوراۋالدى. كوڭلۇم مۇزدەك بولۇپ كەتتى.

— قېنى ئۇ؟ — دېدىم مەن.

— ئەنە قارا، بۇرۇنقى ئوسماندىن ھېچنېمە قالماپتۇ. شەھەرگە كوچۈپ كىردۈپلىش خىيالىمۇ تۇزۇپ كېتىپتۇ. توشقاننى قومۇش ئولتۇرەر، ئادەمنى نومۇس، دېگەن شۇ، — دېدى ئايزىمخان ئاچام.

ئوسمان يىراق بىر چەتتە تۇرۇپ ماڭا تىكىلدى-دە، كوزىنى ئىتتىك يەرگە ئېلىۋالدى. مېنىڭ ھېچنېمە دېگۈم كەلمىدى. كەچكىچە ئاياللار بىلەن ئىشلەپ، كەچقۇرۇن يەنە تاش ئۇستەڭ قۇرۇلۇشىغا كەتتىم......

ئارىدىن بىرنەچچە ئاي ۋاقىت ئوتۇپ، تاش ئۇستەڭ قۇرۇلۇشى پۈتتى. باھارنىڭ كىرىشى بىلەن تەڭ، ناھىيىلىك كوچەتچىلىك مەيدانىدىن كوچەت توشۇش دولقۇنى قوزغالدى. شۇ يىلى 200 مىڭ تۈپتىن ئارتۇق كوچەت تىكىلىپ، قۇم ئاپىتىنى تىزگىنلەشنىڭ ئاساسى يارىتىلدى. تاش ئۇستەڭ بىزنىڭ نەچچە يىلدىن بېرى

چاڭقاپ كەلگەن قەلبىمىزنى سوغا قاندۇردى ......

مانا شۇنىڭدىن بېرى ئۈچ يىل ئۆتۈپ كەتتى. بۇ ئۈچ يىلدا قانچە ـ قانچە بوران، قۇم كەلكۈنلىرى بولدى، ئەمما، ئۇ بىزنى ئاۋالقىدەك بوزەك قىلالمىدى. بىزنىڭ ئورمان سېپىلىمىز ئۇنىڭ يولىنى كېسىۋەتتى. بۇ جەرياندا ئوسمان ئۆزىنىڭ ئىككى خىيال بولۇپ خالتا كوچىغا كىرىپ قالغانلىقىنى تونۇپ، دادۇيىمىزنىڭ خېلى ئەپچىل، تەجرىبە ـ لىك ھارۋىكەشلىرىدىن بولۇپ قالدى......

1963 ـ يىل، يەكەن ــ ئېلىشقۇ.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

مىنىڭ دۈيجاڭ

بوران ۋە چاقماق

ئاي تىك كوتىرىلگەن تىپ-تىچ بىر كېچە ئىدى. بۇ هال تۈنىنىڭ ئالدىنقى يېرىمىدا شۇنداق ئىدى. لېكىن تۈنىنىڭ كېيىنكى يېرىمىدا ئەھۋال پۈتۈنلەي دىگۈدەك ئۆزگىرىپ كەتتى: كۈتۈلمىگەندە تاغ تەرەپتە ئاسمان-زېمىننى زىلزىلىگە كەلتۈرۈپ هاۋا گۈلدۈرلىدى، ئېگىز چوققىلار ئۈستىدە ئىككى تال ئوت يىلان يالت-يۇلت قىلىپ، تاغ ئېتىگىنى سۈتتەك يۇرۇتۇۋەتتى. شۇنىڭدىن كېيىن بۇلۇت سۈرۈلۈپ، يېزىغا بوران بېسىپ كىردى ۋە هايال قىلماي ئاسماندىن خۇددى چېلەكتىن قۇيۇلغاندەك شاقىراپ يامغۇر قۇيۇلۇپ كەتتى......

مىنىڭ دۈيجاڭى ئابلىكىم قوناقلىقلار ئارىسىدىكى چىغىر يولدىن ئوقتەك ئېتىلىپ چىقتى-دە، توغرا كەلگەن ئارا ئۆستەڭدىن بىر سەكرەپ ئۆتۈپ، 3-ئىشلەپچىقىرىش دۈيىنىڭ خامىنى تەرەپكە يۈگۈرۈپ كەتتى. 3-ئىشلەپ-چىقىرىش دۈيىنىڭ خامىنى خېلى يىراق بولسىمۇ، ئۇنىڭدىن قىپ-قىزىل يالقۇن چېچىپ كوتىرىلگەن يانغىن ئوپ-

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پىچى ئادرېسى

ئۇچۇق كورۇنۇپ تۇراتتى.

ئابلىكىم يولنى قىسقارتىش ئۇچۇن سول تەرەپكە بۇرۇلۇپ، كىچىككىنە چىغىر يولدا يۇگۇرۇشنى داۋام قىلدى. ئۇ، بىرىنچى، ئىككىنچى، ئۇچىنچى ئېرىقلاردىن چاقىقانلىق بىلەن سەكرەپ ئوتۇپ، توتىنچى ئېرىقتىن ئاتلىشىغا، پۇتى تېيىلىپ يان تەرەپتىكى كولچەككە چۇشۇپ كەتتى......قۇلاق پەردىسىنى يىرتىۋەتكۇدەك گۇلدۇرلەۋاتقان گۇلدۇرماما، كوزنى قاماشتۇرىدىغان چاقماق، دەھشەتلىك بوران، سەلدەك قۇيۇلۇۋاتقان توكمە يامغۇر ئۇنىڭ بېشىنى بىرنەچچە سېكۇنت ئايلاندۇرۇپ قويدى...... ئابلىكىم دەرھال ئېسىنى يىغىپ بىر تۇپ دەرەخنىڭ يىلتىزىغا يېپىشقاندا، چاقماق چېقىپ، كولچەك ئىچى يەنە ئەينەكتەك يالتىراپ كەتتى. شۇ پەيت بىلەكتەك بىر يىلان خىرىس قىلىپ، سۇ ئىچىدىن ئۇنىڭغا ئېتىلىدىغاندەك قاراپ تۇراتتى. ئابلىكىمنىڭ تېنى شۇركەندى، ئىككىنچى قېتىم چاقماق چاققاندا، يىلان كورۇنمىدى. ئەمما، شۇ قېتىمقى چاقماق يورۇغىدا ئۇ، بېشىغا پوپۇكلۇك ئۇزۇن كۇلا، ئۇستىگە تەتۇر جۇۋا كىيىۋالغان ئېگىز بويلۇق يۇچۇن بىر ئادەمنىڭ قوناقلىق ئىچىگە شۇڭغۇپ كىرىپ كېتىۋاتقانلىغىنى كورۇپ قالدى.

ئابلىكىمنىڭ تېنىدىن مۇزدەك تەر چىقىپ، كوزى ئوتكۇرلىشىپ كەتتى...... بۇ غەلىتە ئادەم كىمكىنە ؟!......

ئابلىكىم بار ئاۋازى بىلەن ۋاقىرىدى:

— توختا!......

ئۇنىڭ ئاۋازىنى گۈكىرىگەن بوران بېسىپ كەتتى.
ئابلىكىم ئۆزىنى قوناقلىق ئىچىگە ئۇردى......كېيىنكى چاقماق
يورۇغىدا ئۇ، يىراقتىكى قوناق ئۇچلىرىنىڭ شىلدىرلاپ
چايقالغانلىغىنى كوردى. لېكىن بۇ "چايقىلىشنى" كۈچلۈك
شامال دولقۇنى باشقا قوناق شاخلىرى بىلەن ئارىلاشتۇرۇۋەتتى. قوناقلارنىڭ شالدىرلىشى ۋە ھىچنىمە ئىلغا
قىلىپ بولمايدىغان قاراڭغۇلۇق ئىچىدە قوغلاش، سىنچىلاش...... بۇلارنىڭ ھىچقايسىسىدىن نەتىجە چىقمىدى:
يۇچۇن ئادەمنى قوناقلىق يۇتۇپ كەتتى. ئابلىكىم قايتىشقا
مەجبۇر بولادى......

ئابلىكىم خامانغا يېتىپ كەلگەندە، ئوت ئوچۇرۇلگەن
بولۇپ، خاماننىڭ دائىملىق كۈزەتچىسى ياشانغان بوۋاي
ئۆزىگە ھەمرا بولۇپ خاماندا قونغان ياش مىنبىگلارغا
زەردە قىلىپ ۋاقىرىماقتا ئىدى:

— سىلەرگە زادى ئەقىل كىرمەيدۇ، — دەيتتى ئۇ
بوغۇلۇپ، — خاماندا تاماكا چېكىشكە بولمايدۇ، دىمىگەندىمىدوق. ئەمدى ئەزالارغا نىمە دەپ جاۋاپ بېرىمىز.
مۇشۇمۇ ئەزالارنىڭ ئىشەنچىسىنى ئاقلىغانلىق بولامدۇ؟....
ئەگەرچەندە، بورانغا قوشۇلۇپ يامغۇر كەلمىگەن بولسا،
بۇ خامان ئاللىقاچان بىر دوۋە كۈلگە ئايلىنىپ قالاتتى.......

— بۇ يەردە تاماكا چەككەن ھىچكىم يوق، —
دىدى بوۋاينىڭ سوزىنى ئاڭلاپ تۇرغان يىگىتلەردىن
بىرى، — سىنىڭ چىرچىگىڭنى ئاڭلايمىز دەپ، غەپلەتتە
قاپتىمىز. نىمانچە ۋاقىرايسەن، ئۆزىمىزنىڭ جىلى

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

بولۇۋاتقىنىمۇ يېتىپ ـ ئاشىدۇ......گەپ چىرچەكتە!.....

— چىرچەكمىش! چوچەكتىن ئوت چىقىپتىمۇ؟!

كىمدۇر بۇ سوزگە رەددىيە بەرمەكچى بولۇپ، ئالدىغا چىقمۇىدى، ئۇشتۇمتۇت مىنىبىسىڭ دۈيجاڭىنى كورۇپ قېلىپ جىم بولدى.

خاماندىكىلەر ئابلىكىمنىڭ كوزىدە غەزەپ ئۇچقۇنلىرى يېنىپ تۇرغانلىغىنى بايقىدى ۋە ئوزلىرىنى ئەيىپلىك ھىس قىلىپ باشلىرىنى توۋەن سالدى. لېكىن ئۇلار ئابلىكىمنىڭ كوز ئالدىدا بېشىغا پوپۇكلۇك ئۇزۇن كولا، ئۇستىگە تەتۇر ئورۇلگەن جوۋا كىيىۋالغان يوچۇن ئادەمنىڭ گەۋدىلەنگەنلىگىنى، بۇ غەزەپنىڭ شۇ يوچۇن كىشىگە قارىتىلغانلىغىنى بىلمەيتتى.

ئابلىكىم خاماندىكىلەرگە جىددى نەزەر تاشلىدى:

— بۇ يەردە چوچەك بىلەن تاماكىدىنمۇ بولەك سەۋەپ بار، — دېدى ئۇ، ئاندىن كوزەتچى بوۋاينىڭ ئالدىغا كېلىپ، ئۇنىڭ خامانغا سەگەكرەك بولۇپ قارىشىنى جېكىلدى ـ دە، مىنبىڭ يىگىتلەردىن بىر نەچچىنى تاللاپ، دادۇينىڭ شىمال تەرىپىگە يوگۇرۇپ كەتتى.

بۇ ئىش شۇنداق تېز، تۇيۇقسىز بولدىكى، كوزەتچى بوۋاي ھېچنىمىگە چۈشىنەلمەي قالدى......

يوچۇن ئادەم

ئايزىمخان قىرىق بەش يېشىدا پەرزەنت كوردى ۋە بۇنىڭدىن ئوزىنى ئىنتايىن بەختلىك ھىس قىلدى:

"قاناتسىز تۇتى ئىدىم، — دەيتتى ئۇ، ئوغلى ساقى بىر ياشقا كىرگەندە، — مانا ئەمدى قاناتلىق بۈركۈت بولدۇم......".

ئايزىمخان ساقىنى كېچىسى كۆكرىكىگە بېسىپ، كۈندۈزى ئۈشنىسىغا ئارتىپ ئۈچ ياشقا كىرگۈزدى. دادىسىدىن قىرىق كۈنلۈك يېتىم قالغان ساقى دادۈينىڭ قۇم دۆڭلىرى بىلەن تۇتاشقان ئەڭ چەتتىكى يالغۇز ئۆيدە مېھرىۋان ئانىسىنىڭ قولىدا ئوماق بالا بولۇپ ئۆستى. ئۇنىڭ تېتىككىنە ئايىغى، تاتلىققىنا تىلى چىقتى. ساقىنىڭ قىلىغىدا بولۇۋاتقان ھەر بىر ئۆزگىرىش ئايزىمخانغا چەكسىز ھوزۇر بېغىشلىدى. چۈنكى، بۇ ئۆيدە ئانىغا ئەمەك بولىغىدەك ئۇندىن باشقا ھېچكىمى يوق ئىدى.

ئايزىمخاننىڭ مىجەزى بىر قىسما. ئۇ، بۇ يەردىكى باشقا ئاياللارغا زادى ئوخشىمايتتى: ئىشلەپچىقىرىش دۈيى تەقسىم قىلىپ بەرگەن ئىشنى ۋاقتىدا ئورۇنلايتتى (بۇ چاغدا ساقى دائىم يېنىدا بولاتتى). لېكىن كىشىلەرگە كەمدىن-كەم ئارىلىشاتتى. پېشىنى تارتىپ گەپ قىلمىغىچە، ئېغىز ئېچىپ جاۋاپ بەرمەيتتى، مەجلىسلەرگە بولسا، دىگۈدەك بارمايتتى، بارغاندىمۇ كوپ ئولتۇرمايتتى. بىرەر سىياسەت، پىرىنسىپنى ياكى ھۆججەتنىڭ روھىنى يەتكۈزۈش-چۈشەندۈرۈش توغرا كەلسە، دادۇي كادىرلىرىنىڭ ئالايىتەن ئۇنىڭ ئۆيىگە بېرىشىغا توغرا كېلەتتى. شۇنىڭ بىلەن بىللە، ئۇنىڭ كۆڭلى تولىمۇ نازۇك ئىدى. بەزى ئاياللار ئۇنى: "ئايزىمخان تولىمۇ يۇۋاش، مۆمىن" دىسە، بەزىلەر: "ئۇ دىنغا بېرىلگەن تەقۋادار بۇۋى ئەمەسمۇ!" دەيتتى،

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

يەنە بەزىلەر بولسا، "ھەيتاگەي، ئاجايىپلىغۇ، ئۇزىغۇ قول
ئىلكىدە يوق ئايال، لېكىن، مىجەزى خۇددى سەۋزە نازۇك
ماجان بۇۋىنىڭ ئۆزى" دەپمۇ قوياتتى.

بۇ توغرىلىق بىر نەرسە دېيىش قىيىن. لېكىن، ئىش-
لەپچىقىرىش دۈيىنىڭ باشلىغى كوپ قېتىم ئۇنىڭ مەھەل-
لە ئىچىگە، ئەل-جامائەت ئارىسىغا كوچۈپ كېلىشىنى
قايتا-قايتا ئېيتقان بولسىمۇ، ئەمما ئۇ: "مۇشۇ يەردە تۇرۇ-
ۋېرەي، ئۆگىنىپ قاپتىمەن، ئاتا-بوۋىلار ئوتكەن ئوي. چە-
رىغىنى يېقىپ، يېغىنى پۇراتمىسام بولمايدۇ" دەپ ئۇنىمىغان
ئىدى.

بىر كۈنى كەچقۇرۇن ئايزىمخان ساقىنى ئويدە يال-
غۇز قالدۇرۇپ، سۇ ئېپكېلىش ئۈچۈن مەھەللىدىكى كولگە
ماڭدى. ئۇ ئەمدىلا بوسۇغىدىن پۇتىنى ئېلىپ چىقىشىغا
ئىشىك ئالدىدىكى قوم دوڭنىڭ كەينىدىن تويۇقسىز بىر
كىشى چىقىپ گەپكە تۇتتى؛ بۇ چاغدا ئەتراپتا كوز باغ-
لانغان ئىدى. ئايزىمخاننىڭ يۈرىگى ئېغىپ يۈچۈن ئادەمگە
ئەمەس، پات-پات ئويى تەرەپكە قارىدى.

ناتونۇش كىشى يەنە بىر پەس ۋالاقلاپ تۇرغاندىن
كېيىن بىردىنلا تەرىنى تۇرۇپ:

— جۇۋاينىمەك كەتكىن. سەن ماڭا بەھورمەتلىك قىل-
دىڭ! — دېدى-دە، كېتىپ قالدى......

ئايزىمخان كۇتۇلمىگەن بۇ ھاقارەتتىن چوچۇپ،
ئىتتىك بېشىنى كوتەرگەندە، كېتىۋاتقان كىشىنى كەينىدىن-
لا كورۇپ قالدى. ئۇ، ئالدىراپ كول تەرەپكە كەتتى.

قاپىغىغا تولدۇرۇپ سۇ ئالدى. ئاندىن ئۇنى مۇرىسىگە ئارتتى. كوڭلىدە: "بۇ كىم بولغىدى، بىكارغا مېنى نېمىشقا ھاقارەتلىدى. بۇ ئەتراپتا دۆي كادىرلىرىدىن بىرەرسى يوقمىكىن؟ ......" دىگەن خىيال چىگىشلەندى ۋە كىمنىدۇر ئىزلەپ ئەتراپقا قارىدى. لېكىن، ھېچكىم كورۇنمىدى. ئۇنىڭ كوڭلى خىرە بولۇپ، ئويىگە ئالدىرىدى.

ئۇ، مەھەللە ئىچىدىن ئۇزاپ، بايىقى قۇم دوڭىنىڭ ئالدىغا كەلگەندە، يولنىڭ نېرىقى چېتىدىكى قوناقلىق ئىچىدىن بېشىغا پوپۇكلۇك ئۇزۇن كۇلا، ئۇستىگە تەتۇر ئورۇلگەن جۇۋا كىيىۋالغان ساقاللىق بىر كىشىنىڭ ئوزىگە تىكىلىپ تۇرغانلىغىنى كورۇپ، ھودۇقۇپ كەتتى.

— ھەي ئاجىزە! — دىدى كۇلا كىيگەن ئادەم. "ئاجىزە" دىگەن سوز ئايزىمخانىغا ئېغىر تەگدى (چۇنكى ئايالLARنى كەمسىتىدىغان بۇ سوز مەھەللىنىڭ لۇغىتىدىن خېلى بۇرۇنلا چىقىپ كەتكەن ئىدى). لېكىن، يۇچۇن ئادەمنىڭ كېيىنكى سوزى ئايالنى ھوشىدىن كەتكۇزدى، — جوگور، دەرھال ئويۇڭگە بار، بەخت قۇشۇڭنى قولۇڭدىن كەتكۇزمە......

ساقاللىق يۇچۇن ئادەم شۇنىڭدىن كېيىن كەينىگە بۇرۇلۇپ، قوناقلىق ئارىسىدا غايىپ بولدى.

ئايزىمخان: "يا پەرۋەردىگار، مېنى غەپلەت باسمىدىمىكىن؟ كوزۇمگە كورۇنگەن بۇ كىشى پەرىشتە ياكى خىزىرمىدۇ؟" دەپ ئويلىدى. ئۇ، ئىشلەپچىقىرىش دۆي كادىرىنى قىچقىرىشنىمۇ ئېسىدىن چىقىرىپ، ئالدىراپ ئويىگە

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

يېتىپ كەلدى. ئىشىكتىن كىرىشىگە بۇرنىغا قالغاچقا بىر ھىد كېلىپ ئۇرۇلدى. ئايزىمخان بوسۇغا يېنىدا ھۇش[illegible] ياتقان ساقىنى كورگەندە، كوزىگە قاراڭغۇلۇق تىقىلدى:

— جېنىم بالام، كوز نۇرۇم، جىگىرىم! مەن تىزەك يەپتىمەن!...... — دەپ ئۇنىڭ ئۇستىگە ئوزىنى ئاتتى......

كەچىككىنە ساقىنىڭ بىر پۇتى، يېرىم كاسىسى كويۇپ، شەلۋەرەپ كەتكەن ئىدى. ئۇ، ئازاپتىن تولغىناتتى......

ـ ئانىنىڭ پىغانى تېزلا ئەتراپقا ئاڭلاندى، بىر پەستىن كېيىن ئوي ئىچى كىشىلەر بىلەن تولۇپ كەتتى. ھەممىدىن بۇرۇن يېتىپ كەلگەن دۇيجاڭ بالىنى كورۇپ، دەرھال دوختۇرغا ئاپىرىشنى ئېيتتى. لېكىن، "مۇشۇ كېچىدە دوختۇرغا ئاپىرىپ بولامدۇ؟ گوڭشې دوختۇرخانىسىغا بېرىش ئۇچۇن يېرىم كۇن مېڭىش كېرەك، بالا ئازاپلانامدۇ؟" شۇ خىيال بىلەن ئايزىمخان ئۇنىمىدى.

دۇيجاڭ باشقا بىر ئامال تېپىش ئۇچۇن، ئويدىن ئالدىراپ چىقىپ كەتتى. كېيىنرەك كىرگەن بىر موماي قارا ئېشەكنىڭ ئوك قولۇغىنى كېسىپ، چىققان قاننى كويۇك لىنى كويىدى، ساقىسىز بولۇپ قالدى" دەپ قويۇش ياخشى ئېتكەنلىكىنى ئېيتتى. ئۇزاپ كېتىۋاتقانلارنىڭ كەنجىسى چا ساقاللىق بوۋاي:

— بالا تولۇق ساقايغىچە يۇلتۇزغا كورسەتمەڭ، — دېدى ئايزىمخانغا، — بولمىسا. ھەر بىر يۇلتۇز كويۇك يارـ

سىنىڭ كۆشەندىسى بولۇپ، بالىغا يىڭنىدەك سانچىلىدۇ، جېنى سىقىرايدۇ......

ئايزىمخان ئېيتىلغانلارنىڭ ھەممىسىنى قىلىشنى كۆڭلىگە پۈكۈپ قويدى.

تۈن تەڭ بولماقتا، بالا ھوشىغا كەلگەن بولسىمۇ، لېكىن ئانا قەلبى بىھوش ئىدى. جىن چىراق پىلدىرلاپ يانماقتا، تالادا يامغۇر قۇيۇلۇۋاتاتتى. ئۇ ئەۋجىگە چىقتى. بوران، چاقماق ئەتراپنى قاپلاپ كەتتى. بۇ ھال ئۆي ئىچىگە ۋەھىمە ئېلىپ كىرەتتى. لېكىن ئايزىمخان بۇنىڭدىن قورقمىدى. چۈنكى ئۇنىڭ قەلبىمۇ بوران-چاقماق بىلەن تولغان ئىدى. ئانىنىڭ كۆزلىرىدىن ئېرىقتەك ياش ئاقاتتى: "جېنىم بالام، كۆزۈڭنى ئاچ. سەن دۇنياغا كېلىپ مېنى بەختلىك قىلدىڭ. سەن ۋاپادار داداڭنىڭ ماڭا قالدۇرۇپ كەتكەن تىرىگى، دىلكەشى، غەمخورى ئىدىڭ...... مېنى غەپلەت باسقان، كۆڭلۈمنى شەيتان ئوغرىلىغان......".

ئايزىمخان دەھشەتلىك مۇڭغا پېتىپ نالە قىلىۋاتقاندا، تورۇسنىڭ ۋاسىلىرى ئېغىر چاراسلىدى ۋە ھېچبىر كۆتۈلمىگەندە تۇڭلۇكتىن غەلىتە، مۇدھىش بىر ئاۋاز كەلدى:

— ھەي ئاجىزە! — بۇ ئاۋاز بوران-چاقماق بىلەن قوشۇلۇپ تېخىمۇ ئەنسىز ئاڭلاندى، — سەن كۆز نۇرۇڭنى بىكار ئىسراپ قىلما، ئۈستۈڭدىكى غەپلەت تونىنى يىرتىپ تاشلا، "ئەۋلىيا ئىشان" مازىرىغا سىغىن......

ئانا ئوز قۇلىغىغا ئىشەنمەي قالدى. كۆز ئالدىدا ئاخشام ئۇچراتقان "خىزىر" نامايەن بولدى. ئۇنىڭ كۆڭلى-

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

دە خىرە نۇر چىچىپ ئۇمىت چىرىغى ياندى. تاشقى ئالەم قەتىسزلىك بىلەن كۈتتى.

ئەمدىلا تاڭ سۈزۈلۈشىگە، ئايزىمخان ساقىنى كوكرىگىگە بېسىپ ئىشىكتىن چىقتى ۋە ئەتراپقا ھۈرۈپ، گۇگۇم قاراڭغۇسىدا ئۇدۇل "ئەۋلىيا ئىشان"مازىرى تەرەپكە كەتتى.

"ئەۋلىيا ئىشان" مازىرى قۇم دوڭلىرىنىڭ نېرىقى چېتىدىكى تاشلاندۇق بىر كونا گۈمبەز ئىدى. بۇ يەردە يۇلغۇن، ئازغان - تىكەن، چىغلار بىلەن ئورالغان رىشاتكا ئىچىدە شام گور — يامغۇر يالىغان پۇچۇق گۈمبەز چوخچىيىپ تۇراتتى. قوشقار مۈڭگۈزى، ھوتمە - توشۇك تۇغ - شەددە، ئۇستىخانلار، پارچە كېسەك، سۇنۇق ساپال، ئەسكى لاتا - پىتىلەر كوزگە تاشلىناتتى.

ئايزىمخان ئادەم قەلبى مۈڭلىنىدىغان بۇ سىرلىق — جىمجىت خارابىلىققا كېلىش بىلەن تەڭ، يىراقتىن ھۇ - قۇش ئەنسىز ھوۋلىدى. ئايزىمخاننىڭ تېنى شۈركەندى، تىلى قاتتى، ۋۇجۇدى تىترىدى. ئۇنىڭ قورقۇنچىسىنى تېخىمۇ ئاشۇرۇپ، گۈمبەزنىڭ ئادەم پاتقۇدەك ئوچۇق ئېغىزىدىن "ئاللا!" دېگەن ئېغىر خىتاپ سۇرلۇك ئاڭلاندى.

ئانا ساقىنى كوكرىكىگە بېسىپ، ئىختىيارسىز تىزلاندى......

— ھەي ئاجىزە! — دېدى مازار، — بالاڭنىڭ ئەجىلى قاش بىلەن كىرپىكنىڭ ئارىلىقىدا. مەن بۇ تەھقىق ئەجەلنىڭ ئالدىدا توغرا تۇرۇپتىمەن. سەن بالىدىن ئايرىلىپ قالماي دېسەڭ، ھەر كۈنى يېرىم كېچە بىلەن تاق

كۈندە پولو، جۈپ كۈندە بىر لەگەن قۇيماق ئېپكىلىپ مازارغا قويۇپ. بۇنى بىجا كەلتۈرسەڭ خۇدا شىپالىق بېرىپ، بالاڭ قىرىق كۈندە سەللىمازا ساقىيىدۇ!......

ئايزىمخان بۇ كارامەتتىن كوزلىرى تىنىپ، هاياجان ئىلكىدە لەيلەپ قالدى. مازار تەۋرىنىۋاتقاندەك. ئالەم ئاستىن-ئۈستۈن بولۇۋاتقاندەك تۇيۇلدى.

— شۇنداق، ئەستە تۇت! — دىدى يەنە مازار، — بالاڭ ساقىيىدۇ! ئەمما سەن ئاللا كىرەمنىڭ ساڭا يولۇقتۇرغان بۇ كارامىتىنى، سەن ئاجىزەگە پانايى ئالەم بولۇۋاتقانلىقىنى ئادەمزاتقا تىنساڭ دۇئايى بەد كىتسەن، بالاڭ ئۆلۇم...... قەسەم ئىچ، ئاللا نامى بىلەن باشلا!......

— ....

ئايزىمخان قايتتى. شۇ كۈنى چۈشتىن بۇرۇن گوڭشى دوختۇرى كىلىپ بالىنى ياخشىلاپ تاڭدى ۋە هەر كۈنى ئۆزى كىلىپ خەۋەر ئالىدىغانلىقىنى، بالىنىڭ بىرنەچچە كۈندە ياخشى بولۇپ كىتىدىغانلىقىنى ئېيتتى. لىكىن ئانا دوختۇردىن ئانچىلا مىننەتدار بولۇپ كەتمىدى. پەقەت دوختۇرنىڭ بالىغا كورسىتىۋاتقان شەپقىتى ئۇنىڭ مازارغا باغلانغان قەلبىنى سەل-پەل تەۋرىتىپ قويغاندەك بولدى......

ئۇقتۇرۇش

ئابلىكىم ئۆيىگە چاشكا ۋاقتى بىلەن قايتتى. بۇ چاغدا يولدىكى هولاچىلىك سىڭىشىپ، يامغۇردىن ئېگىلگەن ياپراق-

— قۇملۇق ھەيلىدىكى ئايزەمخان ئاچامنىڭ بالىسى كويۇپ قاپتۇ، ئېغىرمىش......

— نىمە، شۇ بۈگۈن بوپتىمۇ، قانداق كويۇپتۇ؟

— شۇ بۈگۈن، كېچىدىن، — دەيدۇ ئايالى، — قانداق كويىدىكىن بىلمىدىم. ئوچاق ئالدىدا قالدۇرۇپ سۇغا چىققانىكەن. سۇنى ئېلىپ كەلسە، ساقى بوسۇغا تۇۋىدە ھۇشسىز ياتقانمىش......

"ئوچاق ئالدىدا قالغان بالا بوسۇغا تۈۋىدە ياتسۇن - ھە! — بۇمۇ يېڭى ئىش، — دەپ ئويلىدى ئابلىكىم، — ئەلۋەتتە بۇنىڭ سەۋەبىنى ئوقۇپ بېقىش كېرەك......".

ئابلىكىم چاي ئىچىپ بولۇپ، قۇملۇق ھويلا تەرەپكە كەتتى. ئۇ يەردە كىچىككىنە ساقىنى يوقلاپ، دادۇي ئىشخانىسىغا قايتىپ كېلىۋېتىپ، دوختۇر بىلەن ئۇچرىشىپ قالدى.

— ئېيتىڭلا، يولداش دوختۇر، بالا ھەققەتەن ئوزىنى ئوزى كويدۇرۇۋالغاندىمۇ؟

دوختۇر بۇ سوئالدىن ھەيران بولۇپ:

— سىزچە قانداق بولۇش مۇمكىن؟ — دەپ سورىدى.

— بىلمىدىم، ئانىسىمۇ بىلمەيدۇ...... ھەر ھالدا بۇنىڭ سەۋەبى ئېنىق بولۇشى كېرەكتە......

دوختۇر كوزىنى چىڭ ئېچىپ ئويلىنىپ قالدى:

— دۈرۈس، قىۋقاس چاچراپ، كىيىمگە ئوت تۇتاشتىمۇ دەيلۇق، — دىدى ئۇ بىرئاز ئەجەپلەنگەندەك بولۇپ، — بىراق، بۇ بىر غەلىتە كويۇش. بىر پۇتى، سىڭبا

www.uyghurkitap.com

كاسسى كويگەن. ئوت بالىنىڭ قالغان يېرىمىنى ئاياپ قالغان......

"— توغرا، — دەپ ئويلىدى مىنىڭ دۇيجاڭى، — ئەگەر بىر كىشى بالىنى يېنىچە قوقاسقا تاشلىسا، ئاشۇنداق كويۇشى مۇمكىن. ئۇندىن باشقا، ساقى نىمە ئۇچۇن ئانىسى ئويگە كىرگەندە ئوچاق ئالدىدا بولماي، بوسۇغا تۇۋىدە هۇشسىز ياتىدۇ، ئۇنى بۇ يەرگە كىم ئېلىپ كەلگەندۇ؟......".

دوختۇر كەتكەندىن كېيىن ئابلىكىم بىر پەس ئوز ئورنىدا قىمىر قىلماي تۇرۇپ قالدى: "ياق، بۇ يەردە جەزمەن بىر يات قول باردەك قىلىدۇ. بۇ قول ناهايىتى زەهەرلىك. بۇگۇن كېچە ۋەقە يۇزبەرگەن يەرلەرنىڭ هەممىسىدە مۇشۇ يات قولنىڭ ئىزى بولۇشى مۇمكىن......

بۇ يىل بۇغداي بەك ئوخشىدى. ئەزالار تازا ئۇمىتۋار بولۇۋاتىدۇ، خوشلىقى هىساپسىز...... سەگەك بولماق لازىم، ئەمگەك مىۋىسىنى جەزمەن ئوبدان قوغداش كېرەك......". ئۇنىڭ يادىغا گوڭشې پارتكوم سېكرتارىنىڭ يازلىق يىغىم هەركىتىنى قوغداش سەپەرۋەرلىك يىغىنىدا قىلغان بىر سوزى چۇشتى: "بىزنىڭ مۇۋەپپەقىيەتلىرىمىز قانچىلىك زور بولسا، قالدۇق ئىغۋاگەرلەر، دوشمەنلەرنىڭ ئىچى شۇنچە ئادايدۇ. چۇنكى ئۇلار بۇنىڭدىن مەنپەئەتدار ئەمەس. ئالدىنقى بىر-ئىككى يىللىق تەبىي ئاپەت مەزگىلىدە بەزى پومشىشىك ئۇنسۇرلارنىڭ قانداق پاي-پېتەك بولۇپ قۇتراپ كەتكەنلىگى ئېسىڭلاردا بولسۇن. بۇگۇنكى كۇندە ئۇلار ئوزلىرىنى ئاشكارا كورستىشكە جۇرئەت قىلالمايدىغان

بولدى، جۈرئەت قىلالمىغىنى پەيلىدىن يانغانلىق ئەمەس......

ئابلىكىم ئۆز خىياللىرى بىلەن بولۇۋاتقاندا، ئارا يولدىن چىقىپ كەلگەن گۆڭشې پارتكومىنىڭ بىر كادىرى ئۇنىڭغا بىر خەت سۇندى:

— ئەتىگەندىن بېرى سىزنى ئىزلىمىگەن يېرىم قالمىدى، — دېدى ئۇ داۋۇي ئىشخانىسى تەرەپكە كېتىۋېتىپ، — بۈگۈن كەچتە بىر باش قوشۇۋالامدۇق؟...... مەن يەنە ئىككى داۋۇيگە بېرىشىم كېرەك. كەچتە كېلىمەن......

خەت گۆڭشې پارتكومىنىڭ كونۋېرتىغا سېلىنغان بولۇپ، كونۋېرت ئۈستىگە "تېز" دەپ يېزىلغان ئىدى.

"ئېگىز بوي، بوينى ئىنچىكە، ئورا كوز، كەكە ساقال، ھوڭگول چىش، — دېيىلگەن ئىدى خەتتە قاچقۇننىڭ تاشقى قىياپىتى تەرىپلىنىپ، — بۇ جىنايەتچى سوخخۇدىكى بوز يەر ئۆزلەشتۈرۈش مەيدانىدىن — ئەمگەك بىلەن ئۆزگەرتىلىۋاتقان يېرىدىن قاچقان......".

ئابلىكىم خەتنى ئۈچىنچى قېتىم ئوقۇپ چىقتى. ئۇنىڭ كوز ئالدىغا بۇ يەردىن يېرىم كۈنلۈك يىراق ئاۋات رايوندا ئىجارە ھەققىنى كېمەيتىش، زومىگەرلەرگە قارشى تۇرۇش ھەرىكىتىدە قولغا ئېلىنغان زومىگەر پومىششىك ئابدۇللا بەگنىڭ سوغاق تەلەتى كەلدى. ئابدۇللا بەگنىڭ بۇرۇن بۇ يەردە ئىجارىكەشلىرى، ئوتاقچىلىرى بار ئىدى. ئۇلارنىڭ ھازىر بۇ زالىمنى كورەر كوزى يوق. "لېكىن، — دەپ ئويلىدى مىنبىڭ دۈيجاڭ، — ئۇنىڭ بۇ يەرگە قې-

چىپ كېلىشى مۇمكىنمۇ؟ مۇبادا بۇ يەرگە كەلسە، كىمنى پانا تارتىپ كېلەر؟ بۇ قاچ-قۇنىنىڭ بۇگۈن كېچە يۈز بەرگەن ۋەقەگە ئالاقىسى يوقمىكىن، كىچىككىنە ساقىنىڭ كويۇشىدە بۇ ئەبلەخ سەۋەپكار ئەمەسمىكىن؟......"

ئابلىكىم بۇ دادۇيدىكى ئادەملەرنى خىيالىدىن بىرمۇ-بىر ئۆتكۈزۈپ چىقتى. ئۇنىڭغا بۇ يەردىكى كىشىلەرنىڭ ھەممىسى بەش قولدەك ئايان ئىدى. ئەلۋەتتە گۈكشى ئەزالىرىدىن ھېچكىم بۇ ئەبلەخكە باش پانا بولمايدۇ، بۇ ئېنىق. چۈنكى ئۇلار بۇ مۇتىھەمنىڭ ئۆزلىرىگە قىلغان-ئەتكەنلىرىنى ئېسىدىن چىقارغىنى يوق. لېكىن، ياخشى ئۆز-گەرمىگەن ھىلىقى تەييارغا ھەييار بولۇپ ئۆگەنگەن ئەب-لەخلەرچۇ؟ ئۇنىڭ كوز ئالدىغا ئىجارە ھەققىنى كېمەي-تىش، زومىگەرلەرگە قارشى تۇرۇش ھەركىتىدە ئامىنىڭ قەتئى تەلىۋىگە بىنائەن قانۇن بويىچە ئۆلۈم جازاسى بې-رىلگەن زومىگەر — مۇشتۇمزور پومىششىك قاسىم چايانىنىڭ ئوغلى بەكرى كەلدى. بەكرى يېشى يىگىرمە نەچچىگە يەت-مەي ئۈچ خوتۇنلۇق بولغان چېغىدا دادىسىنىڭ تەييار دولىتىدىن ئايرىلغان ئىدى. ئۇ كېيىنكى كۈنلەردە "يۇۋاش ئوتتۇش زورۇر" دىگەن چۈشەنچىگە كەلگەن بولسىمۇ، ئەمما "بوشۇكتە كىرگەن خۇي ئۆلگەندە چىقىپتۇ" دىگەندەك، ھا-مان بەشىنچى، ئالتىنچى...... ئونىنچى خوتۇنلۇق بولۇشنى ئارزۇ قىلاتتى. ئۇ، ئۆزىگە تىكىلگەن مىڭلارچە كوز ئاستى-دىلا مۇلايىم ئىشلىگەندەك كورۈنەتتى. لېكىن ئىش چىڭ كېلىپ، تېرە كويدۇرىدىغان تومۇز ۋاقىتلىرىدا غىپ قىلىپ

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

ئېتىزدىن تىڭشىۋېتىپ "دادامنىڭ قەۋرىسىگە دۇئا-تەكبىر ئوقۇيمەن" دەپ قۇملۇقتىكى گورۇستان ئىچىدە ھەپىلەرنى ئوتكۈزۋېتەتتى.

ئابلىكىم بەكرىگە بولغان نازارەتنى كۈچەيتىش زورۇر دەپ ھېساپلىدى ۋە ئەھۋالىدىن دادۇيجاڭنى خەۋەردار قىلىش ئۈچۈن خامانغا كەتتى. كەچتە مىنبىڭلارنىڭ جىددى يىغىنى چاقىرىلدى.

ئوتكۈر كوزلەر

پۈتۈن يېزا جىمجىت ئۇيقۇغا چۆككەن ئىدى. تولۇنئاي يۇقۇرى كوتىرىلگەن بولسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭ يۈزىنى نېپىز بۇلۇت پارچىلىرى قاپلىۋالغانلىقتىن، يەرگە شالاڭ-كۆلەڭ سايە تاشلىنىپ تۇراتتى.

ئېرىق بويىدىكى تار يولنىڭ ئىككى تەرىپىدە قاتار تېرەكلەر قەد كوتەرگەن، يېنىك شامال تەسىرىدە تېرەك يوپۇرماقلىرى كۈمۈش تەڭگىلەردەك زىل ئاۋاز بىلەن شىلدىرلايتتى. يوپۇرماقلار ئارىسىدىن قىپ-قىزىل چاقناپ تۇرغان سانسىز يۇلتۇزلار يۇپقا بۇلۇتلارنىڭ كوكسىدىن تېشىپ ئوتۇپ، نۇرلۇق شولا چاچاتتى.

ئابلىكىم قاتار تېرەكلەرنىڭ بىرسىنىڭ كەينىدە ئوزىنى دالدىغا ئېلىپ تۇرغان ياش مىنبىڭنىڭ ئالدىغا كېلىپ بىر نەرسە دەپ پىچىرلىدى-دە، ئېرىق ياقىلاپ يۇقۇرى تەرەپكە ئوتۇپ كەتتى. ياش مىنبىك سەگەكلىك بىلەن

ئەتراپقا قاراشقا باشلىدى. ئۇنىڭ ئوتكۇر كوزلىرى ئاستىدا پومىششىك بەكرىنىڭ بۇرۇنقى سولىتى قالمىغان ئىمارىتى جۇلغى چىقىپ كەتكەن ئەسكى جىنازىدەك تىپ-تىچ تۇراتتى.

ئاردىن بىر سائەتچە ئوتتى. دەل شۇ مەزگىلدە ئىشىكنى ئاستا ئېچىپ، بەكرى ئويدىن ھويلىغا چىقتى. يول ئۇستىدىن بىر نەرسە ئاقتۇرغاندەك ئىشىك ئالدىدىكى سەيناغا سىنچىلاپ قاراپ قويدى-دە، ئەتراپتا ھىچ-كىم كورۇنمىگەندىن كېيىن جۇۋىسىنىڭ ياقىسىنى ئورە قىلىپ، چىغىر يول بىلەن غىپ قىلىپ قوناقلىق ئارىسىغا كىرىپ كەتتى. ياش مىنىبىنىڭ قوناقلارنىڭ شىلدىرلىشى بې-سىلغاندىن كېيىن، ئېرىق ئىچىدىن ئۇنىڭ ئىزىغا چۈشتى......

× ×

"ئەۋلىيا ئىشان" مازىرىنىڭ شىمال تەرىپىدە چوڭ قۇم دوۋى چوخچىيىپ تۇراتتى. دوۋىنىڭ مازار تەرىپىگە قارىغاندا يانباغرىدا بىر توپ كاداڭ جىگدە بار ئىدى. يو-پۇرماقلىرى بوككىدە باراقسان بولغان بۇ جىگدىنىڭ شاخ-لىرى ئارىسىغا ئادەم كىرىۋالسا ھىچكىم كورمەيتتى، كې-چىككىنە شاخ ئۇستىدە ئوزىنى دالدىغا ئېلىپ، بىر مىنىبىك ئەتراپقا زىرەكلىك بىلەن كوز تاشلاپ كۇزەتچىلىك قىلات-تى. بىر ھازادىن كېيىن مىنىبىك نېرىقى قۇم دوۋىنىڭ كەينىدىن ئاۋايلاپ مېڭىپ كېلىۋاتقان يۇچۇن ئادەمنى كو-

www.uyghurkitap.com

رۇپ تىنىغىنى ئىچىگە ئالدى. يات ئادەم جىگدىنىڭ نىغا كېلىپ بىر پەس ئەتراپقا قاراپ خودۇكسىنىپ تۇر-دى-دە، جىگدىگە يولىنىپ ئولتۇردى.

شۇ پەيتتە، بېشىغا ئاق رومال سالغان بىر ئايال مەھەللە ئىچىدىن ئاستا چىقىپ ئېھتىياتلىق بىلەن مازارلىق ئىچىگە كىردى ۋە قولتۇغىدىن بىر نەرسىنى ئېلىپ يەرگە قويۇپ، سەل ھودۇققان ھالدا دۇئا قىلىپ چىقىپ كەتتى.

شۇندىن كېيىن جىگدىگە يولىنىپ تۇرغان يوچۇن ئادەم ئورنىدىن تۇردى-دە، گۇمبەز تەرەپكە يول ئالا-دى.....

× ×

گۇمبەزنىڭ ئەتراپى قويۇق چىغ بىلەن ئورالغان ئىدى. گۇمبەزنىڭ ئېغىزىغا ئۇدۇل بىر هارۋا ئورنى يەر-دە تىكەنلىك جىغان يېيىلىپ تۇراتتى، توشقان ئۇۋا قىلا-غان بۇ جىغانىنىڭ ئاستىدا ئىككى سائەتتىن بېرى ئابلىكىم يېنىچە ياتاتتى. بۇنىڭدىن يېرىم سائەت ئىلگىرى بەكرى گۇمبەزنىڭ ئىچىگە سۇقۇنۇپ كىرىۋاتقاندا، ئابلىكىم ئۇز گۇمانىنىڭ توغرا چىقىۋاتقانلىقىدىن رازى بولۇپ، بەدىنىگە كىرىپ كېتىۋاتقان تىكەنىمۇ سەزمىدى (ئابلىكىم تۈنۈگۈن بۇ ئەتراپنى تەكشۈرگەندە، قۇم ئۈستىگە بېسىلغان يات ئىزلارنى، قانداقتۇر بىر ئايال كىشىنىڭ كېلىپ-كېتىپ يۈرگەنلىكىنى ۋە بىر مۇنچە گۇمانلىق ئالامەتلەرنى بايقاپ،

بۈگۈن كېچە بۇ يەرنى تەكشۈرۈش ـ كۆزىتىش نىشانىسى قىلىپ بەلگىلىگەن ئىدى)، مانا ئەمدى نۇ، يەنە كىمنىڭ ـ دۇر كېلىشىنى كۈتەتتى.

بايا بېشىغا ئاق رومال سالغان ئايال قانداقتۇر بىر نەرسىنى قويۇپ، خۇداغا نالە قىلىپ ئارقىسىغا ياندى، مىنىڭ دۇيجاڭى كىچىككىنە ساقىنىڭ تېچ ھاياتىغا زىيان ـ داشلىق قىلغان خۇمپەرنىڭ نەقەدەر ھىلىگەر، قۇۋ نەرسە ئىكەنلىكىنى سەزدى. ئايزىمخاننىڭ ئۇنىڭ ئايلا ئالدىنىپ قال ـ غانلىقىنى ئويلاپ يۈرىكىدىن ئېچىنىپ كەتتى. قەلبىدە بولسا ئۇچمەس بىر غەزەپ ئوتى لاۋۇلداپ ياندى. شۇڭ ـ لاشقا، بەدەنلىرىگە پېتىپ كىرىۋاتقان زەھەرلىك جىغان تىكەنمۇ ئۇنىڭ ئۈچۈن ھېچنەرسە بولماي قالدى.

مانا كۈتۈلگەن مىنۇتمۇ كەلدى. يۇچۇن ئادەم كىر ـ پىدەك تۇگۇلۇپ، ئايال قالدۇرۇپ كەتكەن نەرسىنى ھاپىلا ـ شاپىلا قوينىغا تىقىپ، گۈمبەز ئىچىگە كىرىپ كەتتى. بىر نەچچە مىنۇتتىن كېيىن گۈمبەز ئىچىدىن بىر نەرسىنىڭ شالاپلاپ يېيىلىۋاتقىنى ئاڭلاندى، كېيىن بوغۇق ئاۋازدا گەپ باشلاندى.

— يۈرىكىم ئېغىپ تۇرىدۇ، — دېدى يۇچۇن ئادەم. ئابلىكىم بۇنىڭ زومىگەر ئابدۇللا بەگ ئىكەنلىكىنى پەرەز قىلدى، — بەكرى چوڭ، مېنى بىرەرتىسى سېزىپ قالمىغاند ـ دىمۇ؟......

— يوقسۇ، ئۇزلىرىگە خۇدا يار، — دېدى ئىككىنچى كىشى. بۇنىڭ بەكرى ئىكەنلىكىنى ئابلىكىم ئاۋازىدىن تو ـ

ندى، — بۇ ياﻻڭتوشلەرنىڭ سىلىنى ئىلغا قىلىدىغان كوز-لىرى كور بولسۇن، ئىلاھىم!

— ئۇغۇ شۇنداق، — دىدى قاچقۇن، — ھەر ھالدا بۇ يەردىن پاتراق يوتكىلىپ كەتمىسەم بولمايدۇ؛ مەرھۇم ئاتىلىرى قاسىم بەگ ماڭا جان دوست ئۇلپەت بولغىنى ئۇچۇن، ئوزلىرىنى بىر يوقلاپ ئوتەي دەپ كەلگەن ئىدىم......ياتقان يىرى جەننەت بولسۇن رەھمەتىنىڭ......

— دىگەنلىرى بولسۇن بەگ، ئەمدى نەگىمۇ كىتەرلا؟

— ئوزلىرىدەك خۇداگوي بەندىلەر تىپىلىدۇ. ھىلىقىدەك نادان ئەخمەقلەرنىمۇ (ئايزىمخاننى دىمەكچى) خۇدا يەتكۇزۇپ تۇرىدۇ. كاچۇڭ، چىپاندىن ئوتۇپ كەتسەم، ئۇنىڭ نىرىسىغا ئاللا كىرەم ئوزى بار، خۇدا ئاسانلىق بەرسە مەغرۇپ تەرەپنى پانا قىلارمەن......

شۇنىڭدىن كىيىن بىرنەچچە مىنۇتقىچە قىلىنغان گەپ ئاڭلانمىدى.

— شۇنداق قىلىپ، پىقىرنى تاشلاپ كىتەملا، — دىدى بەكرى ئىغىر ئۇھ تارتىپ قويۇپ، — مەن بۇ كولا-پەتكە قانداق چىدايمەن. بۇ گاداي قەلەندەرلەر ئوز يىرىمىدا ئوز گوشۇمنى قورۇماقتا. ئاتا مىراس زىمىنىمدا بو-لۇپ كەتكەن ھوسۇلنى كورسەم، كوزلىرىم قامىشىدۇ. ھەر كۇنى كىشى كورمىگەندە، ئاشۇ يەرلىرىمنىڭ توپىسىنى كو-زۇمگە سۇرتىمەن؛ قىر-پاسىللىرىنى ئازغاشتۇرۇپ قويماس-لىق ئۇچۇن كوڭلۇمگە پۇكۇمەن. نىمە دىگەن ھوسۇل، چايناپ پۇركۇۋەتكۇم، ئوت قويۇپ كول قىلىۋەتكۇم كىلىد-

نۇ...... بۇ ئەبگالارنىڭ قازنىمۇ ياغ، چومۇچىمۇ ياغ بو-
لۇپ كەتتى......

— شۇنداق، شۇنداق بولمامدىغان، — دېدى قاچ-
قۇن، — بۇ نىمىلەرنىڭ بىر نېنى ئىككى بولسا، بىر سوزى
ئىككى بولىدۇ. گەپ كوپ بولغاندىن كېيىن، سىلى بىلەن
بىزگە كۇن يوق دېسىلە. شۇڭا، بارنى يوق قىلىپ، پۇخا-
دىن چىقىش لازىم......

— مەنمۇ شۇنى ئويلايمەن، — دېدى بەكرى، — ئەم-
دى ھىلىقى پىلانىمىز نىمە بولىدۇ؟

— گېپىمىز گەپ، — دېدى ئابدۇللا بەگ، — ھازىر
تازا ۋاقتى-قەرەلى بولدى. سىلى بېرىپ خامانى كۇل
قىلىلا، مەن سۇ ئامبىرىنى...... بۇنىڭ بىلەن ھىچ
بولمىغاندا، بۇ يالاڭتوشلەر ئوز بەختىنىڭ يەنە بەش
يىل كەينىگە كەتكىنىنى سىزىدۇ. يەيدىغىنى بولمىغاندىن
كېيىن گەپمۇ چوڭ بولمايدۇ. سىلى ئايزىمخانىنىڭ جۇپ
كۇندە قويمىغىنى، تاق كۇندە پولوسنى بەھۇزۇر يەۋېرد-
لا...... قانداق دېدىم؟ ......

بەكرى تامغىنى قىرىپ قويدى. ئابدۇللا بەگ ئەت-
راپنى كۇزىتىپ تالاغا چىقتى ۋە بىرنەچچە مىنۇتتىن
كېيىن "پىلاننى ئىشقا ئاشۇرۇش" ئۇچۇن يەر بېغىرلاپ
"ئەۋلىيا ئىشان" مازىرىدىن چىقىپ كەتتى......

ئابلىكىم ئابدۇللا بەگ بىلەن بەكرىنىڭ ئاخىرقى
سوزىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، جىغانىنىڭ ئاستىدىن سۇغۇرۇ-
لۇپ چىقىپ، يالغۇز جىگدىنىڭ تۇۋىگە كەتكەن ئىدى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

مازارلىقنى قورشاپ تۇرغان مىنبىگلار ئۇنىڭ جەددى بۇي-
رۇغىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن ئىككىگە بولۇنۇپ ئەتراپقا تا-
رىدى......

× ×

دادۇيىنىڭ غەربىي شىمال تەرىپىدىكى ئېگىزلىكتە
بۇنىڭدىن بىر قانچە يىل ئىلگىرى ياسالغان چوڭ سۇ
ئامبىرى بار ئىدى. بۇ ئامبار دادۇيىنىڭ ئىشلەپچىقىرىشىدا
مۇھىم بىر جان تومۇر ئىدى. شالاڭ بۇلۇتلارنى ئارقىدا
قالدۇرۇپ كەڭ ئاسمان دېڭىزىدا ئۈزۈپ يۈرگەن ئاي قىر-
غاق بىلەن لىپمۇ-لىق تۇرغان سۇنى ئەينەكتەك يالتىرى-
تىپ تۇراتتى. چوڭ بىر قورام تاشنىڭ كەينىدە ئۆزىنى
دالدىغا ئالغان ئابلىكىم يەنە بىر مىنبىنىڭ بىلەن يىراقتىن
تىمسىقلاپ كېلىۋاتقان دۈشمەننى كۆز ئاستىغا ئېلىپ ئولتۇ-
راتتى. بىر پەستىن كېيىن ئابدۇللا بەگ يەر بېغىرلاپ سۇ
ئامبىرىنىڭ قېشىغا كېلىپ توختىدى. ئامباردا سۇ ناھايىتى كۆپ
بولغاچقا، ئۇنىڭ قېشىنى بۇزۇۋېتىش ئاسان ئىدى. قاچقۇن
ئالاق-جالاق قىلىپ ئەتراپقا بىر قارىدى-دە، ئەتۈر ئورۇپ
كېيىۋالغان جۇۋىسىنى بىر چەتكە تاشلىدى، بېشىدىكى پوپۇكلۇق
كۇلاسىنى چوكۇرۇپ كىيىپ، بەكرىدىن ئالغان كەتمەن بىلەن
ئامبارنىڭ قېشىنى بۇزۇشقا تۇتۇندى. ئەمما، شۇ پەيتتە،
ئۈستىگە بىسىپ كېلىۋاتقان قاۋۇل ئىككى مىنبىگنى كۆرۈپ،
ھولۇققىنىدىن جان ئاچچىغىدا ئۆزىنى سۇغا تاشلىۋەتتى. بۇ

ئېھتىمالى ئاللىقاچان نەزەرگە ئېلىپ قويغان ئابلىكىم توشقانغا ئۆزىنى ئۇرغان بۆركۈتتەك دۈشمەن ئۈستىگە ئۆزىنى ئاتتى ۋە بىرنەچچە مىنۇتتىن كېيىن پولات ئال-قىنى بىلەن ئۇنىڭ گەجگىسىدىن تارتىپ قىرغاققا ئېلىپ چىقتى......

× ×

5 - ئىشلەپچىقىرىش دۈيىنىڭ خامىنىدا چەشلەپ قو-يۇلغان بۇغدايدىن باشقا، باسۇرۇلمىغان ئۇنچىمۇ تاغدەك ئىدى. خاماندىكىلەر ھازىر ئۆيلىرىگە دەم ئېلىشقا كېتىش-كەن ئىدى. پەقەت كۈزەتچى بوۋاي قەيەردىدۇر يىراق بىر يەردە يوتىلىپ قوياتتى. بەكرى قوناقلىق ئارىسىدىن ئومىلەپ چىقتى، دوۋىلىنىپ تۇرغان ئۇنجىنىڭ كەينىگە كەلدى. ئۇ، تېپىلمىگەن ئۇنجىنىڭ تېغى مۇنچىۋالا كوپ ئىكەنلىكىگە، ھەتتا ئۆزىمۇ ئىشىنەلمەي قالدى. كوزلىرىگە قىزىللىق تىقىلدى، ئىچىدە چايان قاتىراپ "كويدۇرۇۋەتسەم، كۆل قىلىۋەتسەم......" دەپ كوڭلىدىن ئوتكۈزدى-دە، چاپىنىنى دالدا قىلىپ سەرەڭگە ياقتى. ياقتى-يۇ، ئەمما سەرەڭگە تۇتقان قول خۇددى يەردىن ئۈنۈپ چىققاند-دەك پەيدا بولغان بىر مىنىبىگىنىڭ پۇتى ئاستىدا غۇچۇرلاپ كەتتى:

— ۋاي قولۇم، ۋاي جان! ......

— ئۈنۈڭنى ئوچەر، ئىپلاس! — دىدى مىنىبىك.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

× ×

كىچىككىنە ساقى بۇگۈن ئادەتتىكىدىن بالدۇر ئويغى-نىپ كەتتى. ئۇ، كوزىنى ئېچىش بىلەن تەڭ:

— ئانا تۇخۇم يەيمەن، تۇخۇم ...... — دىدى.

ساقى كىچىكىدىن تۇخۇمغا ئامراق ئىدى. بالىسىنىڭ تاماققا كىرىشىپ كېلىۋاتقىنىدىن چەكسىز خوشال بولغان ئانا ئوينى ئاقتۇرۇۋىدى، تۇخۇم تېپىلمىدى. ئايزىمخان تىت-تىت بولۇپ، ساقىنى يالغۇز قالدۇرۇپ چىقىپ كېتىشكە كو-زى قىيماي تۇرۇپ قالدى. شۇ ئارىدا ئالدىراپ كىرىپ كەلگەن خوشنىلاردىن بىرى ۋاقىرىدى:

— ۋاي ئايزىمخان، بولسىلا ......

ئايزىمخان ھېچنىمىنى چۈشەنمىدى، خوشنا ئايال ئىزاھ بەردى:

— كارامەت بىر ئىش. بىزنىڭ مىنبىگلار "ئەۋلىيا ئىشان" مازىرىغا يوشۇرۇنۇۋالغان بىر بۇزۇق قاچ-قۇننى تۇتۇۋاپتۇ، بەكرى چاپانىمۇ شۇ قاچقۇن بىلەن بىللىدەك......

ئايزىمخانىنىڭ كوڭلى دەككە-دۈككىگە چۈشتى. ئۇ-نىڭ خىيالىغا ئاللىنىملەر كىرىپ چىقتى:

— "ئەۋلىيا ئىشان" مازىرىدىن دەملا؟......

ئايزىمخان بۇ گەپكە جاۋاپ ئېلىشقىمۇ ئۇلگۇرمەي، ئۇنى ساقىغا قاراشقا قالدۇرۇپ، ئوزى ئىختىيارسىز مەھەللە تەرەپكە يۈگۈردى.

ئۇ، دادۇي ئىشخانىسىنىڭ ئالدىغا يىغىلغان كىشى-

لەرنىڭ قېشىغا يېتىپ بارغاندا، بېشىغا ئۇزۇن كۆلا، ئۇس-تىگە تەتۈر ئورۇلگەن جۇۋا كىيىۋالغان ھىلىقى ”پەرىشتە خىزىر“نىڭ چەمبەر-چەس باغلانغان ھالدا تۇرغانلىقىنى كورۇپ، ئوز كوزىگە ئىشەنمەي قالدى...... ”شۇ، دەل ئو-زى. ساقىنىڭ دادىسى ئازاتلىقتىن ئىلگىرى ئاشۇ نىمىنىڭ يېرىنى ئىجارىگە ئېلىپ تېرىپ، بىر نېنى ئىككى بولماي، قۇرۇپ-قاخشال بولۇپ قالغان ئەمەسمىدى-ھە؟!.......“.

ئايزىمخانىنىڭ قوشۇمىلىرى تۇرۇلدى، كوزلىرىدىن ئەلەم ياشلىرى ئاقتى ۋە نىمە ئۇچۇندۇر خورلۇق كېلىپ ھالسىزلانغاندەك بولدى. ئەمما، بۇ چاغدا ئۇنىڭ ئىككى يېنىدىن يولەپ، مىنىڭ دۇيجاڭى بىلەن خەلق گوڭشېسى-نىڭ دوختۇرى تىك تۇراتتى......

1963-يىل، يەكەن — كاچۇڭ.

قۇدرەت

1

گېزىت خىزمىتىنىڭ تەلۋى ئەنە شۇنداق.

رادىيو دولقۇنلىرى پارتىيە 11 - قۇرۇلتىيىنىڭ ئېچىلغانلىقى توغرىسىدىكى ئالاھىدە خەۋەرنى تارقىتىش بىلەن تەڭ، زەرەپشان دەرياسىنىڭ ئىككى قىرغىقى قاينام - تاشقىنلىق چوڭ خوشاللىققا چۆمدى. تەھرىر بولۇمىمىزگە، بۇ قۇرۇلتاينىڭ ئېچىلغانلىقىنى كۈتۈۋېلىش ئۈچۈن مەيدانغا كەلگەن زور قوزغىلىش خەۋەرلىرى باھار يامغۇرىدەك ئارقا - ئارقىدىن ئۈزۈلمەي كېلىشكە باشلىدى. تەھرىرلەر، مۇخبىرلارمۇ خوشال ۋە ئالدىراش ئىدى.

مەن بۈگۈن ئادەتتىكىدىن بۇرۇنراق بولۇمگە كەلدىم، ئالدىمدا تېخى بايىلا پوچتالىيون ئېپكېلىپ بەرگەن نۇرغۇن ماقالا - خەۋەرلەر يېيىلىپ تۇراتتى. ھەممىسى كىشىنى ھاياجانلاندۇرىدىغان، پارتىيە 11 - قۇرۇلتىيىنىڭ ئېچىلغانلىقى شەرىپىگە تەنتەنە قىلىدىغان ۋە ئۇ ئەمەلىي ھەركەت بىلەن كۈتۈۋېلىنغانلىقى ئەكس ئەتتۈرۈلىدىغان خۇش خەۋەرلەر...... مەن بۇلارنى ئالدىراپ كورۈۋاتقى-

ننمدا، ئۇستەل ئۈستىدىكى تېلېفون ئارقا-ئارقىدىن قات-تىق جىرىڭلاپ كەتتى. تۇرۇپكىنى قولۇمغا ئېلىشىم بىلەن تونۇش بىر ئاۋاز:

— ۋۇي، تەھرىر بولۇممۇ؟ ...... سىز، — دەپ توخ-تاپ قالدى.

مەن ئىسمىمنى ئېيتتىم، تونۇش ئاۋاز دەرھاللا:

— بەللى، دۇرۇس، نەق تېپىپتىمەن-دە! ياخشى، سىز مۇخبىر يولداش ۋەدىڭىزنى ئۇنتۇپ قالدىڭىزمۇ-قان-داق؟ سىز بۇ يەرگە پات-پات چىقىپ تۇرۇشقا ۋەدە بەرگەن ئەمەسمۇ؟ ...... ئۇھوي ...... ئىسمىنى ئېيتىسىز، ھا-زىر بىز بوي بەرمەس "ئاپەت ئېغىزى" نى يوگەنلەشكە ئاتلاندۇق. پارتىيە 11-قۇرۇلتىينىڭ ئېچىلغانلىقى، راست گەپنى دېسەك بىزنى بولەكتىن قاناتلاندۇرۇۋەتتى. "جاھىل قورغان" ئاخىر يەنە بۇ ئىشنى ئۆز ئۈستىگە ئالدى. ئاڭ-لاۋاتامسىز؟ — دېدى.

— ئاڭلىدىم، ئاڭلاۋاتىمەن، — دېدىم مەن، — ھە، ھە، "جاھىل قورغان" دېدىڭىزما؟ بۇ ئۆزى نىمە گەپ، نىمە "جاھىل قورغان"؟ ......

— بەللى، ئەستىن چىقىرىپسىز-دە، دۇرۇس، مەن بۇ ئىشنى ئېيتماپتىمەن، — دېدى تونۇش ئاۋاز، خۇشال ھاياجان بىلەن، — ھە، ھىلىقى كۆرەش يىغىنىدا ھىچنىمىنى ئۈستىگە ئالمىغان، يالغاننى راست دەپ ئەخمەق بولمايمەن، دادۇيجاڭ بولمىسام نىمە بوپتۇ، قولۇمنىڭ پەنجىسى بەش، راۋرۇس دېخان بولالايمەن، — دەپ تۇرۇۋالغان "جاھىل قور-

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ بىكىنى

غان“ ـ هه، ئاشۇ قۇدرەت بارغۇ، شۇ قۇدرەت هازىر دا-
دۇيىمىزگە شۇجى بولدى! ئەمدى ئۇقتىڭىزمۇ؟ ......

— ئۇقتۇم، ئۇقتۇم ......، — دىدىم مەن.

— دىمەكچى بولغان گىپىم، — دىدى ئۇ، — گەپ ياخشى باشلامچىنىڭ بولۇش ـ بولماسلىغىدا! باشلامچى تاق-قا چىقىشقا جۇرئەت قىلسا، بىز ئەزالار يولۋاسنىڭ ئۇۋۇ-سىغا ئېتىلىپ كىرەلەيمىز. بۇ، ئادەتتىكى قائىدە...... ها-زىر غەيرەت چوڭ، لېكىن، قۇرۇلتاينىڭ هۆججەتلىرىنى رادىيودىن ئاڭلاۋاتىمىز. ئارىلىق يىراق بولغاچقا، گېزىت تېخىچە چىقمىدى. قۇدرەت شۇجى كوپچىلىكنى دەرهال را-دىيو ئاڭلاشقا، پارتىيە 11 ـ قۇرۇلتىيىنىڭ ئەھۋالىدىن خەۋەردار بولۇشقا ئۇيۇشتۇرغان بولسىمۇ، ئەمما، كوزى يە-نىلا گېزىتنىڭ كېلىشىگە قاراپ قالدى. دەرهال بىرنەچ-چە سان گېزىت چىقارتتۇەتسىڭىز قانداق؟ ......

ئوھو...... ئىش مۇنداق ئىكەن ـ دە!

تېلېفون بەرگەن كىشى زەرەپشاننىڭ يۇقۇرى ئېقىم تەرىپىگە جايلاشقان ”ئالغا“ دادۋي پارتىيە ياچېيكىسىنىڭ هەيئەت ئەزاسى، پېشقەدەم كوممۇنىست نۇر بوۋاي ئىدى. نۇر بوۋاي ئازاتلىق بىلەن تەڭلا خىزمەتكە قاتناشقان، ئەڭ بۇرۇن پارتىيىگە كىرگەن، كەنت باشلىغى، دىخانلار جەمىيىتى مۇدىرى، ياچېيكا شۇجىسى بولۇپ ئىشلىگەن. ياشىنىپ قالغانلىقتىن، هازىر ئاساسەن ياچېيكىدا مەسلىھەت-چى بولۇپ ئىشلەيتتى.

نۇر بوۋاينىڭ سوزىنى ئاڭلاپ، مېنى قىزغىن بىر

ھاياجان ئۆز ئىلكىگە ئېلىۋالدى. بۇنىڭ سەۋەبى ئىككى:
بىرسى — بۇ دادۇي ئۆزىنىڭ كونا مىجەزى بويىچە چاق-
ماق تېزلىكىدە ھەركەتكە كېلىپ، قۇرۇلتايىنىڭ ئاخباراتىنى
ئاڭلاش بىلەنلا "ئاپەت ئېغىزى" غا ھۇجۇم باشلىۋەتكەنلى-
كى؛ يەنە بىرسى — ئىنتايىن مەنىلىك، قىزىقارلىق ھالدا
"جاھىل قورغان" نىڭ يەنە بۇ ئىشنى ئۆز بەستىگە ئالا-
غانلىقى بولدى......

مەن شۇ كۈنى چۈشكىچە ئۆز ئىشىمنى ئالدىراپ
تۈگەتتىم-دە، بىرمۇنچە گېزىتنى سومكامغا سېلىپ "ئالغا"
دادۇيىگە قاراپ يولغا چىقىپ كەتتىم......

2

زەرەپشان بويلىرى بەركەتلىك كۈز ئايلىرى كېلىشى
بىلەن رەڭگا-رەڭ تۈز قانىتىدەك ياسىنىپ تېخىمۇ گۈزەل-
لىشىپ كېتىدۇ. ئېتىز-ئېرىقلاردىن شىرىن-شېكەر قوغۇن-
تاۋۇز، باغلاردىن مېۋە-چېۋىلەرنىڭ مەزىلىك پۇراقلىرى
گۇپۇلدەپ ئۇرۇپ تۇرىدۇ. يولغا چىققىنىمغا بىر سائەت
ئاشتى. ۋەلسىپىتنىڭ چاقى تىنىمسىز ئايلىنىۋاتاتتى. كۆزۈم
يول بويلىرىدىكى چىرايلىق مەنزىرىلەردە بولسىمۇ، لېكىن،
خىياللىرىم "ئالغا" دادۇيى ۋە ئۇنىڭ يېڭى شۇجىسى
"جاھىل قورغان" ئەتراپىدا ئايلىناتتى......

مەن بۇنىڭدىن ئۈچ يىل ئىلگىرى يەنى 1974-
يىلى "ئالغا" دادۇيىگە "ئەمگەك قىلىپ، دۇنيا قاراشنى

ئۇزگەرتىش“ كە ئەۋەتىلدىم. بۇ چاغ تازا باھار پەسلى بولۇپ، دەريادا مۇز ئېرىشكە باشلىغان پەيت ئىدى. مەن بۇ دادۇيگە ئورۇنلىشىپ ئەتىسى بىرئاز يۇلغۇن كوتىكى كولاپ كېلىش ئۈچۈن، نۇر بوۋاي بىلەن ئىككىمىز دەريا بويىدىكى 2 - ئىشلەپچىقىرىش دۇيىگە قاراپ ماڭدۇق. قىرغاققا يېتىپ كېلىشىمىز بىلەن نۇر بوۋاي ئۆتكۈر كوزلىرىنى بىردىن دەرياغا تىكىپ:

— ھە!...... كورۇۋاتامسىز؟ مۇز ئۈستىدە ئېقىپ كېلىۋاتقان كىمكىنە؟ — دىدى.

مەن ئىتتىك دەرياغا قارىدىم. بىرنەچچە يۈز مېتىر كەڭلىكتە سوزۇلغان چوڭ ئېقىندا ئات ھارۋىسىدەك، ئويدەك مۇز پارچىلىرى بىر بىرىگە قاراسلاپ ئورۇلۇپ، شىددەت بىلەن لومۇلدەپ ئېقىۋاتاتتى. دەريانىڭ ئوتتۇرىسىدا، چوڭ بىر مۇز پارچىسىنىڭ ئۈستىدە تونۇش بولمىغان ئىككى ئادەم شىددەت بىلەن پومداقلىنىشىپ ئېلىشىۋاتاتتى. مۇز پارچىسى لەپەڭشىپ تۇراتتى ۋە ئۇلار ھىلىلا مۇز ئاستىغا ئاغدۇرۇلۇپ چۈشۈپ كېتىدىغاندەك ئىدى......

— مانبى، توختاڭ، بۇ، بۇ ”جاھىل قورغان“ مۇ نىمە؟ — نۇر بوۋاي شۇ گەپنى ئېيتتى - دە، چاققانلىق بىلەن قىرغاقتىن تۆۋەنگە سىرىلىپ، دەريا تەرەپكە يۈگۈردى، مەنمۇ كەينىدىن يۈگۈردۈم.

شۇ ئارىدا لەپەڭشىپ ئېقىۋاتقان مۇز ئۈستىدە شىددەت بىلەن ئېلىشىۋاتقان ئىككى كىشىدىن بەستلىك كەلگەن بىرسى سالۋا تۇماق كىيىۋالغان ئېگىز بويى يەنە بىر

www.uyghurkitap.com

ئادەمنى گەجگىسىدىن تارتىپ ئۇرە تۇرغۇزدى ـ دە، غەزەپ بىلەن ئۇنىڭغا مۇشتۇمنى تەڭلەپ، نىمىندۇر بۇيرۇدى. ساللۋا تۇماقلىق ئىگىز ئادەم كورسىتىلگەن باشقا بىر مۇز پارچىسىغا سەكرىدى، بەستلىك كەلگەن كىشى ئۇنىڭ كەينىدىن سەكرەپ، يەنە بۇيرۇدى. ساللۋا تۇماقلىق ئادەم تەمترەپ يۇرۇپ، يەنە بىر مۇز پارچىسىغا سەكرىدى......

ئۇلار شۇ خىلدا مۇزدىن مۇزغا سەكرەپ قىرغاققا يېقىنلىشىپ كەلدى.

نۇر بۇۋاي:

— دەل ئۇزى! تونۇدىڭىزمۇ، "جاھىل قورغان"! — دىدى ـ دە، ئالدىراپ جۇۋىسىنى يەشتى.

بەستلىك كەلگەن كىشى پۇتى ئاستىدا ئېقىۋاتقان مۇز پارچىسىنى قىرغاققا يېقىنلاشتۇرۇپ، ھىلىقى ئادەمنى قىرغاققا ئېلىپ چىقتى.

نۇر بوۋاي جۇۋىسىنى ئۇزى "جاھىل قورغان" دىگەن بەستلىك كىشىنىڭ ئۇستىگە يېپىپ تۇرۇپ:

— قۇدرەت ئوغلۇم، باتۇر ئەزىمەت، سەن بۇ ھارامزەدىنى نەدىن تۇتۇپ كەلدىڭ؟ — دىدى.

مەن قۇدرەتكە قارىدىم. قۇدرەت ۋۇجۇدى كۇچ ـ قۇۋۋەتكە تولغان، بەستلىك كەلگەن، ئوتتۇز ياشلاردىكى بىجىرىم كىشى بولۇپ، توم ـ كالتە قارا قاش، كوزلىرى چوڭ ۋە ياراشقان بۇرۇتلىرى بار ئىدى. ئۇ، نۇر بوۋاي يېپىپ قويغان جۇۋىنى ئۇستىدىن ئېلىپ، يەنە بوۋايغا سۇندى:

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

— مەن توڭلىمىدىم تاغا، سەن يېپىنۋال، — دېدى ئۇ نۇر بوۋايغا قاراپ. ئاندىن نىمىدىنىدۇر جىلى بولغاندەك غەزەپ بىلەن قولىنى سىلكىدى - دە، دەريا سۈيى قىرغاق چېقىپ، ئېرىلغۇ يەرلەرنى ۋەيران قىلىپ پەيدا قىلغان چېقىل ساي تەرەپكە قارىدى، — ئىست بىكار كەتكەن بەش - ئالتە يىل!......يەنە ئىككى - ئۈچ يىل كارىمىز بولمىسا، دادۇينىڭ ئېرىلغۇ يېرىنىڭ يېرىمى سۇغا يەم بولۇپ تۈگەيدۇ...... نىجىس!......

شۇنىڭدىن كېيىن قۇدرەت نۇر بوۋايغا:

— "جاھىل قورغان" دېسە دەۋەسۇن، مەن بۇ جاھىللىقنى قىلماي قويمايمەن. ئاخىر بىر كۈنى "ئاپەت ئېغىزى" نى تىزگىنلەيمەن! ئەتىياز كەلدى. مانا ھازىر يەنە ئېرىلغۇ يەر دەرياغا تالقان بولۇپ يىمىرىلىپ چۈشۈش-كە باشلىدى. ھېچكىمنىڭ كارى يوق، بۇنىڭغا قانداقمۇ چىدىغىلى بولىدۇ! — دېدى.

نۇر بوۋاي سالۋا تۇماقلىق ئادەمگە كوزىنىڭ قىرى بىلەن قاراپ قويدى. قۇدرەت:

— ماۋۇ ئېتىز چاشقىنى، — دېدى سالۋا تۇماقلىق ئادەمگە خەنجەردەك قادىلىپ، — گەپ قىلمىسام بۇ ئىككى-ئۈچ يىلنىڭزى دادۇيىمىزدىكى سوسە بايۋەتچىلەرنى دەي-دەيگە سېلىپ، دادۇينىڭ يىلىكىنى شوراپ تۈگەتتى. مانا ئەمدى تاغدىكى مالغا خىرىس قىلىۋېتىپتۇ......بۈگۈن "چې-قىل ساي" نىڭ ھالىنى يەنە بىر كورەي دەپ كەلسەم، بۇ ئېتىز چاشقىنى تاقىقا مېڭىپتۇ، "نىمە گەپ؟" دېسەم،

"ئىسيانچىلار قوي ئەكەل، قۇرۇق تاغار ئورە تۇرمايدۇ، دەپ بۇيرۇدى" دەيدۇ! خىيالىمغا نىمىلەر كەچتى، قارد-سام دەريادىن ئۆتۈپ كېتىۋاتىمدۇ، قېنىم ئۇرغۇپ، كەينە-دىن قوغلاپ تۇتۇپ كەلدىم، — قۇدرەت شۇ گەپنى ئېيە-تىپ، چىشلىرى غۇچۇرلاپ، نۇر بوۋايغا قارىدى: — نۇر بوۋا، سەن ئېيتقىنا، بىز كوپچىلىك ئون يىللاپ ئەجرى قىلىپ بىر تال-يېرىم تالدىن يىغايلى، بۇ نىمە-لەر بۇزۇپ-چېچىپ يەپ تۈگەتسە قاراپ تۇرالام-دۇق؟!......

دەل شۇ پەيتتە، مەھەللە تەرەپتىن يەڭلىرىگە قىزىل بەل-گە تاقىۋالغان بەش-ئالتە "ئىسيانچى" ئالمان-تالمان يېتىپ كەلدى، "ئىسيانچىلار" نى كورۇپ، بايىقى سالۋا تۇماقلىق نەرسە، بىردىن قىياپىتىنى ئۆزگەرتىپ تۇيۇقسىز قۇدرەت-كە گولەيدى:

—سەن، كاپىتالىزىم يولىغا ماڭغان ھوقۇقدار، بۇگۈن دىگەن گېپىڭنى بىلەمسەن؟! سېنىڭ "جاھىل قورغان" لىغىڭ ئاپ-ئاشكارا بولدى، سەن...... تىغ ئۇچىنى نەگە قاراتە-تىڭ-ھە؟ "ئىست، بىكار كەتكەن ئالتە يىل" دىدىڭما! سەن يەنە ئىنقىلاپچى باتۇر يىگىتلەرنى "سوسە بايۋەتچى" دىدىڭ، يالغانمۇ، ئېيتە؟! — دەپ، ۋاقىراپ-جاقىراپ دەريا بويىنى بېشىغا كىيدى.

ھېلىقى ئالتە "ئىسيانچى" قۇدرەتكە دىۋەيلىدى:

— ھوي، ئېيتە، دىگىنىڭ راستمۇ؟ سەن "جاھىل قورغان" نى كۇكۇم-تالقان قىلىۋەتمىگىچە بىز ئىنقىلاپنى

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

ھەرگىز توختاتمايمىز! "ئىست ئالتە يىل" دېگىنىنىڭ مەدەنى-
يەت ئىنقىلاۋىغا ھۇجۇم قىلغىنىنىڭ، "سوسە بايۋەتچى" دېگە-
نىنىڭ قىزىل ئىسيانچىلاردىن تەتۈر ھېساپ ئالغىنىنىڭ، پۇرو-
لېتارىيات دىكتاتۇرىسىغا قارشى تۇرغىنىنىڭ ئەمەسمۇ، ئېيتە،
ئېيتامسەن-يوق؟ — دەپ تەڭلا يېپىشتى.

قۇدرەت پۇتلىرىنى كېرىپ، غەزەپتىن تىترەپ كەتتى:

— دېدىم، نېمىسى يامانكەن! دەريا تېرىلغۇ يەرنىڭ
يېرىمىنى يالاپ چېقىپ ئۆرۈپ بولدى. يەر ۋەيران بولۇپ
تۈگىسە، ئاسمانغا تېرىقچىلىق قىلامدۇق؟ ئەزالار ئۇ يىل-
دىن بۇ يىلغا بىر قوينى خادىتالاش قىلىشمايدۇ، سەنلەر
ھە دېسە تاغدىن قوي ئەكېلىپ يەۋېرىشسەڭ، نېمە توشاي-
دۇ، يوق گەپ، مەن چۈشەنگەن ئىنقىلاپ مۇنداق
ئەمەس!......

قۇدرەتنىڭ ئېغىزىدىن شۇ گەپ چىقىش بىلەن ھە-
لىقى ئالتىسى قۇدرەتكە بىراقلا ئېتىلدى "سەن بۈگۈن
نەق ئەكسىلئىنقىلاپچى! ئىشلەپچىقىرىش ئارقىلىق ئىنقىلاپنى
تۇنجۇقتۇرماقچى" دېيىشتى ۋە ئۇنى باغلىماقچى بولدى.

لېكىن، قۇدرەت ئۇلارنى بىرلا سىلكىپ ئۆزىدىن
نېرى قىلدى-دە، غەزەپ بىلەن:

— جۈرىشە، باغلاپ نېمە قىلىسەن. بارساق دادۇيگە
بارىمىز، دوزاققا بارمايمىز! — دەپ، گۈس-گۈس دەسسەپ
مەھەللە تەرەپكە قاراپ يول ئالدى.

ھېلىقى ئالتە ئىسيانچى بىلەن سالۋا تۇماقلىق نەرسە
پايپاسلاپ قۇدرەتنىڭ كەينىدىن يۈگۈرۈشتى......

ئۇلار دادۇي ئىشخانىسى تەرەپكە كەتكەندىن كېيىن، نۇر بوۋاي ئېغىر خورسىنغان هالدا ماڭا قاراپ:

— جۇرۇك، بېرىپ باقلى، قۇدرەتنىڭ دىگەن گې-پىنىڭ قايسىسى يالغان! — دىدى.

بىز ئارقىمىزغا ياندۇق. كېتىۋېتىپ مەن نۇر بوۋاي-دىن كىشىلەرنىڭ قۇدرەتنى نىمە ئۈچۈن "جاهىل قورغان" دەپ ئاتايدىغانلىغىنى سورىدىم.

نۇر بوۋاي ئۇزاق ئويلانغاندىن كېيىن:

— سىز بۇ يەرگە بىرنەچچە قېتىم مۇخبىرلىققا كەلگەن بولسىڭىزمۇ، تېخى كوپ ئىشلارنى چۈشەنمەيسىز، — دەپ، ئاپپاق ساقاللىرىنى سىلاپ، قوشۇمىلىرىنى تۈردى، — گەپ قىلساق، گەپ تولا. هەممە نەرسىنىڭ يىلتىزى بولى-دۇ. بايىقى سالۋا تۇماقلىق نىمىنىڭ ئېتى ئىسقاق. ئىس-قاقنىڭ دادىسى ئوسمان يەر ئىسلاهاتىدا پومىشچىك ئون-سۇر ئايرىلغان. ئۇ چاغدا ئىسقاق يىگىرمە توت، يىگىرمە بەش ياشلاردىكى كالتە بازارچى سودىگەر ئىدى. قۇدرەت-نىڭ دادىسى ئەسلىدە ئوسماننىڭ يىللىقچىسى ئىدى. ئازات-لىقتىن كېيىن قەد كوتىرىپ كەنت باشلىغى، كوپىراتىپ مۇدىرى بولغان، ئالى كوپىراتسيە قۇرۇش مەزگىلىدە ئوسمان پو-مىشچىك يەنە بىر تەتۈر ئىنقىلاپچى بىلەن بىرلىشىپ، قۇد-رەتنىڭ دادىسىنى ئولتۇرۇۋەتتى. بۇ ئىشتا، ئىسقاقنىڭمۇ چې-تىشلىغى بولغاچقا، دادىسى ئېتىلىپ، ئوزى لاۋگەي قىلىن-غان. قۇدرەت ئوتتۇرا مەكتەپنى توگىتىپ، قايسىبىر ئالى مەكتەپكە ئوقۇشقا بارىدىغان بولغاندا، ئىسقاقمۇ جازا مۇد-

دىتتىنى تۇگىتىپ دادۇيگە قايتىپ كەلدى. قۇدرەتنىڭ ئالىي مەكتەپكە بېرىشى بىلەن ئىسقاقنىڭ قايتىپ كېلىشىنىڭ مۇنداق بىرلا ۋاقىتقا توغرا كېلىپ قېلىشىنى كىم بىلسۇن؟ ئىسقاقنىڭ قايتىپ كەلگەنلىگىنى كورۇپ، ھېچ ئويلىمىغان يەردىن قۇدرەت ئالىي مەكتەپكە بېرىش نىيىتىدىن ۋاز كەچتى. ئەلۋەتتە، بۇ ئىش شۇ كەمدە بەزىلەر ئۇچۇن بىر ئاز غەلىتە كورۇنـدى. ئەمما، بىز قۇدرەتنىڭ كوڭلىدە دادىسىنىڭ ئىنتىقامى ئوت بولۇپ يانغانـلىغىنى كوردۇق، قۇدرەتنىڭ تەلۋى قەتئىي ئىدى. ئۇ ئاخىر پادىچى تايىغىنى قولىغا ئېلىپ خاتىرجەم بولدى. قۇدرەت پارتىيىنىڭ پەرۋىش قىلىشى بىلەن بۇ بىرنەچچە يىلدىن بۇيان پادىچىمۇ، دۆي بوغالتىرىمۇ، دۆيجاڭمۇ بولـدى، پارتىيىگە قوبۇل قىلـدۇق.

مەدەنىيەت ئىنقىلاۋىدىن ئۇچ يىل ئىلگىرى دادۇيجاڭ بولدى. قۇدرەت دادۇيجاڭ بولغانـدىن كېيىن بۇ يەردە ئىلمىي تەجرىبە ئېتىزلىرى، يېڭى تېخنىكا ئۇگىنىش، مەدەنىيەت ئۇگىنىش ھەركىتى دەررۇ قانات يايدى، ئەزالارنىڭ ھال - ئوقتى بەلەن بولۇپ كەتتى. دادۇيىمىز گۇڭشې بويىچە ئىككىنچى يىلىلا "ئىلغار" دادۇيلەر قاتارىغا ئوتتى. شۇنىڭ بىلەن بىللە، قۇدرەت ئىسقاقنىمۇ كوز قىرىدىن كەتكۇزمىدى. ئۇنىڭ كوللىكتىپنى قاقتى - سوقتى قىلىدىغان، جازانە - ھايانكەشلىك بىلەن كىشى ئالدايدىغان، ياشلارنى ئالداپ چىرىتىدىغان بۇزۇق ئىشلىرىغا قاتتىق چەك قويدى......

نۇر بوۋاي سوزلەپ مۇشۇ يەرگە كەلگەنـدە، ئېغىر بىر ئۇھ تارتىۋېلىپ ئېيتتى:

www.uyghurkitap.com

— قۇدرەت دادۇيجاڭ بولۇپ، 3 - يىلى 8 - ئاي-
لاردا "ئاپەت ئېغىزى" نى تىزگىنلەش مەسىلىسىنى ئوتتۇ-
رىغا قويدى. بۇ بىر جىددى ئىش ئىدى. دەريا دادۇيىنىڭ
توت - بەش يۈز مو يېرىنى چىقىپ ۋەيران قىلىۋەتكەن، ئە-
گەر بۇنىڭ ئالدى ئېلىنمىسا، ئالتۇندەك تېرىلغۇ يەر دەرياغا
تاللان بولۇپ تۈگىشى مۇمكىن ئىدى. قۇدرەت كوپچىلىك-
نى سەپەرۋەر قىلىپ، ئەمەلدىلا ئىش باشلاش بىلەن تەڭ،
مەدىنىيەت ئىنقىلاۋى باشلاندى...... "ئاپەت ئېغىزى" نى
تىزگىنلەش نەدە، بىز نەدە بولۇپ كەتتۇق. قۇدرەتتىن ھو-
قۇق تارتىۋالدى. ھەممىمىز بىكارچى بولدۇق...... "سوسە
بايۋەتچى" دىگەنلەر دادۇيىمىزدىكى بىرنەچچە قۇلاقكەستە-
لەر، ئىش خوشياقماسلار ئىدى. ئۇلارنىڭ كۆڭلى تۇغدى......
ئىسقاق ئۇلارنىڭ قوينىغا ئوزىنى ئاتتى...... قۇدرەت كوپ
قېتىم ھەر خىل بەدناملار بىلەن كۇرەش قىلىندى، لېكىن
ئۇ ھىچنىمىنى بويىنىغا ئالمىدى. گەپ تالىشىپ، زوكۇنلىشىپ
تاياق يىگەن يەرلىرىمۇ بولدى. لېكىن، زادى باش ئەگمە-
دى......"جاھىل قورغان" دىگەن گەپ ئاشۇلار كىيگۈزگەن
قالپاق. بۇ گەپ تولا ئېيتىلىۋەگەنلىكتىن بىزمۇ ئانچە - مۇن-
چە "جاھىل قورغان" دەپ قويىمىز. لېكىن، بۇنىڭ مەنىسى-
نى بىز ئوزىمىزچە، ئۇلار ئوزىچە چۈشىنىدۇ......

3

مەن ئەسلەپ شۇ يەرگە كەلگەندە، يىراقتىن زەرەپ-
شان قىرغاقلىرى، "ئالغا" دادۇيىنىڭ ئەتراپى ئانار، ئەنجۇر،

www.uyghurkitap.com

ئالمىلىق باغلار بىلەن ئورالغان كوچۇم يېڭى مەھەللىلىرى كۆرۈنۈشكە باشلىدى. ھەمسات ئۆتمەي دادۇي ئىشخانىسىنىڭ ئالدىغا يېتىپ باردىم، ۋەلسىپىتتىن چۈشۈپ تۇرۇشۇمغا، ئىشخانىنىڭ ئىچىدىن نۇر بوۋاي ئالدىراپ چىقىپ كەلدى؛

— ئوھۇ...... مۇخبىر يولداش، ئاخىر يېتىپ كەپسىز - دە، — دېدى ئۇ نىمىندۇر ئويلىنىپ بىر ئاز تۇرۇۋالغاندىن كېيىن، — خوش، ئىشخانىغا كىرەمدۇق ياكى......، — دەپ ئەقىللىق كوزلىرى بىلەن ماڭا قارىدى.

مەن نىمە دېيىشىمنى بىلمىدىم، نۇر بوۋاي:

— ھازىر بارلىق ئەزالار "ئاپەت ئىغىزى" دا، مەھەللىدە ھىچكىم قالماپتۇ، ئوھۇ...... ئۇ يەردە چوڭ ئىلىشىش...... قانداق، شۇ يەرگە بارامدۇق؟ — دېدى.

نۇر بوۋاي بۇ يەرگە تېلېفون ئارقىلىق گۈگۈشېدىن يەر چىڭدايدىغان تىراكتور ئەۋەتىشنى ئىلتىماس قىلغىلى كەلگەن ئىكەن. مەن دەريا بويىغا بېرىشقا قوشۇلدۇم.

بىز پاراڭلىشىپ ماڭدۇق، نۇر بوۋاي "4 كىشىلىك گۇرۇھ" يوقىتىلغاندىن كېيىنكى دادۇينىڭ ئەھۋالىنى سوزلەپ بېرىپ، مۇنداق دېدى:

— ئىش ئىزىغا چۈشتى، قۇدرەت شۇجى بولغاندىن كېيىن، ھىلىقى قايمۇققان ياشلارمۇ دەررۇ ھەق - ناھەقنى، "4 كىشىلىك گۇرۇھ" نىڭ سۇيىقەست، ھىيلە - مىكىرلىرىنى چۈشىنىپ يەتتى، ئىسقاقمۇ قولىغا كەتمەننى ئېلىپ يۇۋاش بولۇپ قالدى. "جاھىل قورغان" ۋەدىسىدە تۇرۇپ، ئىنقىلاپنىڭ باشلىنىشى بىلەن، تاشلىنىپ قالغان "چېقىل

ساي" قۇرۇلۇشىنى دەررۇ قولغا ئالدى، ئەگەر بىز بۇ "ئاپەت ئېغىزى" بىلەن يەنە بىر-ئىككى يىل كارىمىز بولمايدىغان بولسا، دادۇي ھالاك بولاتتى. قۇدرەت: يېزا ئىگىلىگىنى زامانىۋىلاشتۇرۇشتا ئالدى بىلەن زامانىۋى ئۇسكۇنىلەرنىڭ كۈچى جارى بولىدىغان يەر بولۇش كېرەك، يەر بولمىسا، خىمىيە ئوغۇت، تىراكتور، كومبايىننى ئاسمانىدا ئىشلىتەمسەن؟ ھازىر ۋاقىتنى غەنىمەت بىلىپ، تېرىلغۇ يەرنى قۇتقۇزۇپ، "چېقىل ساي" قورۇلۇشىنى تۇتۇش كېرەك، — دەپ ئوتتۇرىغا قويدى. دىخان بۇ گەپنىڭ مەنىسىنى چۈشىنىدۇ، تالاش-تارتىش بولغىنى يوق. 11-قۇرۇلتاينىڭ ئىلھامى بىلەن گۈررىدە قوزغالدۇق: ئەگەر بۇ ئىش ئون يىل ئىلگىرى قولغا ئېلىنغان بولسا، ھازىرقىدەك مۇنچىۋالا چوڭ زىيانمۇ بولمايتتى، "ئاپەت ئېغىزى" دىكى زىيان بىر دادۇينىڭ تەقدىرى بولۇپ قالغىنى تاس قالدى!......

بىز پاراڭلىشىپ دەريا بويىغا يېتىپ كەلدۇق، ئالدىمىزدا "ئاپەت ئېغىزى" چىراي ئاچتى......

"ئاپەت ئېغىزى" دىگىنىمىز — كوپ يىللاردىن بۇيان بەڭۋاش دەريا قىرغاقتىكى تېرىلغۇ يەرلەرنى بوسۇپ-چىقىپ پەيدا قىلغان چېقىل ساي ئىكەن. "چېقىل ساي" نىڭ ئىچىدە يېرىم ئاي شەكلىدە چوڭ بىر تارام سۇ قىرغاق چېقىپ ئەگىپ ئاقاتتى. "ئاپەت ئېغىزى" نى تىزگىنلەش دىگىنىمىز — ئاشۇ تارام سۇنىڭ كىرىش-چىقىش

ئېغىزىنى تـوساپ، سۇنىڭ ئېقىمىنى ئۆزگەرتىپ، ۋەيران بولغان بىر - ئىككى مىڭ مو يەرنى ئەسلىگە كەلتۈرۈۋېلىش مەسىلىسى ئىدى.

بىز "ئاپەت ئېغىزى" غا يېقىنلىشىپ، تارام بويى تەرەپكە قاراپ ماڭدۇق. ئالدىمىزدا ئەزىم دەريا ۋاشىل- داپ قايناپ ئاقاتتى. دولقۇنلۇق دەريا ئىچىدە توت - بەش كېمە نېرىدىقى قىرغاقتىن ئۈزۈپ كېلىۋاتاتتى. تارامنىڭ كىرىش - چىقىش ئېغىزلىرىدا پۈتۈن دادۇيدىكى ئەر - ئايال ئەزالار جىددىي ئەمگەك قىلماقتا، بۇقا - تۇرمەللەرنى ياسى- ماقتا، دومبا سوقماقتا، تاش توشۇماقتا ئىدى.

تارامنىڭ كىرىش ئېغىزىغا چۈشۈشىمىز بىلەن كېمىلەر بىر - بىرلەپ تارام بويىغا كېلىپ توختىدى. باشلامچى كې- مىنىڭ ئۈستىدىن قۇدرەت شۇجى سەكرەپ قىرغاققا چىقتى. ئۇ، بۆرۈنقىدەكلا قاۋۇل، جۇشقۇن ئىدى، پۈتۈن ۋۇجۇدى كۈچكە تولغاندەك، غەيرىتى ئۇرغۇپ تۇرغاندەك كۆرۈنەتتى:

— "ئاپەت ئېغىزى"نى تىزگىنلەشتە، — دېدى ئۇ مەن بىلەن قول ئېلىپ كۆرۈشكەندىن كېيىن، — تارام ئېغىزىغا دومبا سوقۇپ، دەريا بىلەن چېقىل سايىنى ئايرىپ تاشلاش زو- رۈر. بۇنىڭ ئۈچۈن تاش بولمىسا بولمايدۇ، نېرىدىقى قىر- غاقتىن تاش توشۇۋاتىمىز. قارىغاندا دەريادىكى دولقۇن بىر - ئىككى كۈن ئىچىدە جىمىقىدۇ. 8 - ئاينىڭ ئاخىرى، 9 - ئاينىڭ ئوتتۇرىلىرىدا يەنە بىر قېتىم كەلكۈن بولىدۇ. بىز مۇشۇ ئارىلىقتىكى ۋاقىتنى چىڭ تۇتماقچى......

نۇر بوۋاي ئويلانغان ھالدا:

— قۇدرەت ئوغلۇم، سەن ئويلىنىپ كور، هازىرقىسى تېخى كەلكۈن ئەمەس، چوڭ كەلكۈن ئالدىمىزدا،— دېدى.

— شۇنداق، — دېدى قۇدرەت تەمكىنلىك بىلەن، — دەريادا كۆز پەسلى ئىككى-ئۈچ قېتىم چوڭ كەلكۈن بولىدىغانلىقى ئادەت. "ئاپەت ئېغىزى" دا ياسىلىۋاتقان دومبىنى بۇ قېتىمقى كەلكۈننىڭ سىنىقىدىن ئۆتكۈزۈش ئىنتايىن مۇھىم. شۇ چاغدىلا، كېلەر يىل ئىشەنچلىك تېررىقچىلىق قىلغىلى بولىدۇ، دومبا بۇ قېتىمقى سىناقتىن ئۆتەلىسە، ئاندىن دەريا بىزنى ئەمەس، دەريانى بىز باش-قۇرالايدىغان بولىمىز ......

قۇدرەت شۇ گەپنى ئېيتىپ، كوپچىلىكنى كېمىلەر-دىكى تاشنى چۈشۈرۈشكە سەپەرۋەر قىلدى، ھەممىمىز كېمىلەر تەرەپكە مېڭىشتۇق ......

4

ئارىدىن ئون نەچچە كۈن ئۆتتى. پۈتۈن دادۇي جاسارەتكە كېلىپ ئىشلىدى، تارامنىڭ كىرىش-چىقىش ئېغىزى تىزگىنلەندى، "ئاپەت ئېغىزى" ئۈستىدە مەزمۇت دومبا قەد كوتەردى......

بۇگۈن دومبىنى مۇستەھكەملەش قۇرۇلۇشى جىددى كېتىۋاتاتتى، چۈشكە يېقىن بىردىنلا قۇرۇلۇش ئورنىنى قىل-پال، لېكىن ئېغىر بىر ۋەھىمە ئارىلاپ ئۆتتى. ھەم-

مەيلەن ئىختىيارسىز بىر خىل ئەنسىزلىك ئىچىدە تاغ
تەرەپكە كوز تىككىشتى.

بۇ چاغدا، قۇدرەت مىلچەرلەنگەن خەۋپنىڭ كولەڭ-
گىسىنى ئېنىق كورگەندەك، دومبا ئۇستىدە مەزمۇت چوق-
قىدەك تىك تۇرۇپ، تاغ تەرەپكە قاراپ نىمىنىدۇر ئويـ-
لاۋاتاتتى. قۇدرەت "ئاپەت ئېغىزى" غا قارشى كۈرەش
باشلىنىشتىن ئىلگىرى بىرنەچچە كېچىنى ئۇيقۇسىز ئوتكۈز-
دى. ئائىلە-مەھەللىلەرنى ئارىلاپ، ئەزالار بىلەن مۇڭ-
داشتى، "ئاپەت ئېغىزى" نى تىزگىنلەشنىڭ چارىلىرى ئۇس-
تىدە مەسلىھەت قىلىپ، بىرمۇنچە تەدبىرلەرنى تاپتى.
ئەزالار: ئىككى كوزىمىزنى پارقىرىتىپ تۇرۇپ، ئالتۇندەك
ئىسسىل تېرىلغۇ يەرلەرنى دەرياغا يەم قىلىپ بېرىش جى-
نايەت، كوپچىلىك بىر يەگدىن باش چىقارساق، چىققىلى
بولمايدىغان تاغ، ئوتكىلى بولمايدىغان دەريا، تىزگىنلىگىلى
بولمايدىغان چېقىل يوق دېيىشتى. "ئاپەت ئېغىزى" نى
تىزگىنلەشكە قاتنىشش ئۇچۇن ھەممە كىشى دىگۇدەك
ئوزلىرىنى خوشاللىق بىلەن تىزىمغا ئالدۇردى. نەچچە
ئونلىغان ئەزىمەت يىگىتلەر شۇ كېچىسىلا تاش توشۇشقا
ئاتلانغان كېمىچىلەر يېنىغا كەتتى. ئىش ئويلىغاندىنمۇ تېز
يۇرۇشۇپ كەتتى...... ئەمما، تەبىئەتنىڭ بەگۋاشلىغىغا
خاتىمە بېرىش يولىدىكى بۇ كۈرەشنى ئۇيۇشتۇرۇۋاتقان
قۇدرەت شۇجىنىڭ قاچان، قەيەردە ئارام ئېلىپ، ئىسسىق
ئىچىپ يۈرىدىغانلىغىنى ھېچكىم بىلمەيتتى. ئۇ گويا ھې-
رىپ-چارچاش خىيالىغا كىرىپ چىقمايدىغان پولات ئادەم.

دەك، ئەڭ قىيىن، ئەڭ مۇشكۇل ئىشلارنىڭ يېنىدا ھەمىشەم ھازىر ئىدى......

نۇر بوۋاي دومبا ئۈستىدە قوشۇملىرى تۈرۈلگەن ھالدا تاغ تەرەپكە قاراپ تۇرغان قۇدرەتكە ئۈيچانلىق بىلەن قاراپ قويغاندىن كېيىن ماڭا بۇرۇلۇپ:

— دەريا ئۆز بەخۋاشلىقىنى ئاخىر قىلىدىغان بولدى - دە! — دېدى ۋە ھەدەپ تاغ تەرەپكە، بىپايان ئاسمان بوشلۇقىغا كوز يۈگۈرتتى.

ئېيتقاندەك، چۈش بولا - بولماي ئاپ - ھاۋا بىلەنەرلىك ھالدا سوۋۇدى. سىم - سىم يامغۇرنىڭ ئالدىقاچان شەپىسى كەلگەن ئىدى. بىراق، ئادەتكە قارشى بىر تىممۇ يامغۇر چۈشمىدى. ئەكسىچە، نامازدىگەرگە يېقىن كۈنىلۇننىڭ پايانسىز قارلىق چوققىلىرى دەسلەپ كوكۇش، كېيىن قارامتۇل - قېنىق كۆل رەڭگە بويالدى - دە، ھايت - ھويت دېگىچە تاغ تەرەپتىن چىلەكتىن قۇيۇلغاندەك قويۇق توكمە يامغۇر بېسىپ كەلدى.

قۇدرەت قويۇق چۈشۈۋاتقان يامغۇر ئىچىدە بېلىنى تارتىپ باغلاپ، ئىگىز بىر تاش ئۈستىگە سەكرەپ چىقتى:

— قېرىنداشلار، ئالدىمىزدا ئېغىر سىناق تۇرۇپتۇ، — دېدى ئۇ. ئۆزىگە تىكىلىپ تۇرغان نەچچە يۈز ئەزاغا تەكشى قاراپ، — ھازىر چوڭ كەلكۈننىڭ كېلىشى ئېنىق بولۇپ قالدى. گەپ ئۇنىڭ بىرىنچى زەربىسىگە بەرداشلىق بېرىشتە. كەلكۈن ئادەتتىكىچە ئۆتۈپ كېتىشىمۇ مۇمكىن، لېكىن، بىز ئۇنىڭ ئون نەچچە كۈنلۈك ئەجرىمىزنى ۋەي-

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

ران قىلىۋېتىش ئېھتىمالىنى نەزەردە تۇتۇشىمىز لازىم
قەتئىي ئېلىشىشقا جۈرئەت قىلىپ، بىر كىشىدەك ئىتتىپاق-
لىشىپ، پىداكارلىق بىلەن دومبىنى قوغدايلى ......

شۇنىڭ بىلەن تەڭ، دومبىنى مۇستەھكەملەش كۈرىشى يەنە ئەۋجىگە كۆتىرىلدى. دومبىنى چىڭداشقا قاتنىشىۋاتقان تىراكتور چىرىغىنى ياندۇرۇپ، دومبا ئۈستىدە گۈرۈلدەپ سايراشقا باشلىدى. دومبىنىڭ دەريا تەرىپىگە مادىڭلار ياندۇرۇلدى، زاپاس بوقا-تۇرمەللەر تەييارلاندى، ئېھتىيات تاشلىرى دۆۋىلەندى، ھەركەت چاقماق تېزلىكىدە قانات يايدى ......

ئارىدىن ھېچقانچە ۋاقىت ئۆتمەي، دەريانىڭ بۇقۇرى تەرىپىدىن ۋەھىمىلىك گۈلدۈرلىگەن ئېغىر سادا ئاڭلاندى. بۇ، لوھۇلدەپ كېلىۋاتقان كەلكۈن تاغدىن دومۇلتىپ ئېلىپ كەلگەن قورام تاشلارنىڭ دەريا تېگىدە بىر بىرىگە قاراس-قۇرۇس ئۇرۇلۇشىدىن چىققان ئاۋاز ئىدى. شۇنىڭدىن كېيىن ئىككى قىرغاقنى لىق تولدۇرۇپ، دەريا ئۈستىدە سوقما تامدەك ئېگىز سۇ قەۋىتى ھاسىل قىلىپ، خۇددى چېپىش بەيگىسىگە چۈشكەن مىڭلىغان تولگە پادىسىدەك ۋەھىمە سېلىپ، شىددەتلىك كەلكۈن يېتىپ كەلدى ......

ۋەھىمىلىك كەلكۈننى كۆرۈپ، قۇدرەت شۇجىنىڭ كەينىدە كوزلىرىنى پارقىرىتىپ قورقۇپ كەتكەن ئىسقاق:

— ئىنىم، مەن دىمىدىمىمۇ ...... ئىش تۈگىدى! — دەۋەتتى.

— نىمە! نىمە تۈگىدى!؟ — قۇدرەت غەزەپ بىلەن

ئۇستاققا بىر ئالايدى-دە، كوپچىلىككە قارىدى، — يۇرەكنى تۇم قىلىڭلار، كەلگۈن خەنجەر بولسا، بىزنىڭ كوكرىكىمىز قالقان. بىز بار ئىكەنمىز، دومبا تۆكمەيدۇ، قېنى غەيرەت قىلىڭلار، بەرداشلىق بېرىش — غەلىبە! ......

چوڭ كەلگۈن دومبىنىڭ ئۇدۇلىغا يېتىپ كەلگەندە، ئۇنىڭ پاتمان كۆچ بىلەن يامراپ كېلىۋاتقان ئاساسي قىسمى دەريا ئېقىمىنى بويلاپ ئاياق تەرەپكە ئوتۇپ كەتكەن بولسىمۇ، لېكىن دومبىغا يۈزلىنىپ شىددەت بىلەن ئېتىلىپ كەلگەن چوڭ بىر قىسمى ۋاراقلاپ قايناپ، زەرپ بىلەن دومبىغا ئۆزىنى ئۇردى-دە، ئۈچ مېتىر ئېگىزلىكتىكى دومبىنىڭ ئۈستىدىن ھالقىپ ئوتۇپ، ئادەملەرنى ئىرغىتىپ تاشلاپ، شاقىرىغان پېتى ساي تەرەپكە چۈشۈپ كەتتى......

بىر-ئىككى مىنۇتقىچە نېمە ۋەقە بولغانلىقىنى ئاڭقى-رالمىدۇق. مەن ئىرغىپ تۇرۇپ، سۇ ئىچىدىن دومبا ئۈستىگە چىققىنىمدا، چوڭ كەلگۈن دومبىنىڭ ئۈچ-تۆت مېتىردەك قېشىنى بوسۇپ كەتكەن ئىدى. بوسۇلگەن ئېغىزدا قۇدرەت شۇجى ئۆزى بىلەن تەڭتۇش بولغان ئون نەچچە ئەزىمەت بىلەن پولات زەنجىردەك گىرەلىشى-ۋېلىپ، چۈشۈپ كېتىۋاتقان سۇنى كوكرىكى بىلەن توساپ، قەيسەرلىك بىلەن ئېلىشىۋاتاتتى. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا نۇر بوۋايمۇ بار ئىدى.

قۇدرەت سۇ ئىچىدە باشقىلار بىلەن چىڭ گىرەلىشىپ تۇرۇپ، بىردىن، ئەزالارنىڭ تېيىلىپ كەلگەن تاشلارنى قۇدرەتنى ئاياپ، سەل نېرىغا تاشلاۋاتقانلىقىنى كورۇپ قالدى؛

قۇدرەت دەررۇ قوشۇمىسىنى تۇرۇپ؛
—بۇ، قانداق ئاياش؟ يولداشلار بىز مىجىلىپ كەتمەيمىز، تاشنى مېنىڭ ئالدىمغا قاشلاڭلار! — دەپ بۇيرۇدى.
ھەقىقەتەنمۇ شۇ تاپتا بىرەر مىنۇتنى قولدىن بېرىپ قويۇش — پۈتۈن دومبىنىڭ ۋەيران بولۇشى دېگەن سوز ئىدى. ھېچكىمنىڭ كوزى قىيمىسىمۇ، ئىلاجىسىز قورام تاشلار قۇدرەت شۇجىنىڭ ئالدى ـ ئارقىسىغا دومۇلتىلدى، تاشلارنىڭ ئۇرۇلۇشىدىن قۇدرەتنىڭ جىنىسىنىڭ سىقىراپ كېتىۋاتقانلىقىنى ھەممە كىشى سېزەتتى. لېكىن، قۇدرەت شۇجى ئاجايىپ جاسارەت بىلەن چىشىنى ـ چىشىغا چىڭ بېسىپ، ئىككى تەرەپتىن قىسقان تاشلارنىڭ بېسىمىغا پىسەنت قىلماي "مانا بۇ يەرگە، مېنىڭ كوكرىگىمگە، مېنىڭ دۇمبەمگە تاشلاڭلار" دەپ مەزمۇت قوماندانلىق قىلاتتى.
قۇدرەتلەر بىردەمدە گېلىغىچە قورام تاشلار ئارىسىدا نىقتىلىپ قالدى، لېكىن شۇنىڭ بىلەن بىللە، تەلۋە سۇنىڭ ھەيۋىسىمۇ بېسىلدى......ئۇلار تاشلارنىڭ ئارىسىدىن تارتىپ چىقىلغاندا، پۈتۈن مەيدان دومبىنىڭ ھەل قىلغۇچ سىناقتىن ئوتكەنلىكىگە تەنتەنە قىلىۋاتاتتى......
تاڭ سۇزۇلدى. قۇياش يىراق ئورمان كەينىدىن ئاستا ـ ئاستا باش كوتەردى، بالقىپ تۇرغان ئالتۇن شار ـ نىڭ تۇنجى قىزغۇچ نۇرلىرى ئاللىقاچان ئوز قىنىغا چۇ ـ شۇپ لەرزان ئوركەشلەپ ئېقىۋاتقان دەريا ئۇستىدە چاق ـ ناپ جىمىرلاشقا باشلىدى.

بۇ چاغدا، تولۇق ئەسلىگە كەلتۈرۈلۈپ مۇستەھكەمـ
لەنگەن دومبا ئۈستىدە پۇت ـ قولىنى داكا بىلەن تېڭىۋالغان
قۇدرەت شۇجى ئەزالار بىلەن خۇشال پاراڭ سېلىشىپ تۇراتتى.
ئۇ، ئەزالارغا كەلگۈسى پىلانلار ئۈستىدە چوڭ ئۈمىتۋارلىق
بىلەن سوزلەۋاتاتتى. شۇ چاغدا، كىچىدىن بولۇپ ئۆتكەن
جاسارەتلىك كۈرەشكە ئىشەنگۈسى كەلمىگەن قايسىبىر ئەزا:
— ئىشقىلىپ ياخشى. ئادەم قورقىدىغان كەلكۈن
كەلدى ـ دە، مانا ئەمدى دۇرۇس، دومبا سىناقتىن ئۆتتى!
چېقىل سايدىن بىر ـ ئىككى مىڭ مو يەرنى قولغا كىرگۈزدۇق
دىگەن سوز. كېلەر يىل بۇ يەردە جەزمەن خاتىرجەم
تېرىقچىلىق قىلغىلى بولىدۇ، — دىدى.
— دۇرۇس، بۇ سىناق تولىمۇ مۇھىم ئىدى، — دىدى
نۇر بوۋاي، — ئەمدى بۇ دومبا مەزمۇت سېپىلدەك
ئۈزاققىچە قەد كوتىرىپ تۇرىدىغان بولدى. "ئاپەت ئېغىزى" غا
خاتىمە بېرىلدى. "ئاپەت ئېغىزى" دىگەن سوز مانا ئەمدى
ئەۋرە ـ چەۋرىلىرىمىزگە ھىكايە بولۇپ قالسۇن......
— دەل گەپ، راست ئېيتتىڭ، — دىدى قۇدرەت
زەرەپشاننىڭ تېخى تىزگىنلەنمىگەن قىرغاقلىرىغا نەزەر
تاشلاپ، — پارتىيە 11 ـ قۇرۇلتىيى قۇدرەتلىك ھەركەتلەندـ
ۈرگۈچ كۈچ بولدى. 4 نى زامانىۋىلاشتۇرۇشنىڭ جەڭ
دۇمبىغى چېلىندى. زەرەپشاننى تولۇق تىزگىنلەپ، بەڭۋاش
دەريانىڭ ئىككى قىرغىنىنى تەپ ـ تەكشى، پۇختا دىن چىققـ
ىدەك گۈللەندۈرىدىغان كۈنلەر چىراي ئاچتى......

1977 ـ يىل 10 ـ ئاي، يەكەن — ئارسلانباغ.

ئۇيغۇر كىتاب تورىستانى
www.uyghurkitap.com

ئايخاننىڭ يېڭى ھېكايىسى

بۇ يىل كۈزدە زەرەپشان دادۇينىڭ ئەزالىرى قوش توي ئۆتكۈزدى: بىرىنچىدىن، دادۇي بويىچە ئاشلىق بىلەن پاختىنىڭ بىرلىك مەھسۇلاتىنى تارىختىكى يۇقۇرى سەۋىيىدىن ئاشۇرۇۋېتىپ، قەرزدىن قۇتۇلۇپ، "قازىنىمۇ، چومۇچىمۇ ياغ" بولغۇدەك دارامەتكە ئىگە بولدى؛ ئىككىنچىدىن، خېلى بىر تۈركۈم ئەزالار يېڭى ئۆيلەرگە كۆچۈپ چىقىپ، دادۇي يېپ-يېڭى تۈسكە كىردى. شۇ كۈنى ئاخشىمى دادۇينىڭ كىچىك تىپتىكى سۇ ئېلېكتىر ئىستانسىسىمۇ توك بېرىشكە باشلاپ، دادۇي ئىچى نۇر ئىلكىدە پارلاپ چاقنىدى.

ئەزالار بۇ قوش غەلىبىنى "سوتسىيالىزم باھارىنىڭ يېڭى، بەرىكەتلىك مېۋىسى" دەپ ئاتاشتى ۋە بۇ ۋەقە شەرىپىگە، ئادەت بويىچە تولۇق بىر كۈن توي مەرىكىسى ئۆتكۈزدى. توي شۇنداق قىزىدىكى، بۇ كۈنى شاتلىنىپ ئۇسۇل ئوينىماي، ناخشا ئېيتمىغان بىرمۇ ئەزا قالمىدى، دېسە بولىدۇ. ياشانغان، ئاپئاق ساقال، كۈمۈش چاچلىق بوۋاي-مومايلار بولسا، توي قىزىۋاتقان سەينانىڭ بىر چېتىدىكى كاداك ياغاچ دەرىخىنىڭ تېگىدە ئەپلىك سو-

رۇنلار تۇزۇپ، سوتسىيالىزىم باھارىنىڭ خىسلەت - پەزىلىتى ئۈستىدە خۇشال - خۇرام پاراڭ سېلىشتى، كەچقۇرۇنلۇغى پۇخادىن چىققۇزدەك بىر مەيدان ئاممىۋى مەشرەپ بولدى.

توي مەشرەپىنىڭ شۇ كۈنى خېلى بىر ۋاقىتلارغىچە داۋام قىلغانلىقى ئېنىق. لېكىن بىز بۇ يەردە ئەسلى ھېكايىمىزگە قايتىپ كېلىمىز:

1

ياچپىكا شۇجىسى قاۋۇلاخۇن — ئېگىز بوي، چوڭ كوز قاپ - قارا بۇرۇتلىرى ئۇزىگە يارىشىدىغان 45 ياشلار - دىكى خۇش خۇي ئادەم. ئۇ چوڭ يىغىن تۇگەپ، ناخشا - ئۇسۇل راسا ئەۋجىگە كوتىرىلگەندە، ئۇسۇل ئوينىۋاتقان ئەزالارنى ئارىلاپ ئوتۇپ، كاداڭ ياغاق دەرىخى ئاستى - دا قىزىق پاراڭغا چۈشۈپ كەتكەن بوۋاي - مومايلارنىڭ سورۇنىغا كەلدى.

— كەل ئوغلۇم، كەل، قېنى، قىزىق چايدىن بىر ئوتلىغىن، — بوۋايلار قاۋۇلاخۇننى ئارىسىغا ئېلىپ، ئۇنىڭ قولىغا پىيالىدە چاي سۇندى ۋە داستىخاندىكى كاكچىلارنى ئۇشتۇپ قويدى، — قېنى، نانغىمۇ ئېغىز تەككىن......

قاۋۇلاخۇن جايلىشىپ ئولتۇرۇپ، ئادىتى بويىچە، ھەمىشەمدىكىدەك بوۋايلارنىڭ شىرىن پاراڭلىرىغا زوقمەنلىك بىلەن ئارىلىشىپ كەتتى. بوۋايلار: "ھە، قاۋۇل شۇجى،

سىز ئىچكى ئۆلكىلەرگە ئېكسكۇرسىيىگە بېرىپ بىرمۇنچە ئىلغار گۇڭشې ـ دادۈيلەرنى، خۇتۇشەنگە بېرىپ داجەينى كۆرۈپ كەلدىڭىز، قېنى ئېيتىڭا، بىزنىڭ ئۇلاردىن پەرقىمىز بارمۇ؟" دېيىشتى.

— پەرق تېخى كوپ، — دېدى قاۋۇلاخۇن ئويلانغان ھالدا تەمكىنلىك بىلەن، — بۇ يىلقى قوش غەلىبە — ئۆزىمىزنىڭ تىرىشچانلىقىمىزدىن، ئىلغار ئورۇنلارنىڭ تەجرىبىلىرىنى ئۆگەنگەنلىكىمىزدىن ئايرىلمايدۇ. بىز تەجرىبىلەرنى ئوبدان يەكۈنلىشىمىز، تولىراق ئۆزىمىز ئامال قىلىپ، باشقىلارنىڭ ياخشى تەجرىبىلىرىدىن پايدا تېگىدىغانلىرىنى ئىخلاس بىلەن ئۆگىنىپ ھېگىشۈرىدىغان بولساق، بۈگۈنكى نەتىجىلىرىمىز تېخى بىر باشلىنىش بولۇپ قالىدۇ......

— توغرا گەپ، — دېدى بىر بوۋاي، — نائۈمىت — شەيتان، كورگىنىڭدىن كوپتۈر كورمىگىنىڭ، كورمىگەننى كورەرسەن ئۆلمىگىنىڭ، دىگەن گەپ بار، ئۈمىت مۇھىم، ئۈمىت!

— بىزنىڭ ئايىخان، — دېدى كۈمۈش چاچلىق بىر موماي، — ھەمىشەم "كورۈنگەن تاغنى يىراق دىگىلى بولمايدۇ، ماڭمىغىچە يەتكىلى بولمايدۇ" دەيدىغان. ئىشقىلىپ، مېڭىپلا تۇرساق، بىر كۈنى بولمىسا بىر كۈنى قاۋۇل شۇجى سوزلەپ بەرگەن ئىلغار دادۈيلەرگە يېتىشىۋالىمىز......

— ھەي ...... مېڭىشتىمۇ مېڭىش بار ـ دە، — دېدى قاڭشالىق بىر بوۋاي ئاپپاق ساقىلىنى سىلاپ تۇرۇپ، —

ئالغا كەتكەننىڭ كەينىدىن قوغلاپ يېتىشىش ئۈچۈن، قەدەمنى چوڭراق ئېلىشقا، غەيرەت قىلىشقا توغرا كېلىدۇ. ئايخان دائىم "ئىش ئۆملۈكتە، كۈچ بىرلىكتە. ئۆملىشىپ ئىشلىگەندىكىن، ئۆملەشكەننىڭ كۈچىنى راسا كۆرسىتىش لازىم" دەيدۇ. ئايخان توغرا ئېيتىدۇ.

— دۇرۇس، ھەق گەپ، — دېيىشتى باشقىلار، — ئايخان دۇنيانىڭ چوڭ ئىشلىرىنى دائىم ئاڭلاپ تۇرىدۇ، پۈتۈن مەملىكەتتە، قەيەردە قانداق بەلەن تەجربە، ئىشلەپچىقىرىشقا پايدىسى تېگىدىغان ئۇبدان چارە-تەدبىر ئوتتۇرىغا چىقسا دەرھال بىلىۋالىدۇ. ئايخاننىڭ دىگەنلىرى زادى بىكار گەپ ئەمەس......

قاۋۇلاخۇن "ئايخان" دىگەن ئىسمنى ئاڭلاپ ئىتتىك بېشىنى كۆتىرىپ، ئەتراپقا كۆز يۈگۈرتتى. لېكىن بۇ ئەتراپتا ئايخان مومايىنىڭ قارىسىمۇ كۆرۈنمىدى. موماي ئادەتتە مۇنداق يىغىلىشلاردىن قالمايتتى، ناھايىتى مۇڭداشقاق ئىدى. بۈگۈن بولسا يوق، ئۇ نەگە كەتتىكىن؟

قاۋۇلاخۇن: "ئايخان موماي — جىق ئالتۇندەك ئىسىل ئايال. ئۇ سەكسەن ياشتىن ھالقىپ كەتكەن بولىسىمۇ، غەيرەتلىك، دادۇيىمىزنىڭ بۈگۈنكى كۈنىنى قولغا كەلتۈرۈشتە ئۇنىڭ تۆھپىسى ئاز ئەمەس...... بۈگۈن تويغا نىمىشقا كەلمىگەندۇ؟ تاۋى يوق بولۇپ قالدىمۇ-يە" دىگەننى كۆڭلىدىن ئۆتكۈزدى-دە، مومايىنىڭ ھالىدىن

www.uyghurkitap.com ئۇيغۇر كىتاب تورى

خەۋەر ئېلىش ئۈچۈن، ئەنسىرەپ، ئۇنىڭ ئۆيى تەرەپكە كەتتى.

بۇ چاغدا قاش قارايغان، ھەممە يەردە ئېلېكتىر چىراقلىرى تەكشى يېنىپ كەتكەن ئىدى. تاش ياتقۇزۇلغان مەھەللە يولىدا ئەزالار خۇشاللىق بىلەن ئويۇن - مەشرەپ قىلىشقا كېتىشىۋاتاتتى. ئۇلارنىڭ خۇش خۇي پاراڭلىرىدىن قاۋۇلاخۇن "......قاراڭلار، سوتسىيالىزىم چىراقلىرى! نېمە دېگەن نۇرلۇق بۇ چىراقلار" دېگەن سوزنى ئاڭلىدى ۋە كۈلۈپ قويدى: "مانا، باپ ئىسىم، سوتسىيالىزىم چىراقلىرى! ئۆچمەس چىراقلار......".

قاۋۇلاخۇن نۇر ئىلكىدە جىلۋىلىنىپ تۇرغان دادۇينىڭ كەچلىك مەنزىرىسىگە زوقلىنىپ كېتىۋېتىپ، ئايخان مومايىنى كوز ئالدىغا كەلتۈردى. ئايخان مومايىنىڭ ئۆتمۈشى ۋە كېيىنكى يېڭى ھاياتى خۇددى زەرەپشانىنىڭ ئۆتمۈشى ۋە ھازىرىغا ئوخشاش، يېنىپ تۇرغان ئېلېكتىر چىراقلىرىدەك ئايدىڭ ئىدى. ئۇ، ئەنە شۇلار توغرىسىدا ئويلاپ قالدى......

2

بۇرۇنلاردا ئايخان مومايىنى "ھېكايىچى ئايخان" دەپ ئاتايتتى. ئۇ، ھېكايە ئېيتىشقا قەۋەت ئۇستا ئىدى. ئېقىن دەرىيادەك، ئۇنىڭ ئىچىدىن ھېكايە قايناپ چىقىۋېرەتتى.

موماي بەزىدە ئوز دىلكەشلىرىگە ئوزى توغرىلىقمۇ

ئېيتىپ بېرەتتى. مومای ئۆزی توغرىلىق ئېيتقاندا، "مەن" دىمەي، نىمە ئۇچۇندۇر ئەگىتىپ، باشقىلارنىڭ نامىغا ھىكايە قىلاتتى.

— بۇرۇنقى زاماندا، زەرەپشاننىڭ بويىدا، — دەپ باشلايتتى مومای ئۆزی توغرىلىق ئېيتقاندا، — ئەقىللىق يىگىت بىلەن ئىشچان قىز ئۆتكەن ئىكەن. يىگىت زالىم باينىڭ يىتىم يىللىقچىسى، قىز شۇ بايغا قەرزدار ئوتاقچى دىخاننىڭ بالىسى ئىكەن. يىگىت يېرىم ئاچ، يېرىم يالىڭاچ ھالدا باينىڭ چارۋىسىنى بېقىپ، ئۆز دەرت-ئەلەمىنى مۇڭلۇق نەيى ئارقىلىق سوزلەيدىكەن. قىز بولسا، دادىسىنىڭ ئىجارىگە ئالغان يېرىگە ئىشلىگەچ، دەرتلىك نەي ئاۋازىغا قۇلاق سالىدىكەن. كۈنلەر شۇنداق ئوتۇپتۇ، يىگىت قىزنى، قىز بولسا يىگىتنى ياخشى كورۇپ قاپتۇ. ئۇلارنىڭ مۇرات-مەقسىدىگە يېتىدىغان كۈنلىرىمۇ ئاز قاپتۇ. لېكىن بۇ "سىر" بايغا مەلۇم بولۇپ قاپتۇ، زالىم باينىڭ قوسىغىدا چايان قۇتراپ، ئىككى ياشنىڭ قەلبىگە زەھەر سېپىش پىلانىنى قۇرۇپتۇ......

دەل شۇ كۈنلەردە زەرەپشاندا تاشقىن بولۇپ، يۇرت ئىچىگە سۇ كېلىدىغان چوڭ ئوستەڭنىڭ تومىسىنى ئېلىپ كېتىپتۇ، سۇ ھەش-پەش دىگىچە باينىڭ مال-مۇلكى، چاھار باغلىرىغا تەھدىت سالپتۇ، باي ھوكۇم چۇشۇرۇپ، پۇتۇن يۇرتنى قوزغاپتۇ، قانچە قىلغان بىلەنمۇ يار ئالغان تومىنى ئېتەلمەپتۇ، باي شالىنى چېچىپ چىقىرايدىكەن، يالاقچىلىرى غالجىرلىشىپ ھەر تەرەپكە پىتىراي-

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

دىكەن. باينىڭ قامچىسىنىڭ ئۇچىدىن قانلار تېمىپتۇ، نالە ـ پەرياد چېكىگە يېتىپتۇ. شۇ چاغدا باينىڭ داتوللا مەسلىھەتچىسى كوزىنى يۇمۇپ تۇرۇپ پەتىۋا چىقىرىپتۇ:

— ھىم ...... سۈنى تومدىن قاچۇرۇش ئۇچۇن، — دەپتۇ ئۇ توقام كىتاپنى قولىغا ئېلىپ، — ئادەت بويىچە، توختى نامىلىق گۇناكاردىن بىرىنى سۇغا باسماق كېرەك ......

باي بۇ پەتىۋانى ئاڭلاپ، ئەجەل ھودۇقۇشىدا ئالەمنى بېشىغا كىيىپ:

— توختى! ...... قەرزدار توختى! ...... — دەپ چىقىراپتۇ.

قىزنىڭ دادىسىنىڭ ئېتى توختى ئىكەن، يالاقچىلار ئۇنى شۇ زامات تۇتۇپ كەپتۇ.

— مېنىڭ ئېتىم توختى بولسىمۇ، — دەپتۇ قىزنىڭ دادىسى، — گۇنادىن ساقىت ئادەممەن. ھەمىشەم ھالال ئەمگەك قىلىش مېنىڭ ئەمالىمدۇر ......

— سەن توختى، — دەپتۇ موللا مەسلىھەتچى كوزىنى پارقىرىتىپ تۇرۇپ، — بايدىكى قەرزىڭنى تولىمىدىڭ، قەرزنى كېچىكتۈرۈش گۇنا......

— يوقسۇ، — دەپتۇ توختاخۇن، — مەن يىللىق ھېسۇلىمنىڭ ئوندىن سەككىزىنى خامانىڭ ئۇزىدە بايغا تولەيمەن، قالغىنىنى ئالۋاڭ ـ ياساقىقا بېرىمەن، كىمنىڭ ھەققى كىمدە قاپتۇ، بۇنى خالايىق بىلىدۇ، قەرز بايدىمۇ ـ مەندىمۇ؟

باي بۇ گەپنى ئاڭلاپ، پۇتى كويگەن توخۇدەك

تۇرالماي قاپتۇ، زەھەر تىللىق قامچىسىنى كوتىرىپ، توخ-تاخۇنغا "ئاغزىڭنى يۇم!" دەپ ئېتىلىپتۇ. شۇ چاغدا خالا-يىقنىڭ ئارىسىدىن نەي چالغۇچى پادىچى يىگىت ئوتتۇرىغا چىقىپتۇ، ئۇنىڭ ئېتىمۇ توختى ئىكەن، كىشىلەر ئۇنى پادىچى توختى دەيدىكەن، پادىچى توختى باينىڭ ئالدىدا توغرا تۇرۇپ:

— مېنىڭ ئېتىمۇ توختى، ئايىغىم يەرگە تەككەن-دىن تارتىپ ساڭا ھەقسىز ئىشلەۋاتىمەن. زادى قايسىمىز قەرزدار! — دەپ بايغا تىكىلىپتۇ.

— باغلاڭلار بۇنى! — دەپ چىقىراپتۇ باي كوزىگە قان قۇيۇلۇپ، — ھەر ئىككىسىنى يارغا بېسىڭلار!......

— ھەي زالىم! — دەپ توۋلاپتۇ قىزنىڭ دادىسى تۇختاخۇن بىلەن پادىچى توختى، — بىز توختىلار پاك، گۇناسىز، قەرز بولسا، سېنىڭ ئۇستۇڭدە، سەن چايانىنى سۇغا بېسىش كېرەك!......

باي جالاقلاپ تىترەپ كېتىپتۇ، يالاقچىلار ھەش-پەش دېگىچە ئىككى توختىنى زورلۇق بىلەن باغلاپتۇ-دە، تاشقىن دەرياغا سورەپتۇ، بۇ قىسمەتنى كورۇپ تۇرغان يىللىقچى، ئوتاقچى، نامرات دېخانلارنىڭ پىغانى ئورلەپ، غەزىۋى قايناپ-تېشىپتۇ. قوللىرىغا تاش-توقماق ئېلىپ، باي ۋە ئۇنىڭ يالاقچىلىرىنى سۇر-توقاي قىلىۋېتىپتۇ. زەرەپشاننىڭ قەھرى پەلەككە يېتىپ، زالىم باينىڭ ئوستەڭ بويىدىكى مال-مۇلكى، چاھار باغلىرىنى سىرىپ چىقىپ كېتىپتۇ...... باي شۇ كېچىسى كىشىلەر ئۇيقۇغا كەتكەندە،

www.uyghurkitap.com

يالاقچىلىرى بىلەن كېلىپ، ھەر ئىككى تېخىتىنى باغلاپ، بويىنىغا تاش ئېسىپ، دەرياغا چۆكتۈرۈپ ئۆلتۈرۈپتۇ. قىزنى بولسا، دادىسىنىڭ قەرزىگە ئىشلەشكە تۇتۇپ كېتىپتۇ.

شۇنىڭدىن ئېتىۋارەن قىزنىڭ كۆزىدىن ياش قۇرۇمايدىكەن، بىر كۆزىدىن قان، بىر كۆزىدىن ياش ئېرىقچە بولۇپ ئاقىدىكەن. زەرەپشاننىڭ سۇلىرى قىپ-قىزىل قان بولۇپ كۆرۈنىدىكەن، قىزنىڭ ھەسرەت نادامەتكە ھېچنېمە تەڭ كەلمەيدىكەن، تولا يىغلاپ قارىغۇ بولۇپ قالىدىكەن، بۇ قىسمەتنى ئۇ، يۇرتمۇ-يۇرت يۈرۈپ دىلكەش كىشىلەرگە سۆزلەپ بېرىدىكەن......

بۇ ھېكايە ئايخان مومايىنىڭ ئەينەن ئۆز قىسمىتى ئىدى.

بۇ ھېكايىنى ئاڭلىغان كىشىلەر بۇنىڭ شۇنداق ئىكەنلىكىنى، ئايخان ئەما بولۇپ قېلىپ كۆچىدىن قالغاندا باينىڭ ئۆيىدىن ھەيدەپ چىقىرىلغانلىقىنى، شۇنىڭدىن كېيىن تىلەمچىلىك بىلەن كۈن كەچۈرۈشكە مەجبۇر بولغانلىقىنى بىلەتتى. شۇنداق بولسىمۇ ئۇلار:

— چوڭنا، سەن ئېيتقان بۇ باي ھازىرقى ئوسمان بەگنىڭ دادىسى باي ھاجى ئەمەسمۇ؟ — دەپ سورايتتى.

ئايخان موماي بۇ سوئالغا جاۋاپ بەرمەيتتى. ئەما كۆزلىرى بىلەن يىراقلارغا تەلمۈرۈپ، يورۇقلۇقنى چەكسىز سېغىنغان ئىنتىزارلىق قەلبىنى نامايىش قىلاتتى......

تاڭ ئاتتى، تۈن پەردىسى ئاخىر يىرتىلدى، تاڭ قۇياشى زەرەپشاننىڭ ئىككى قاسىنىغىنى ئىللىق باھار نۇرىغا

پۇركىدى. مىڭ يىللار مابەينىدە قۇرۇپ قاخشال بولۇپ قالغان دەرەخ قايتا كوكلەپ ياشىندى. ئازاتلىق بىلەن تەڭ، خەلق ھۆكۈمىتى ئايخان مومايىنىڭ كوزىنى داۋالاپ ساقايتتى. ئۇ، يورۇق دۇنياغا ئىككىنچى قېتىم كوز ئاچتى......

ئىجارە ھەققىنى كېمەيتىش - زومىگەرلەرگە قارشى تۇرۇش ۋە يەر ئىسلاھاتىنىڭ ئوتلۇق كۈرەش يىللىرىدا ئايخان موماي خەلق مۇنبىرىدىن ئوزىگە تېگىشلىك ئورۇن ئېلىپ، ئوتمۇشىنىڭ قانلىق زۇلمەتلىرىدىن تەسىرلىك شە- كايەتلەر قىلىپ، ھازىرقى دادۇي ياچېيكىسىنىڭ شۇجىسى قاۋۇلاخۇن بىلەن بىللە كۈرەشنىڭ ئالدىنقى سېپىدە ئوزىنى كورسەتتى...... "ئايخان ۋەكىل"، "تىلى شېكەر تەشۋىقاتچى"، "كونا جەمىيەتنى سوزلەپ بەرگۈچى"، "ئىشلەپچىقىرىش دۇينىڭ مەسلىھەتچىسى"، "سۇيۇملۇك ئانا" — بۇ ناملار ئۇنىڭ ئازاتلىقتىن كېيىنكى يېڭى ھاياتىنىڭ ھەممىگە ئايان شەرەپلىك بەلگىلىرى بولۇپ قالدى......

3

قاۋۇلاخۇن ئەنە شۇلارنى ئويلاپ، ئايخان مومايىنىڭ ئويىنىڭ ئالدىغا كېلىپ توختىدى.

مومايىنىڭ ئويى قاتار كەتكەن يېڭى ئويلەرنىڭ چېتىدىرەك بولۇپ، ئىشىك - دەرىزىلىرى دەريا تەرەپكە قاراپ ئېچىلاتتى. دەرىزىدىن ئېلېكتىر نۇرى چۇشۇپ تۇرۇپتۇ. ئويدىن گۇپۇلدەپ يېڭى سىرنىڭ پۇرىقى

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

دىماققا ئۇرۇلاتتى.

قاۋۇلاخۇن بۇنىڭدىن بىرنەچچە كۈن ئىلگىرى — موماي يېڭى ئۆيگە كوچۈپ چىقىپ ئەتىسى — مومايدىن هال سوراپ كەلگەندە، بۇ ئۆي چىرايلىق زىننەتلەنگەن ئىدى: ئۆي ئىچىدە ھەممە نەرسە پاكىزە، سەرەمجان بولۇپ، دەرىزىگە قىش - ياز ئېچىلىپ تۇرىدىغان گۈل تەشتەكلىرى قويۇلغان؛ ئۆينىڭ تورىگە ئەينەكلىك جازىغا ئېلىنغان ھەر خىل تەقدىرنامىلەر ئېسىپ قويۇلغان؛ ئۇنىڭ ئەتراپىدا ھەر خىل خاتىرە سۈرەتلىرى بار ئىدى. ئۇ چاغدا، ئايخان موماي بەنداۋىتى رادىيوسىنى بويىنىغا ئېسىۋېلىپ، خۇددى سەبى بالا ئانىسىغا تەلپۈنگەندەك، قاۋۇل شۇجىنىڭ قولىغا ئېسىلىپ تۇرۇپ، يېڭى ئۆينى كورسىتىپ، خوشلۇقى قىن-قىنىغا پاتمىغان ھالدا زاماندىن مىننەتدار، ئۆز بەختىدىن رازى بولۇپ، شاتلىنىپ سوزلەپ كەتكەن ۋە ھەتتا ئازراق كوز يېشىمۇ قىلىۋالغان ئىدى.

بۈگۈن بولسا موماي ئۆيدە يوق، ئۇ زادى نەگە كەتتىكىن؟......

قاۋۇلاخۇن دەرىزىدىن كورۇنۇپ تۇرغان، كەچكۈزدە پورەكلەپ ئېچىلىپ كەتكەن گۈللەرگە قاراپ ئويلىنىپ تۇرغاندا، ئىشىك ئالدىغا شىياۋدۇيجاڭ تۇراخۇن يېتىپ كەلدى.

تۇراخۇن ئوتتۇرا بوي، كەكە ساقال، 40 ياشلار-دىكى تېتىك ئادەم ئىدى. ئۇ قاۋۇلاخۇننى كورۇپ:

— ھە، قاۋۇل شۇجىمۇ مەشەدىكەنغۇ، تازىمۇ ئەن-

سىرەتتى - دە، بۇ موماي بىزنى، — دەپ ئىشىكنىڭ قۇلۇ-
پىنى ئاچتى ۋە قاۋۇلاخۇن بىلەن ئۆيگە كىردى، —
كورمەملا بۇ ئىشنى، ھېچكىمگە ئېيتىپ قويمايلا كېتىپ
قاپتۇ......

— كېتىپ قاپتۇ؟ نەگە كېتىپ قاپتۇ؟ — قاۋۇلاخۇن
ئىتتىك بېشىنى كوتىرىپ، تۇراخۇنغا قارىدى.

— ھەي...... نەگە بولاتتى، ئارا تاققا - دە......

— ئارا تاققا!...... ئارا تاغ دادۇيگىمۇ؟

—شۇنداق، "قىزىل تاڭ" خەلق گۇڭشېسىنىڭ ئارا تاغ
دادۇيىگە، يەنە كېلىپ پىيادە...... — تۇراخۇن كەكە ساقال-
لىرىنى سىرىپ قويۇپ سوزىنى داۋام قىلدى، — ئارا تاغ
دىگەن نە ئۇ! كونا يولى بىلەن ماشىنا تولۇق بىر كۈنلۈك
يول. بېسىپ ئوتىدىغان تاغ - داۋانلىرىمۇ ئاز ئەمەس.
شۇنداق بولسىمۇ موماي غەيرىتىگە ئاپتۇ - دە، كېتىۋېرىپتۇ.
ئەگەر مەن كەينىدىن يېتىپ بارمىغان بولسام، بىرەر ھارۋا
ياكى ماشىنىغا چۈشۈۋېلىش خىيالىغىمۇ كەلمەيدىكەن......

— بۇ گەپچە، سىلى ئاراتاققىمۇ بېرىپلا - دە؟

— ھەي، ئايخان موماي سۈيۈملۈك ئانا - دە، ئۇنى
ئىزلىمەي بولامدۇ؟...... — تۇراخۇن سىرلانغان كارۋاتقا
كېلىپ، رەتلىك يىغىپ قويۇلغان ئورۇن - كورپىلەرگە يولد-
ىنىپ ئولتۇردى ۋە تاماكا ئوراشقا باشلىدى.

قاۋۇلاخۇن ئويلىنىپ قالدى. دەرىزىدىكى تەشتەك
گۇللىرىگە سۇ قۇيدى، يوپۇرماقلىرىنى قولىدا پەم بىلەن
تارىدى.

— ئايخان مومايىنىڭ ئاكىسى مەھتىلى ئاكا ئارا تاغلىق بولۇپ قالغانغا ئۇزۇن يىللار بولدى، — دىدى قاۋۇلاخۇن گۈللەرگە قاراپ تۇرۇپ، — ئۇ كىشى بۇ يەرگە پات - پات كېلىپ تۇراتتى، بىرنەچچە يىل بولدى، بۇ تەرەپكە ئۆتمىدى. موماي ئاكىسىنى كۆرۈپ كەلمەكچى بولغان بولسا كېرەك......

— يوقسۇ، — دىدى تۇراخۇن تاماكىسىغا سەرەڭگە يېقىۋېتىپ، — مەنمۇ دەسلەپ، مومايىنىڭ ئاراتاغ تەرەپكە كەتكىنىنى ئاڭلاپ، شۇنداق ئويلىغان ئىدىم. لېكىن، ئىش مۇنداق ئاددى ئەمەس ئىكەن......

بۇنىڭدىن بەش كۈن بۇرۇن، تۇراخۇن ئۆزىنىڭ ئادىتى بويىچە ئايخان مومايىنىڭ قىشلىق ئوت - چۆپ، ياغلىرىنى ئېشەككە ئارتىپ ئېلىپ كەلگەندە، موماي ئۆيدە يوق ئىدى، ھەتتا ئوغۇت سېۋىتىمۇ كۆرۈنمەيتتى. "ھەي، تازىمۇ قىزىق - دە، بۇ سۈيۈملۈك ئانا، — دەپ ئويلىدى شىاۋدۇيجاڭ، — يەنە ئوغۇت تەرگىلى چىقىپ كېتىپتۇ - دە، تىنىم تاپماس ئانا......". شۇنىڭدىن كېيىن تۇراخۇن ئېلىپ كەلگەن نەرسىلىرىنى جايلاشتۇرۇپ قويۇپ، مومايىنى ئىزلەپ ئېتىز تەرەپكە كەتتى. ئۇ ئالدىراپ كېتىۋاتقاندا مەكتەپكە ماڭغان ئوقۇغۇچى باللار: "ئايخان موماي ئەتىگەندىلا ئوغۇت سېۋىتىنى كوتىرىپ دەريا بويىغا — ئېلېكتىر ئىستانسىسى تەرەپكە كەتكەن" دېيىشتى.

"موماي ئۆز ئادىتىنى قىپتۇ - دە، — دەپ ئويلىدى

تۇراخۇن مۇماينىڭ بىرەر ئىشتىن خۇشال بولسا، بىگۇنا ئۇلتۇرۇلگەن دادىسى تۇختاخۇن بىلەن پادىچى تۇختىنى ئەسلەپ دەريا بويىغا بارىدىغان ئادىتىنى يادىغا ئېلىپ، — مۇماي يېڭى ئۆيگە كۆچتى، خۇشلۇغى قەۋەت كوپ، دىمەك، ئەجداتلىرىنى ئەسلەپ قالغان ئوخشايدۇ......“.

تۇراخۇن دەريا بويىغا باردى. بۇ يەردە يۇرت ئىچىگە سۇ كېلىدىغان چىرىك ئۆستەڭنىڭ سمونت - بىتون تومسى بولۇپ، ئۇنىڭ ئۇستىدە ئېلېكتىر ئىستانسىسىنىڭ ئاپپاق بىناسى قەد كوتىرىپ تۇراتتى. لېكىن مۇماي يوق ئىدى. دەريا بويىدىكى كېمىچى يىگىتلەر:

— ئايخان چوڭئانام، بۇگۇن ئەتىگەندىلا بۇ يەرگە كەپتىكەن، تەرگەن ئوغۇتىنى قىرغاققا توكۇپ قويۇپ: ”مېنى دەريادىن ئۆتكۈزۈپ قويۇڭلار“ دىدى. بىز بولساق، سۇيۇ- لۇك ئانىنى كېمىگە سېلىپ، دەريادىن ئۆتكۈزۈۋەتتۇق، — دەپ خەۋەر قىلدى.

تۇراخۇن ”دىمەك مۇماي ئاراتاققا، ئاكىسىنىڭ قېشىغا كېتىپتۇ - دە،“ دەپ ئويلاپ دەرياغا قارىدى. ئەزىم دەريا مەۋج ئۇرۇپ دولقۇنلىنىپ ئاقماقتا، تىك كوتىرىلگەن قۇياشنىڭ ئالتۇن نۇرلىرى سۇ ئۇستىدە جىمىرلايتتى. دەر- يانىڭ نېرىقى قىرغىقى قىزغۇچ ئالتۇن رەڭگىدە تاۋلىنىپ تۇراتتى ۋە ئۇنىڭ نېرىسىدا بولسا، ئاراتاغ دادۇيىنىڭ ھەرە چىشلىق تاغلىرى......

— قېنى يىگىتلەر، كېمىنىڭ بېشىنى بۇراڭلار، — دىدى تۇراخۇن كېمىچى يىگىتلەرگە قاراپ، — كۇچۇڭلارنى

ئۇيغۇر كىتاب تورپىكتى
www.uyghurkitap.com

ئايماڭلار ئۇكىلار، مەن سۆيۈملۈك ئانىغا يېتىشۋالاي......

تۇراخان دەريادىن ئۆتۈپ ئىككى سائەتچە ماڭغاندىن كېيىن، چىغىر يول ئىچىدە ئايخان مومايغا يېتىشتى. موماي تاغ جىلغىسى ئىچىدە بەنداۋتى رادىيوسىنى جاراڭلىتىپ قويۇۋېتىپ، ئوغۇت سۇۋىتىنى بىلىگىگە ئوتكۈزۇۋېلىپ، بىخارامان كېتىۋاتاتتى.

— تازىمۇ قىزىقسەن-دە، ئانا، — دېدى تۇراخۇن موماينىڭ ئارقىسىدىن يېتىپ كېلىپ، — ئىشىنىڭ يولى مۇنداق، مېنى ئاپىرىپ قويۇڭلار دىسەڭ بولمامدۇ؟

ئايخان موماي كەينىگە قاراپ توختىدى. ئۇ گەرچە 83 ياشقا كىرگەن بولسىمۇ خېلىلا تىمەن ئىدى. كوپ سىزىقلار تارتىلغان يۈزلىرى نۇرلىنىپ، روشەن، دېدىل كوزلىرى ياش كىشىنىڭكىدەك چاقناپ، بەختىلىك كۈلۈمسىرىدى.

— ھە، بۇ سەنمۇ، ئاۋارە بوپسەن ئوغلۇم، — موماي بېشىغا ئەپچىل قىلىپ سالغان سۈتتەك ئاق رومىلىنى تۈزەپ، چىپەرقۇت چاپىنىنىڭ تۈگمىسىنى ئىتىپ، رادىيوسىنىڭ ئاۋازىنى پەسەيتتى. رادىيونى بۇراپ ئاۋازىنى پەسەيتكەن بولسىمۇ، بېشىنى سەل ئېگىپ، دىققىتىنى بولگۈسى كەلمەگەندەك يەنە بىر ئاز ئاڭلاپ تۇردى.

تۇراخۇن موماينىڭ ھەركىتىگە قاراپ زوقلىنىپ كۈلۈپ قويدى.

ئايخان موماي بۇنىڭدىن ئۈچ يىل ئىلگىرى بۇ بەنداۋتى رادىيونى سېتىۋالغان ئىدى، ئۇنىڭدىن زادى

ئايرىلمايتتى: "پارتىيىنىڭ ئاۋازىنى، سوتسىيالىستىك ۋەتىنى-
مىزنىڭ موجىزىلىك يېڭىلىقلىرىنى، دۇنيادىكى چوڭ ئىشلارنى
ئاڭلاپ تۇرىمەن. كوڭلۇم ھەمىشەم چىراق ياققاندەك نۇر-
لىنىپ تۇرىدۇ"، دەيتتى. موماي رادىيودىن ئاڭلىغان ئەھمە-
يەتلىك خەۋەرلەرنى ئېتىز بېشى، مەھەللە ۋە ئويلەرگە
بېرىپ ئەزالارغا يەتكۈزەتتى. بىرەر گۇڭشې-دادۇينىڭ
مەھسۇلاتنى ئاشۇرۇش، ئىلمي تەجرىبە قىلىش يولىدىكى
مۇۋەپپەقىيىتىنى، تەجرىبە-تەدبىرلىرىنى ئاڭلىسا، دەرھال
كادىرلارنى ئىزلەپ تاپاتتى-دە، يەتكۈزەتتى. ئەزالار ئۇنى
سەممى ھالىدا ماختاپ: "دۇنيادىن خەۋەردار موماي"،
"يېڭى خىسلەت-پەزىلەتنى يەتكۈزگۈچى ئانا"، "بەلگىلەن-
مىگەن دۇيجاڭ"، "دىلكەش مەسلىھەتچى" دەپ تەرىپلەيتتى.
ئايخان موماي بىر ئاز ئاڭلىغاندىن كېيىن، رادىيو-
نىڭ قۇلىغىنى بۇراپ ئۆچەردى:
— ئوغلۇم، ئالدىراپ قېلىپ سىلەرگە خەۋەر قىلىپ
قويۇش ئېسىمگىمۇ كەلمەپتۇ، — دىدى ئۇ تۇراخۇنغا مەمنۇن-
لۇق بىلەن قاراپ، — مانا بۇ مېنىڭ خەۋەرچىم، — موماي
سەل ھاياجانلانغان ھالىدا بوينىغا ئېسىلغان بەنداۋتىنى
كورسەتتى، — بۇ ئايرىلماس دوست، بىلەمسەن، بۇگۈن
ئەتىگەن نىمىنى ئاڭلاتتى؟ ئاراتاغنى، خوشنىمىز ئارا-
تاغ دادۇينى ئاڭلاتتى......
ئايخان موماي ئاراتاغ دادۇيى ئەزالىرىنىڭ
قالتىس جاسارەت بىلەن كىرىشىپ، لەخمە ئويۇپ
تاغ تېشىپ، زەرەپشان دەرياسىنىڭ سۇيىنى بىپا-

يان بوز يەرگە چىقىرىپ، ئاراتاغنىڭ قىياپىتىنى يېڭىلىغانلىقى توغرىسىدىكى رادىيو خەۋىرىنى سوزلەپ بەردى، ئاندىن:

— شۇنداق ئوغلۇم، بىزنىڭ يېنىمىزدا بەگۋاش دەرياسىنى تىزگىنلەپ، جاھىل تاغنى باش ئەگدۈرگەن بىر ئۈلگە — ئاراتاغ مەيدانغا كەپتۇ. رادىيو بۇنى نامراتلىققا قارشى قەھرىمانلىق داستانى دەپ ماختىدى. سىلەرنىڭ ۋاقتىڭلار زىخ، ئالدىراش. مەن ئاراتاغنىڭ ئۇتۇقلىرىنى كورۇپ، تەجرىبىلىرىنى ئۆگىنىپ كېلەي دەپ، شۇ يەرگە كېتىۋاتىمەن، — دىدى.

موماي قەتئىي ئىدى. كەينىگە ياندىغاندەكمۇ، ھارغىنـلىق يەتكەندەكمۇ ئەمەس. تۇراخۇن مومايىنى جىلغا ئىچىـدىن ياندۇرۇپ يېڭى ياسالغان تاشيولغا ئېلىپ چىقتى. ئۇلار قىزغىن مۇڭدىشىپ كېتىۋاتقاندا، ئارقا تەرەپتىن بىر ماشىنا سىگنال بېرىپ كېلىپ مومايىنىڭ يېنىدا توختىدى.

— ماشىنا ئاراتاغ دادۇينىڭ، شۇ يەرگە كېتىۋاتىـمەن، — دىدى شوپۇر يىگىت خۇش خۇيلۇق بىلەن، — قېنى، ماشىنىغا چىقىۋېلىڭلار......

ئايخان موماي كەبىنكىگە چىقتى. ئوغۇت سۆۋىتىنىمۇ يېنىغا ئالدى. تۇراخۇن سۆۋەتكە قاراپ دىدى:

— ئانا، بۇ سۆۋەتنى ئەمدى ماڭا قالدۇرۇپ كەتكىن، ئوغۇت سېۋىتىنى كوتىرىپ بارساڭ خەق نىمە دەپ قالىدۇ.

— قوي ئۇ گېپىڭنى ئوغلۇم، — دىدى "سۆيۈملۈك ئانا" سۆۋىتىنىڭ بىغىنى چىڭ تۇتۇپ، — كوللىكتىپ — مېنىڭ

ئائىلەم. ئوغۇت بولسا، زىرائەتنىڭ ئوزۇغى. ئوغۇت ئۇچرىسا تېرىۋالىمەن، قايسى دادۇي توغرا كەلسە تاپشۇرۇپ بېرىمەن. ئوغۇتسىز دېخانچىلىق قىلغىلى بولمايدۇ، بىكار يۈرۈش يارىمايدۇ......

تۇراخۇن قاۋۇلاخۇنغا قاراپ ھېكايىنى تۈگەتتى. ئۇ يەنە:

— ئايخان مومای بۇگۈن تويغا ئۇلگۇرۇپ كەلمەك-چىدى. زادى كېچىكمەيمەن دېگەن، تېخىچە كەلمىگەنلىكىنى قارىماملا، — دەپ قوشۇپ قويدى.

قاۋۇلاخۇن ئايخان مومايىنىڭ بۇ يېڭى تەرىپىنى ئاڭلاپ، چىن كۆڭلىدىن رازى بولدى:

— ئايخان مومای، — دېدى قاۋۇلاخۇن، — زەرەپشان-نىڭ جانلىق تارىخى، خىسلەتلىك ئانا. ئۇنى قەدىرلىشىمىز، ئاسرىشىمىز لازىم...... — قاۋۇلاخۇن ئويلانغان ھالدا تۇرا-خۇنغا قارىدى، — يۈرسىلە، بىز مومايىنىڭ ئالدىغا چىقىپ باقايلى، موماي دەريادىن ئۆتۈشتە قىينىلىپ قالمىسۇن......

4

قاۋۇلاخۇن بىلەن تۇراخۇن مومايىنى كۈتۈۋېلىش ئۈچۈن دەريا بويىغا بارغاندا، كېيىنچى يېگىتلەر مومايىنىڭ ئالدىغا-چان دەريادىن ئۆتۈپ، دادۇي تەرەپكە كەتكەنلىكىنى خەۋەر قىلدى. ئۇلار قايتىپ كەلگەندە ئايخان موماي

ئويۇن قويۇلۇۋاتقان سەھنىنىڭ ئالدىدا — خۇش چاقچاق قىز-يىگىتلەرنىڭ ئارىسىدا بىر ئەپلىك جايلىشىپ ئولتۇرۇپ، قىزىقىپ ئويۇن-تاماشا كۆرۈۋاتاتتى.

ئايخان موماي مەشرەپتىن كېيىن ياشلار بىلەن خۇشال پاراڭ سېلىشىپ ئۆيگە قايتتى.

— بۇ يەردە مول ھوسۇلنى تەبرىكلەش تويى بولىدىغانلىقىنى بىلىپ تۇرۇپ، — دېيىشتى قىز-يىگىتلەر يولدا كېتىۋېتىپ سۆيۈملۈك ئانىغا، — ئاراتاقتا كەتكىنىڭ قىزىق چوڭنا، گەپ-سۆزسىزلا كېتىپ قالغىنىڭچۇ تېخى......

— بالىلىرىم، مېنى تويىنى تاشلاپ كېتىپ قالدى دەمسىلەر؟ — دېدى موماي ئىككى تەرىپىدە خۇشال كېتىۋاتقان قىز-يىگىتلەرگە قاراپ، — ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس. ھازىر زەرەپشاننىڭ ئىككى قىرغىقىدا ئاسمان-زېمىن ئۆزگىرىش بولدى — كىشى خۇش بولىدىغان ئۆزگىرىش. ئاراتاغ دادۇيىنىڭ ئەزالىرى قالتىس چوڭ ئىشلارنى قىلغىلى تۇرۇپتۇ، يېڭى ھاياتقا قەدەم قويدى دېسە، شۇلارنى دېسە بولغۇدەك. بىز ئۆز دادۇيىمىزنىڭ ئۆتۈق-نەتىجىلىرى بىلەن ھەرگىز قانائەتلىنىپ قالماسلىقىمىز، تىرىشىپ يۇقۇرى ئۆرلىشىمىز لازىم......

ياشلار ئۆيگە يېتىپ كەلگەندىن كېيىن، مومايىنى چۆرىدەپ ئولتۇرۇپ:

— ساڭا ئۆگىنىپ قاپتىمىز، چوڭنا. بىز سېنى قانداق سېغىندۇق! ئەمدى سەن بىزگە بىر ھېكايە ئېيتىپ بەرگىن، — دېيىشتى.

www.uyghurkitap.com

— ماقۇل بالىلىرىم، مەن سىلەرگە ھېكايە ئېيتىپ بېرەي، — دېدى سۇيۇملۇك ئانا خوشاللىق بىلەن، — مەن بۇ قېتىم ، شۇنداق ھېكايە ئېيتىپ بېرەيكى، ئۇ، ئاراتاغدا كورگۈنۈمنىڭ ئۆزى — يېڭى ھېكايە بولسۇن......

شۇ چاغدا، ئۇيگە قاۋۇلاخۇن كىرىپ كەلدى، موماي بىلەن تېچلىق-ئامانلىق سورۇشۇپ، كارۋاتقا كېلىپ ئولتۇردى.

ئايخان موماي ھېكايىسىنى ئاراتاغدىن باشلىدى. ھېكايىگە "ئاراتاغقا 4 قېتىم بېرىش" دەپ نام بەردى. ياشلار مومايىنىڭ يېقىملىق ئاۋازىغا قۇلاق سېلىپ جىمجىت ئولتۇراتتى ۋە ئۇلارنىڭ كوڭۇل ئاسمىنىدىن ئۇتمۇشنىڭ مۇدھىش كولەڭگىلىرى تېزلىپ ئوتۇشكە باشلىدى......

ئايخاننىڭ ئاكىسى مەمتىلى 10 نەچچە ياش ۋاقتىدا زومىگەر باي ھاجىنىڭ ئېغىر زۇلمىدىن قېچىپ، ئاراتاغ كەنتىنىڭ زومىگىرى بايىز بەككە تۇتۇلۇپ، شۇ يەرلىك بولۇپ قالغاندىن كېيىن؛ ئايخان ئىلگىرى-ئاخىر بولۇپ ئاراتاققا توت قېتىم بارغان ئىدى:

بىرىنچى قېتىم، دادىسى توختاخۇن بىلەن پادىچى توختى دەرياغا تاشلاپ ئولتۇرۇلگەندىن كېيىن، دەرتلىك پىراق ۋە ھىجران قايغۇسى غەزەپلىك ئىسيانغا ئايلىنىپ، ئاكىسىنىڭ ئايغىغا ئۆزىنى ئېتىپ ھەمدەرت بولۇش ئۇچۇن بارغان ئىدى. لېكىن ئۇ چاغدا، كىچىك ئايخان ئاكىسى مەمتىلىنىڭ دىدارىنى كورۇپ ئۇلگۇرگىچە، باي ھاجىنىڭ ئاتلىق يالاقچىلىرى كەينىدىن قوغلاپ كەلدى-دە، تۇتۇپ

كەتتى ۋە قىزنىڭ كوزىدە: تاغ قاپتىلىدىكى مال قوتۇنىدىن "سىڭلىم، بىچارە ئۇكام!......" دەپ، تەلمۈرۈپ يۈگۈرۈپ كېلىۋاتقان بەختسىز ئاكىسىنىڭ سولغۇن تەق - تۇرۇمى خاتىرە بولۇپ قالدى.

ئىككىنچى قېتىم، ئايخان ئەما بولۇپ، كوچىدىن قېلىپ باي ھاجىنىڭ ئۆيىدىن ھەيدەپ چىقىرىلغاندا، باشپانا، يولەكچى ئىزلەپ بارغان ئىدى. ئايخان ھېچنىمىنى كورەلمەيتتى. شۇنداق بولسىمۇ ئۇ، دىلكەشلەردىن ئاكىسىنىڭ نامرات كەپسىنى — تاغ ئۆڭكۈرىنى سوراپ تاپتى. بۇ چاغدا، ئاكىسى مەمتىلى بورە بوغۇۋەتكەن قىزىي ئۈچۈن بايىز بەگ تەرىپىدىن پۇتى ئۈزۈپ سوندۇرۇلۇپ، 3 ئايدىن بۇيان ئاغرىق ئازاۋىدا تولغىنىپ ياتاتتى. زۇلۇم بوشۇگى بولۇپ قالغان غېرىۋانە كەپە ئاچچىق غورىبەتچىلىكتە قايناپتتى. يىلىك - يۇپۇك 3 گودەك ئېچىنىشلىق بىر تەرەزدە ئايخانغا تەلمۈرۈپ قاراشتى. ئايخان ئۇلارغا ھېچنىمە بىلەن ياردەم بېرەلمەيتتى. شۇڭا ئۇ بۇ يەردە ئۆزىنى ئارتۇقچە ھېس قىلدى ۋە بىچارە ئاكىسىنىڭ ئېغىر يۈكىگە يەنە تىرىپلەپ يۈك قوندۇرماسلىق ئۈچۈن، ئاكىسىنىڭ "كەتمىگىن، بارنى تەڭ كورەرمىز" دېگىنىگە قارىماي، ھەسرەت يۈكىنى ئۆز يەلكىسىگە ئارتىپ كېتىپ قالدى......

ئازاتلىق بىلەن تەڭ مەمتىلى ئاكا بىرىنچى قېتىم ئايخاننى ئىزلەپ كەلدى. بۇ چاغ ئايخان يورۇق دۇنياغا دېيدىل قارايدىغان كۆزلەر ئىدى. ئاكا - سىڭلىنىڭ ھاياجانلىق ئۇچرىشىشى — ئايخاننىڭ يەنە بىر ھېكايىسىنىڭ تېمىسى

بولۇپ قالدى......

ئۇچىنچى قېتىم، ئايخان موماي زەرەپشان دادۇيى ئەزالىرىغا ۋەكىل بولۇپ ئاراتاغقا بارغاندا، بۇ يەردە "قىزىلتاغ" خەلق گۇڭشىسىنىڭ دۇنياغا كەلگەنلىكى قىزغىن تەبرىكلىنىۋاتاتتى...... مەمتىلى ئاكا يېڭى ئۆي - ئىمارەت، چىرايلىق باغ - هويلا قىلىۋالغان ئىكەن، ساغلام - يايراپ ئۆسۈۋاتقان باللىرى بولسا، يېڭى مەكتەپتە ئوقۇۋاتاتتى. ئايخان مومايغا ئاكىسى خېلىلا ياشىرىپ، باشقىدىن كوكلەپ دۇنياغا يېڭىدىن يارالغاندەك كۆرۈندى......

— مانا بۇ سەپەر تۆتىنچى قېتىم ئاراتاغدا بولدۇم، — دېدى ئايخان موماي خوشاللىق بىلەن جۇشقۇنلىنىپ، — باللىرىم، بۇ كۆنلەر توي ئۈستىگە توي بولىدىغان كۈنلەر. هازىر ئاراتاغ قانات چىقارغان بۈركۈتتەك قانات قېقىپ ئۇچماقتا؛ ئۇ يەردە چوڭ ئېلېكتىر ستانسىسى قۇرۇلۇپ، پۈتۈن گۇڭشى قىزىل نۇرغا چۆمگەن، تاغ - جىلغىلار ياشناپ، هەممە يەردە شات - شادىيانە تۇرمۇش - هايات چىراي ئاچقان......

ئايخان موماي هاياجانلانغان ئىدى. يۈز - كوزلىرى نۇرلىنىپ، سوزلىگەنسېرى كىشىنى ئۆزىگە شۇنچە جەلىپ قىلاتتى، ئاۋازى شۇنچە يېقىملىق جاراڭلايتتى. مومايىنىڭ هاياجانلىق قىزغىن تەرىپلىرىدىن ياشلارنىڭ بەختلىك كوز-لىرىدە: قۇرغاقچىلىقنى تۈگىتىش ئۈچۈن تاغلارنى تېشىپ، جىلغىلارنى تىندۇرۇپ، زەرەپشاننىڭ سۇلىرى ئاققۇ-

زۇلغان ھەيۋەت تاش ئۇستەڭلەر؛ ئېكىنزارغا ئايلاندۇرۇلغان چېكى يوق بوزلۇقتىكى گۈزەل مەنزىرە؛ دوختۇرخانا، سودا دۇكىنى، يەسلى، كىنوخانىلىرى بولغان ئاۋات، ئاپپاق يېڭى مەھەللىلەر، تاغ سەكرەتمىسىگە قۇرۇلغان ئېلېكتىر ستانسە-سىدىن تارىلىۋاتقان قىزىل نۇرلار ۋە مول ھوسۇل خوشاللىقىغا تەنتەنە قىلىۋاتقان ئەزالارنىڭ خوشال-خوراملىقى...... روشەن گەۋدىلەندى.

— مېنىڭ يەنە بىر خوشلۇغۇم، — دېدى ئايخان موماي چىن كوڭلىدىن سۆيۈنگەن ھالدا، — ئاكامنىڭ ئەڭ كىچىك 2 ئوغلىنىڭ خەلق ئازاتلىق ئارمىيىسىگە قاتنىشىش ۋەقەسى بولدى. بۇ ئىككى شا كىچىك ئازاتلىقتىن كېيىن تىلى چىقىپ، يېڭى دۇنياغا كوز ئاچقان باللار ئىدى. ئۇلار ئوتتۇرا مەكتەپنى تۈگەتكەندىن كېيىن ئاراتاغدا سوتسىيالىستىك يېڭى يېزا قۇرۇشنىڭ مۇناسىپ باتۇرلىرى بولغان ئىكەن. بۇ قېتىم خەلق ئازاتلىق ئارمىيىسىگە ئادەم قوبۇل قىلىنىدىغانلىغىنى ئاڭلاپ، شا كىچىكلەر بەس-بەس بىلەن ئوزلىرىنى تىزىملىتىپتۇ. ئۇلارنىڭ سوزلىرى ئۇرۇنلۇق ئىكەن، كىندىك قېنىمىز توكۇلگەن ئالتۇن دىيارنى قوغداش شەرەپلىك بۇرچىمىز، دەيدىكەن......

ئايخان موماي بىر ئوتلام چاي ئىچكەندىن كېيىن، قەلبى زوققا تولۇپ، يايراپ ئولتۇرغان قىز-يىگىتلەرگە مېھرىۋانلىق بىلەن قاراپ قويدى، ئاندىن ئاراتاغ گۈكشي ئەزالىرىنىڭ ئاراتاغنىڭ قىياپىتىنى ئوزگەرتىش يولىدىكى قەيسەر-

قەھرىمانلىغى توغرىسىدا ھاياجانلىنىپ سۆزلەپ بەردى، — زەرەپشان ئوغۇل - قىزلىرى قوش تىۋي مەرىكىسى ئۆتكۈزۈۋاتقان بو خوشال كۈنلەردە، ئايخان مۇماي ئۇلارغا تېخىمۇ گۈزەل، تېخىمۇ يارقىن، ئاجايىپ ئىلھامبەخش سۈرەتلەر سىزىپ بەردى......

ياچېيكا شۇجىسى قاۋۇلاخۇن ياشلار بىلەن بىرلىكتە بۇ يېڭى ھېكايىنى ئاڭلاپ چوڭقۇر ھاياجانلاندى. ئۇ، چاقناپ تۇرغان ئېلېكتىر نۇرى ئاستىدا جۇشقۇنلىنىپ، قىزغىن سۆزلەۋاتقان «سۈيۈملۈك ئانا» غا قاراپ، ھېرىپ - چارچاشنى، قانائەتلىنىپ توختاپ قېلىشنى بىلمەيدىغان بۇ خىسلەتلىك مۇمايدىن تەسىرلىنىپ، چىن كۆڭلىدىن رازى بولدى. ئۇنىڭ كۆڭۈل بېغىدا ئىختىيارسىز ھالدا دادۇينى ئىقتىسادىي جەھەتتىن يۇقىرى كۆتىرىشنىڭ تېخىمۇ گۈزەل، تېخىمۇ پارلاق يېڭى پىلانلىرى قەد كۆتەردى......

ئايخان مۇماي كۆتىرەڭگۈ ئاۋاز بىلەن سۆزلىمەكتە، ئۇنىڭ قەلبى ئۇركەشلەپ تۇرغان ئېقىن دەريا. زەرەپشان ئوغۇل - قىزلىرى يارىتىۋاتقان ئاجايىپ مۆجىزىلەر — تۈگىمەس يېڭى ھېكايە......

1965 - يىل، يەكەن.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

مۇسا تاغامنى ئەسلەيمەن

1

مۇشۇ بىرنەچچە كۈندىن بۇيان ئائىلىمىزدە خۇشاللىق بىلەن قايغۇ ئارىلىشىپ كەتكەن كىچىككىنە بىر ئىش بولۇپ ئۆتتى. خۇشاللىق دېگىنىم — مۇسا تاغامنىڭ كەنجى ئوغلى پەرھات پۇت-قولىنى چىرماپ، يولىنى توساپ تۇرغان زەنجىر-كىشەندىن قۇتۇلۇپ، بېيجىڭغا ئوقۇشقا بارىدىغان بولۇپ، ئۈرۈمچىگە كەلدى. قايغۇ دېگىنىم — مۇشۇ مۇناسىۋەت بىلەن مۇسا تاغام كۆپ قېتىم ئەسكە ئېلىندى. ئەمدىلەتىن ساقىيىپ كېلىۋاتقان يۈرەك يارىمىز قايتىدىن شالۋىرەپ ئېچىشقاندەك ئازاپلىنىپ-بىئارام بولۇپ، ئۇنى سېغىنىپ ئەسكە ئالدۇق.

مۇسا تاغامنىڭ قويۇق قوشۇما قاشلىرى ئارىسىدا يالتىراپ تۇرغان — شاتلىنىشىنىمۇ، غەزەپلىنىشىنىمۇ بىلدۈرىدىغان ئەقىللىق، جاسارەتلىك كۆزلىرى ھەمىشە ماڭا قاراپ تۇرغاندەك ئىدى. ئۇنىڭ مەن بىلەن چەمبەرچەس باغلىنىپ ئۆتكەن ئېغىر يىللىرى، كېيىنكى ھاياتى ۋە مۇدھىش قىسمەتلىرى خۇددى كىنو كارتىنىسىدەك، كۆز ئالدىمدىن بىر-

بىرلەپ تىزىلىپ ئۆتتى.

مۇسا تاغامنى "تاغام" دېسەممۇ، "دادام" دېسەممۇ بولىدۇ. "تاغام" دېيىشىم، ئۇ دادامنىڭ بىر تۇققان ئىنىسى؛ "دادام" دېيىشىم، ئاتا-ئانام بىر-ئىككى ياش چېغىمدىلا ۋاپات بولۇپ كەتكەنلىكتىن، مەن پۈتۈنلەي مۇسا تاغامنىڭ قولىدا چوڭ بولغان ۋە كىچىكىمدىنلا ئۇنى "دادا" دەپ تىلىم چىققان ئىدى.

مۇسا تاغامنىڭ مېنى بېقىپ ئۆستۈرۈپ، پەپىلەپ ئوقۇتۇپ مۇشۇنچىلىك قىلغىچە قانچىلىك ئەقىل-ئىدرەك، قان-تەر سەرپ قىلغانلىقىنى سىلەر بىلمەيسىلەر...... ئۇ، كونا جەمئىيەتتە يىللىقچى بولغان، جۇۋاز ھەيدىگەن، تۇگمەن باققان، باينىڭ يېرىنى تېرىپ ئىجارىكەش-ئوتاقچىمۇ بولغان، ھەتتا بىر قېتىم مەدىكارچىلىق قىلىپ "تاغ ئارقىسى" غىمۇ ئۆتكەن...... ھەممىسى مەن ئۈچۈن، بىر ئادەم قىلىپ مېنى ئوقۇتۇش ئۈچۈنلا ئىدى. چۈنكى، تاغام دادامنىڭ مېنى "چوقۇم ئوقۇتۇش" توغرىسىدىكى ۋەسىيەتىنى بىر خىل ئۇمۇرلۇك، ئەقىدىلىك "قەرز" ھېساپلىغان ۋە شۇ ئەقىدىسىگە سادىق بولۇپ قالغان......

مۇشۇنداق سادىق ۋاپادارنى قانداقمۇ ئۇنتۇش مۇمكىن!

— ئاھ...... مېنىڭ غەمگۇزار، شەپقەتچىم تاغام، سەن ھازىر قەيەردە؟ قەيەردىسەن مېنىڭ تاغام؟!......

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

2

سائەت ئىككىدىن قىرىق مىنۇت ئۆتكەندىكى پويىزدا پەرھاتنى بېيجىڭغا ئۇزاتتىم. پويىز قوزغالغاندا، ھەر ئىككى‐مىزنىڭ كوزى ئاخىرقى قېتىم ئۇچراشتى، ھەر ئىككىمىز ئىنتايىن بەختلىك ۋە خوشال ئىدۇق ......

مەن ۋوكزالدىن چىقىپ كېتىۋېتىپ، يىراقلاپ كېتى‐ۋاتقان پويىزغا قاراپ، كۈلۈمسىرەپ قويدۇم‐دە، چىرك يول‐غا ئوتتۇم.

بۈگۈن ھاۋا ئوچۇق ۋە تازا ئىدى. بوغدا چوق‐قىسى ۋە ئۇنىڭ بىپايان تىزمىلىرى قۇياش نۇرىدا ئاللى‐ماستەك يالتىراپ‐چاقناپ تۇراتتى. شۇ تاپتا پۈتكۈل ئۈ‐رۈمچى كوپ‐كوك موز بىلەن قاپلانغان بولسىمۇ، لېكىن، شەھەر گوياكى ئەينەكتىن قۇيۇلغاندەك يالت‐يۇلت پارقى‐راپ‐چاقناپ، كىشىدە بىر خىل ئىللىق، يېقىملىق تەسى‐رات قالدۇراتتى.

مەن پىيادە كېتىشنى، ماشغاچ نەچچە كۈندىن بۇ‐يان مۇسا تاغام توغرىسىدا سۈرگەن خىياللىرىمنى بىر يەر‐گە تۈگۈشنى قارار قىلدىم. كوچا دوقمۇشىغا چىقىشىمغا، چاسا كوچىنىڭ ئىگىز تېمىغا ئېسىلغان بىر رەسىمگە كو‐زۇم چۈشتى. رەسىمدە بادام دوپپا كىيگەن، چاچ‐ساقاللى‐رىنى ئاق ئارىلىغان، قاۋۇل بىر دىخان بىر قۇچاق بۇغ‐

ىداي باشاقلىرىنى قۇچاقلىغان هالدا، تېخى ئورۇلمىغان ئالتۇن
باشاقلار دېڭىزىغا زوقمەنلىك بىلەن قاراپ تۇراتتى......
بۇ مەنزىرە مېنى ئىختىيارسىز يىگىرمە ئالتە يىلنىڭ
ئالدىدىكى ئۆز يېزامغا ئېلىپ كەتتى......

1953 - يىلى 6 - ئايلاردا مەن ئوتتۇرا مەكتەپنى
پۈتتۈرۈپ، شەھەردىن يېزىغا قايتتىم. بۇ چاغدا، يېزىمىزدا
يەر ئىسلاھاتى يېڭىلا ئاياقلاشقان بولۇپ، مۇسا تاغام شۇنـ
چىلىك هاياجانلىق خۇشاللىققا چۆمگەن ئىدىكى، ئۇنىڭ
شۇ چاغدىكى ياش يىگىتنىڭ كوڭلى ئوخشاش ياشناپ
ئۇرغۇپ تۇرغان هىسسىياتلىرىنى هازىر تەسۋىرلەپ كور-
ستىش ناهايىتى تەس.
شۇ كۈنى مەن تاغام كوچۇپ چىققان يېڭى ئۆينى
ئاسانلا تاپتىم، هويلىغا كىرگىنىمدە، مۇسا تاغام پېشايۋاندا
ئائىلىمىزدىكىلەر بىلەن داستىخان ئۈستىدە ئىكەن، ئۇ مې-
نى كورۇپ، ئىتتىك ئورنىدىن تۇردى - دە، مېنى باغرىغا
باستى.
تاغام ماڭا ياشرىپ قالغاندەك كورۈندى. كوزلىرىدىن
نۇر - ئىشەنچ، ۋۇجۇدىدىن كۈچ - جاسارەت تېشىغا
تېپىپ تۇرغاندەك بىلىندى. ئۇ مېنى باغرىغا بېسىپ
تۇرۇپ، ئۇشتۇمتۇت بىر نىمە ئېسىگە كېلىپ قالغاندەك،
ئالدىراپ قولۇمدىن تۇتۇپ سورىدى:

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

— يۇر ئوغلۇم، مەن ساڭا يەر ئىسلاھاتىنى كۆرسىتىمەن!......

تاغام مېنى قولۇمدىن يېتىلەپ، يەر ئىسلاھاتىدا تەقسىم قىلىپ بېرىلگەن تالاراڭلىق ئازادە ھويلىنى ئايلاندۇردى. شۇنىڭدىن كېيىن، ئۇ مېنىڭ قولۇمدىن تۇتقان پېتىچە، مەھەللىمىزنىڭ ئايغىدىكى ئۇستەڭ بويىدىن تەقسىم قىلىپ بېرىلگەن 12 مولۇق ئېتىزنىڭ بېشىغا ئېلىپ باردى.

پىشىپ-يېتىلىپ قالغان، ئوغاق تېگىشنى كۈتۈپ تۇرغان ئالتۇن باشاقلار يېنىك شامالدا لەرزان دولقۇنلىنىپ تۇراتتى. تاغام ئاق يەكتىگىنىڭ پېشىنى بەلۋېغىغا قىستۇرۇۋېلىپ، بەلنىڭ يۇقۇرىسىدا ئىغاڭلاپ تۇرغان بۇغداي باشاقلىرىنى ئالقانلىرى بىلەن سىلاپ، تاكى ئېتىزنىڭ ئوتتۇرىسىغىچە باردى. ئاندىن مېنى كۆتىرىۋېلىپ، خۇشاللىق بىلەن بىر پىقىرىتىپ يەرگە دەسسەتتى-دە بىر تال باشاقنى ئۈزۈۋېلىپ، يالتىراپ تۇرغان قىزىل دانلارنى ماڭا كۆرسەتتى.

— قارا، قىزىل قىلتىرىق بۇغداي، ياخشى ئۇرۇق، مۇشۇ يەرگە تازا باپ، — دەدى تاغام، ئاندىن ئېتىزدىن بىر سىقىم قارا چىلان تۇپراقنى ئالقىنىغا ئېلىپ سىقىمداپ تۇرۇپ، — گەپ نىمدە، تۇپراق قالتىس، ئاتىنىڭ قاشقىسىدەك يەرلەر. مەن ساڭا ئېيتسام، بۇ يەرلەرنى رەھمەتلىك بوۋىمىز ئۆز قولى بىلەن ئېچىپ-تاختىلاپ ئېتىز قىلغان.

كېيىنكى چاغلاردا ھىلىقى مۇتىھەم ئاق ساقال بوۋىمىزنى قولىغا كىرگۈزۈۋالغان. مانا ئەمدى يەنە بىزنىڭ بولدى. ھەق ئۆز ئىگىسىگە قايتتى دىگەن شۇ......

تاغام ئۆز بەختى، قەدىر - قىممىتىدىن چەكسىز رازى بولغانىدى. گەپ قىلغاندا، كۆزلىرى نۇرلىنىپ، قاش - كىرپىكلىرى سەكرەپ، ئانچە - مۇنچە ئاق سانچىلغان ساقاللىرى تىترەپ، خوشاللىقىدىن ئۆزىنى نەگە قويۇشىنى بىلمەي قالاتتى.

— يەر ئىسلاھاتىدىن كېيىن ئالقىنىمۇ، تاپىنىمۇ قىچىشىپ، زادى بىر يەردە تۇرالمايدىغان بولۇپ قالدىم،— دىدى تاغام قەددىنى تىك كۆتىرىپ، ھاياجانلانغان ھالدا، — راستىنى ئېيتسام، پۈتۈن ۋۇجۇدۇم، "ئىشلە، ئىشلە، ئەجرى قىل، ئۆمرۈڭنىڭ تولىسى باشقىلارغا ئىشلەپ ئۆتۈپ كەتتى، مانا ئەمدى ئۆزەڭ ئۈچۈن، ئۆز داستىخىنىڭ ئۈچۈن......" دىگەندەك قىلىپلا تۇرىدۇ. خۇدا خالىسا، چىداپ ئىشلەپ، بىر - ئىككى يىلنى ئۆتكۈزۈۋەتسەكلا، دىخانىنىڭ قازىنىمۇ، چۆمۈچىمۇ ياغ بولىدىغانلىقىدا گەپ يوق......

شۇ كۈنى يېرىم كېچىگىچە تاغام بىلەن مۇڭدىشىپ چىقتىم. تاغام يەر ئىسلاھاتى ئارقىلىق روناق تېپىپ، قەد كۆتىرىشنىڭ ئاز - تولا خېمىرتۇرۇچىغا ئىگە بولۇپلا قالماستىن، بەلكى يەنە كومپارتىيىگە ئەزا بولۇپ كىرىپتۇ، كەنت دىخانلار جەمىيىتىنىڭ گۇرۇپپا باشلىغى بولۇپمۇ سايلىنىپتۇ.

www.uyghurkitap.com

مەن بۇلارنى ئاڭلاپ بەكمۇ رازى بولدۇم ھەممە كۆڭلۈم-دىكى "مۇسا تاغام رازى بولماسمىكىن" دىگەن ئەندىشەمنى نېرى ئىتتىرىپ:

— تاغا، سىز مېنى مۇشۇنچىلىك قىلغىچە كوپ جاپا چەكتىڭىز، ھازىر مېنىڭ سىزگە تازا قول-قانات بولىدىغان ۋاقتىم ئىدى، لېكىن، مەن يەنە ئازراق ئوقۇۋالايمىكىن، دىگەن نىيەتتە بولۇۋاتىمەن، — دىدىم.

تاغام ئويلىمىغان يەردىن، ئىنتايىن قىزغىنلىق بىلەن:

— ئوقۇ! چوقۇم ئوقۇ! ئوقۇغانغا نىمە يېتىدۇ، — دىدى ۋە سەل ئويلىنىپ تۇرغاندىن كېيىن ئېيتتى، — بىلىم — تېگى قۇرۇماس بۇلاق. ھەر جايدا بىلىملىكنىڭ شاراپىتى، بىلىمسىزنىڭ كاساپىتى. قانچىلىك قۇربىڭ يەتسە، شۇنچە-لىك ئوقۇۋال. بىلىمسىزلىك — نادانلىق بىز بىلەن كەتسۇن. سەن يەنە ئاشۇ ناھىيە ئوتتۇرا مەكتىۋىدە ئوقۇۋېرەمسەن، ئوغلۇم؟......

— ياقەي، ھازىر بېيجىڭدىن مۇئەللىملەر كەلدى. مېنى مەركىزىي مىللەتلەر ئىنستىتۇتىغا خەتلىدى......

تاغام "بېيجىڭ" دىگەن گەپنى ئاڭلاپ، شۇنچىلىك ئېچىلىپ-يايراپ كەتتىكى، ئوز سەرگۇزەشتىلىرىنى سوزلەپ پۇتۇن كېچە كىرپىك قاقمىدى. ئەتىسى ئەتىگەن ھېچقاي-سىمىزغا ئۇقتۇرمايلا بىر قوزىلىق قوينى يېزا بازىرىغا ئېلىپ بېرىپ سېتىپتۇ-دە، ماڭا بىر قۇر كىيىم-كېچەك ئاپتۇ. 3 كۇندىن كېيىن مەن يولغا چىقتىم، تاغام قولۇمنى چىڭ تۇتۇپ تۇرۇپ:

— باشقا گېپىم يوق ئوغلۇم، كومپارتىيىنىڭ سوزى— ئاتا سوزى. سېنىڭ بېيجىڭغا بېرىپ ئوقۇغىنىڭ — گادايىنىڭ بېشىدا بەخت قۇشىنىڭ پەرۋاز قىلغىنى. مەن ئەمدى ئىنىمنىڭ ۋەسىيىتىنى ئورۇنلىغان بولدۇم، — دېدى.

بىز قۇچاقلىشىپ خوشلاشتۇق......

3

مەن خىيالدىن باش كوتىرىپ، ئۇدۇلغا قارىغىنىمدا، بايىقى بىر قۇچاق بۇغداي باشاقلىرىنى قۇچاقلاپ تۇرغان مېيىسپىت دېخان كورۇنمىدى. ئەمما، خۇددى شۇنداق بىر دوقمۇشتا ئىلىم-پەنگە يۇرۇش قىلىش تەسۋىرلەنگەن يەنە بىر سۇرەتكە كوزۇم چۈشتى. رەسىمدە راكېتىلار يۇلتۇزلار ئارىسىغا قاراپ ئۇچماقتا، سۇنئىي هەمرا، ئالەم كېمىلىرى ئالەم بوشلۇغىدا پەرۋاز قىلماقتا، نېفت ۋېشكىلىرى، پولات زاۋۇدى ئىنشائاتلىرى كوككە تاقىشىپ قەد كوتىرىپ تۇرماقتا، ئاق خالات كىيگەن بىر كىشى قانداقتۇ بىر پارچە ئاق قەغەزگە سىزىلغان خەرىتىنى قولىدا تۇتۇپ، يۇكسەك نىشانغا قاراپ، مەردانە ئىلگىرىلىمەكتە ئىدى......

ئاق خالات — تاغامنىڭ ئاق يەكتىگى. ئاق قەغەز— تاغام قولىدىن چۈشۈرمەيدىغان گېزىت بولۇپ كورۇندىمى-كىن، خىيال كەپتىرىم يەنە ئوز يېزام ئۈستىدە پەرۋاز قىلىشقا باشلىدى......

1957 - يىل 7 - ئايلاردا بىزنىڭ سىنىپىمىز پۈتۈن

تەركىۋى بىلەن جەنۇبىي شىنجاڭغا تىل تەتقىقات خىزمىتى
بىلەن كەلدى. مەن بىر گۇرۇپپا ساۋاقداشلىرىم بىلەن
بىللە دەل بىزنىڭ كەنتكە كېلىپ، تەتقىقات خىزمىتىنى
قانات يايدۇرۇۋەتتۇق......

مەن شۇ كۈنى پىشىن مەزگىلى بىلەن ھويلىمىزغا
كىردىم، پىشايۋان سۇپىسىدا تاغام بېشىغا گۈل چەككەن
ئاق دوپپا، ئۈستىگە كىر تەگمىگەن ئاق خەسە يەكتەك
كىيگەن ھالدا ئولتۇرۇپ، ئاۋازىنى چىقىرىپ، پۈتۈن ئىخلاسى
بىلەن گېزىت ئوقۇۋاتاتتى. تاغام مېنىڭ كىرىپ كەلگىنىمنى
سەزمىدى. مەن تاغامنىڭ گېزىت ئوقۇيالايدىغان بولغانلىقىـ
غا ھەيران بولۇپ ئالدىراپ ئەتراپقا قارىدىم.

ئوھۇ......مانا يېڭىلىق! پىشايۋاننىڭ تام-تورۇسلىرى،
تەكچە-تۈۋرۈكلىرى بىكار ئەمەس. ھەممە يەرگە باغلام-
باغلام ھەر خىل بۇغداي باشاقلىرى، مەرۋايىتتەك يالتىراپ
تۇرغان ھەر خىل سورتتىكى باش قوناقلار، ھەر خىل
پاختا-كېۋەز، شال ئەۋرىشكىلىرى ئېسىۋېتىلگەن؛ يەنە
نۇرغۇن رەخت ۋە قەغەزدىن ياسالغان خالتىلار ئېسىلىپ،
ئۇلارغا شەرتلىك بەلگە ۋە چۈشەندۈرۈش سۆزلىرى يېزىلـ
غان قەغەزلەر يېپىشتۇرۇپ قويۇلغان ئىدى......

تاغام مېنى كۆردى ۋە بۇرۇنقىدەكلا ئىتتىك ئور-
نىدىن تۇرۇپ، ئاتىلارچە مېھرىۋانلىق بىلەن مېنى باغرىغا
بېسىپ قۇچاقلىدى:

— ئوغلۇم، ھەيران بولۇۋاتامسەن، — دېدى ئۇ قولـ
دىكى گېزىتنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ، — مەن ئەمدى نادانلىقتا

قالغان كونا دېخان ئەمەس، يېڭى دېخانمەن — كوپېراتىپ ئەزاسى. يېڭى دېخان ئەلۋەتتە گېزىت ئوقۇشى، جاھاننىڭ، مەملىكەتنىڭ چوڭ ئىشلىرىنى دائىم بىلىپ تۇرۇشى كېرەك. مەن بۇ ئىككى - ئۈچ يىلدىن بۇيان كەچ كۇرستا ئوقۇپ، ساۋادىمنى چىقىرىۋالدىم. بۇ، ئىلىم - پەن ئۆگىنىش، ئىلمىي ئۇسۇلدا تېرىقچىلىق قىلىش ئۈچۈن بەكمۇ زورۇر، — تاغام مېنىڭ قىزىقىۋاتقانلىقىمنى سېزىپ، تام - تورۇسلاردىكى ئەۋرىشكىلەرگە قاراپ قويدى، — تاغاڭ ھازىر كوپېراتىپنىڭ تېخنىكا ھەيئىتى. بىز بارا - بارا قارا كۈچكە تايىنىپلا مەسئۇلاتنى ئاشۇرغىلى بولمايدىغانلىقىنى سەزدۇق. ئۆزىمىز مەشغۇل بولۇۋاتقان زىرائەتلەرنىڭ ئەسلى قانۇنىيىتىنى بىلىۋېلىش كېرەك. ئۇ ساڭا بېقىنمىسا، سەن ئۇنىڭ خۇي- مىجەزى بويىچە ئىش قىلىشىڭ كېرەك. شۇ چاغدا ئۇنىڭ بۇرنىدىن يېتىلەپ يۈرۈپ، مەھسۇلاتنى ھەسسىلەپ ئاشۇ- رالايسەن...... ئايدىن قالسا گېزىت. گېزىت مېنىڭ ياخشى بۇرادىرىم. ئۇ ماڭا نەدە قانداق تېخنىكىلىق تەدبىر ئوت- تۇرىغا چىققان بولسا، خالىغانچە ئېيتىپ بېرىدۇ؛ پايدىلىق يول كۆرسىتىدۇ. مەسلىھەت بېرىدۇ...... مەن بۇلارنى بىلە- ۋالىمەن - دە، دەرھال ئۆزىمىزنىڭ ئىشلىرىغا ياپسالايمەن......

ئەتىسى ساۋاقداشلىرىم تاغامنى زىيارەت قىلدى. تاغام يېڭى دېخانغا خاس خۇش خۇيلۇق بىلەن ساۋاقداشلى- رىمنى باغرىغا بېسىپ قۇچاقلاپ، ئۆيگە تەكلىپ قىلدى:

— بەخت - ئامەت قوش كېلىۋاتىدۇ، باللىرىم. زامان دېخاننىڭ بولۇپ قالدى، — دېدى تاغام. ساۋاقداشلىرىمنى

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

ئاپپاق ياغلىق توقاچ، سۇت، قېتىق، ئۈرۈك، شاپتۇل، يازلىق قوغۇنلار بىلەن كەڭ - كۇشادە مېھمان قىلىپ ئولتۇرۇپ، — ئىمىسىنى ئېيتىسىلەر، ئوتكەن 4 يىل ئىچىدە ھەمكارلىق گۇرۇپپا، باشلانغۇچ كوپىراتىپ، ئالى كوپىراتسىيىلەرنى بېسىپ ئوتتۇق. توختىغان يېرىمىز — سوتسىيالىزىم بولدى. بۇلارنىڭ ھەممىسى ماڭىدىغان يولىمىزنى كەڭ، قولىمىزنى ئۇزۇن، كوڭۇل - كوكسىمىزنى ئوچۇق - ئايدىڭ قىلدى. ئۇدا 4 يىل مول ھوسۇل ئالدۇق. دىخاننىڭ بېلى توزلەندى. يېڭى ئوي - مەھەللىلەر بىنا بولدى، ھېچقاچان بولمىغان توي - توكۇنلەر بولۇپ ئوتتى. يۇرت ئاۋات، پۇقرالار پاراۋان بولدى دېگەن شۇ ئەمەسمۇ؟......

تاغام ساۋاقداشلىرىمنى نازۇ - نېمەتلەردىن كوپرەك يەپ - ئىچىشكە زورلاپ تۇرۇپ، سوزىنى داۋام قىلدى:

— يېڭى دىخان يالغۇز ئوز ئېمىدىلا بولمايدۇ، — دېدى تاغام خۇشاللىق بىلەن، — ئارقا تېمىنىڭ ھۇللۇق بولسا، مۇشتۇمىڭ بازغان، دېگەن ماقال بار. مۇشۇ 4 يىل ئىچىدە بىزنىڭ كوپىراتىپ دولەتكە ئىككى مىليون جىڭدىن كوپرەك ئاشلىق، بەش يۈز مىڭ جىڭغا يېقىن پاختا سېتىپ بەردى. غەرىزىمىز سوتسىيالىزىم چوڭ بىناسىنىڭ ھۇلىنى پۇختىلاش، دولەتنى كۈچەيتىش، ئاخىرقى ھساپتا — دىخانغا كوپرەك تىراكتور، كومبايىن يەتكۇزۇپ بىرەلەيدىغان قىلىش......

كېيىن ماڭا تاغام ئوزى بىنا قىلغان بىر مولۇق باغنى، ئۇنىڭدا تۇجۇپىلەپ ئوستۇرگەن ئەنجۇر، ئانار، پىستە-

بادام، ئالما ـ گىلاسلارنى كورسەتتى. چوڭ ئاكامنى ئويلە ـ ۋاپتۇ، ئوتتۇرانچى ئاكامنى ئويلەش ئۈچۈن يېڭىدىن سال ـ غان 3 ئېغىزلىق ئوينى زىيارەت قىلدۇردى. كىچىك ئىنىم پەرھات مەكتەپكە كىرىپتۇ، ساڭدىكى تولغان ئاشلىق، ئېغىل قوتاندا ئاۋۇپ كوپەيگەن چارۋا تاغامنى قىزىقتۇرمىدى:

— بۇنى قوي ئوغلۇم، بىھاجەت، — دېدى تاغام ئويلانغان ھالدا، — مەھەللىمىزنىڭ ئاقساقلى ھىلە ـ مىكىر ئىشلىتىپ، ئون يىللار مابەينىدە يىغالمىغان ۋەج ـ ئوقەتنى بىز 4 يىلدا ھالال ئەمگەك بىلەن ياراتتۇق. مۇندىن كېيىن دېخاننىڭ كۇنى تېخىمۇ بەلەن بولىدىغانلىقىدا گۇمان يوق. ئەمدى مەن ساڭا ئوزەمنىڭ ئىلمىي تەجرىبە ئېتىزىنى كورسىتەي......

قۇياش سېخىلىق بىلەن نۇر چېچىپ تۇرغان "تەجرىبە ئېتىزى" ئالتۇن نۇر ئىلكىدە تاۋلىنىپ بەرق ئۇرۇپ تو ـ راتتى. كوپىراتىپ تەرىپىدىن ئاجرىتىپ بېرىلگەن بەش مولۇق "ئىلمىي تەجرىبە ئېتىزى" نەچچە ئون ئۇششاق ئېتىز ـ كاندۇكلارغا بولۇۋېتىلگەن بولۇپ، ئۇنىڭدا ھەر خىل زىرائەت تۇرلىرى ئوستۇرۇلگەن، بەزى مايسىلار ئەينەك شىشە ئاستىغا باستۇرۇپ قويۇلغان، بەزىلىرىگە قەغەز قالپاق ـ لار كىيدۇرۇلگەن، بەزىلىرىنىڭ غولىغا خەت يېزىلغان تاختىلار ئېسىپ قويۇلغان......

— تاغام "ئىلمىي تەجرىبە ئېتىزى" نىڭ قىر بېشىغا كېلىپلا يوپۇرماقلىرى سەل ـ پەل ساغىرىشقا باشلىغان بىر تۇپ كېۋەز مايسىسىغا كوزى چۈشتى ـ دە، ئاق يەكتىگىنىڭ

ئىچىدىن بىر كىتاپنى ئېلىپ، ئالدىراپ ۋاراقلاشقا باشلىدى.

تاغام ساغىرىشقا باشلىغان يوپۇرماقنىڭ توپ سەۋىۋىنى تېپىشقا كىرىشكەندەك قىلدى. ئۇ، تۇرۇپ قولىدىكى كىتاپقا، تۇرۇپ، كىچىك لوپا ئەينەك بىلەن ھىلىقى يوپۇرماقلارنىڭ غولىغا سىنچىلاپ قاراشقا باشلىدى......

بۇ ھالەتنى كورۇپ مېنىڭ قەلبىم ئىختىيارسىز زوققا تولدى. كوڭلۇمدە بىر سادا جەۋلان قىلىپ ياڭراشقا باش-لىدى: ياشاپ كەت تاغا، مانا ئەمدى سەن ھەقىقى خوجا-يىنغا ئايلىنىپسەن، مەنمۇ ئوزەمنى ئىلىم-پەنگە بېغىشلىۋەت-تىم، سەنمۇ ئوز مەشغۇلاتىڭنىڭ سىرىنى ئېچىشقا بەل باغلاپسەن، ھەر ئىككىمىزنىڭ يولى بىر ئىكەن، بۇ يولدا تەڭ ئىلگىرىلەيلى......

4

كوكتە پەرۋاز قىلغان كۇمۇش لاچىن خىيال يىپ-لىرىمنى ئۇزۇۋەتتى. بېشىمنى كوتىرىپ قارىسام، ئايروپىلان تىيانشان تاغلىرىدىن ھالقىپ ئوتۇپ، جەنۇبىي شىنجاڭ تەرەپتىن ئۇچۇپ كېلىۋاتقان ئىكەن. ئالدىمدا يەنە بىر سۇرەت چىراي ئاچتى. ئۇنىڭدا قەھرى-غەزەپكە تولغان بىر ئىشچى قېرىنداش، سوغا چوشكەن ئىستقا ئوخشاش پىتراپ-تىپىرلاپ توگۇلۇۋالغان "4 گېزەندە" نىڭ بېشىغا غايەت زور پولات قەلەمنى سانچىغان ھالدا يەر چىشلىگەن گېزەندىلەرنىڭ

بىلگە دەسسەپ تۇراتتى.

ئايرۇپىلان بىلەن پولات قەلەم قانداقتۇر بىر بىردىنى تەقەززا قىلغاندەك قىلدى، ئىمنىندۇر ئېسىمغا سالدى. مەن يەنە چوڭقۇر خىيال دەرياسىغا چۆمۈپ قالدىم......

"ئىلمىي تەجرىبە ئېتىزى" دا مۇسا تاغام بىلەن ئاخىرقى قېتىم يۈز كورۇشكەندىن كېيىن، ئون يىلچە ئۇز يېزامغا بېرىش نېسىپ بولمىدى. بۇ جەرياندا مەن ئىنىستىتۇتنى پۈتتۈرۈپ، ئۇرۇمچىدىكى بىر ئىلمىي تەتقىقات ئورنىغا ئورۇنلىشىپ، ئىجتىھات بىلەن ئىشقا كىرىشىپ كەتكەن ئىدىم. بىرنەچچە پارچە ئىلمىي تەتقىقات ئەسەرىم ئارقا-ئارقىدىن ئېلان قىلىندى. بېيجىڭ، شاڭخەيدىكى ئىككى داڭلىق ئۇنىۋېرسىتېتقا بېرىپ يەنە ئىككى يىل بىلىم ئاشۇردۇم. تۇرپان ئويمانلىقى ۋە ئىلى دەرياسى ۋادىسىدا ئىلمىي تەكشۈرۈش بىلەن بولدۇم ھەمدە ئوزەمنىڭ چوڭ ئىلمىي تەتقىقات ئەسىرىم ئۈستىدە ئىشلەشكە كىرىشتىم.

شۇ يىللار ئىچىدە مۇسا تاغام بىلەن يۈز كورۇشەلمىگەن بولسامۇ، لېكىن، خەت-ئالاقىمىز زادى ئۈزۈلمىدى. ئۇنىڭ ھاياتىدىكى ھەر بىر ئۆزگىرىش ماڭا ئايان. ئۇ، ئوز ئىشلىرى ۋە تۇرمۇشىدىن بەكلا رازى ئىدى. بۇنى تاغام يازغان خەتلەرنىڭ ھەر بىر قۇرىدىن كورگىلى بولاتتى......

1964-يىلنىڭ ئوكتەبىر ئايلىرىدا مەن تاغامدىن تېلې-

گىراما تاپشۇرۇۋالدىم. ئوھو ...... نىمەدىگەن شاتلىنارلىق ئىش! تاغام ئۆزىنىڭ دىخانچىلىق پەن - تېخنىكىسىنى ئومۇملاش - تۇرۇشتىكى مۇۋەپپەقىيەتلىرى ئۈچۈن ئاپتونوم رايونلۇق سوتسىيالىستىك قۇرۇلۇش سېپىدىكى قەھرىمانلار ئۇچرىشىش يىغىنىغا ۋەكىل بولۇپ سايلىنىپتۇ. تەشكىل مېنىمۇ بۇ يە - غىنغا ۋەكىل بولۇپ قاتنىشىشقا كورسەتتى. نىمە دىگەن مەنىلىك ئۇچرىشىش - ھە! ......

مەن تاغامنى كۆمۈش لاچىن پەرۋاز قىلىپ تۇرغان ئۇرۇمچى ئايرودورومىدا كۈتۈۋالدىم. تاغام مېنى باغرىغا بېسىپ تۇرۇپ:

— بىر - ئىككى يىل شامالغا ئەگىشىپ، ئەگرى - تو - قاي چېگىلەپ قالغان بولساقمۇ، ھازىر ھەممە ئىشىمىز ئە - زىنغا چۈشتى. ئوتكەن يىلدىن باشلاپ، يۇرتداشلار چوڭ غەيرەت بىلەن ئېتىز - ئېرىقلىرى سالالاشقان، ئوي - ئىمارەت - لىرى رەت - رەت سېلىنغان، ئېلېكتىر چىراقلىرى كېچە - كۈندۈز چاقناپ تۇرىدىغان، شەھەردىن ئانچە پەرق قىلى - مايدىغان سوتسىيالىستىك يېڭى يېزا قۇرۇش كۈرىشىگە كىرىشىپ كەتتى. ھازىر نەتىجىمىز كوزگە كورۈنۈشكە باش - لىدى. بۇ كۈنلەردە مېنىڭ "ئىلمىي تەجرىبە ئېتىزىم" دىخان - چىلىق تېخنىكىسىنى ئومۇملاشتۇرۇش - كېڭەيتىش مەركىزى بولۇپ قالدى. بېرىپ قالساڭ، يېزىمىزنى تونۇشۇڭمۇ ئاسان ئەمەس، — دىدى......

يىغىن ئاياقلاشقىچە تاغام بىلەن ئىككىمىز بىردەم - مۇ ئايرىلىشمىدۇق. دەۋر بىلەن تەڭ ئوسۇپ، تەڭ ئىلى -

گىرىلەۋاتقانلىقىمىز ئۈچۈن خوشال ئىدۇق. مەن ئۆزەمنىڭ چوڭ ئىلمىي ئەسىرىمنى يېزىپ پۈتتۈرگەندىن كېيىن، چوقۇم قېرىنداشلىرىم ئالدىغا يوقلاپ بېرىشقا ۋەدە بەردىم. تاغام ئۈمىت - ئىشەنچكە تولغان ھالدا يۇرتىمىزغا — ئۆزىنىڭ "تەبىئەت بىلەن ئېلىشىپ بايلىق يارىتىش" مەيدانىغا قايتتى......

ئاردىن بىر يىلدىن كۆپرەك ۋاقىت ئۆتۈپ كەتتى. بۇ ۋاقىت كۆزنى يۇمۇپ - ئاچقىچە ئۆتۈپ كەتتى. مېنىڭ ئىلمىي ئەسىرىمۇ پۈتتى، بۇ كىتابقا پەنلەر ئاكادېمىيىسى ناھايىتى يۇقۇرى باھا بەردى، تېز ئاردا نەشر قىلىشنى قارار قىلدى......

ئەمما......

بۇ "ئەمما" قان - تەرنى ئىككى پۇل قىلىۋېتىدىغان دەھشەتلىك ۋەقەلەرگە مەنداش ئىكەنلىكىنى كىم بىلسۇن؟ ...... ئېزىتقۇ غارلىرىدىن قارا قۇيۇن كۆتىرىلگەندەك، تۇيۇقسىز ئاسماننى قارا بۇلۇت قاپلاپ كەتتى...... مەدەنىيەت ئىنقىلاۋى باشلاندى...... ئىش ئۈستەلىم ئالدىدا، دەل ئۆز ئەسىرىمنىڭ ئاخىرقى قۇرلىرىنى بېكىتىپ كۆزدىن كەچۈرۈۋاتقان چېغىمدا، تۇيۇقسىز قولۇم باغلىنىپ، يۈزۈمگە قارا سۈرتۈلۈپ، ئوتتۇرىغا تارتىپ چىقىرىلدىم. ئېسىمنى يىغسام، كوچىدا بىر توپ ئىلىم - پەن خادىملىرى بىلەن بىللە سازايى قىلىنىۋېتىپتىمەن. ئون يىلدىن بۇيان قان - تەر بىلەن يېزىپ پۈتتۈرگەن ئىلمىي ئەسىرىمنىڭ ۋاراقلىرىدىن ئۆزۈن كۆلا ياساپ بېشىمغا كىيدۈرۈپ قويۇپتۇ. مەيدەمدە "شىيۇجېڭجۇيىچى ئاق مۇتەخەسسىس" دىگەن

ئۇيغۇر كىتاب تورىبكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ بىگانە ئادرېسى

خەت…… گەجگەمدە بەتلەگىلىك نەيزە ۋە مۇشت……

ئاردىن يېرىم يىلچە ۋاقىت ئۆتتى. ئىلىمگە بېرى-لىپ، "كاپىتالىزىمنى تىرىلدۈرمەكچى" بولغان جىنايىتىمنى ئويلاپ تاپشۇرۇش ئۈچۈن بىر چەتكە چىقىرىپ قويۇلدۇم. شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە مۇسا تاغامنىڭ كەنجى ئوغلى پەرھاتتىن تېلېگىرامما تاپشۇرۇۋالدىم. تېلېگىراممىدا "ئاكا، دادامنىڭ ئەھۋالى بەك ئېغىر، كېلىپ قۇتقۇز، تېز كەل-گىن! ……" دېيىلگەن ئىدى.

— ئاھ، مېنىڭ سۆيۈملۈك تاغام، ساڭا قايسى كېسەل يېپىشقاندۇ؟

مەن مىڭ تەسلىكتە، ھېسسىداشلارنىڭ قەتئىي مەدد-تى، ياردىمى ئارقىسىدا ئۆز "مەسىلەمنى" ئويلىغاچ، "تەم-تاس بېرىپ، جىمجىت قايتىش" شەرتى بىلەن 20 كۈن-لۈك رۇخسەت ئالدىم-دە، يېزامغا قاراپ يۈرۈپ كەتتىم……

5

ھەر كىمنىڭ ئۆز يۇرتىنى، ئۆزى تۇغۇلۇپ ئۆسكەن ماكانىنى ئارزۇلايدىغاندۇ. مەنمۇ ئۆز يېزامغا ئالاھىدە ئىش-تىياق باغلىغانمەن. چۈنكى ئۇ يەردە مېنىڭ ئۆسمۈر-گۈ-دەكلىك چاغلىرىم ئۆتكەن. چۈنكى ئۇيەردە مېنىڭ قە-دىردان مۇسا تاغام بار……

مەن مۇز قاتقان ئۆستەڭنى ياقىلاپ، يېزا گۈزىرىگە كىرىپ كەلدىم. گۈزەرنىڭ دوقمۇشىدا پەرھات مېنى كۈ-

تۇپ تۇرغان ئىكەن. ئۇ مېنى كورۇپلا ئۇقتەك ئېتىلىپ كەلدى - دە، "ئاكا، سەن بارمۇ......" دىگىنىچە بويىنۇمغا ئېسىلدى. مەن پەرھاتنى قۇچاقلاپ تۇرۇپ:

— ئۇكام، مۇسا تاغامنىڭ ئەھۋالى قانداق؟ — دەپ سورىدىم.

پەرھات گويا بىر نىمىدىن ئۇركىگەندەك، تۇيۇقسىز قولى بىلەن ئاغزىمنى تۇستى - دە، قورقۇپ تەشۋىشلىنىپ ئەتراپقا قارىدى. مەنمۇ ئىتتىك يان تەرەپكە قارىدىم.

يېزا گۇزىرىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى باشقۇرۇش رايونى ئىدارىسىنىڭ دەرۋازىسى ئالدىدا شەپكە - قولاقچىلىرىنى قىڭغىر - قىيسىق كىيگەن، يەڭلىرىگە قىزىل لاتا باغلىۋالغان، قوللىرىدا نەيزە - تومۇر مۇشتلارنى تۇتقان 4 - 5 بىر نىمە گولەيگەن قىياپەتتە ماڭا قاراپ تۇراتتى. ئۇلارنىڭ ئىچىدە ئىگىز بويلۇق، يۈزى چوقۇر، بۇرنى سەل پاناق بىرسى كوزىنىڭ پاختىسىنى چىقىرىپ، تاماكىسىنى قىڭغىر چىشلىگەن هالدا ماڭا تىكىلگەندەك قىلدى. مەنمۇ ئۇنى تونۇغاندەك قىلدىمۇ - ئەسلىيەلمىدىم.

— ئاكا، سەن قارىما، ئۇنىڭغا قارىما، يۇر، بۇ يەردىن تېزرەك كېتەيلى، — دىدى پەرھات.

بىز ئۇلارنىڭ ئالدىدىن ئوتۇپ كەتتۇق. يېزا گۇزىرىدىن چىققاندىن كېيىن، مەن بايىقى چوقۇر - پاناقنىڭ كىملىگىنى سورىدىم.

— كىم بولاتتى؟ هېلىم قولاقكەستى دىگەن شۇ، — دىدى پەرھات قولۇمنى چىڭ تۇتۇپ كېتىۋېتىپ، — ئۇنى

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يىگانە ئادرىسى

بۇ يەردىكى خەقلەرنىڭ ھەممىسى "ھىلىم قۇلاق كەستى" دېيىشىدۇ. لېكىن، ئالدىدا ئۇنداق دېمەيمىز. ئۇنىڭ بىر-مۇنچە نوۋكەرلىرى بار، ئۇلار "ھىلىم قوماندان" دەيدۇ. ئۇ ھازىر بىلسەم-بىلمىسەم ھەممىسىنىڭ كاتتىۋېشى......

پەرھاتنىڭ ئېيتىپ بەرگەنلىرىدىن شۇنى بىلدىمكى: ھىلىم قۇلاق كەستى مەدەنىيەت ئىنقىلاۋىدىن ئىلگىرى ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇۋاتقاندا، كۆنىگە ساۋاقداشلىرى بىلەن سۈركۈلۈپ جېدەل تېرىيدىغان بىشەم بىر نېمە ئىكەن. بىر قېتىم ئۇ بىر ئوقۇغۇچىنىڭ ياقىسىنى يىرتىپ، تەر-بىيە ئاگلىماي ھەممىنى بىزار قىلىپ، ئىنتىزامنى ئېغىر ھالدا بۇزغانلىقتىن مەكتەپتىن قوغلاندى قىلىنغان. ئىشلەپچىقى-رىش دۆيىدە بوغالتىرنىڭ كەملىگىدىن بىر مەزگىل ۋاقىت-لىق بوغالتىرلىق قىلغان بولسىمۇ، قاقتى-سوقتى ئىشلار بىلەن شۇغۇللىنىپ، خىيانەت قىلغانلىقتىن قاتتىق تەنقىت قىلىنىپ، ۋەزىپىسىدىن قالدۇرۇلغان. ئەمگەكتىن قېچىپ لاغايلاپ يۈرۈپ كېچىسى بۇغداي خامىنىغا قول سوزغاندا، تۇتۇلۇپ قېلىپ شەھەرگە قېچىپ كەتكەن...... مەدەنىيەت ئىنقىلاۋى باشلىنىش بىلەن تەڭلا، ئۇ بىرنەچچە ھەمشە-رىكلىرى بىلەن بىرلىشىپ، "چوڭ ئالاقە باغلاش گۇرۇپ-پىسى" تەشكىللەپ، ئۇرۇلۇپ-سوقۇلۇپ يۈرۈپ بېيجىڭغا بارغان...... بېيجىڭدا "دىخان ئىسيانچىلارنىڭ ۋەكىلى"، "كاپىتالىزم يولىغا ماڭغان ھوقۇقدارلارنىڭ زىيانكەشلىكىگە ئۇچرىغان دىخان ياش" سۈپىتىدە ئەتىۋارلىنىپ، جياڭ چىڭ-نىڭ قوبۇل قىلىشىغا ئېرىشكەن! ئەمدى ئۇنىڭغا بۇ يەردە

كىممۇ چەش پاتۇرالىسۇن!......

مەن پەرھاتنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلاپ كېلىۋېتىپ، مەھەللىمىزگە يېقىنلاشقانسېرى كۆڭلۈم غەش بولۇپ كەتتى. ئېتىز-ئېرىقلار چۆلدەرەپ قالغان، مۇز قاتقان ئېرىقلاردىن سۇ يامراپ-تېشىپ، يوللارنى بۇزۇپ ۋەيران قىلىۋەتكەن. تېخىچە يىغىۋېلىنمىغان پاختا، چالا ئورۇپ تاشلىۋەتكەن باش قوناقلار ھەممە يەردە ئىسراپ بولۇپ چېچىلىپ ياتاتتى. كۆزلۈك ھەيدەش، كۆزگى بۇغدايلارنى كانجىلاش گويياكى ھېچكىمنىڭ ئېسىغا كەلمىگەندەك ئىدى. مۇزدەك سوغاق شامال قىممەتلىك ئاق ئالتۇنلارنى، قوناق پايەلىرىنى توزىتىپ-ئۇچۇرۇپ يۇرمەكتە......

"تاغام ئاغرىپ قالمىغاندا، مۇنداق نومۇسلۇق ئىشقا يول قويارمىدى!......". خىيالىم شۇ يەرگە كەلگەندە، كەينى تەرىپىمىزدىن پاراسلاپ ئات چېپىپ 4 كىشى يېتىپ كەلدى. ئۇلاردىن بىرسى ھېلىم قۇلاق كەستى ئىدى. بىز يولنىڭ چېتىگىرەك چىقىپ تۇردۇق. ھېلىم قۇلاق كەستى بىزنىڭ ئۇدۇلىمىزغا كەلگەندە، چوقۇر چىرايىنى پۇرۇشتۇرۇپ شۇنداق گىرەلەيدىكى، گويا ئۇ: "ماڭا سالام بېرىپ ئېگىلمەي ئۆتكىنىڭمۇ، خەپ! مەن سەندەك بىلىملىك بۇرژۇئازىيىنى شۇنداق ئوخشۇتايكى، ئاكاڭ قارىغاينىڭ كىمەلىگىنى شۇندا كورۇپ قوي!" دەۋاتقاندەك ئىدى......

بىز دەل پېشىن ۋاقتى بىلەن ئۆيگە كىرىپ كەلدۇق، ھامىمام ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قاپتۇ. مېنىڭ "تاغام قېنى؟" دەپ سورىغان سوئالىمغا، ئۇ، كوزىگە لىققىدە ياش

ئۇيغۇر كىتاب تورى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

ئېلىپ:

— تۇتۇپ كەتتى، ھېلىم قۇلاق كەستى داقىرىتىپ سورىگەنچە ئېلىپ كەتتى. كولدە، كولگە بېرىڭلار، قۇتقۇزۇڭلار! — دىدى.

— كول! قانداق كول؟ كول دەمسەنا؟ — يۈرىكىم سىقىلىپ ئالدىراپ سورىدىم.

ھامام نەپەسى قىسىلىپ، سوزلىيەلمەي قالدى، پەرھات:

— ئاكا، بولۇڭ، كولگە بارايلى. دادامنى ھېلىم قۇلاق كەستىلەر بىر ئايدىن بۇيان كولدە تۇرغۇزۇپ، پىپەن قىلىۋاتىدۇ...... — دىدى.

كوڭلۇمگە ئاللىنىملەر كەچتى، تېنىم شۈركەنگەندەك بولدى. يۈگۈرگەنچە مەھەللىمىزنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى كول بويىغا باردۇق......

كولنىڭ ئەتراپىغا ئەمىلىكچە ئەزا رەتلىك ئولتۇرغۇزۇپ قويۇلغان بولۇپ، كول ئىچىدە — كوپ-كوك مۇز ئۈستىدە 4 كىشى ئورە تۇراتتى. بىرسى دادۇيىنىڭ شۇجىسى؛ بىرسى پىشقەدەم دادۇيجاڭ، يەنە بىرسى نا تونۇش قېرى مۇيسىپىت بولۇپ، تۆتىنچىسى مۇسا تاغام ئىدى. ھەممىيلەن يالىڭاياق ئىدى. مۇسا تاغامنىڭ پۇتى ئوز ئىسسىغىنىڭ تەسىرىدىن بولسا كېرەك، مۇزنى ئېرىتىپ بىر بارماق چوڭقۇرلۇغىدا مۇزغا پېتىپ كىرىپ كېتىپتۇ......

— بىز گەئىنقىلاپ كېرەك، ئىنقىلاپ! ئىنقىلاپ ھەممىنى چەتكە قاقالايدۇ. ئىنقىلاپ ئالدىدا ئىشلەپچىقىرىش دىگەن نىمكەن ئۇ! — دىگەن ھېلىم قۇلاق كەستىنىڭ ئاۋازى

ئاڭلاندى، ئۇ كولنىڭ ئوتتۇرىسىغا كېلىپ، پىيما كىيگەن پۇتلىرىنى ئىككى ياققا كېرىپ، مۇسا تاغامنىڭ ئالدىغا كەلدى، — سەن قېرى قاقۋاش، — دېدى ئۇ بىگىز قولى بىلەن مۇسا تاغامنىڭ كوزىگە نوقۇپ تۇرۇپ، — سەن بۇگۇن بىر مەسىلىگە جاۋاپ بېرىسەن. ئۇلۇشكۇن سەن پىپەن سەھنىسىدىن چۇشە-چۇشمەيلا بىرمۇنچە ئاڭسىز هاڭ-ۋاقتىلارغا: "جاهان ئوزى نىمە بولۇپ كەتتى. ئەجۇز-مەجۇزلەر باش كوتەرىدىمۇ-نىمە؟ —" دەپسەن. بۇ دىگەنىڭ راستمۇ-يالغان؟! — دىدى.

مەن ئىتتىك مۇسا تاغامغا قارىدىم، ئۇنىڭ كوز-لىرىدە غەزەپ ئوتلىرى ئۇچقۇنلىنىپ تۇراتتى. تاغام بىر نىمە دەپ جاۋاپ بېرىشكە تەمشەلدىيۇ، نىمە ئۇچۇندۇر گەپ قىلمىدى.

هېلىم قولاق كەستى جامائەتكە قاراپ چالۋاقاپ كەتتى:

— كوپچىلىك، بىز ئۇنىڭ مەدىنىيەت ئىنقىلاۋىغا زەهەر چاچقان مۇشۇ جان يېرىنى تۇتۇۋېلىپ، ئۇنىڭ ئىت كاللىسىنى يانچىپ تاشلىشىمىز كېرەك، — هېلىم قولاق كەستى بۇرۇلۇپ مۇسا تاغامغا قارىدى، — سەن قې-رى قاقۋاشنىڭ جىنايىتىنى ئېيتىپ تۇگەتكىلى بولمايدۇ. سەن مەدىنىيەت ئىنقىلاۋىنىڭ ئالدىدا ئىنقىلاپتىن، سىنىپىي كۇرەشتىن ئېغىز ئاچماي، دادۇيىمىزنى شيۇجېڭجۇيىلىق يول-غا باشلاپ، ياشلارغا هەدىسە، "ئىلمى-پەنى، تەجرىبە-پەجرىبە ئېتىزى" دىگەن نىمە ئۇستىدە سوزلەپ يۇردۇڭ؛

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

ئىنقىلاپ باشلانغاندىن كېيىن بولسا، ئىسيانچىلارنىڭ دا-
دۇيىنىڭ ئاتلىرىنى مىنىپ، ئاز-تولا پۇللىرىنى خەجلەپ،
بىر ئاز يەپ-ئىچىپ ئىنقىلاپ قىلىشقا ئۇكتە قويۇپ،
ماخونىڭ ئىشكىنى تاقىۋالدىڭ. ئات ئالغىلى كىرگەن
ئىسيانچىلارنىڭ يولىنى توساپ، بىشەملىك قىلىپ ئات
بەرمىدىڭ. سەن قېرى قاقۋاش شۇنى بىلگىنكى، ئىنقىلاپ
قىلىش — مېھمان چاقىرىش، زىياپەت بېرىش ئەمەس، ئۇ،
ئۇنداق سەتەڭ خوتۇننىڭ مىجەزىدەك سىلىق-يۇمشاق
بولالمايدۇ. خوتۇنلارنىڭ چېچىنى قىرقىش، ئۇزۇن يەك-
تەكنىڭ پېشىنى كېسىش، كونا توقۇم كىتاپلارنى كويدۇ-
رۇش، بارلىق كونا كادىرلارنىڭ ئەدىۋىنى بېرىش —
كونا دۇنياغا ئوت ئاچقانلىق. سەن قېرى قاقۋاش بىزنىڭ
بۇ ئىشىمىزغا جان-جەھلىڭ بىلەن قارشى چىقتىڭ. بىز
ئەزالارنى ئىنقىلاپ قىلىش ئۈچۈن مەجلىسكە يىغساق،
سەن ئۇلارنى قايمۇقتۇرۇپ: ئېتىزدىكى پاختا-قوناق
ئىسراپ بولۇپ كەتتى-يەي! كۆزگى ئېتىزلار شۇدىگەر
قىلىنمىدى-يەي! كەچكىچە ئىنقىلاپ، ئىنقىلاپ، مەجلىس-
مەجلىس دېۋەگەن بىلەن قوساق تويمايدۇ — يەي، دەپ
ئەزالارنى ئېتىزغا ئېلىپ كەتتىڭ. ئېيتە، سەن بىزنى زادى قايسى
يولغا باشلىماقچى-ھە! بىز بۇ ھېساپنى تېخى بىر-بىرلەپ
ئالمىز. بىز بۇ ھېساپنى ئالمىساق، قەدىردان جىماڭ چىڭ
خانىمغا قانداق يۈز كېلەلەيمىز!....... مەن ھازىرلا ئېيتاي.
سېنىڭ "ئەجۇز-مەجۇز باش كوتەردى" دىگەن گەپنى قىلى-
غىنىڭ راستمۇ-يالغان؟......

مەن يەنە ئىنتىنىڭ مۇسا تاغامغا قارىدىم. بۇ قېتىم تاغامنىڭ ئەقىللىق كۆزلىرىدە غەزەپ ئەمەس، مەسخىرىگە ئوخشاش بىرنەرسە يالتىرىغانىدەك قىلدى ھەمدە كۈتۈلمىگەندە:
— مەن مۇشۇ يېشىمغا كەلگىچە يالغان سۆزلەپ باقمىغان، دۇرۇس، بۇ جاھان ئۆزگىرىپ-ئاينىپ كېتىۋاتامدۇ-نېمە، دېگىنىم راست. ئەجۇز-مەجۇز دېگىنىممۇ شۇ، — دېدى.
شۇ گەپ بىلەن تەڭ ھېلىم قولاق كەستى تاغامنىڭ ئاغزىغا مۇشت بىلەن "گاچ" قىلىپ بىرنى سالدى. مۇسا تاغامنىڭ ئاغزىدىن ئوقتەك قان كەتتى. ئۇ، سەنتۈرۈلۈپ بېرىپ، يىقىلاي-يىقىلاي دەپ قالدىيۇ-لېكىن، ئۆزىنى بىر ئامال قىلىپ ئوڭشىۋالدى.
— مانا ئەمدى ئىقرار قىلدىڭ، نەق ئەكسىلئىنقىلابچى، باغلا! — ھېلىم قولاق كەستى كۆزلىرىنى پال-پۇل پارقىرىتىپ، ئۆز ھەمشىرىكلىرىگە بۇيرۇق بەردى.
ھەش-پەش دېگۈچە، نەيزە تۇتقان، شەپكە-قولاقچىلىرىنى قىڭغىر-قىيسىق كىيگەن 4 سولتەك ئۆز ماھارىتىنى نامايىش قىلىۋاتقاندەك، تاغامنى چەمبەرچەس باغلىۋەتتى.
مەندە چىدام — تاقەت تۈگىدى. ۋوجۇدۇم ئۆرتىنىپ، قەھرىم تۇتقان ھالدا ئىختىيارسىز كول ئىچىگە — ھېلىم قولاق كەستىنىڭ قېشىغا چۈشتۈم.
— يولداش ھېلىم، — دېدىم مەن ئۆزەمنى بېسىۋالغان ھالدا، — قەلەم كۈرىشى قىلىش، ئەلەم كۈرىشى قىلغان

ماسلىق، دىگەن گەپ بارغۇ، نىمىشقا بۇ ياشانغان ئادەمنى ئۇرىسلەر؟ ئۇ سىلەرگە يالغان ئېيتمىدىغۇ!......

ئاغزىمدىن مۇشۇ گەپ چىقىشى بىلەن تەڭ، ھېلىم قولاق كەستى قوللىرىنى بىر بىرىگە ئۇرۇپ، شۇنداق قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتىكى، كوزۇمگە ئۇ، شۇ مىنۇتتا ئالجىپ ئېسىنى يوقاتقاندەك بىلىندى. بىراق ئۇ، شۇ زامات قاپىغىنىڭ بېزىنى چىقىرىپ، زەھەرخەندىلىك بىلەن ماڭا:

— مەن بىلىپ تۇرىمەن، سەن يوۋاشلىق بىلەن ئىقرار قىل. سېنىڭ پۇرولېتارىيات دىكتاتۇرىسىنىڭ پولات مۇشتىدىن قېچىپ، ئوزەڭنى يوشۇرۇپ، بۇ يەرگە پانا ئىزلەپ قېچىپ كەلگىنىڭ راستمۇ؟ دەرھال ئىقرار قىل! — دىدى.

مەن ھاڭ-تاڭ بولۇپ قالدىم:

— مەن رۇخسەت ئېلىپ، تاغامنى يوقلاپ كەلدىم، — دىدىم.

— يالغان! — دىدى ئۇ، — سېنى كىم بىلمەيدۇ. سېنىڭ شيۇجېڭجۇيىلىق ماقالىلىرىڭنى مېنى ئىقۇمىدى دەمسەنا، سەنمۇ ئىلىم-پەن مەستانىسى. تاغاڭمۇ "تەجرىبە ئېتىزى"نىڭ مەستانىسى. ھەر ئىككىڭ بىر جاڭگالنىڭ بورىلىرى، كاپىتالىزىمچە ئاق مۇتەخەسسىس، ئىنقىلاپنى كېرەك قىلمايدىغانلار. سەن ئوز ئورنىدا چىڭ تۇرۇپ ئىنقىلاپ قىلىش كېرەك. دىگەننى ئاڭلىمىغانمىدىڭ!؟ بىلسەم-بىلمىسەم، سەن يا جىنايىتىڭدىن قېچىپ بۇ يەرگە

قېچىپ كەلدىڭ، يا بولمىسا، بۇ يەردە ئەكسىلئىنقىلاپ قىلماقچى……

— تۆھمەت قىلما!

— تۆھمەت، نىمە تۆھمەت!……

— سەن تۆھمەت قىلىۋاتىسەن!……

— ئىسيانچى ياشلارنى تۆھمەت قىلدۇ، دەپ ساڭا كىم ئېيتتى ـ ھە؟! — ئۇ، شۇ گەپنى دەپلا بېشىمدىكى قۇلاقچىنى قولىغا ئېلىپ يېقىرىتىپ تاشلىۋەتتى، بىر قولى بىلەن چېچىمنى قامالاپ تۇتۇۋېلىپ، يەنە بىر قولى بىلەن بۇرنۇمغا مۇشت بىلەن سالدى. ھىلىقى 4 سولتەك شىرىكىمۇ يېپىشىپ كېلىپ، مۇشتلاپ دەسسەشكە باشلىدى……

ئۇنىڭدىن كېيىن نىمە بولغانلىغىنى، نىمە دەپ سۆزلىگەنلىگىمنى بىلمەيمەن. كوزۇمنى ئاچسام، مۇزدەك سوغاق، قاپ ـ قاراڭغۇ بىر ئۆيدە پاخال ئۈستىدە يېتىپتىمەن. پەرھات ماڭا تاماق ئېلىپ كەپتۇ، لېكىن، تاماق يېگۈدەك ھالىم يوق……

ئارىدىن ھەپتە ئۆتتىمىكىن، بىر كۈنى سەھەردە ھېلىم قۇلاق كەستى قولۇمنى باغلاپ، بېشىمغا تاغار كىيگۈزدى ـ دە، ھارۋىغا تاشلىدى…… ناھىيىلىك جامائەت خەۋپسىزلىگى ئىدارىسى ئادەم قوشۇپ، مېنى ئۈرۈمچىگە يولغا سېلىۋەتتى. ئۈرۈمچىگە كېلىپ ماشىنىدىن چۈشسەم، ئىككى مىنىبىك، 4 ئىسيانچى كۈتۈپ تۇرغان ئىكەن، ئۇلار مېنى تۇرمىنىڭ تومۇر دەرۋازىسى ئالدىغا ئېلىپ باردى. يولدا كېتىۋېتىپ،

ئۇيغۇر كىتاب تورپېكىتى
www.uyghurkitap.com

ئۇسيانچىلار ئارىسىدىكى بىر كونا تونۇشۇم خوشىياقماسلىق بىلەن ماڭا پىچىرلاپ:

— ۋاي ئەخمەقەي! نىمە قىلاتتىڭ يۇرتۇڭغا بىرىدىپ؟ ئۇستۇڭدىن كەلگەن ماتىرىيالغا نەچچە ئون كىشىنىڭ تامغا-بارماقلىرى بېسىلىپتۇ، ئۇنىڭدا ئېيتىلغان گەپلەرنى ئېنىقلاش توغرا كەلسە، سېنىڭ ئومرۇڭ ئازلىق قىلارمىكىن، — دىدى.

بۇ گەپ گويا ماڭا "ئومۇر بويى" تۈرمىدە ياتىدىغان بولدۇڭ، دىگەندەك ئاڭلىنىپ كەتتى......

6

مەن شۇ قېتىم قولغا ئېلىنغانچە، دەلىل-ئىسپاتى، گۇۋا-شاھىدى تولۇق بولغان "نەق ئەكسىلئىنقىلاپچى" دىگەن قالپاق ئاستىدا سەككىز يىل تۈرمىدە ياتتىم......

كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئاسماندىن بۇلۇت سۈزۈلۈپ، تۈرمىنىڭ تۆمۈر پەنجىرىسىدىن باھار شامالىلىرى غۇقۇراپ كىرگەندەك قىلدى...... ئارىدىن بىرەر ئايچە ئۆتكەندىن كېيىن تۈرمىدىن ئازات قىلىنىپ، ئۇزۇل-كېسىل نامىم ئەسلىگە كەلتۈرۈلدى......

بۇ، مېنىڭ تەقدىرىم.

ئەمدى مېنىڭ سۆيۈملۈك مۇسا تاغامچۇ؟......

تېلېفون، تېلېگراما كار قىلمىدى. ھېچقانداق قىلىپ تاغامنىڭ ئۇچۇرىنى ئالالمىدىم...... ئايروپىلانغا ئولتۇردۇم-

ده، يۇرتقا بارىدىم.

ھېلىم قۇلاق كەستى نەگىدۇر قېچىپ، غايىپ بو-لۇپ كېتىپتۇ، لېكىن، تاغام يوق ئىدى.

— تاغام زادى قېنى؟!......

يۇرتداشلىرىم كۆزلىرىدىن ياش تۆككەن، مۇڭ-زارغا تولغان ھالدا مۇنۇلارنى ئېيتىپ بەردى:

ــ ھېلىم قۇلاق كەستى مېنى باغلاپ ئېلىپ كەتكەندىن كېيىن، تاغام ئېچىمۇ قەيسەرلىشىپ كېتىپتۇ، ھېلىم قۇلاق كەستىنىڭ ئىغۋا-شۇملۇقلىرىنى نەق مەيداندا باتۇرلۇق بىلەن پاش قىلىپ، "كومپارتىيە زامانىسىنىڭ ئۇشتۇمتۇت مۇنداق ئۆزگىرىپ كېتىشىگە ئىشەنمەيمەن. بىرنەچچە سولتەك-قۇلاق كەستىلەرنىڭ قەددىمىزنى يەنە پۈكۈپ، ئا-ياق-ئاستى قىلىشىغا تاقەت قىلىپ تۇرالمايمەن" دەپ، ھەققانىيەتتە چىڭ تۇرۇپتۇ. ھېلىم قۇلاق كەستى بىرنى دى-سە، ئىككىنى دەپ، سولتەكلەرنىڭ ئەسلى ئەپتى-بەشى-رىسىنى ئېچىۋېتىپتۇ. يۇرتداشلار تاغامغا ئاپىرىن ئېيتىپ، دەرھال سولتەكلەردىن بولۇنۇپ چىقىپتۇ. بۇنى كورگەن ھېلىم قۇلاق كەستىلەر تاغامنىڭ ئۇششۇپ كەتكەن پۇت-لىرىنى ئۇرۇپ سۇندۇرۇپ، چىشلىرىنى يۇلۇپ-قومۇرۇپ، گەپ ياندۇرغان تىلىنى ئىزىپ-چەيلەپ كاردىن چىقار-غاندىن كېيىن، تاغامغا "نەق ئەكسىلئىنقىلابچى"، "بۇزۇق ئۇنسۇر"، "مەيداننى ئۆزگەرتمىگەن شىۋجېڭجۇيىچى" دىگەن ئۈچ قالپاقنى كىيدۇرگەن ۋە يالغان ئىككى تامغا بېسىل-غان غەلىتە پەرمانىنى كوپچىلىككە ئوقۇپ بېرىپتۇ-دە،

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

سورىگەنچە ئۇيىگە ئېپكېلىپ تاشلىۋېتىپتۇ......

تاغام ئىككى يىلغىچە پۇتلىرى چىرىپ، تىلى گەپكە كەلمەي، دوزاق ئازاۋىنى تارتىپ يېتىپتۇ. كېيىن بارا-بارا ياخشىلىنىپ، يەر دەسسىگۇدەك بولغاندا، بىر كېچىدىلا:

— جاھان مۇنداق ئەمەس ۋە مۇنداق بولماسلىقى كېرەك. مەن ھەقىقانىيەتنى ئىزلەيمەن، ھەقىقەت ئىگىسىنى ئىزلەپ تاپىمەن! — دەپ، قەسەم ئىچىپتۇ-دە، يۇرتىمىزدىن چىقىپ كېتىپتۇ.

بۇ ئىشتىن كېيىنرەك خەۋەر تاپقان ھېلىم قۇلاق كەستىلەر تاغامنىڭ كەينىدىن تاپانباستۇرۇپ ئاتلىق قوغلاپتۇ. ئۇلار تاغامنى تۇتۇۋېلىپ، ئولتۇرۇپ بىرەر ئاز گالغا كومۇۋەتتىمۇ، ياكى تاغام چۆل-جەزىرىلەردە قاڭغىر-قاخشاپ، ئارمىنىغا يېتەلمەي، قاغا-قۇزغۇنغا يەم بولۇپ كەتتىمۇ، بۇنى ھېچكىم بىلمەيدىكەن......

تاغامنى كېيىن ناھايىتى كۆپ كىشىلەر سېغىنىپ، خەيرى-خاھلىق قىلىپ ئىزلەپتۇ، لېكىن، تاغام ئىز دېرەكسىز ئىدى......

بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ، يۈرىگىمنى بىر زەھەرلىك خەنجەر تىلىپ ئۆتكەندەك بولدى. كۆز ياشلىرىم يامغۇردەك تۆكۈلدى، قەلبىمدىن بىر سادا پارتلاپ چىقتى:

— ئاھ، مېنىڭ ۋاپادار، قەيسەر تاغام! سېنى كىم مۇشۇ كۈنگە موپتۇلا قىلدى ۋە سەن ھازىر قەيەردە. قەيەردىسەن مېنىڭ دىكلەش-موڭلۇق تاغام؟!

1978-يىل 12-ئاي، ئۈرۈمچى.

ئۆچېردىكىلار

www.uyghurkitap.com

پىلە ئانىسى

1

پىلىخانىنىڭ كەڭ ۋە يورۇق زالىدا تەق-تۇرۇمى، ياش-قورامى بىر بىرىدىن ئانچە پەرق قىلمايدىغان ئۈچ نەپەر ئايال پىلە ئورۇنلاشتۇرۇلغان سان-ساناقسىز تەۋەڭ، كەڭ يۇزلۇك نىپىز ياغاچ قاسقان ۋە رەختى بىلەن تىنزىلا-غان قەۋەتلىك جازىلارغا بىر خىل جىددىلىك بىلەن ئۇژمە غازىڭى سالاتتى، پىلىلەرنىڭ ئانچە يېقىملىق بولمىغان ۋاسىلداش بىلەن غازاڭ يېيىشىگە ھىرىس بولۇپ قارىشاتتى ۋە ئۇلارغا نىمىنىدۇر دىگۇسى كەلگەندەك، لەۋلىرىدە ئويى-نىغان چىرايلىق تەبەسسۇم بىلەن كۇلۇپ قويۇپ، باشقا تەۋەڭلەرگە ئوتەتتى.

پىلىخانىنىڭ سول تەرىپىدە دەرىزىگە تىرەپ قو-يۇلغان جازا ئالدىدا پىلىگە غازاڭ سېلىۋاتقان ئوتتۇز-ئوتتۇز بەش ياشلاردىكى دىققاقىنا كەلگەن ئايال پىلە-لەرگە قاراپ، بىردىن قولىدىكى سۆەتنى يەرگە قويدى. بىلىگە تۇگۇۋالغان باناردىس كوينىگىنىڭ ئېتىگىنى پەسكە چۈشۇرۇپ، تەرتىپسىز بولۇپ كەتكەن چاچلىرىنى بارماق-

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

لەرى بىلەن تاراپ تۈزەشتۈردى ـ دە، يەنە سىنچىلاپ قا-
راپ، پىلىلەرگە تىكىلىپ قالدى.

بۇ قېتىمقى قاراشتا ئۇنىڭ بۇغداي ئوڭلۇك يۈزىدە
بىر خىل پەرىشانلىق سىرتىغا تەپتى ۋە بېشىنى يەنىمۇ تۆ-
ۋەنرەك ئېگىپ قارىغانسېرى، ئۆزىدە كۆتۈلمىگەن بىئاراھ-
لىق ھېس قىلىشقا باشلىدى ۋە چەتتىكى تەۋەككۈلەرگە غا-
زاڭ سېلىۋاتقان يەنە بىر پىلىچى ئايالغا قاراپ:

— بەختىخان، بولسىلا، بۇ نىمە گەپ؟ مانىڭغا
قارىسىلا، — دېدى.

بەختىخان پىلىخانىدا ئايىغى يېنىك، ئىشچان، شۇ-
نىڭ بىلەن بىللە دائىم يۈرەكئالدى بولۇپ يۈرىدىغان
ئەنسىزرەك بىر ئايال ئىدى.

— ۋاي خۇدايىمەي، ھەجەپ بىر ئەنسىرەتتىلە ئاسە-
خان، — دېدى ئۇ ھەرلۇققان ھالدا ئاسىخانىڭ قېشىغا كې-
لىۋېتىپ، — يەنە نىمە گەپ، پىلىگە بىر ئىش بولمىغاندۇ؟

— ھېچ بىلمىدىم، سەگگىرىپ بىر قارىسىلا، ماۋۇ
پىلىلەر غەلىتى بولۇپ قېلىۋاتىدۇ ـ يا......

ئاسىخان كوينىگىنىڭ پېشىنى يەنە بېلىگە تۈردى ـ
دە، يەڭلىرىنى شۇمدەكلەپ، پىلىلەرنى باشقا تەۋەككە بىر-
مۇ بىر ئىلغىۋېلىشقا باشلىدى. ئىلغىۋېلىنغان پىلىلەرنىڭ
بېلىنىڭ يۇقۇرىسى ساغىرىشقا باشلىغان، بېلىنىڭ تۆۋەن
تەرىپى جانسىز بولۇپ، زادىلا غازاڭ يىمەيتتى.

بەختىخان ئۆز مۇرىسىنىڭ ئۈستىدىن بوينىنى سو-

زۇپ، ئاسىخاننىڭ پىلە ئىلغىشىغا قاراپ تۇرغان ئۈچىنچى پىلىچى — قەمەخانغا قاراپ ۋايساپ كەتتى:

— ئۇكام قەمەخان، سەن نېمىشقا مولۇندەك قاراپ تۇرىسەن. بۇ پىلىلەرگە نېمە بولغاندۇ؟ ۋاي خۇدايىمەي، ئېيتقىنا، سەن مۇنداق ئىشنى ئۇچراتقانمىدىڭ؟! — دىدى ئۇ ئۆزىنى باسالماي.

بۇ گەپتىن بەختىخاننىڭ يا تېرىكىۋاتقانلىقىنى، ياكى بىر نېمىدىن جىلى بولۇپ خاپا بولۇۋاتقانلىقىنى بىلىش تەس ئىدى.

قەمەخان بولسا ئۇنداق ئەمەس. ئۇ بۇ ئىككى پە-لىچىدىن سەل ياشراق ھەم چىرايلىقراق بولسىمۇ، "قىلدەك گېپى قىرىق تەڭگىگە توختايدىغان" ئايال ئىدى. پىلىچىلەر ئۇنى "تىلى قاتتىق، گېپى قىممەت ئايال"، "ئۇ-نىڭ ئېغىزىدىن ئارتۇق گەپنى ئامبۇر بىلەنمۇ تارتىۋالا-مايسەن" — دېيىشەتتى. لېكىن ھەر كىشىدە بىر خىسلەت بار، ئىشقا كەلگەندە ئۇنى "جىنىم ئۇكام، ئالتۇندەك مە-جەزىڭ بار-دە" دېمەي مۇمكىن ئەمەس ئىدى.

— قىزىق سەن-دە، بەختىخان ئاچا، — دىدى ئاخىر قەمەخان قوشۇمىلىرىنى سەل تۈرۈۋېلىپ، — مەن بۇنى نەدىن بىلەي. سىلەر بەش-ئون يىلدىن بېرى مۇ-شۇ ئىش بىلەن؛ مەن بولسام تېخى بۇ يىل قاتنىشىۋا-تىمەنغۇ؟ ......

قەمەخان شۇنداق دىسىمۇ، لېكىن، بىردىن زىرەك-لىشىپ:

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ بىردىنبىر ئادرېسى

— توختاڭلار، مەن باشقا پىلىلەرگىمۇ بىر قاراپ باقاي. بۇ بىرخىل كېسەللىك بولۇپ يۇرمىسۇن يەنە ...... — دېدى.

— ئاغزىڭنى ئۇشۇتمە خېنىم، — دېدى بەختىخان يەنە ئەنسىزلىنىپ.

بىرنەچچە مىنۇتتىن كېيىن قەمەرخاننىڭ چىرايى تاتىرىپ كەتتى ۋە ئۈچ - تۆت تال ساغرىپ قالغان پە-لىنى ئالقىنىغا ئېلىپ، بىسەرەمجان بولغان ھالدا ئاسخان-نىڭ يېنىغا كەلدى:

— ئايسى ئاچا، بۇ نېمە ئىش؟ پىلىلەرنىڭ يېرى-مى جانسىزغۇ! — دېدى ئۇ ھېلىلا يىغلىۋېتىدىغاندەك سى-قىلىپ.

— ۋاي خۇدايىمەي، بۇ بىزگە نېمە كەلگۈلۈك، قانداق قىلارمىز ئەمدى؟!

بەختىخاننىڭ ئەنسىز ئاۋازى پىلىخانىنى بىر ئالدى، قەمەرخان ئۆز تەبىتىگە ئانچە سىڭىشمەيدىغان بىر خىل جىددىيلىك بىلەن جازىلارنى ئارىلاشقا باشلىدى. ئاسخان بولسا، بۇرنىنىڭ ئۇچىدىكى سىماپتەك تەر تامچىلىرىنى يېڭى بىلەن سۈرتۈپ "قانداق قىلىمىز؟" دېگەنىدەك، پە-لىچىلەرگە غەمكىن قارىدى ......

ئاسخان بۇ ئەتراپتا ئاتا - بوۋىلىرىدىن تارتىپ پىلىچىلىك بىلەن شۇغۇللىنىپ كەلگەن تەجرىبىلىك پىلىچى-لەردىن ھېساپلىناتتى. ئۇنى كىشىلەر "پىلە ئانىسى" دەپ بىكار ئېيتىشمىغان. چۈنكى بۇ ئايال مامۇقتەك يۇمشاق پىلە تورەلىرىگە خۇددى ئۆز كوكسىدىن يېرىپ چىققان

بوۋاق بالىسىغا قىلغاندەك، ئانىلىق مېھرى بىلەن مۇئامىلە قىلاتتى.

شۇ تاپتا ئۇنىڭ چىرايىدا غەمكىنلىك، كۆزلىرىدە بولسا، تەشۋىش ئالامەتلىرى ئەكس ئېتەتتى. ئۇ، گويا بىر پەستە قېرىپ قالغاندەك بولدى. يۈرىكىنى نىمدۇر تاتىلاۋاتقاندەك بىئارام بولدى.

— بولدى، تولا چۇقان كۆتەرمەڭلار، — دېدى ئۇ ئاخىر ۋە نىمجان بولۇپ قالغان پىلىلەرنى ئاۋايلاپ باشقا تەۋەڭگە يۆتكەشنى داۋام قىلدى. ئۇ بېشىنى تۆۋەن سېلىپ نىمىنىدۇر ئويلايتتى ۋە ئۇزايىدىن خىيالىنىڭ ئاخىرىغا يېتەلمەي قىينىلىۋاتقاندەك ئىدى.

شۇ ئەسنادا تالا تەرەپتىن دادۇي پارتىيە ياچېيكىسىنىڭ شۇجىسى جالالىدىن كىرىپ كەلدى. يېشى قىرىقنى قارىغا ئالغان بۇ ئادەمنىڭ كۆزلىرى بىر ئاز جىددى، ئۇسكىلەك قاپ - قارا بۇرۇتلىرىنى تويپا باسقان بولۇپ، تېخى ھازىرلا ئېتىزدىن كەلگەنلىكى كۆزگە كۆرۈنۈپلا تۇراتتى.

پىلىچىلەر ياچېيكا شۇجىسىنى كۆرۈپ، ئىختىيارسىز كۆڭلىدىكىنىڭ ھەممىسىنى تۆكۈپ تاشلىدى:

— ۋاي خۇدايىمەي، قانداق قىلىمىز ئەمدى! جالالىدىن شۇجى كۆرلىمۇ بۇ ئىشنى؟ پىلىلەرگە كېسەل يېپىشىپتۇ، — دېدى ھەممىدىن بۇرۇن بەختىخان ئۇنىڭ ئالدىغا يۈگۈرۈپ بېرىپ.

قەمەرخان "پاڭگىدا" يېرىلىپ يىغلىۋەتتى:

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

— نىمە ئەمدى، شۇنچە ئەجرى قىلىپ، ھەممىسى ئۇلۇپ تۈگەرمۇ؟ — دېدى.

ئاسىخان بولسا، نىمجان، ساغۇچ بىرنەچچە تال پىلىنى ئالقىنىدا كورسىتىپ:

— بەك يامان بولدى، تازا غوزا باغلاۋاتقان پەيت ئىدى، — دېدى ئاچچىق ھەسرەت بىلەن ئۇھ تارتىپ.

جالالىدىن ھەممە تەۋەك، قاسقان، جازىلارنىڭ ئالدىغا بېرىپ بىر قۇر قاراپ چىققاندىن كېيىن، دەررۇ ئۇنىڭ يۈزىدىمۇ بىر خىل تەشۋىش ئالامىتى پەيدا بولدى ۋە ئىختىيارسىز ھالدا بۇرۇتلىرىنى تولغاپ، مەقسەتسىزلا ئۇياق - بۇياققا مېڭىشقا باشلىدى. دادۇي ئىگىلىكىدە پىلىچىلىك مۇھىم بىر تارماق ئىدى. ئۇ ئۇزۇن تارىخقا ئىگە بولۇپلا قالماستىن، بەلكى، خەلق گۈڭشېسى قۇرۇلغاندىن كېيىنمۇ، پىلىچىلىك ئىشلەپچىقىرىشى ئەزالارنىڭ ئومۇمى دارامىتىدە تەسىر كورسىتىدىغان بىر ساھە بولۇپ كەلگەن ئىدى. ئەگەر بۇ قېتىم يازلىق پىلىدىن ناچار ھوسۇل ئېلىنىدىغان ۋە ئاپەت تېگىش بىلەن تۈگىشىپ كېتىدىغان بولسا، بۇ زىيانىنىڭ ئورنىنى شۇ تاپتا ھېچنىمە بىلەن تولدۇرغىلى بولمايتتى......

جالالىدىننىڭ قوشۇمىسى تۈرۈلدى، ئويلاپ، ئۇز خىيالىنىڭ ئۇچىنى تاپقاندەك بولدى. ئېغىر قەدەم بىلەن ئاسىخاننىڭ ئالدىغا كېلىپ توختىدى.

— ئاسىخان، سەن ئەخىر پىلە ئانىسىغۇ، بۇنىڭدىن تۇت يىل ئىلگىرى پىلىلەرگە مۇشۇنداق بىر كېسەل

تېگىپ قىرىلىپ تۈگىگەندە، سەن قانداقتۇر بىر ئىشنى
ۋاقتىدا قىلمىغانلىقىڭ ئۈچۈن، بىرنەچچە ئايغىچە ئۆزەڭ
نى كايىپ يۈرمىسگەنمىدىڭ؟!......

— ۋاي مېنىڭ ئېسىم!...... — دېدى ئاسخان. بۇ
گەپتىن كېيىن ئۇ، ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ، ئۆز پىلە-
چىلىرىگە نىمىنىدۇر ئالدىراپ بۇيرۇشقا باشلىدى......

تۇرمۇشنىڭ قىزىقلىرى كوپ، "پىلە ئانىسى"نىڭ
رەڭگىدە تەشۋىش ئالامەتلىرى بىر مىنۇتقا ئۆچكەندەك
بولدى. شۇجىنىڭ بۇرۇتلىرى ئاستىدا چىرايلىق تەبەسسۇم
كورۇندى. بەختىخان يەنە ئەنسىزلىك بىلەن:

— ۋاي خۇدايىمەي، بۇ ئۇسۇل نىمىشقا بالدۇرراق
بىزنىڭ كاللىمىزغا كىرمىگەندۇ؟ — دەپ پاي-پىتەك بولدى.

2

ئەتىسى مەلۇم بولدىكى، پىلىلەرنىڭ، تولىسىغا كې-
سەل تېگىپتۇ. بۇ ئەھۋال پىلىچىلەرنىڭ ئەمەس، پۈتۈن
دادۇي ئەزالىرىنى تەشۋىشكە سېلىپ قويدى. قاق سەھەر-
دىلا ئەزالار پىلىخانىغا كېلىشكە باشلىدى. ئۇلار ھەر خىل
يوللار بىلەن پىلىلەرنى قىرغىنچىلىقتىن قۇتقۇزۇۋېلىشنىڭ
چارىسىنى ئىزلەيتتى. جالالىدىن شۇجى ئۇلارنى خاتىرجەم
بولۇشقا ئۈندەپ، ئىش ئورۇنلىرىغا ھەيدىدى.

"پىلە ئانىسى" ئەتىگەندىلا يېتىپ كەلگەن كۈندى-
لىك نۆۋەتچىلەرگە ئىش تەقسىم قىلىپ بېرىپ، بىر

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

— نىمە ئەمدى، شۇنچە ئەجرى قىلىپ، ھەممىسى ئۇلۇپ تۈگەرمۇ؟ — دىدى.

ئاسىخان بولسا، نىمجان، ساغۇچ بىرنەچچە تال پىلىنى ئالقىنىدا كورسىتىپ:

— بەك يامان بولدى، تازا غوزا باغلاۋاتقان پەيت ئىدى، — دىدى ئاچچىق ھەسرەت بىلەن ئۇھ تارتىپ.

جالالىدىن ھەممە تەۋەك، قاسقان، جازىلارنىڭ ئالدىغا بېرىپ بىر قۇر قاراپ چىققاندىن كېيىن، دەررۇ ئۇنىڭ يۈزىدىمۇ بىر خىل تەشۋىش ئالامىتى پەيدا بولدى ۋە ئىختىيارسىز ھالدا بۇرۇتلىرىنى تولغاپ، مەقسەتسىزلا ئۇياق - بۇياققا مېڭىشقا باشلىدى. دادىۋي ئىگىلىگەدە پىلىچىلىك مۇھىم بىر تارماق ئىدى. ئۇ ئۇزۇن تارىختا ئىگە بولۇپلا قالماستىن، بەلكى، خەلق گۆشىنىڭ قۇرۇلغاندىن كېيىنمۇ، پىلىچىلىك ئىشلەپچىقىرىشى ئەزالارنىڭ ئومۇمى دارامىتىدە تەسىر كورسىتىدىغان بىر ساھە بولۇپ كەلگەن ئىدى. ئەگەر بۇ قېتىم يازلىق پىلىدىن ناچار ھوسۇل ئېلىنىدىغان ۋە ئاپەت تېگىش بىلەن تۈگىشىپ كېتىدىغان بولسا، بۇ زىياننىڭ ئورنىنى شۇ تاپتا ھېچنىمە بىلەن تولدۇرغىلى بولمايتتى......

جالالىدىننىڭ قوشۇمىسى تۈرۈلدى، ئويلاپ، ئۆز خىيالىنىڭ ئۇچىنى تاپقاندەك بولدى. ئېغىر قەدەم بىلەن ئاسىخاننىڭ ئالدىغا كېلىپ توختىدى.

— ئاسىخان، سەن ئەخىر پىلە ئانىسىغۇ، بۇنىڭدىن تۆت يىل ئىلگىرى پىلىلەرگە مۇشۇنداق بىر كېسەل

تېگىپ قىرىلىپ تۇگىگەندە، سەن قانداقتۇر بىر ئىشنى ۋاقتىدا قىلمىغانلىقىڭ ئۇچۇن، بىرنەچچە ئايغىچە ئۆزەڭنى كايىپ يۈرىسگەنمىدىڭ؟! ......

— ۋاي مېنىڭ ئېسىم! ...... — دېدى ئاسخان. بۇ گەپتىن كېيىن ئۇ، ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ، ئۆز پىلەچىلىرىگە نىمىندۇر ئالدىراپ بۇيرۇشقا باشلىدى......

تۇرمۇشنىڭ قىزىقلىرى كوپ، "پىلە ئانىسى"نىڭ رەڭگىدە تەشۋىش ئالامەتلىرى بىر مىنۇتقا ئۇچكەندەك بولدى. شۇجىنىڭ بۇرۇتلىرى ئاستىدا چىرايلىق تەبەسسۇم كورۇندى. بەختىخان يەنە ئەنسىزلىنىك بىلەن:

— ۋاي خۇدايىمەي، بۇ ئۇسۇل نىمىشقا بالدۇرراق بىزنىڭ كاللىمىزغا كىرمىگەندۇ؟ — دەپ پاي-پىتەك بولدى.

2

ئەتىسى مەلۇم بولدىكى، پىلىلەرنىڭ تولىسىغا كېسەل تېگىپتۇ. بۇ ئەھۋال پىلىچىلەرنىڭ ئەمەس، پۇتۇن دادۇي ئەزالىرىنى تەشۋىشكە سېلىپ قويدى. قاق سەھەردىلا ئەزالار پىلىخانىغا كېلىشكە باشلىدى. ئۇلار ھەر خىل يوللار بىلەن پىلىلەرنى قىرغىنچىلىقتىن قۇتقۇزۇۋېلىشنىڭ چارىسىنى ئىزلەيتتى. جالالىدىن شۇجى ئۇلارنى خاتىرجەم بولۇشقا ئۇندەپ، ئىش ئورۇنلىرىغا ھەيدىدى.

"پىلە ئانىسى" ئەتىگەندىلا يېتىپ كەلگەن كۇندىلىك نوۋەتچىلەرگە ئىش تەقسىم قىلىپ بېرىپ، بىر

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

چەتتە ھاك تاسقاۋاتقان بەختىخانغا ۋاقىراپ كەتتى:

— سىلىدە يۈرەك دېگەن بىر نەمە يوقتە. نىمانچىلا ھولۇقىدىغانلا. بۇ تاسقىغان بىرنىمىلىرى پىلىلەرنى ئوا-تۇرۇپ[2] تۇگىتىدىغۇ! يۇمشاق بولۇشى كېرەك، ئۇندىنمۇ يۇمشاق بولسۇن......

— پىلىلەر ئولۇپ تۇگەۋاتىدىغۇ، ئالدىرىما دېگەن-لىرى نىمىسى، — دىدى بەختىخان ئەگلەك ئۈستىدە قال-غان ھاك قالدۇقلىرىنى يەرگە توكۇپ تۇرۇپ.

— ھىلىمۇ شۇ، ئولۇپ تۇگەۋاتىدۇ. ئولۇپ تۇگە-مەسلىكى ئۇچۇن ھاكنى يۇمشاق تاسقاش كېرەك دەۋا-تىمەن!

شۇ چاغدا قەمەخان چۇۋۇلۇپ كەتكەن چاچلىرىنى كەينىگە تاشلاپ، بىر تەڭلىدە ئۇششاق سوقۇلغان پىياز بىلەن ساماساق قىيمىسىنى كوتىرىپ كەلدى. ئۇنىڭ مۇلا-يىم كوزلىرىدىن توكۇلگەن ياش يۈزلىرىدە ئېرىقچە بو-لۇپ ئاققان ئىدى.

— نىمىشقا يىغلىدىڭ؟ — دىدى "پىلە ئانىسى" مېھرىۋانلىق بىلەن رومىلىنىڭ ئۇچىدا ئۇنىڭ كوزلىرىنى سۇرتۇپ تۇرۇپ.

— تۈزۈك گەپ قىلە، ئاسى ئاچا، كىم يىغلاپتۇ؟

— يىغلاپسەنغۇ، چىدىماس ......

قەمەخان بىر نىمە دىمەكچى بولۇۋىدى، لېكىن ئاسىخاننىڭ لېۋىدىكى كۇلكىنى كوروپ توختاپ قالدى. چۇنكى پىيازنىڭ ئاچچىغى "پىلە ئانىسى"نىڭمۇ كوزلىرىگە

كىرگەن ئىدى.

— ئەمدى نىمە قىلاي؟ — دىدى قەمەخان تەڭ-لىدىكى قىيمىغا قاراپ قويۇپ.

— نىمە قىلىشىڭنى ئۆزەڭ بىلىسەن، جىنىم ئو-كام. جۇگۇر، قىيمىنىڭ ئۈستىگە قول كويگىدەك ئىسسىق سۇ قۇ-يۇپ سىجىغىن. كىيىن ئۇنىڭ سۈينى ئەگلەكتىن ئوتكۇ-زۇپ تەق قىلىپ قوي.

ئارىدىن ئىككى سائەتچە ۋاقىت ئوتكەندە ھەممە تەييارلىق پۈتتى. پىلىلەر تەۋەڭلەرگە يوتكەلدى، غازاڭلار يىڭىلاندى. ئەمدى ئاسىخان باشچىلىغىدا بىر گۇرۇپپا پىلىچىلەر جازى-لارنى ئارىلاپ، تەۋەڭمۇ - تەۋەڭ كوزدىن كەچۇرۇپ، پىلى-لەرنىڭ ئۈستىگە ئىپىز قىلىپ ھاك سىپىشكە باشلىدى. بۇ ھەركەت تەخمىنەن ئىككى سائەت داۋام قىلدى.

ھاك سىپىش ئاياقلاشقاندىن كىيىن پىلىخانا ئىچى يەنە تىم - تاس بولۇپ كەتتى. پىلىچىلەرنىڭ چىرايلىرىنى يەنە تەشۋىش قاپلىدى. چۈنكى، ئىپىز بىر قەۋەت ھاك پەردىسى ئاستىدا بەشمالتاق چوڭلۇغىدا ياتقان ساغۇش پىلىلەر ھىچبىر ھەركەتلەنمەيتتى. گويا ئۇلار قىتىپ قالغان تاشلاندۇق پىلە شاكىلىنىڭ ئۆزى بولۇپ قالغان ئىدى.

جىمجىتلىقنى يەنە بەختىخان بۇزدى:

— ۋاي خۇدايىمەي، پىلىلەر ئولۇپ تۈگىدىغۇ، بىز ئۇلارنى ۋاقتىدىن بۇرۇن ئولتۇرۇپ تۈگەتتۇقمۇ......

بەختىخاننىڭ نالىشى بىلەن يۈرەكنى ئەزگۈچى سوزى

قەمەخاننىڭ يۈرىكىگە ھەسرەت سالدى ۋە دەرروللا ئۇنىڭ كوزلىرىدە سۈزۈك ياش پارقىرىدى. "پىلە ئانىسى" ئويچان ئىدى. ئۇ، بىلىگە تورۇۋالغان كوينىكىنى پەسكە چۈشۈردى. چاققانلىغىنا چىپەرقۇت جىلتىكسىنىڭ توگمىلىرىنى يىشۇۋىتىپ، قوللىرىنى چاچلىرىنىڭ ئارىسىغا سىلىپ، كەينىدىكى جازىغا يولەندى ـ دە، ئۇزاققىچە تورۇستىكى بىر نۇقتىغا كوزىنى تىكىۋالدى. كىيىن ئويلىنىپ تۇرۇپ:

— ئالدىرىماڭلار، دوختۇرنىڭ دورىسىمۇ ئۇياقتىن ئىچىپ، بۇياقتىن پايدا قىلمايدىغۇ، — دىدى.

ئارىدىن تەخمىنەن بەش سائەت ۋاقىت ئوتتى. پىلىخانا ئىچىدە ئاسىخان بىر ئوزى يالغۇز يۈرەتتى، پىلە-لەرگە مىھرىنى توكۇپ قارايتتى، نىمىنىدۇر دەپ ئوزىچە شۇۋىرلايتتى ۋە يەنە باشقا تەۋەڭلەرگە ئوتەتتى.

مانا ئاخىرقى تەۋەڭ. "پىلە ئانىسى" يەنە پىلىگە قارىشى بىلەنلا، چىرايى ئاپتاپتەك ئىچىلدى. كوزلىرى چاق-نىدى، مەرۋايىتتەك سۈزۈك بىر تامچا ياش تەۋەڭگە—دەل شۇ پىلىنىڭ ئۇستىگە ئىقىپ چۈشتى.

قانداق بەختلىك مىنۇت ـ ھە!......

بىر تال پىلە قاسراق تاشلاپ، ئاق ئالتۇندەك پارقىراپ غازاڭغا ياماشتى. ئىككىنچى، ئۈچىنچىسى ھەركەتكە كەلدى. نىرىقى جازىدىن، بولۇڭدىكى تەۋەڭدىن يەنە كۆ-تۈلداش، ۋاشىلداش ئاڭلاندى...... ئىخ...... سىنىڭ ئاۋا-رىڭنى يىقىمسىز دەپ بولامدۇ؟ سىنىڭ مىھرىۋان ئاناڭ بۇنى كىچىرەمدۇ؟!......

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

— بەختىخان، قەمەخان!......

جانان چىنىدەك جاراڭلىغان بۇ ئاۋاز ئەمدىلا كوز-لىرى ئۇيقۇغا بارغان ئىككى پىلىچىنىڭ يۇرىگىگە بېرىپ يەتتى. ئۇلار چەكسىز بىر خوشاللىق بىلەن پىلىخانىغا يۇگۇرۇپ كىردى.

— قاراڭلار، پىلىلەرگە جان بەردۇق، ھەممىسى ئەسلىگە كەلدى! — دىدى "پىلە ئانىسى" كوزلىرىدىكى ياشنى ئېرتىپ.

— جېنىم ئاچا، بىز سېنى شۇڭا "پىلە ئانىسى" دەيمىز ئەمەسمۇ؟ — دىدى قەمەخان ئاسىخاننى قۇچاقلاپ.

— ۋاي خۇدايىمەي، ئاخىر جان بەردۇقمۇ؟! ھىلىمۇ ياخشى ئولۇپ قالمىدى...... — دەپ بەختىخان سوزلەپلا كەتتى.

— قەمەخان، يۇگۇر ئۇكام، سەن بېرىپ جالالىدىن شۇجىغا ئېيت، پىلىلەرنىڭ ھەممىسى تىرىلدى! بولمىسا، ئۇ ئادەمنىڭ ئېتىزدىكى ئىشى ئىش بولمايدۇ......

ئاسىخان بۇ گەپنى ئېيتقاندىن كېيىن، بەختىخاننى قىيما سۇيىنى ئېپكىلىشكە بۇيرۇدى-دە، ئۇزى قاس-راق تاشلىغان پىلىلەرنىڭ ئاستىدىكى تەۋەڭلەرنى ئالماشتۇرۇشقا باشلىدى. تەۋەڭلەر ئالماشتۇرۇلۇپ، غازاڭلار يىغىلانغاندىن كېيىن، پارقىراق پىلىلەرنىڭ ئۇستىگە قىيما سۇيى سېپىلدى. ئاچچىق قىيما سۇيىدىن سەسكىنىپ، چوچۇگەن يۇمشاق پىلىلەر بىر ئېچىلىپ، بىر تۇگۇلۇپ، قاسراقلاردىن ئۇزىنى پاكىزە تازىلىدى-دە، يۇمران ئۇژمە-غازىڭىنى ئاچكوزلۇك بىلەن

يىپىشكە كىرىشتى.

كەچقۇرۇن بۇ خەۋەر پۈتۈن دادۇينى خوشال قىلىۋەتتى، كىشىلەر ئۆز ئىشەنچلىرىنى ئاقلىغان پىلىچىلەرگە يېقىملىق ماختاش سوزلىرى ئېيتاتتى. "پىلە ئانىسى": بۇ تېخى ئاز دىگەندەك قىلىپ، ئۆز ئىشى بىلەن بەنت ئىدى. بەختىسخانىنىڭ خوشاللىقى چەكسىز ئىدى. ئاغزى - ئاغزىغا تەگمەي پىلىلەرنى ھالاكەتتىن قۇتقۇزۇش يولىدىكى نازۇك، پەم - پاراسەتلىك كۆرەشنى ھىكايە قىلاتتى، قەمەرخان بولسا، ھىچنىمە كورمىگەندەك بىر چەتتە يېقىملىق كۈلۈپ تۇراتتى......

3

ئارىدىن ئىككى ئاي ئۆتتى.

دادۇي ئىشخانىسىدىن ئانچە يىراق بولمىغان چوڭ ئۇستەڭ بويىدا قاتار كەتكەن ئۈژمە دەرەخلىرى يىراقتىن قارىيىپ كورۈنىدۇ؛ ئەنە شۇ ئۈژمىلەردىن بىرىنىڭ ئۈستىدە ئىتىنگگە قالىغاچ سۈرىتى كەشتىلەنگەن شايە كوينىگنى بېلىگە تۇرۇۋېلىپ، ياش ئايال ھەدەپ غازاڭ سىرىماقتا. ئۈژمە تۈۋىدە بولسا، ئۇششاق باللار شاخلار ئارىسىدىن ئۇچۇپ چۈشكەن غازاڭلارنى سېۋەتكە سالماقتا، ئۇلار ئارىلاپ - ئارىلاپ:

— قەمەرخان ئاچا، ئەمدى بولدى. سېۋەتلەر توشۇپ كەتتىغۇ، — دەپ قويۇشاتتى. قەمەرخان بولسا:

— توشۇپ كەتسە ھىچنىمە ئەمەس. كۆزلۈك پىلىلەر

يازلىق پىلىلەردىن ئىككى ھەسسە كوپ. بۇ غازاڭلىرىڭ ئۇلارغا قانچىلىك روزىغار بولدۇ، دەيسەن! — دەپ جاۋاپ بېرەتتى.

شۇ پەيت قەمەخاننىڭ كوزى قوناقلىقتىكى چېغىر يولدا كېلىۋاتقان بىر ئايالغا چۈشتى-دە، باللارچە شاتلىق بىلەن ۋاقىرىۋەتتى:

— ھوي...... ئاسىخان ئاچا!......

باللار ئەكس سادا بىلەن ياڭرىغان بۇ ئاۋازدىن ھەيران بولۇپ، دەرەخ ئۈستىگە قاراشتى. قەمەخان ئالدىراپ ئۈژمە ئۈستىدىن سىرىلىپ چۈشۈشىگە، ئاسىخانمۇ يېتىپ كەلدى:

— قانداق ئايسى ئاچا، تېچ كەلدىڭمۇ، ئوقۇش تۈگىدىمۇ؟ — دىدى قەمەخان ئۇنىڭ قوللىرىنى قويۇۋەتمەي.

— ئوبدان، ئۇكام، — دىدى "پىلە ئانىسى" ئەتراپىغا ئولىشىپ تۇرغان باللارنىڭ بېشىنى سىلاپ، — پىلىلەر قانداقىراق، خەتەرسىزمۇ؟

— بەلەن، تولا بەلەن......

چوڭ-كىچىك پىلىچىلەر پاراڭلىشىپ مەھەللىگە قاراپ ماڭدى. "پىلە ئانىسى" بۇنىڭدىن ئىككى ھەپتە ئىلگىرى ناھىيىدە ئېچىلغان پىلىچىلەر كۇرسىغا ئوقۇشقا كەتكەن؛ مانا ئەمدى ئوقۇشنى تۈگىتىپ يېنىپ كەپتۇ. قولتۇغىدا يوغان بىر بوپا تۇرىدۇ، بەلكى بۇ مۇكاپات بولسا كېرەك.

ئەتىسى جالالىدىن شۇجىنىڭ باشقۇرۇشىدا پىلىچىلەر-

نىڭ بىر سائەتلىك يىغىنى ئوتكۈزۈلدى. يىغىندا ئاسىخان ئەتىياز پىلىگە چۈشكەن "هال" ئاپىتىنى داۋالاش ئۇسۇ-لىنىڭ توغرا بولغانلىقى، بۇ ئۇسۇلنى بۇ قېتىمقى كۈرستا ناھىيە بويىچە كېڭەيتىشكە بولىدۇ، دەپ قارار قىلغانلىقى توغرىسىدا سوزلەپ بەردى.

بۇ گەپنى ئاڭلاپ بەختىخان يەنە ۋاھىمىگە چۈشتى:

— ۋاي خۇدايىمەي، مەن بۇ ئاپەتنى پۈتۈن يەر يۈزىدىن قۇرۇپ كەتسۇن ئىلاھىم، دەپ دۇئا قىلغانمەن، يەنە ئۇ قەيەرگە يېپىشىپتۇ؟ — دىدى ئۇ پەرىشان بولۇپ.

— بەختى ئاچا، نىمانچىلا ھولۇقۇدىغانسەن، — دىدى قەمەخان ئۇنىڭ سوزىنى ئىلىۋېلىپ، — ھېچنەگە ئۇنداق كېسەل چۈشكىنى يوق. ئەگەر شۇنداق كېسەل چۈشكۈدەك بولسا، پىلىچىلىك پۇنكتىنىڭ ياردىمى ئۇلگۇرمەي قالسا، مۇشۇ ئۇسۇلدىن پايدىلىنىپ تۇرسىمۇ بولىدۇ، دىگەن گەپ. توغرا ئېيتقاندىمەن ئاسىخان ئاچا؟

— تازىمۇ توغرا ئېيتتىڭ ئۇكام. تازا تېگى - تەكتى بىلەن چۈشۈنۈپسەن. ......

— ئەمىسە ماقۇل، ھازىر ئۇنداق ئاپەت يوق دىسىلە.

— شۇنداق، — دىدى ئاسىخان ۋە بىر دەم تۇرۇ-ۋېلىپ، — مەن يولدا كەلگىچە بىر نەرسىنى ئويلاپ كەلدىم ھەم بۇنى تۈنۈگۈن كەچ جاللىدىن شۇجىغىمۇ ئېيتتىم، بىزدە پىلە قۇرۇتى يېتىشمەيدۇ. بۇ يىل بىزنىڭ دادۇيگە تەقسىم بولغان پىلە قۇرۇتى ئاران ئوتتۇز بەش قۇتا. ئۇنىڭ ئۈستىگە، بۇ ناھايىتى يىراقتىن، قايسىبىر

يۇرتتىن كېلىدىكەن. بۇ قېتىمقى كۆرستا پىلىچىلىك بىلەن
مەشغۇل بولىدىغان ھەر قايسى دادۇيلەر ئۆز ئەھۋاللىرىغا
قاراپ، پىلە قۇرۇتى يېتىشتۇرۇشنى سىناق قىلىپ كورۇش-
لار، — دېدى. ئۇسۇلىنىمۇ ئۇگەتتى. دادۇي باشلىقلىرى
مەدەت بەرسە، سىناق قىلىپ كورۇپ باقساق قانداق؟ —
دېدى.

— ۋاي خۇدايىمەي، ئولگەننىغۇ تىرىلدۇردۇق، ئەمدى
يوق نەرسىنى قانداق قىلىپ بار قىلارمىز؟ — بەختىخان
يەنە تەشۋىش تارتىپ كەتتى.

— نەدىكىنى يوق بولسۇن، بارنى تىرىلدۇرىمىز- دە، —
دېدى ئاسخان كۇلۇپ.

— ماقۇل ئەمسە.

بەختىخاننىڭ بۇ ساددا سوزى ئۇچۇن قەمەخان
ئوزىنى تۇتالماي كۇلۇۋەتتى. مەجلىستە جالالىدىن شۇجى
بۇ تەشەببۇسنى قىزغىن قوللىدى ۋە مەدەت بەردى.

— بىزدە ئۇژمە غازىڭى كەڭرى، پىلىخانىمۇ يېتىپ
ئاشقىدەك. بىرلا مەسىلە — پىلە قۇرۇتى كەمچىل. ئوزەڭ-
لەرگە مەلۇم، خەلق گوڭشېسى قۇرۇلغاندىن كېيىن ئادەملەر
تېجىلىپ، كۇچ توپلىنىپ، پىلىچىلىكنى كەڭ تەرەققى قىل-
دۇرۇشقا شارائىت يارىتىلدى. بۇگۇنكى كوندە ئۇ، دادۇ-
يىمىزنىڭ مۇھىم كىرىم مەنبەئى بولۇپ قالدى. ئۇنىڭ ئۇستىگە
پىلىچىلىكنىڭ راۋاجلىنىشى دولەتنىڭ سانائەت قۇرۇلۇشى-
غىمۇ پايدىلىق. شۇڭا ھەن ئېيتىمەن، پىلە قۇرۇتى يېتىش-
تۇرۇشنى جەزمەن سىناق قىلىپ كورۇش كېرەك!

ئۇيغۇر كىتاب تورپىكتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پىڭى ئادرىسى

— ۋاي خۇدايىمەي، قېنى سىناق قىلساق قىلارمىز، يەتتە ئۆلچەپ بىر كەس دېيىشىدىغانغۇ، — دېدى بەختىخان.

ئاسىخان بۇ ۋەزىيەتنى شەخسەن ئۆزى ئۈستىگە ئالىدىغانلىقىنى بىلدۈردى. قەمەخان ئۇنىڭ مۈرىسىگە بېشىنى ياقتى......

4

مەمۇرىچىلىك بىلەن كەلگەن كۈز ئايلىرى "گۈلباغ" دادۇيىگە يېڭى-يېڭى ئىشلارنى ئېلىپ كەلدى. ئەزالار قوناق ئورۇشنى باشلىدى. كۆمۈش رەڭلىك كېپەزلىكلەردە خىرتۇن-قىزلار ياڭراق ناخشىلار باشلاپ، كېۋەز-پاختا تېرىمىغا كىرىشتى. پىلىچىلەر كۆزلۈك پىلىدىن مول-ھوسۇل ئېلىپ، گۈڭشېدىن لەۋھە-تەقدىرنامىلەر بىلەن مۇكاپاتلاندى. ئۇلار يەنە ھەم خۇشاللىق، ھەم ئۆزىدىن نېرى ھەيدەپ بولمايدىغان تەشۋىش بىلەن بۇ يۇرتتا تېخى كۆرۈلمىگەن بىر ئىشنى باشلىدى.

بۇ كۈنلەردە "پىلە ئانىسى" يەنە مۇلايىم بولۇپ قالدى. ئۇ، ئويچان كۆرۈنەتتى. بەختىخان ئېھتىيات بىلەن سوزلىسەمۇ، ھامان تەشۋىش بىلەن سوزلەيتتى. قەمەخان قارىماققا پەرۋاسىزدەك كۆرۈنسىمۇ، لېكىن ئۇ پىلە قۇرۇتى يېتىشتۈرۈشنىڭ پۈتكۈل جەريانىنى زىرەكلىك بىلەن كۆزدە تۇتۇپ تۇراتتى. جالالىدىن شۇجى ھەر كۈنى "تەجرىبە

ئۆيى" نى يوقلايتتى، كېرەكلىك مەسلىھەتلەر بېرەتتى، رىغبەتلەندۈرەتتى.

"تەجرىبە ئۆيى" دەپ نام بېرىلگەن بىر ئېغىزلىق يالغۇز ئۆي چىرايلىق ئاقارتىلغان ئىدى. ئۆينىڭ قاق ئوتتۇرىسىغا قويۇلغان جوزا ئۈستىدە چوڭ بىر تەۋەك بولۇپ، ئۇنىڭغا يۇمشاق سامان سېلىندى، پىلان بويىچە ئوتتۇز جىڭ ئەڭ ياخشى پىلە غوزىسىدىن ئاجرىتىۋېلىنغان "پىلە ئۇرۇقچىسى" ("جۇۋاز قۇرۇتى") تەۋەك ئۈستىدىكى سامانغا تەكشى يېيىپ تىلدى - دە، ئۈستى يەنە بىر قەۋەت يۇمشاق سامان بىلەن چۈمكەلدى. ئەمدىكى مەشغۇلات تەرتىۋى مۇنداق ئىدى: كۈنىگە ئۈچ قېتىم ئىلمان سۇنى سامان ئۈستىگە پۈركۈش؛ ھەر سائەتتە بىر قېتىم سامانىنىڭ نەملىكىنى تەكشۈرۈپ تۇرۇش؛ ئۆي ھاۋاسىنىڭ مۇتلەق بىر خىل بولۇشىغا كاپالەتلىك قىلىش (بۇ ئەڭ مۇھىم ئىشلاردىن بىرى بولۇپ، ئۆي ھاۋاسىدا سەل - پەللا ئۆزگىرىش بولسا، قىلىنغان ئەمگەك بىكار بولاتتى). ئاندىن قالسا، "جۇۋاز قۇرۇتى" دا ھاياتلىق پەيدا بولۇشى مولچەرلەنگەن سەككىز كۈنگىچە سامانغا قەتئىي چېقىلماسلىق......

ئىش شۇ تەرتىپ بويىچە باردى. ئۈچ پىلىچى پۈتۈن سوتكا بويى نۆۋەت بىلەن ئىشلىشەتتى، ھەر كۈنى سۇ پۈركۈلەتتى، نەملىك تەكشۈرۈلەتتى. ئۆينىڭ ھاۋاسىنى تەڭشەش ئۈچۈن ئەھۋالغا قاراپ كۈندۈزى ئازراق، كېچىسى كۆپرەك ئوت قالىناتتى.

ئۈچىنچى كۈنى دېگەندە قەمەرخان ئولتۇرۇپ:

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ بىگى ئادرىسى

— ھە، ئاسىخان ئاچا، ئەگەر بىزنىڭ مۇشۇ ئىشىمىز نەتىجىلىك چىقىپ قالسا، كۆڭگۈشىمىز ئۇچۇن كوپ پايدا كەلتۈرىمىز، — دېدى.

— تېچ ئولتۇر، خېنىم، — دېدى بەختىخان قاپاقلىرىنى سوزۇپ، — قاچان شۇ سامانىنىڭ تېگىدىن بىر نەرسە ئوملەشىپ چىقارىكىن دەپ ھىلىمۇ يۈرىگىمىنىڭ يېرىمى توگەپ بولدى. ۋاي خۇدايىمەي، ئەگەر سامان راستىنلا لومشىسە يۈرىگىم يېرىلىپ كېتەرمىكىن دەيمەن.

— سىلى پىلە قۇرۇتىدىن بەكلا قورقامدۇ؟ — دېدى ئاسىخان.

— توزۇك گەپ قىلسىلا ئاسىخان، — دېدى بەختىخان پەرىشان بولۇپ، — قورقاملا دېگەن نىمە گەپ ئۇزى. مەن بۇنىڭدىن ئون يىل بۇرۇنىمۇ پىلە باققان. ئۇ چاغدا بىز يەككە ئىدۇق. جۇۋاز قۇرۇتىنى يۇمشاق، تازا ئاق پاختىغا ئوراپ، ئۇنى تۇماچە قىلىپ تۇگۇپ، قولتۇغۇمغا تىقىپ ساقلاپ تىرىلدۇرگەنمەن. قورقۇنۇمدىن ئەمەس، دىلىم سۆيۈنگىنىدىن يۈرىگىم يېرىلىپ كېتەرمىكىن، دەۋاتىمەن.

*

يەتتىنچى كۈنى كېچىسى "تەجرىبە ئۆيى" دە بەختىخان نوۋەتچىلىك قىلىپ يۈرەتتى. تۈن تەڭ بولماقتا. بەختىخان تالاغا چىقىپ قايتىپ كىردى - دە، ئۆينىڭ قاق ئوتتۇرىسىدا تۇرغان تەۋەگىنىڭ ئالدىغا كېلىپ ئۇزاقىچە

تىكىلىپ تۇردى. ساماندىن بىر تالنى ئېلىپ تۇتۇپ باقتى ۋە يەنە سامانغا تىكىلدى. گويا ئۇنىڭ مېھرى سامانغا تامچىپ - تامچىپ توكۈلگەندەك بولدى. كوز ئالدىدا بولسا، سامان ھەركەتكە كەلدى ۋە نىمدۇر مىدىرلىغاندەك قىلدى. ئۇ ئىختىيارسىز قولىنى سوزدى ۋە ساماننىڭ بىر تەرىپىنى ئېچىۋەتتى.

قارايدىكى — كېپىنەك! پىلە كېپىنىگىنىڭ دەل ئوزى-ھە! ئۇ ئالدىراپ ساماننىڭ ھەممىسىنى ئاچتى ۋە ھەممە يەردە كېپىنەك — ناھايىتى ئاجىز، جانسىز پىلە كېپىنەكلىرى مىدىرلايتتى...... بەختىخان ئەتراپقا قارىدى. ھېچكىم يوق. ئۇنىڭ قەلبى ھاياجاندىن دولقۇنلىنىپ كەتتى، ۋۇجۇدى تىترىدى: "ۋاي خۇدايىمەي، ۋاي خۇدايىمەي، كېپىنەك، پىلە كېپىنىگىنىڭ دەل ئوزى - يا! ئاسىخان، ئاسىخان......" يۈرىگىدە ئۇنىسىز سادا قىلغان بۇ سوز ئۇنى كۈچ بىلەن ئىتتەردى - دە، ئۇقتەك ئېتىلىپ تالاغا چىقىپ كەتتى......

ئارىدىن ئون مىنۇتچە ۋاقىت ئوتۇپ، "پىلە ئانىسى" بىلەن بەختىخان يېتىپ كەلگەندە "تەجرىبە ئويى" دە بوران قايىنايتتى. ئويىنى ئوچاقنىڭ كۆلى قاپلاپ چىراقنى ئوچەرگەن ئىدى. ئاسىخان ئويگە كىرمەيلا كوزىگە قاراڭغۇلۇق تىقىلىپ بېشى ئايلانغاندەك بولدى، ئۇلۇغ - كىچىك تىنىدى، ھالسىزلانغاندەك بولۇپ ئىشىكنىڭ يان ياغىچىغا يولەندى - دە، ئاسماندا ئېرىپ تۈگەۋاتقان تاڭ ئالدىدىكى يۇلتۇزغا قاراپ، ئۇزاقىچە گەپ قىلمىدى ۋە كېيىن بەختىخانغا قاراپ:

www.uyghurkitap.com

— بۇ نېمە قىلغانلىرى؟ ئەمدى بىز دادۇي ئەزالىرىنىڭ كوزىگە قايسى يۈزىمىز بىلەن قارايمىز؟ — دېدى.

— ۋاي خۇدايىمەي، ئىسىم قۇرۇسۇن، كەم ئەقىلمەن، تووۋا. بۇ نېمە كەلگۈلۈكتۇ!......

بەختىخان ھۆكىرەك ئېتىپ يىغلىۋەتتى ۋە شۇ مىنۇتتا ھەممە نەرسە كوڭۇلسىز بولۇپ قالدى......

☆

ئۇلار ئۇز ئارا تاپا-تەنە قىلىشمىدى. ھەر بىر قەلب ھەسرەت-ئېچىنىش بىلەن تولۇپ، چوڭقۇر مۇڭغا چوكۇپ قالدى. ئەزالارنىڭ كوزىگىمۇ دېدىل قارىيالمايتتى. بەختىخاننىڭ ئاق كوڭۇللۇكلىكى تېشىغا تېپىپ تۇرغان چىرايىدىن يۇرەكنى مۇجۇۋەتكۇدەك بىر ئىچكى ئازاپلىنىشنىڭ بەلگىسىنى كورگەن ئەزالار ئۇنىڭغا تاپا-تەنە قىلالماقتا يوق، بەلكى ئۇنىڭغا سەۋرى-تەسەللى ئېيتىشقا مەجبۇر بولدى......

— بىر قېتىم يېڭىلگەنلىك — مەڭگۇ يېڭىلگەنلىك ئەمەس، — دېدى جالالىدىن شۇجى پىلىچىلەر بىلەن سوزلىشىپ ئولتۇرۇپ، — يېڭىلمەيدىغان، يېڭى ئىشتا تەمتىرىمەيدىغان كىم بار؟ بۇنى بىز ساۋاق قىلىشىمىز كېرەك. بۇ ساۋاقتىن كېيىن ئىشىمىز تېخىمۇ ئىشەنچلىك بولىدۇ. ۋاقت زىخ، بۇ قېتىم بۇ ئىشتا جەزمەن نەتىجىنىڭ قولغا كېلىدىغانلىقىغا ھازىردىنلا ئىشىنىپ تۇرىمەن، ساۋاق قوبۇل

قىلىپ، يەنە سىناق قىلايلى......

پىلىچىلەر يەنە غەيرەتلەندى. ئەمدى ئۇلار نوۋەت-چىلىك قىلىشنى ئۇنتۇپ، ھەممىسلا "تەجرىبە ئۆيى" دىن چىقمايدىغان بولدى. ئىش تەرتىۋى يەنە بۇرۇنقىدەك داۋام قىلدى. مانا سەككىزىنچى كۈنمۇ يېتىپ كەلدى! پىلە كېپىنەكلىرى سامانىنىڭ ئارىسىدىن ئۇزلىرى چىقىشتى ۋە سامانىنىڭ ئۇستى چىرايلىق، ئاق، سۇزۇك، قارا كوز، رەڭدار ئەركەك-چىشى كېپىنەكلەر بىلەن تولۇپ كەتتى.

— قېنى، بەختىخان، يەرگە گېزىتلەرنى رەتلىك قىلىپ يايىسلا، — دېدى "پىلە ئانىسى" يەڭلىرىنى تۇرۇۋېتىپ.

ئاق قەغەز ئۇستىدە بېشى يوغان، بەللىرى ئىنچىكە ئەركەك كېپىنەكلەر بىلەن كوزلىرى قاپ-قارا، قوساق-لىق چىشى كېپىنەكلەرنىڭ ئاجايىپ قىزىق ئويۇنى باشلىنىپ كەتتى. نەق ئالتە سائەت بولغاندىن كېيىن كېپىنەكلەر ھېچ كۇتۇلمىگەندە جىمجىت بولۇپ قالدى. ئاندىن ئەركەك كېپىنەكلەر بىر-بىرلەپ ئاجرىتىۋېلىنىپ، چىشى كېپىنەكلەر يالغۇز قالدۇرۇلدى ۋە تولۇق بىر سوت-كىدىن كېيىن قەغەز ئۇستىگە پىلە قۇرۇتىنىڭ سىماپتەك پارقىراق ئۇرۇقچىلىرى توكۇلدى......

رايوننىڭ پىلىچىلىك تېخنىكى تورەلمىلەرنى تەكشۇرۇپ كورۇپ:

— تورەلمىلەرنىڭ سۇپىتى ئەلا، پۇتۇن رايون بو-يىچە كېڭەيتىشكە بولىدۇ. ئاجايىپ ئىجادىيەت. قېنى ھازىرلا

كېلىشەيلى، پىلىچىلىك پۇنكىتىغا قانچە قۇتا سېتىپ بېرە-
سىلەر؟ — دېدى.

— ۋاي خۇدايىمەي، سېتىپ نىمە قىلىمىز، — دېدى
بەختىخان ئۆز تەجرىبىسىنىڭ نەتىجىلىك بولغانلىقىغا
ئىشىنىپ.

مانا شۇنىڭدىن كېيىن پۈتۈن دادۇينى خۇشاللىق
قاپلىدى. جالالىدىن شۇجى ”پىلە ئانىسى“ نىڭ قولىنى
قايتا-قايتا قىستى. قەمەرخان بۇ يىل قىش ئۆزىنىڭ
پىلىچىلىك كۇرسىدا ئوقۇيدىغانلىقىنى ئاڭلاپ، ”پىلە ئانىسى“
نى قۇچاقلىۋالدى.

— جېنىم ئاچا، مەن بۇ ئىشتا سىنىڭدەك ئىشلەي-
مەن. ئوقۇپ كەلگەندىن كېيىن دادۇيىمىزدە چوڭ، مۇكەم-
مەل پىلىخانا ئاچىمىز ۋە پۈتۈن رايونغا سۈپەتلىك ئۇرۇق-
لۇق يېتىشتۈرۈپ بېرىمىز، — دېدى.

1962 - يىل، يەكەن — ئاۋات.

شەمشەرىخان

قەھرىتان قىش. ئاچچىق شىۋىرغان ئەتراپتا ھۇۋ-لايتتى. شەمشەرىخان ئاچا ئۇيدە ئىسسىق توشەكتە شىرىن ئۇيقۇدا يېتىپ، قولىغىنىڭ تۇۋىدە "غىچىر-غىچىر، تاك-تاك" قىلغان ئاۋازنى سەزدى. ئەمما، بۇنىڭدىن يا شامال-نىڭ ئىشىكنى غىچىرلىتىۋاتقانلىغىنى، ياكى ئىشىكنى بىر كىمنىڭ قېقىۋاتقانلىغىنى ئىلغا قىلالمىدى ۋە ئويغىنىپ كەتتى.

ئىشىك يەنە غىچىرلىدى، ئاستا، لېكىن، تېز-تېز چېكىپ قېقىلدى. "بىخەستەلىگىمنى قارا، بىرەرسىنىڭ ھاجىتى چۈشۈپ قالغان بولىسۇن يەنە". شەمشەرىخان ئاچا شۇنى ئويلىدى-دە، ئالدىراپ كىيىنگەچ، ھېچنىمنى سەزمەي ئۇخلاۋاتقان ئېرىنى نۇقۇدى:

— يائاللا، يائاللا، ئەزىملىكمۇ يېتەر ئەمدى! قېرىلىق سىلىنى يېشىڭلىدىن بۇرۇن بېسىۋالدى. ئاڭلاۋاتامسىلەر، بىرسى ئىشىكنى قېقىۋاتىدۇ. ئۇۋال ئەمەسمۇ ئۇنىڭغا قىش كۈنى تۇرسا، قېنى سەگەكرەك بولۇڭلار، مەن ئىشىكنى ئاچاي……

شەمشەرىخان ئاچا دالان ئىشىكنى ئاچقاندا، مۇزدەك

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

سوغاق ھاۋا ئۇنىڭ يۈزلىرىنى چىمدىپ ئۆتتى. تالا كور-دەك قاراڭغۇ ۋە ھەممە يەر شۇۋىرغان بىلەن قاپلانغان. شەمشەرىخان ئاچا ھېچنېمىنى پەرق قىلالمىدى:

— كىمسەن ئوكا، مەن سېنى تونۇيالماي قالدىم......

— مەن، مەن، — دېدى بىر يىگىت ھودۇققان ھالدا، — بۇ مەن. 4 - يېزىدىن كەلدىم. ياردەم قولۇڭنى سۇنغىن ئانا. يېرىم كۈندىن بېرى سېنى ئىزلەپ يۈرىمەن. چىققىنىم دوك، كىرمىگەن تۇشۇك قالمىدى. خۇداغا شۈكرى، ئاخىرى تاپتىم. سېنى جىق ئېغىر ئاياق خوتۇنلارنىڭ مۈشكۈلىنى ئاسان قىلغان دەپ ئاڭلىدۇق، ئاخىرقى ئۈمىدىمىز سەندە، — يىگىت قاتتىق مۈزلاپ كەتكەنلىكتىن جالاقلاپ تىترەيتتى، ئېغىزىمۇ گەپكە قولاشمايتتى.

شەمشەرىخان ئاچا مېھرىۋانلىق بىلەن:

— ئۆيگە كىر ئوكام، ئاۋال ئىسسىنىۋال. ئاندىن ماڭىلى، — دېدى ھېچبىر ئىككىلەنمەستىنلا ۋە ئارقىغا يېنىپ چىراقنى ياندۇردى.

— رەھمەت ئاچا، ھازىر جان ھەلقىغە كەلدى، قانچە تېز بولسا شۇنچە بەلەن، ئېغىر كورمسەك، شىپالىق قولۇڭنى سۇنغىن، بىز ماڭىلى......

شەمشەرىخان ئاچا بىلدىكى، بۇ يىگىت ئومرىدە تۇنجى قېتىم بالا يۈزى كورمەكچى. خوتۇنى تۇرسۇنخان تۇغۇت ئۈستىدە قىينىلىۋېتىپتۇ. ناھىيىلىك دوختۇرخانىغا ئۈلگۈرەلمەيدىكەن. كىشىلەر "نەدىن بولسىمۇ داڭلىق تۇغۇت ئانىسى شەمشەرىخاننى تاپقىن" دېيىشىپتۇ......

شەمشەرىخان ئاچا 1952 - يىلى ناھىيىدە يېڭى ئۇسۇلدا تۇغۇت قوبۇل قىلىش تەربىيىسىنى ئالغاندىن تارتىپ ھازىرغىچە مۇشۇنداق تاسادىپ كەلگەن كىشىلەردىن نەچچە ئوننى كۈتۈۋالغان؛ نۇرغۇن مۇشكۇل تۇغۇت بېشىغا كەلگەن ئاياللارنىڭ دەردىگە داۋا، رەنجىگە شىپا بولغان ئىدى. لېكىن، ئۆز يېزىسىدىن باشقا يېزىغا چىقىپ باقمىغان ئىدى. ھازىر بولسا، ئىككى يېزىنى ئاتلاپ ئۆتۈپ، 20 كىلومېتىر يىراقلىقتىكى 4 - يېزىغا بېرىپ تۇغۇت ئانىسى بولماقچى......

تۈن تەڭ، ئاسماندا يۇلتۇزدىن ئەسەر يوق. ئاچچىق شۇۋرغان يۈز - كۆزنى چاقماقتا، شەمشەرىخان ئاچا تۇغۇت سايمانلىرىنى ئېلىپ يىگىتكە ئەگەشتى. يول قىيىن. شۇۋرغان كۆز ئاچقۇزمايدۇ، لېكىن، ئۇلار ئالدىرايتتى......

شەمشەرىخان ئاچا بىلەن يىگىت تاڭ سۈزۈلگەندە 4 - يېزىنىڭ چېگرىسىغا يەتتى. مانا بارىدىغان ئۆيمۇ كۆرۈندى. بىراق، ئۇلار ھويلىغا كىرە - كىرمەيلا ئۆي ئىچىدىن پىغان بىلەن نالىغان يىغا - زار ئاۋازىنى ئاڭلىدى. بۇ ئەھۋالنى كۆرۈپ، شەمشەرىخاننى باشلاپ كەلگەن يىگىت ھويلا ئوتتۇرىسىدا قېتىپلا قالدى. بىرنەچچە ياشانغان خوتۇن كېلىپ، يىگىتكە:

— ئەلھەمدۇلىللا، تەقدىر، — دېيىشتى ۋە شەمشەرىخان ئاچىغا قاراپ، — بىز بەندە، رىسقى شۇنچىلىك ئىكەن، — دەپ كەينىگە يېنىشتى.

شەمشەرىخان ئاچىنىڭ ھويلىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى سۇپىدا ئاپپاق چوتادىن كېپەن تىنكىۋاتقان بىر نەچچە

تەقۋادار خىرتۇنغا كوزى چۈشتى. شۇ ئارىدا بىر ئايال يۈگۈرۈپ كېلىپ، تۇرسۇنخاننىڭ ئېرىغا:

— نەگە يىقالدىڭ ئۇكا، يۈگۈر، ھېلىمۇ بولسا مەزلۇمەڭگە رازىلىق بەرگىن، — دەپ كوزىگە ياش ئالدى.

شەمشەرىخان ئاچا ھېرىپ-چارچىغىنىغا، توڭۇپ-مۈزلىغىنىغا قارىماي ئۆيگە كىردى ۋە ئالدىراپ تۇرسۇنخاننىڭ قېشىغا كەلدى. ئايال تاتارغان، لەۋلىرى ئاقارغان، كوزلىرى يۇمۇلغان ھالدا جىمجىت نەپەس ئالماي ياتاتتى. تۇرسۇنخاننىڭ باش تەرىپىدە بىر ئايال "مىيىت" ئۈستىدىن ئوقۇيدىغان "قۇرئان" ئايەتلىرىنى قىرائەت قىلىۋاتاتتى. بۇ، تۇرسۇنخاننىڭ "ئولگەن" لىگىنىڭ بەلگىسى، ئەلۋەتتە.

ئەمما، شەمشەرىخان ئاچا ئوزىنىڭ ئۇزاق يىللىق تەجرىبىسى بويىچە تۇرسۇنخاننىڭ "ئولگەن" لىگىگە ئالدىراپ تەن بەرمىدى. ئايالنى ئۇزاق تەكشۈردى، ئايالنىڭ قوسىغىغا قولىغىنى ياقتى، تومۇرىنى تۇتۇپ كوردى ۋە بىردىن تۇرسۇنخاننىڭ ئىڭىگە تاڭغان ئاق لاتىنى يېشىپ ئېلىۋەتتى.

بۇ ئەھۋالنى كورگەن ھازىدار خوتۇنلار چاپىنىنىڭ ياقىسىنى تۇتۇشۇپ، تېڭىرقىغان ھالدا كوزلىرىنى پارقىرىتىپ شەمشەرىخان ئاچىغا تىكىلىشتى.

شەمشەرىخان ئاچا تۇرسۇنخاننى دىققەت بىلەن يەنە بىر قېتىم تەكشۈرگەندىن كېيىن، بىر پەس نىمىنىدۇ ئۆيلاپ جىمجىت بولۇپ قالدى-دە، ئاندىن ئوزىگە خاس بىر خىل ئېغىر-بېسىقلىق بىلەن:

— ھارۋا قېتىڭلار، شەھەرگە ئېلىپ كىرمەي بولماي-
دۇ، — دېدى.

— نىمە دېگەنلىرى بۇ! — دېدى بېشىغا ئاق لېچەك
سالغان بىر خوتۇن ھەيران بولۇپ، — تۇرسۇنخان......
بىچارە ئاز قىينالدىمۇ، بۇگۇن ئۇنىڭ نەپەس ئالماي ياتقى-
نىغا ئۈچ كۈن بولدى. بۇگۈن يېرىم كېچە بىلەن جان
ئۈزدى. ئۆلۈكنى سوراپ نىمە قىلىمىز؟

— شەمشەرىخان، ئەقلىمىز ھەيران، تۇرسۇنخان
قاراپ تۇرۇپ ئۆلۈپ كەتكەندىمۇ؟ — دېيىشتى ئۇرۇق-
تۇققانلار كۆزلىرىگە ياش ئېلىپ.

— ياق، ئالدانماڭلار، تۇرسۇنخانمۇ، بالىمۇ تىرىك، —
دېدى شەمشەرىخان، — بالا تۇغرا كېلىپ قاپتۇ. ئەڭ ياخ-
شىسى ناھىيىلىك دوختۇرخانىغا ئاپىرىش كېرەك، مېنىڭ
گېپىمگە كىرىڭلار......

ئۆيدە تالاش-تارتىش باشلاندى. تۇرسۇنخاننىڭ
ياش ئېرىدىن باشقا ھېچكىم تۇرسۇنخاننىڭ ئۆلمىگەنلىكىگە
ئىشەنمىدى. ئۆلۈكنى ئۇياقتىن-بۇياققا يۆتكەپ يۇرۇش
ھەتتا گۇناھ ئىش ئىدى. ئەمما ھازىر ۋاقىت زىق، بىر
مىنۇتمۇ قىممەتلىك ئىدى. كۆپچىلىك قوشۇلمايۋاتقان يەردە
شەمشەرىخان ئاچىدا نىمە ئامال بولسۇن!

شەمشەرىخان چاپىنىنى سېلىپ تاشلىدى، مورا ئو-
چاقتا ئۇلۇق ئوت قالاتتى، ئۆيدىكىلەرنىڭ كۆپچىلىگىنى
تالاغا قوغلىدى. قوش پەنەرنى ئىككى تەرەپكە يېقىپ
قويۇپ، ئۆزىنىڭ ئۈزۈن يىللىق تۇغۇت قوبۇل قىلىش

تەجرىبىسى ۋە ناھىيىدە كۇرستا ئوقۇغانلىرى بويىچە دادىللىق بىلەن توغرا كېلىپ قالغان بوۋاقنى قۇتقۇزۇشقا كىرىشتى......

شۇ كۈنى پېشىن مەزگىلى بىلەن شەمشەرىخان ئاچا خوشاللىقتىن كوزلىرى يالتىرىغان ھالدا ئۆيدىن ھويلىغا چىقتى ۋە تەقەززالىق بىلەن كۈتۈپ تۇرغان تۇرسۇنخاننىڭ يولدىشىغا:

— ئوكام، خوتۇنۇڭ سالامەت يەڭگىدى، پاخلاندەك بىر ئوغۇل تۇغدى، — دەپ خۇش خەۋەر يەتكۈزدى......

ھويلىدا تۇغۇت ئانىسىنىڭ «ئولگەن» ئايالنى تىرىلدۈردىغان كارامىتىگە بىر ئىشىنىپ، بىر ئىشەنمەي بىتاقەت بولۇپ تۇرغان ئۇرۇق-تۇققان، خولۇم-خوشنىلار بۇ ئاجايىپ خۇش خەۋەرنى ئاڭلاپ، شەمشەرىخاننى ئوتتۇرىغا ئېلىپ، ئۇنىڭغا ئارقا-ئارقىدىن بەخت-ئامەت، ئۇزۇن ئومۇر تىلەشتى......

شەمشەرىخان بۇ ئۆيدىن خوشلىشىپ كېتىدىغان چاغدا، تۇرسۇنخاننىڭ يولدىشى:

— شەمشەرىخان ئاچا، نېمە دېيىشىمنى بىلمەيمەن، ئىشقىلىپ ئولگەن مەزلۇمەمنى تىرىلدۈردۈڭ، سىزنى ئومۇرۋايەت ئۇنتۇپ قالماسلىقىمىز ئۈچۈن ئوغلۇمغا ئات قويۇپ بەرگىن، — دەپ ئىلتىماس قىلدى.

بۇ، بالىغا ئات قويۇش رەسىم-يوسۇنىغا سىغمىسىمۇ، لېكىن، شەمشەرىخان ئاچىغا نىسبەتەن قالتىس ھورمەت ئىدى.

شەمشەرىخان ئاچا بىر ئاز ئويلانغاندىن كېيىن:

— بولىدۇ، بالا جىق قىينىلىپ، قىينالسىمۇ بەرداشلىق بېرىپ تۇغۇلىدى. چوڭ بولسا باتۇر بولسۇن، ئىسمىمۇ باتۇرجان بولسۇن! — دەپ تەۋسىيە قىلدى.

*

ئارىدىن ئىككى يىل ئۆتتى. شۇ ئىككى يىل ئىچىدە شەمشەرىخان ئاچا رايون بويىچە 100 دىن ئارتۇق ئايالنىڭ تۇغۇتىنى قوبۇل قىلىپ، سالامەت يەڭگىتتى. بۇ چاغدا ئۇنىڭ داڭقى پۈتۈن رايونغا پۇر كەتكەن ئىدى ۋە ھەممە كىشى ئۇنى ”ئانا“، ”شىپالىق دوختۇر“ دەپ تىلىدىن چۈشۈرمەيتتى......

بۈگۈن شەمشەرىخان ئاچا ناھىيىلىك خەلق قۇرۇلتىيىغا قاتنىشىش ئۈچۈن ناھىيە مەركىزىگە كېتىۋېتىپ، يول ئۈستىدە ئۆزىنىڭ سايلىغۇچىسى تۇرسۇنخانلارنى يوقلاپ ئۆتۈشنى قارار قىلدى.

ئۇ تۇرسۇنخاننىڭ ئۆيىگە كىرگەندە، ھويلىدا قىنقىنىغا پاتماي شوخلۇق بىلەن مېڭىپ يۈرگەن ئوماق ئوغۇلغا كۆزى چۈشتى. بۇ ئوغۇل — ئاشۇ باتۇرجاننىڭ ئۆزى ئىدى......

1956 - يىل 11 - ئاي، مارالۋېشى.

www.uyghurkitap.com

ئوراز بوۋاي

كەچ كىرگەنسېرى قار ئارىلاش شىۋىرغان كۈچەيدى. ئەمما، ئوراز بوۋا ئۆيگە قايتمىدى. خەدىچە ئانا كۈتۈپ ئولتۇرۇپ زېرىكتى ۋە ئۇخلاۋاتقان گۈلبانۇمنىڭ يېپىنچىسىنى تۈزەشتۈرۈپ قويۇپ، ئوچاق ئالدىدا ئولتۇرۇپ خىيالغا پاتتى.

"خوتۇن ساڭا نېمە بولدى؟" — دېگەن سۆز قۇلىقىغا ئاڭلانغاندىلا خەدىچە ئانا خىيالدىن باش كۆتەردى. پەگادا ھەممە يېرى ئاپپاق قارغا كۆمۈلۈپ كەتكەن، ساقال-بۇرۇتلىرىنى قىرو باسقان ئوراز بوۋا جۇۋىسىنى قېقىشتۇرۇۋاتاتتى.

— بىلەمسەن خوتۇن، بۈگۈن مەن كارامەت كىشىلەرنى، ئەزىمەت يىگىتلەرنى كۆرۈپ كەلدىم، — دەپ ئوتقا قاقلاندى بوۋاي ۋە قىزىق چاي سورىدى.

ھەيران بولغان خەدىچە ئانا ئوراز بوۋىغا چاي سۇنۇپ تۇرۇپ:

— ئاينىپ قالمىغانسەن، بۇ شىۋىرغانلىق كېچىدە جىلغىدا ئادەم نېمە قىلسۇن؟ — دېدى ۋە بوۋايغا چەكچىيىپ قاراپ قويدى. ئوراز بوۋا گۈلبانۇغا قارىدى. قىز بولۇۋاتقان گەپ-سۆزدىن ئويغىنىپ كەتكەن ئىدى. خەدىچە

ئانا ئۇزىچە بىتاقەت بولۇپ سورىدى:

— ئېيتقىنىڭ دۇرۇس بولسا، ئېيتىۋەرگىن، يەنە نىمىلەر بولدى، ئۇلار كىملەر ئۆزى، قايتىپ كېتىشتىمۇ؟......

— قايتقىنى نىمىسى، ئۇلار قايتىپ كېتىدىغان يىگىتلەر ئەمەس، — ئۇراز بوۋا ئويلانىغان هالدا گۇلبانۇمنى قۇچىغىغا ئالدى، — نەچچە يىلدىن بۇيان، بىر بولسا، بېشىمىزغا بالا، تېرىقچىلىغىمىزغا قازا بولۇپ كەلگەن؛ بىر بولسا، سۇسىزلىقتا چاڭقىتىپ كەلگەن قىيان سۇلارنى تىزگىنلەپ، ئاندىن قايتىدىغان يىگىتلەر ئۇ!

خەدىچە ئانا تېخىچە هەيرانلىقتا ئىدى. گۇلبانۇم:

— سۇنىمۇ تىزگىنلەمدۇ، دادا، — دەپ سورىدى.

— ئەلۋەتتە،—دىدى بوۋاي قىزىنىڭ چاچلىرىنى سىلاپ تۇرۇپ، — خۇددى بىزنىڭ چىپار بايتالنى تىزگىنلىگەندەك، تىزگىنلەيدۇ، شاش ئاتنى كونەك قىلغاندەك ئۆگىتىۋالىدۇ، قىزىم.

— ئاڭلىغىنىم راست بولسا، — دىدى خەدىچە ئانا كوزلىرى ئۈمىت ۋە خوشاللىققا تولغان هالدا، — ئېيتقىنا، يەنە نىملەر بولدى، بىتاقەت بولۇۋاتىمەن......

— سەن تازىمۇ گەپ ئۇقماس بوپسەن، — دىدى ئۇراز بوۋا گەپنى باشتىن باشلاپ، — مەن بايىدىن بېرى نىمە دىدىم. جىلغىدا ئوتۇن يىغىۋاتسام، ئېرى تەرەپتىن گۈمبۈرلەپ توپ ئېتىلدى. هىچنىمىگە چۈشەنمەي تۇرۇۋەردىم. ئويگە قايتىپ كېلەر چېغىم ئوتۇپ كەتتى. جىرتۇ، گۇرجەك، كىيىن ناخشا ئاۋازى ئاڭلاندى. " بۇ نىمە بولدى" دىدىمدە، بىر بېسىپ، ئىككى بېسىپ تاغدىن ئوتتۇم.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

قارايمەنكى، بىزنىڭ كونا ماكانىمىز "جىن" جاڭغا سان-ساناقسىز ئادەملەر، بايراقلار بىلەن تولۇپ كېتىپتۇ، خۇددى توي، بايرامنىڭ ئۆزى! ھەممىسى قىران يىگىتلەر، سۇلۇ قىزلار ئىكەن. ئۇيغۇر دەمسەن، خەنزۇ دەمسەن، قازاق دەمسەن، بەرى بار......

— ئۇلار نېمە دېدى، نېمە قىلىشىپتۇ؟ — ھودۇقۇپ سورىدى خەدىچە ئانا.

— نېمە دېگىنىڭنى قوي. "ياشلار ئۇستىڭى" ياسايمىز، ياۋا سۇلار بىر ئىزغا چۈشۈپ، يۇۋاش-ئىتائەتمەن بولۇپ ئاقىدۇ. ئۇستەڭنىڭ ئايىغىغا ئېلېكتىر ئىستانسىسى قۇرىمىز، قازاق ئۆيى نۇرغا تولىدۇ. ئۇنىڭدىن كېيىن ھېساپسىز بوز يەر ئېچىلىدۇ. پاتمان-پاتمان ئاش بولىدۇ، — يەنە شۇنداق ياخشى سۆزلەرنى ئېيتتى.

— ياپىرماي، تولا ياخشى ئىكەنغۇ، — دېۋەتتى خەدىچە ئانا خۇشال بولۇپ، — ئەمدى قانداق قىلىمىز، جەنت ئېتىپ ئەزىمەتلەرنى قوناقتا چاقىرساق بولارمۇ؟

— جەنت دەمسەن، قوي ئۇنى، گۆش پىشۇرۇپ ئېلىپ بارايلى......

ئارىدىن بىر قانچە كۈن ئۆتتى. ئەمدى ئۇستەڭنىڭ باش قىسمىدا قارا تەرگە چۈشۈپ ئىشلەۋاتقان ياشلارغا ئوزاز بوۋاي، خەدىچە ئانا ۋە قولدىن-قولغا كوتىرىلىپ تۇرىدىغان كىچىككىنە گۇلبانۇملار ئۇبدانلا تونۇش بولۇپ قالدى. گۇلبانۇم ياشلارنىڭ ئەتىۋالىق سىڭلىسى ئىدى. ئۇنى قولدىن-قولغا كوتىرىپ قەدىرلەيتتى ۋە ئۇنى "قار بوۋاي" ياساپ بېرىپ خوشال قىلاتتى. خەدىچە ئانا ئاز كۈن ئىچىد-

دىلا ئوغۇل - قىز ياشلارنىڭ سۆيۈملۈك ئائىسى بولۇپ قالدى.
ئۇ ئۇستەك قۇرۇلۇشى ئۈچۈن ئىشلەۋاتقان ياشلارغا شۇن-چىلىك كۆيۈمچان ئىدىكى، بۇ يەردە بىر مىنۇت ۋاقتىنمۇ بوش ئۆتكۈزۈشكە رازى ئەمەس ئىدى. ئوتۇن تېرىپ، سۇ ئىسسىتاتتى، چاي قاينىتىپ ياشلارغا ئۇسسۇلىق ئاپىراتتى. يىرتىلغان - تىتىلغان كىيىم - كېچەكلەرنى ياماپ بېرەتتى ۋە ئۇلارغا قىزىق ھىكايىلەرنى سۆزلەپ بېرىپ كۈلدۈرەتتى.

ئوراز بوۋا بولسا، ئۆز ئۆزىدىن ئوچاستىكا ئىنجې-نېرىنىڭ كەم تېپىلىدىغان مەسلىھەتچىسى بولۇپ قالدى. ئىنجېنېر ھەمىشەم ئوراز بوۋىنى ئەگەشتۈرۈپ يۈرۈپ، ئۇنىڭ "جىن" جىلغىدا قىيان كېلىش ئەھۋالى، قىيانىنىڭ يەتكۈزىد-دىغان زىيانلىرى، جىلغا سۇلىرىنىڭ كۆپىيىش - ئازىيىش مەز-گىللىرى، ئۇستەك گىرۋىگىدىكى توپا تاغنىڭ يىمىرىلىش جەريانلىرى توغرىسىدا سۆزلەپ بەرگەن ئاجايىپ ئىددىتلىق، ئېنىق مەلۇماتلىق سۆزلىرىگە قىزىقىپ قۇلاق سالاتتى ۋە پات - پات ئۇنىڭ سۆزلىرىدىن خاتىرە دەپتىرىگە نىمىنىدۇر يېزىۋالاتتى.

بىر كۈنى جىلغا ئەتىدىكى كونا ئېقىنىنىڭ تارىخى توغرىسىدا گەپ بولغاندا، ئوراز بوۋا ئېغىر ئۇھ تارتىپ ھەسرەتلەندى. ياش ئىنجېنېر بۇنى بايقاپ:

— ئوراز بوۋا، بۇرۇن بۇ جىلغىدا كىشلەر بولغان-مۇ؟ — دەپ سورىدى.

— بۇنىڭدىن قىرىق يىلچە بۇرۇن، — دىدى بوۋاي ياش ئىنجېنېر ۋە ئۇنىڭ ئەتراپىدا ئولتۇرۇشقان ياشلارغا

www.uyghurkitap.com

قاراپ، — مېنىڭ ئات ئۈستىدىن چۈشمەيدىغان تازا قىران يىگىتلىك چاغلىرىم ئىدى. شۇ كەدە بۇ جىلغىدا پۈتۈن بىر ئاۋۇلنىڭ كىشىلىرى ياشايتتى. جىلغا چوڭقۇر بولغاچ، قىش كۈنلىرى سوغاق ئانچە قاتتىق بولمايتتى، ياز كۈنلىرى سۈيى مول، ھاۋاسى تازا، ئوت-چۆپلىرى ياخشى بولاتتى. جىلغا ئىچىدىكى ئېقىننىڭ ئىككى قاسنىغىدا تاسما-تاسما پەلەمپەي ئېتىزلار بولۇپ، تېرىقچىلىق قىلىشقا تولا ئەپلىك ئىدى. ئارىلاپ قىيان سۈمۈ كېلەتتى، لېكىن، تولا دەھشەتلىك ئەمەس ئىدى......

— ھازىرغىچە ئېسىمدە تۇرۇپتۇ، — دېدى ئوراز بوۋا چوڭقۇر خىيالغا چۆككەن ھالدا، — كۈز كۈنلىرى ئىدى. مېنىڭ مۇشۇ خەدىچىگە ئۆيلەنگەن يىلىم. بىز ”قىز قوغلاش“تىن قايتقان ئىدۇق. قاش قارايغان چاغلار بىلەن قاتتىق يامغۇر يېغىپ كەتتى. دادام رەھمەتى ”بۇ يامغۇرنىڭ بىر بالاسى كەلمىگىدى“ دەپ، ئەنسىرەپ ياتالمىدى. ئېيتقاندەك سەھەرگە يېقىن گۈلدۈرلەپ، پۈتۈن جىلغىنى تولدۇرۇپ قىيان بېسىپ كەلدى. جىلغا ئىچى — پۈتۈن ئاۋۇلدا قىيا-چىيا كوتىرىلدى. بىز قېچىپ جېنىمىزنى ئاران پانا جايغا ئالدۇق. مال-مۈلۈك، ئازراق تېرىلغۇ يېرىمىزنى سۇ يۇتۇپ كەتتى. بىزنىڭ ئاۋۇلدىنلا بەش كىشى ئۆلۈپ كەتتى. بىز ئەتىسى جىلغىغا قارىدۇق، لېكىن بۇ جىلغىدا بۇرۇن ئادەم بولغانلىقىدىن ئۇچۇر بېرىدىغان ھېچنىمە قالمىغان ئىدى......شۇندىن باشلاپ بۇ ئاۋۇلنىڭ ئادەملىرى بېشى قايغان، پۇتى تايغان

تەرەپكە تېزىپ كەتتى؛ دادام رەھمىتى شۇ يىلى تاغمۇ-تاغ ئېشىپ، پۇت تىققىدەك پانا جاي تاپقىچە قاتتىق سوغاقتا قازا تاپتى......

ئوراز بوۋا ياغلىغىنىڭ ئۇچىدا كوزىنى ئېرتىپ سەركۇزەشتىسىنى ئاياقلاشتۇرغاندا، ئىشتاپنىڭ ئىچىنى جىمجىتلىق باسقان ئىدى. ئىنجېنېر بوۋايغا سەۋىر تىلەپ، ئەمدى ياۋا سۇلارنىڭ بەكۇۋاشلىغىغا "بەس" دەيدىغان ۋاقىتنىڭ يەتكەنلىگىنى ئېيتىپ، ئۇنىڭ كوڭلىنى كوتەردى. چېدىردىكىلەر "جىن" جىلغىدىكى بەكۇۋاش سۇنى تىزگىنلەشنىڭ تولىمۇ زورۇرلىگىنى ھىس قىلىشتى.

بىر كۈنى قۇرۇلۇش ئىنجېنېرىنىڭ خىيالىغا نىمە كىرىۋالدىكىن، ئوراز بوۋىنى ئىزلەپ بارمىغان يېرى، سورىمىغان ئادىمى قالمىدى. ئاخىرى ئۇنى تۇغام قۇرۇلۇۋاتقان يەردە، موز قاتلاملىرىنى يېرىپ تاشلاپ، ئاستىدىن شېغىل چىقىرىۋاتقان ياشلارنىڭ يېنىدا ئۇچراتتى:

— سىز ماڭا ناھايىتى كېرەك بولۇپ قېلىۋىدىڭىز، ئوراز بوۋا، — دىدى ئىنجېنېر ئۇنى قۇرۇلۇش قوماندانلىق ئىشتاۋىغا باشلاپ كېتىۋېتىپ، — مېنىڭ ئويۇمغا بىر نەرسە كىرىۋالدى. جىلغا ئېقىنىدا سۇ بەزىدە كوپىيىدۇ، بەزىدە ئازىيىدۇ، شۇنداق ئەمەسمۇ؟

— ھە، ھە، شۇنداق......

— مېنىڭ ئاڭلىشىمچە، جىلغىنىڭ يۇقۇرى تەرىپىدە يۇرۇن سۇيى شېغىل ئارىسىغا سىڭىپ توگەيدىغان بۇلاقلار بولغان ئىكەن. كېيىن نىمە ئۇچۇندۇ كوزى تىنىپ

كەتكەن بولسا كېرەك. شۇ بۇلاق كوزلىرىدىنى تاپقىلى بولا-
مامسۇ؟

ئوراز بوۋا ئويلىنىپ قالدى. قوشۇمىلىرىنى تۈرۈپ، نىمىنىدۇ ئەسكە ئالغاندەك قىلدى. لېكىن، تۇزۇگرەك بىر نەرسە ئېيتىپ بېرەلمىدى. كېيىن، قانداقتۇ چۈشىنىكسىز هالدا "توختاڭلار، توختاڭلار" دېدى-دە، چېدىردىكىلەر بىلەن خۇشلىشىشنىمۇ ئۇنتۇپ، ئالدىراپ چىقىپ كەتتى.

ئىككى كۈنگىچە ئىنجېنېر ئوراز بوۋىنىڭ يولىغا قاراپ، تاقىتى-تاق بولدى. بوۋاينىڭ نەلەردە يۈرگىنى بەلگىسىز ئىدى. ئۈچىنچى كۈنى بوۋاي چۈشلۈك تاماقنىڭ ئۈستىدىن چۈشتى؛ چېدىردىكىلەر ئۇپۇر-تۇپۇر ئورنىدىن تۇرۇشۇپ:

— بوۋا، تازىمۇ ئەنسىرىدۇق. نەگە كېتىپ قالدى-ڭىز؟ — دېيىشتى.

— بالىلىرىم، — دېدى بوۋاي، — بۇلاق تېپىلدى!......

— هە! راستمۇ؟......بۇ قالتىس ئىش بولدى-دە......

— بۇلاقنىڭ كوزى نەدىكەن......

— تازا كوڭۇلدىكى ئىش!......

ئولتۇرغانلار تەرەپ-تەرەپتىن سورىشىپ كەتتى.

— ئۈچ كۈندىن بۇيان سىنچىلاپ بارمىغان يېرىم قالمىدى، — دېدى ئوراز بوۋا، — قېرىغانىدا خىيالىم بىر جايىدا ئەمەس، تېگە مىنىپ تېگە ئىزلىگەندەك ئىش بولا-دى. مانا مۇشۇ تاغنىڭ يۇقۇرىسىدىكى قاپتال باغرىدا، بىر-ئون يېتىم يەردە بىر ئەمەس، ئىككى بۇلاق بار ئىكەن.

ھازىر ئۇ يەرنى پۈتۈنلەي مۆز قاپلاپ كېتىپتۇ. بۇلاقلارنىڭ تۆت ئەتراپى ئېگىز بولغاچ، سۇ ئۆرلىيەلمەپتۇ، تېشىپ-يامرىغان سۇلار ئىككى-ئۈچ يۈز مېتىر يەرگىچە ئېقىپ بېرىپ، ئاندىن شېغىل ئاستىغا سىڭىپ كىرىپ كېتىد-ىكەن......

چېدىرنىڭ ئىچىنى خوشاللىق قاپلىدى. يېڭى سۇ مەنبەئىنى كۆرۈپ كېلىشكە ئالدىرىغان ئىنژېنېر چاپىنىنى كىيىپ، دالا سومكىسىنى قولىغا ئېلىپ:

— ئەگەر بۇ ئىككى كۆز بۇلاق تېپىلىدىغان بولسا، بىز-نىڭ بۇ ئۆستىڭىمىزدە سۇنى قىش-ياز بىر خىل ئاققۇزۇ-شىمىزدا چوڭ رول ئوينايدۇ، — دېدى ۋە تالا تەرەپكە قاراپ ماڭدى.

ئوراز بوۋىمۇ يول باشلاپ، تالاغا چىقتى.

ئۇلار قوماندانلىق چېدىرىغا ئەتراپقا قاراڭغۇ چۈشۈپ، كۆز باغلانغان مەھەل بىلەن قايتىپ كەلدى ۋە شۇ زامات قۇرۇلۇش ئۇچاستكىسىنىڭ باشلىقىغا دوكلات قىلدى:

— بۇلاقتا زاپاس سۇ مەنبەئى مۆلچەرلىگەندىنمۇ كۆپ ئىكەن. ئۇنى تاش ئۆستەڭگە چۈشۈرسەك، ئۆستەڭدە قىش-تىمۇ ئوخشاش سۇ ئاققۇزۇش جەزمەن ئىشقا ئاشىدۇ......

ئايلار ئۆتتى. نەنسەننى ئىللىق باھار قۇياشى نۇر-لاندۇردى، تۈرلۈك تۈمەن ئوت-چۆپ، گۈل-گىيالار نەن-سەن تېغىنىڭ ھەممە يېرىنى قاپلىدى. ئەتراپ شۇنچە گۈزەل. بۇ، گۈلبانۇمنىڭ قەلبىدەك تازا ئىدى.

ئوراز بوۋا بىلەن گۈلبانۇم بۈگۈن ئەتىگەندىلا

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

ئىش مەيدانىغا ئالدىراپ كېتىۋېتىشتى، خەدىچە ئانا ئۆي ئىچىنى يىغىشتۇرۇۋېتىپ، ئۇلارنىڭ كەينىدىن يولغا چىقتى.

خەدىچە ئانا قۇرۇلۇش مەركىزىدىكى چوڭ مەيدانغا كەلگەندە، نۇرغۇن يېڭى ئادەملەرنى، سان-ساناقسىز ماشىنىلارنى، رەڭگا-رەڭ پىلاكات — بايراقلارنى كۆرۈپ، بىر ئاز ھەيران بولدى. بۈگۈنكى تويىنىڭ خۇشاللىقى بىلەن ھاياجانلىنىپ تۇرغان ئۇراز بوۋا مومىسىنىڭ قولىدىن تۇتۇپ:

— بىلەمسەن خوتۇن، بۈگۈن ھەممە يەردىن مېھمانلار كەلدى. ئوستەڭگە سۇ باشلىنىدۇ، ياشلار ئوستەڭنىڭ پۈتكەنلىكىنى تەبرىكلەش تويى، — دېدى.

مەيدانغا سەنئەتچىلەر، شەھەر خەلقى ۋەكىللىرى، بىرنەچچە ئايدىن بۇيان جاپالىق كۈرەش قىلغان، ئۈرۈمچى شەھرىدىن چىقىپ ئىشلىگەن ئوغۇل-قىز ئەزىمەتلەر توپلانماقتا ئىدى. سۇ باشلىنىدىغان توغامنىڭ قېشىدا چوخچىيىپ تۇرغان تاشنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرۇۋالغان بوۋاي خۇشاللىق بىلەن دۇمبىرىسىنى قولىغا ئېلىپ، ناخشا ئېيتىپ سايرىماقتا ئىدى:

تاڭ قۇياشى قەلبىمدە،
ئوتلۇق ئىستەك ياندۇردى.
قىيان سۇلار تىزگىنلىنىپ،
ئارمىنىمغا قاندۇردى.....

رادىيو كانىيىدىن ئۈرۈمچى ياشلار ئوستەڭگە سۇ

باشلاش مۇراسىمىنىڭ باشلانغانلىقى ئېلان قىلىندى. بىر قولىدا دومبىرا تۇتقان، بىر قولىدا گۈلدانۇمنى يېتىلىگەن نۇراز بوۋايمۇ ھەشەمەتلىك تۇغامنىڭ يېنىغا ياسالغان پىرىز-دىيوم مۇنبىرىدىن ئورۇن ئالدى. قۇرۇلۇش ئۇچاستىكىسى-نىڭ باشلىقى:

— ھازىر ئوستەڭگە سۇ باشلىنىدۇ! — دەپ ئېلان قىلغاندا، پۈتۈن مەيداننى چاۋاك-ئالقىش سادالىرى قاپلاپ كەتتى.

تاقاق كوتىرىلدى. ئويناق تاغ سۇلىرى ئاپپاق كۆۋەجەپ، يېڭى ئوستەڭدە لومۇلدەپ ئېقىپ كەتتى......

1958 - يىل 4 - ماي.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

ئارزۇلار ئەمەلدە

تومۇر بوۋا كوپتىن بېرى يېزىنىڭ ئەڭ چېتىدىكى يالغۇز ئۆيدە تۇراتتى. دادۇي يەرلىرى مۇشۇ ئۆي كەينىگە كېلىپ توختايدىغان بولۇپ، ھويلىنىڭ ئالدىدىكى كەچىك ئېرىقتىن ئۆتكەندىن كېيىنلا پايانسىز بوز يەر يېيىلىپ كېتەتتى......

كېيىنكى كۈنلەردە دادۇيجاڭ جامال تومۇر بوۋىنىڭ كەنت ئىچىگە كوچۇپ كېتىشىنى بىرنەچچە قېتىم تەكلىپ قىلدى. لېكىن بوۋاي ئۇنى رەت قىلاتتى. ئۇ، ئۆز ئادىتى بويىچە بوز ئىچىدىن يۇلغۇن ئېپكىلەتتى. سوۋەت، زەمبىل، سورەم توقۇپ ھەر 15 كۈندە بىر قېتىم دادۇيگە ئۆتكۈزۈپ بېرەتتى. كۈنلەر ئاشۇنداق ئۆتۈۋەردى......

مەريەمخان ئاچا بۈگۈن ئادەتتىكىدىن بالدۇرراق ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى. ئۇ، تالاغا چىقتى-دە، ئالدىراپ قايتىپ كىردى:

— ھەي، تۇرۇڭلا، — دېدى ئۇ بوۋاينى نوقۇپ، — ۋاي خۇدايىم، بىز نەدە قالغاندىمىز!......

— تېخى ئەتىگەن، بىردەم يېتىڭلا.

— ئەستا، قۇلاق سالساڭلىچۇ، تۇمشۇغىمىزنىڭ تېگىدە

كىشىلەر ئاللىنىمىلەرنى قىلىۋاتسا، بىز تەككىز قىرلاپ يېتە-
ۋېرىمىزمۇ؟

بۇ گەپتىن بوۋاينىڭ قۇلىغى دىڭ بولدى. ئالدى-
راپ ئورنىدىن تۇرۇپ تالاغا چىقتى. تاڭ سۇزۇلمەكتە
ئىدى. يېقىملىق باھار شامىلى بوۋاينىڭ ئاپپاق، يېرىك
ساقاللىرىنى تاراپ ئوتتى. بوۋاينىڭ كوزلىرى بوز ئېتىز-
گە تىكىلىپ قالدى. قانداق موجىزە؟ بوز ئېتىزدە قىزىل
بايراق لەپىلدەيتتى. ئادەملەر ئۇزۇندىن-ئۇزۇنغا سوزۇلۇپ
كەتمەن چاپماقتا. نېرىدا بولسا بوزنىڭ ئۇيىقۇسىنى بۇزۇپ
تىراكتور گۈكىرىمەكتە......

☆

— ئوكا، سېنىڭ بۇ نېمە قىلغىنىڭ، — دېدى تومۇر
بوۋا بىر كۇنى دادۇيجاڭنىڭ كوزىگە تىكىلىپ، — بۇ، بوز
ئەمەس، ئالتۇن. بۇ يەرگە زىرائەت ئەمەس، ئادەم تېرى-
ساڭمۇ ئۇنىدىغۇ!

— بوۋا، نېمىشقا ئالدىرايسەن، بىز ھازىر كەنت
ئېتىزىدىكى يەرلەرنىمۇ ئەپلەشتۇرۇپ كېتەلمەيۋاتىمىز. ئادەم
ئاز، سەۋرى قىلساڭ ئۇنىڭغىمۇ قولىمىز يېتىپ قالار.

— سەۋرى قىلساڭ ئېمىش، — تېرىكىپ كەتتى بو-
ۋاي، — كەنت ئېتىزىدىكى يېرىڭ ماڭا ئوخشاش قېرىپ
جۇلۇغى قالمىغان، تېرىلغۇ بېرىپ ماغدۇرى كەتكەن. بوز
ئۇنداق ئەمەس، توپىسىمۇ، ئوغۇتىمۇ ئوزىدىن. چوشكەن ئۇ-

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
www.uyghurkitap.com

رۇق زايا كەتمەيدۇ. "بىرگە - ئون" دىگەن مانا شۇلداق يەردىن چىقىدۇ.

دادۇيجاڭ گەپ قىلمىدى. بوۋاي ئاچچىق بىلەن قولىنى سىلكىپ ئۆيدىن چىقىپ كەتتى.

ئاردىن ئىككى يىل ئۆتتى. ھەر يىلى دادۇينىڭ ئىشلەپچىقىرىش پىلانى مۇزاكىرە قىلىنغاندا، بوۋاي ئۆز ئۆيىنىڭ ئالدىدا يېيىلىپ ياتقان بوزنى ئۆزلەشتۈرۈش توغ-رىسىدا تەكلىپ بېرەتتى. پۇخادىن چىققىنىچە جاڭجاللىشات-تى. لېكىن كەنت ئىچىدە يەر كوپ، ئادەم ئاز، سۇ قىس بولغانلىقتىن، كىشلەر ئامالسىز بولاتتى - دە، بوۋاينىڭ تەك-لىۋى دائىم پىلاننىڭ سىرتىدا قالاتتى.

بىر كۈنى گۇڭشې پارتكومىنىڭ شۇجىسى سايىم يۇنۇس ھال سوراپ بوۋاينىڭ ھويلىسىغا كىردى. تۆمۈر بوۋا توقۇۋاتقان سۇۋەتنىمۇ بىر چەتكە تاشلىدى - دە، ئۇ-نىڭ يېنىدىن تارتىپ سوزلەپ كەتتى:

— مانا قارا ئوغلۇم، — دىدى بوۋاي ئۇزۇندىن - ئۇ-زۇنغا سوزۇلغان بوزنى كورسىتىپ، — بۇ بوز نەچچە مىڭ يىللاردىن بېرى ئۇخلاپ ياتىدۇ. مەن بولسام ئۇنى 80 يىلدىن بېرى ساقلاپ كېلىمەن. بىز نىمىشقا بىر ئوبدان يەرنى بىكار قويىمىز؟

— راست ئېيتىسەن بوۋا، مانا ئەمدى ۋاقتى كەلدى. پارتىيىمىز ئاشلىق بىلەن كەڭ شۇغۇللىنىش توغرىسىدا يولىيورۇق بەردى. بىرنەچچە يىلدىن بېرى بىر قاتار سۇ قۇرۇلۇشلىرى قىلىپ، بوز يەرگە سۇ ئېشىنىدىغان بولدۇق.

تىراكتورمۇ بار بولدى. ئەمدى ئۇنىڭ ئۆيىتۇسنى بۇزماي بولمايدۇ.

— مانا مېنى "كەنت ئىچىگە كەتمەمسەن، بىر چەت-تە تۇرۇۋېرەمسەن؟" دېيىشىدۇ، — بوۋاي ئەمدى قايناپ كەتتى، — مەن ياۋايى ئادەم بولۇپ قاپتىمەنمۇ، نىمىشقا بىر چەتكە چىقىپ ھۇقۇشتەك تۇرۇۋېرىمەن؟ گەپ شۇنىڭدىكى، بوز مېنى ئۇزىگە تارتىدۇ. مەنمۇ ئۇنىڭغا قاراپ كەلگۈسە-مىزدىن راھەتلىنىشكە ئادەتلىنىپ قالغانمەن......

☆

بوۋاينىڭ خوتۇنى چىرگۇندە چاي، داستىخاندا نان ئېلىپ كەلگەندە تومۇر بوۋا دادۇيجاڭنىڭ يېنىدىن تاتۇش-تۇرۇپ يۇرۇپ ئاللىقىيەرلەرنى كورستىۋاتقان، يۇلغۇنلارغا قىزىل لاتىدىن بەلگە سېلىپ، بولغۇسى ئېتىزلاردىن چېگرا بەلگىلەۋاتقان ئىدى.

— ماڭا قارا ئۇكا، — دەيتتى بوۋاي دادۇيجاڭغا مەسلىھەت بېرىپ، — سەن قوناق بىلەن كېۋەزدىن ھازىر-چە غەم قىلما. مانا بۇ يەرنى يازغى بۇغدايغا ئۇلگۇرتۇش كېرەك. تىراكتور دېگەن ئەزىمەت نەرسىكەن، قوناققىمۇ، كېۋەزگىمۇ يەر ئۇلگۇرتۇپ بېرىدۇ. ئادەملەرنى بولسا تىر-گەن سوقۇپ بېرىشكە قوي. يەر تەييار بولسا بولغىنى، بىر تەرەپتىن ئۇسا قىلىمىز، يەنە بىر تەرەپتىن تېرىۋې-رىمىز......

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

دادۇيجاڭ بوۋاينىڭ سوزىنى ماقۇللىدى. بوۋاينىڭ كوزى چاي كوتىرىپ كەلگەن خوتۇنغا چۈشۈپ قالدى:

— خوتۇن، بۇ ئىشىڭلار بولمىدى، — دىدى كايىپ، — ئەمدى سىلى ئايىغىڭلىنى يېنىكرەك قىلمىساڭلا بولمايدۇ. جۇگۇرۇڭلا، دادۇينىڭ چوڭ قازىنىنى ئېپكىلىڭلار - دە، يىگىتلەرنىڭ ئالدىدىن چاينى كەم قىلماڭلار.

ئارىدىن ھەپتە ئوتۇپ كەتتى. بوۋاينىڭ ھويلىسى ئالدىدا رەتمۇ-رەت تىزىلغان تاختا-تاختا ئېتىزلار پەيدا بولدى. كىشلەر بوز ئېچىپ ئېچكىرىلەپ كەتتى. ئەمدى تىراكتورنىڭ ئاۋازىمۇ يىراقتىن ئاڭلىناتتى. يېڭى يەرگە ئوسا قىلىش باشلىنىپ كەتتى......

1962 - يىل يەكەن، خاڭدى

ئەزىز ۋە ئۇنىڭ دوستلىرى

1

ئاپرېل ئايلىرى. چىڭقى چۈش.

ئاۋات رايونىدىن توپ-توغرا ئالمەت گۈكشېبىسىغا
قاراپ سوزۇلغان، ئىككى قاسنىغىدا بۈككىدە تېرەك، ئەر-
مۇدۇن ۋە مەجنۇن تاللار سايە تاشلاپ تۇرغان يېڭى يول-
دىن يالتىراپ تۇرغان "ئازات" ماركىلىق بىر يۈك ئاپتو-
موبىلى ئوقتەك ئۇچۇپ ئۆتتى، دەرەخلەر ئارىسىدىن قىز-
غۇچ لېنتىدەك چۈشۈپ تۇرغان باھار قۇياشىنىڭ ئالتۇن
نۇرلىرى ئاپتوموبىلنىڭ ئەينىكىدە ۋال-ۋۇل قىلىپ چاق-
نايتتى ۋە يېرىم سائەتتىن كېيىن ماشىنا گۈكشى مەركىزى-
دىكى كىچىككىنە كوجۇم بازار يېنىدا — ئانچە چوڭ بول-
مىغان بىر ھويلا ئالدىدا سىلىققىنا توختىدى.

ئاپتوموبىلنىڭ كەبىنكىسىدىن يىگىرمە تۆت، يىگىرمە
بەش ياشلارغا كىرگەن، ئاق يۈزلۈك، قارا قاش، قوي
كۆزلۈك، خۇشكۇرەم، كۈچلۈك-بېجىرىم كەلگەن بەستلىك
بىر يىگىت چىقتى-دە، ئۈستىدىكى پورمىلىق شىرپۇر كىيىمى-
نى تۈزەشتۈرۈپ، بېشىدىكى جىگەررەڭ توقۇلما قولاقچى-

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورى

سىنى قولىغا ئېلىپ، ئەتراپقا خۇددى بوۋاق ئانىسىغا تەل-
پۈنگەندەك تەشنالىق بىلەن قاراشقا باشلىدى.

ئەتراپتا ھەممە نەرسە يېڭى ئىدى. مەكتەپ، دوخ-
تۇرخانا، ماگىزىن، پوچتىخانا ...... ۋە يول بويلاپ سېلىنغان
رەتلىك ئاپپاق ئۆي-ئىمارەتلەرمۇ، ھەممە يەرنى قاپلاپ
ئېچىلىپ كەتكەن ئۈرۈك، شاپتۇل، بادام لارنىڭ رەڭگا-رەڭ
چېچەكلىرىمۇ، ئەتراپقا يېيىلغان سالا ئېتىزلاردا يېشىل مەخ-
مەلدەك ياشناپ ئۇسۇۋاتقان بۇغداي مايسىلىرىمۇ، ئىشقىلىپ
ھەممىسى يىگىتنىڭ كوزلىرىگە بىباھا ۋە ئىسسىق كورۇندى.

— ئىخ مېنىڭ يېزام! ...... قانداق چىرايلىقسەن،
نىمە دىگەن يېقىملىقسەنا! ......

كەينىكىدىن ئوتتۇرا ياشلىق، چوڭ كوز ۋە قىسقا
چاچ قويغان، يالاڭۋاشتاق، شوپۇر كىيىمدە يەنە بىر كىشى
چىقتى ۋە ئۇ ھەممە نەرسىگە تويماي تەلپۈنۈپ تۇرغان
يىگىتكە قاراپ:

— يولداش ئەزىز، سەن نىمە، ئوز ئويۈڭنى تاپال-
ماي قېلىۋاتامسەن-قانداق؟ — دىدى.

— يولداش خەي تىلىڭ، راستىنى ئېيتسام، دىگىنىڭىز-
دەك ئىش بولۇۋاتىدۇ، — دىدى ئەزىز ئەتراپتىن كوزىنى
ئۈزگىسى كەلمىگەن ھالدا يالاڭۋاشتاق كىشىگە قاراپ قو-
يۇپ، — ھەقىقەتەن شۇنداق بولۇۋاتىدۇ. ئەنە قاراڭ، مەن
بۇ يۇرتتىن چىقىپ كەتكەندە بىز كەلگەن بۇ ماشىنا يو-
لىمۇ، ئاۋۇ ئاپپاق ئىمارەتلەرمۇ، تېلېفون-رادىيو سىمتاناپ-
تۇۋرۇكلىرىمۇ ......يوق ئىدى-دە! ......

— بەللى يىگىت، ياشاپ كەت! بولسا تېخى ئو-
يۇقىنى تاپالمىغىن، — دېدى قارا كوز، تەمبەل ۋە كىچىك-
كىنە بۇرۇت قويۇۋالغان ئۇچىنچى كىشى كەينىدىن چۇ-
شۇپ كېلىۋېتىپ.

— يولداش مېخايىنىك، سىزنىڭ بۇ گېپىڭىز تازا
جايىدا بولماي قالدىغۇ دەيمەن ، — دېدى خەي تىڭ چېچە-
نى ئۇششاق قوللىرى بىلەن تاراپ كولومسىرىگەن هالدا
بۇرۇتلۇق كىشىگە قاراپ، — ئەزىزنىڭ ئوز ئويىنى تاپال-
ماي قېلىشى ئانچە ئەجەپلىنەرلىك ئىش ئەمەس. ۋەتىنى-
مىزدە هەممە نەرسە تېز ئوزگىرىپ يېڭىلىنىۋاتىدۇ. هەممە
يەردە بۇ ئەھۋال بار، بىز نېفىتچىلارغا بۇ ئىش تې-
خىمۇ ئېنىق، يولداش ئەزىز ئوز يۇرتىدىن ئايرىلغىلى
سەككىز يىل بوپتۇ، بۇ، چۈشىنىشلىك، — خەي تىڭ ئەزىزگە
قاراپ ئېيتتى، — يولداش ئەزىز قېنى، ئېيىپ ئەمەس،
بىرسىدىن سوراپ كورگىنە......

شۇ ئارىدا ئاپتوموبىلنىڭ ئەتراپىغا ئون-يىگىرمە بالا
ئولاشتى. باللارنىڭ ئارىسىدا سەككىز-توققۇز ياشقا كىر-
گەن، بېشىغا دوپپا كىيىپ بوينىغا، پىونېر گالاستۇكى تاقىغان
بودرۇققىنا بىر بالا هەدەپ ئەزىزگە تىكىلىپ قاراۋەردى،ئەزىز
بۇنى سەزدى.

— مەيەگە كېلىڭا ئوكام، ئېتىڭىز نىمە؟ — دېدى ئە-
زىز بالىنى ئالدىغا چاقىرىپ.

بالا سەل تارتىنىپ ئۇنىڭ ئالدىغا كەلدى.

— مەنما، مېنىڭ ئېتىم ئازات......

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

بالا شۇنداق دەپ ،ئەزىزگە بىر قارىدى ـ دە، بىر-دىن قاپ ـ قارا كۆزلىرى ئوتتەك يالتىراپ، كۆتۈلمىگەندە ئە-زىزنىڭ ئالدىدىن قاچتى ۋە يۈگۈرگىنىچە ئەينەكلىك ئاپ-پاق ئىمارەتلەرنىڭ بىرىنىڭ ئالدىغا بېرىپ، بار ئاۋازى بىلەن:

— دادا بول، ئانا ئىتتىك، ئاكام كەپتۇ، ئەزىز ئا-كام كەپتۇ! — دەپ ۋاقىرىدى.

ئەزىزنىڭ يۈرىكى ئويناپ كەتتى، ئارىدىن ئون-ئونبەش مىنۇت ئۆتمەي ئۇ، مېخانىك ئابدۇللا، رېمونتچىك خەي تىگىنى باشلاپ ئۆز ئۆيىگە كىرىپ كەلدى، ئەتراپتىن تۇغقانلىرى قانات قېقىپ يېتىپ كېلىشتى......

2

بۇنىڭدىن تىپ ـ توغرا بىر ھەپتە ئىلگىرى كەبىنە-كىتىسىنىڭ ئۈستىگە دەررۇ كۆزگە چېلىققىدەك قىلىپ "ئاپتونوم رايونلۇق نېفىت ئىدارىسى قۇتقۇزۇش ماشىنىسى" دېگەن خەت يېزىلغان تاختا بېكىتىلگەن بىر ماشىنا يەكەن ئاپتوموبىل بېكىتىگە كېلىپ توختىدى. ماشىنىدىن شوپۇر ئەزىز، مېخانىك ئابدۇللا، رېمونتچى خەي تىگلار چۈشتى.

يولداش ئەزىز، — دېدى مېخانىك ئابدۇللا ئەزىز-نىڭ مۈرىسىگە قولىنى ئېلىپ، — مانا يەكەنگىمۇ كەلدۇق. سەن ئاتا ـ ئاناڭنى كۆرمىگەنگە سەككىز يىل بولدى، گەرچە، ھازىر ۋەزىپىمىز ناھايىتى جىددىي بولسىمۇ، مۇشۇ پۇرسەت-

تە ئويۇڭنى بىر يوقلىۋال ......

— مەن قوشۇلمەن، ئەزىز ئاتا - ئانىسىنى يوقلاپ كەلسۇن، — دېدى رېمونتچىك خەي تىك، — ناھايىتى بىر ئىككى كۇنلا ۋاقىت كېتىدۇ......

ئەزىز ئاتا - ئانىسى، تۇغۇلغان يۇرت، بىللە ئويناپ ئوسكەن يارۇ - بۇرادەرلىرىنى قانداق سېغىنغان - ھە؟ ......

شۇ تاپتا ئىشىك ئالدىغىلا كېلىپ قالدى، ناھايىتى يىگىرمە نەچچە كىلومېتىر يول، ھە دېسىلا، ئاپتوموبىل رولىنى قولىغا ئالسىلا ئوز ئويىدە، سېغىنغان قېرىنداشلىرى ئىچىدە بولىدۇ! ...... ئەزىز شۇلارنى ئويلاپ بىر ئاز ھاياجانلاندى. كوزلىرى چاقناپ، چىرايىدا بالىلارچە سەمىمى شاتلىنىش ئالامىتى تېپىشقا تەپتى.

بىراق، ئەزىزنىڭ خوشاللىغى ئۇزاق داۋام قىلمىدى، ئۇ نىمىنىدۇر ئويلاندى - دە، ئابدۇللا بىلەن خەي تىڭغا قاراپ:

— يولداش ئابدۇللا، يولداش خەي تىك، ماڭا كوڭۇل بولگىنىڭلارغا چىن كوڭلۇمدىن رەھمەت ئېيتىمەن. بىز يەنىلا ۋەزىپىنى ئورۇنلىشىمىز كېرەك. بىز ئاددى ماشىنىدا ئەمەس، جىددى قۇتقۇزۇش ماشىنىسىدا يۇرىمىز، ئۇرۇمچى بىلەن خوتەن ئارىلىغىدا قاتنىۋاتقان نەچچە يۇز ماشىنىنى قوغداش، خەتەرگە ئۇچرىسا قۇتقۇزۇش، بۇزۇلسا رېمونت قىلىش — بۇ بىزنىڭ ۋەزىپىمىز. شۇڭا، دەرھال خوتەنگە يارايلى، — دېدى.

ئەھۋال ھەقىقەتەن شۇنداق ئىدى. مېخانىك ئابدۇللا ئەزىزنىڭ ئۇستىسى، ئاپتوموبىل ئوپېراتسىيىسى بويە-

چە ئاتاقلىق دوختۇر ئىدى. خەي تىڭ بولسا، قولى چىۋەر رېمونتچى بولۇپ، ئەزىزنىڭ تەڭ قۇر دوستى ئىدى. ئۇلار يەتتە-سەككىز يىلدىن بۇيان ئەزىز بىلەن ئىجىل دوستلار بولغاچ، ئەزىزنىڭ ئاتا-ئانىلىرىنى كورۇۋېلىشنى بەكمۇ خالايتتى. ئەمما، ئۇلارغا تاپشۇرۇلغان ۋەزىپە ئاددى ۋەزىپە ئەمەس، نەچچە يۇزلىگەن ماشىنىلارنىڭ راۋان يۇرۇشىگە، دولەت پىلانىنى ئورۇنلاشقا، ھەتتا، ۋەقە يۇز بەرگەن ماشىنىلاردىكى شوپۇرلارنىڭ ھاياتى-تەقدىرىگە ئالاقىدار جىددى ۋەزىپە ئىدى.

— شۇنداق قىلىلى، — دېدى ئەزىز، — پارتىيە كومىتېتى شۇنداق مەسئۇلىيەتلىك ئىشنى بىز ئۇچىمىزگە ئىشىنىپ تاپشۇردى. نىملا بولمىسۇن، ئالدى بىلەن پارتىيە تاپشۇرغان ئىشنى قىلايلى، پارتىيىنىڭ ئۇمىت ئىشەنچىسىنى ئاقلاشتىنمۇ مۇھىم ئىش يوق، خوتەنگە بارايلى......

ئابدۇللا بىلەن خەي تىڭ دوستىغا قارىدى. ئۇلار: 900 مىڭ كىلومېتىر يولنى بىخەتەر باسقان، ئىدارە بويىچە "قىزىلبايراقدار" دېگەن شەرەپلىك نامنى قولدىن بەرمەي كېلىۋاتقان بۇ ياش كوممۇنىستقا — قەدىرلىك دوستىغا يەنە بىر قېتىم قايىل بولدى......

بىر سائەتتىن كېيىن ئەزىزنىڭ ماشىنىسى دوستلىرى بىلەن خوتەنگە قاراپ راۋان بولدى......

3

ئەزىز ۋە ئۇنىڭ دوستلىرىنىڭ يوقلاپ كېلىشى بىلەن ئەزىزنىڭ ئاتا-ئانىسى، قېرىنداشلىرى بايرام خوشلىغىغا چۆمدى. ئەينەكلىك ئاپپاق يېڭى ئىمارەتنىڭ ئالدىدا دىدار كورۇشۇشتىن كېلىپ چىققان تەنتەنە، شاتلىنىش ئۇزاق داۋام قىلدى. ئەزىزنىڭ دادىسى ھېيتاخۇن ئوغلىنى باغرىغا باسقاندىن كېيىن، دەرھال ئېغىلغا كىرىپ، بىر قوينى بوينىدىن سورەپ چىقتى ۋە قوينىڭ پۇتىنى چېتىپ، ئەزىز ۋە ئۇنىڭ دوستلىرى شەرىپىگە قوينى بوغۇزلاشقا تەييارلاندى.

مېخانىنىڭ ئابدۇللا بىلەن رېمونتچى خەي تىڭ دەرھال بېرىپ، ھېيتاخۇننىڭ قولىنى تۇتۇۋالدى:

— بولدى ئاتا رەھمەت، — دىدى ئابدۇللا ھېيتاخۇنغا، — قەدىرلىك كىشىلەر كەلگەندە قوي ئولتۇرۇپ قارشى ئالىدىغان ئادىتىمىز بولسىمۇ، مۇشۇنىڭ ئوزىمۇ يەتتى: قوي ئولتۇرۇلگەندەك، گوش-شورپىغا ئېغىز تەككەندەك بولدۇق......

لېكىن ھېيتاخۇن ئوز قارارىدىن يانمىدى ۋە قوينى بوغۇزلىۋەتتى:

— بۇ يىل بىز ئازات بولغان ئون ئىككىنچى يىل، — دىدى ھېيتاخۇن قوينى ئولتۇرۇپ، گوشنى تېرىسىدىن ئايرىپ بولۇپ، — دەرۋەقە، ئون ئىككى يىلنىڭ ئالدىدا قەدىرلىك مېھمانلار ئۈچۈن مەن قوي ئەمەس، توخۇمۇ ئول-

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

تۇرەلمەيتتىم. قولىمىز ئۈزۈك ئىدى. بۇ ئون ئىككى يىل خاسيەتلىك يىللار بولدى. قولىمىزنى نەگە سوزساق، شۇ يەرگە يەتكىدەك بولدى. ئېغىلغا كىرىپ بېقىڭلار، يەر ئىسلاھاتىدا تەككەن مۋە ھازىر كۆپىيىپ، توپاقلىق ئىنەك، ئون ئالتە قوي بولدى. ئوغلۇم ئەزىز سەككىز يىلدا بىر كەلسە، بىر قويىنىڭ كاللىسىنى ئۈزمىسەم بولامدۇ؟ ئۇنىڭ ئۈستىگە سىلەردەك ياخشى دوستلىرىمىز كەگەن تۇرسا!......

كەچقۇرۇن ھېيتاخۇن داستىخان ئۈستىدە ئەزىز ۋە ئۇنىڭ دوستلىرىنى تونۇر كاۋىپى بىلەن مېھمان قىلىپ ئولتۇرۇپ مۇنداق دېدى:

— ئوغلۇم ئەزىز نېفىت ئىشچىلار مەكتىۋىگە قوبۇل قىلىنىپ ئېلىپ كېتىلگەندە، يېزىمىزدا يەر ئىسلاھاتى ئەمدى تۈگىگەن ئىدى. شۇندىن كېيىن بۇ يەردە چوڭ ئۆزگىرىشلەر بولدى، باشلانغۇچ، ئالى كوپېراتسىيەلەرنى قۇردۇق، خەلق گۇڭشېسى قۇرۇلدى. ھال-ئوقىتىمىز يامان ئەمەس، ئوتمۇشتىكىدىن ياخشى بولدى. مانا ئىككى يىل بولدى، سوتسىيالىستىك يېڭى يېزا قۇرۇش ھەركىتى كېتىۋاتىدۇ. پېقىر تۇنجى قېتىم يېڭى، ئازادە ئۆيلەرگە كۆچۈپ چىققانلاردىن بىرى. تاغاردا زاپاس ئاشلىق، ئېغىلدا مال-ۋاران، بانكىدا ئاز-تولا ئېشىنچە پۇلىمىز بار. گەپ نىمىدە؟ سوتسىيالىزم يولىدا، بۇ يول بىزنى بىر بالداق، بىر بالداقتىن يۇقۇرى ئۆرلىتىپ كېتىۋاتىدۇ......

مېخاينىڭ ئابدۇللا ھېيتاخۇننىڭ گېپىنى ئاڭلىغاچ،

ئۇي ئىچىگە سەپسالدى، تامدىكى گىلەمگە، دەرىزە تۈۋى-دىكى كىيىم تىكىش ماشىنىسىغا، قاتلاقلىق يوتقان - كۆرپىلەرگە قاراپ قويدى. ئەنە شۇ كىيىم تىكىش ماشىنىسى قويۇل-غان تامدا قاتار تىزىلغان ئەينەكلىك جازىلارغا ئېلىنغان تەقدىرنامىلەر ئابدۇللانىڭ دىققىتىنى تارتتى.

— ھېيتاخۇن ئاكام پىششقەدەم پارتىيە ئەزاسى، گۇڭ-شېمىز بويىچە ئاتاقلىق ئەمگەك نەمۇنىچىسى، — دېدى سورۇندا بىللە ئولتۇرۇۋاتقان دۇيجاڭ سېلىم قوزى مېخاي-نىڭ ئابدۇللاغا قاراپ پەخىرلەنگەن ھالدا، — يەر ئىسلاھا-تىدىن كېيىن نەچچە يىل ئۆتكەن بولسا، ھېيتاخۇن ئاكىنىڭ تەقدىرنامىسىمۇ شۇنچىلىك، ھەر يىلى بار. ئۆتكەن يىل بالدۇر پىشىدىغان قوناق بىلەن كەنجى كې-ۋەزنىڭ مەھسۇلاتىنى ئاشۇرۇش، كېۋەز غوزىسىنىڭ ئۆزلۈ-گىدىن توكۇلۇپ كېتىدىغان ئەھۋالىنى ئۆزگەرتىش ئۈستىدە ئىلمىي تەجرىبە قىلىپ، غەلىبە قىلدى. بۇنىڭ ئۈچۈنمۇ ناھىيە ئالاھىدە مۇكاپات، تەقدىرنامە بەردى......

خەي تىڭ كۈلۈپ تۇرۇپ:

—سىلەر تازىمۇ قاملاشقان ئاتا - بالا ئىكەنسىلەر، — دېدى ھېيتاخۇنغا خۇشاللىق بىلەن نەزەر تاشلاپ، — سى-لىنى دادۇينىڭ پەخرى دېيىشكە بولىدىكەن، لېكىن، مېنىڭ دوستۇم ئەززىزمۇ شۇنداق. ئۇ بىرنەچچە يىلدىن بۇيان نېفىت ئىدارىسى بويىچە سوتسىيالىستىك قۇرۇلۇش سەپپە-دىكى ياش ئاكتىپ، "قىزىلبايراقدار شوپۇر" دېگەن شەرەپلىك نام ئىگىسى. ئۇ بۇ يىل بىر مىليون كىلومېتىر يول-

نى بىخەتەر بېسىشنى قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن كۈرەش قىلىۋاتىدۇ......

— ئوخشاش بولمىغان سەپتە تەڭ ئىلگىرىلەۋاتقان ئاتا-بالا، قالتىس گەپ، — دېدى مېخايىنىڭ ئابدۇللا ھېي-تاخۇن بىلەن ئەزىزگە پەخىرلەنگەن ھالدا قاراپ.

شۇ كۈنى ئۇلار ئوتكەن-كەچكەنلەرنى ئەسلىشىپ، تۈن تەڭ بولغانلىغىنى سەزمەي قېلىشتى.

ئەتىسى تاڭ سەھەردە ئەزىز ماشىنىسىنى ئوت ئالـ-دۇردى. ھېيتاخۇن ئەزىزگە قاراپ:

— ئوغلۇم، زامانىمىز ئۈچقاندەك ئىلگىرىلىمەكتە، ئادەم پاقىدەك ئومىلەپمۇ، دۈلدۈلدەك چېپىپمۇ ئالەمدىن ئوتۇش مۇمكىن. دۈلدۈلدەك چېپىپ، سەپنىڭ ئالدىدا يول ئېچىپ مېڭىش — يىگىتنىڭ يىگىتى قىلالايدىغان ئىش. بەردەم بول، كومپارتىيە ئەزاسى دىگەن شەرەپلىك نام ساڭا ھەمىشەم مەدەت بولسۇن! — دېدى.

ئەزىز ۋە ئۇنىڭ دوستلىرى تاڭ قۇياش نۇرىدا چەكسىز كەتكەن ئۇزۇن يولدا ئۈچقاندەك ئىلگىرىلەپ مېڭىپ كەتتى......

1962-يىل 5-ئاي يەكەن، ئاۋات

جېنىم ياشىرىۋاتىدۇ

1

ئانا بىلەن بالا ئوتتۇرىسىدىكى مۇنازىرە ئۇزاق داۋام قىلدى:

— قويە ئوغلۇم، شۇ گېپىڭنى. سەن ھەرقانچە ئەقىللىق بولۇپ كەتسەڭمۇ، يەنىلا سەن بالا، مەن ئانا. بۇ دورەم، بىر قېتىم مېنىڭ گېپىمگە كىرگىن...... بىز شۇ كوپىرا-تىپقا......

— ئانا، مەن سېنى مۇشۇنچىۋالا كەينىڭگە تارتىپ تىرەجەپ تۇرۇۋالىدۇ، دەپ پەقەت ئويلىمىغان ئىكەنمەن. ئوتكەن 4 يىل ئىچىدە ئاسمان-زېمىن ئوزگىرىش بولدى. ئىجارە كېمەيتىش، يەر ئىسلاھاتى ئارقىلىق مەن پومىششىك-نىڭ يىللىقچىلىقىدىن، سەن ئۇنىڭ ئوي ئىشىدىن قوتۇلدۇق. سەن ئېيتىپ باقە، پارتىيىگە ئەگىشىپ قايسى ئىشتىن زىيان تارتتۇق؟ مەن بۇگۇن ئويمۇ-ئوي كىرىپ قېرىنداش-لارغا: "تەشكىللىنەيلى، ئىش — ئومۇلۇكتە، كۇچ — بىرلىكتە. تۇگۇلگەن مۇشت — تامنى تېشەر، ئايرىلغاننى تۇلكە يەپتۇ، بولۇنگەننى بورە......" دەپ تەشۋىق قىلدىم. خېلى كوپ-

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

چىلىك دېخانلار بارىكاللار ئۇكام، شۇنداق قىلىلى، ئۇمۇ-شىپ كوپېراتىپ بولساقمۇ بولىلى، دېيىشتى. سەن ئاشۇنداق دەپ تۇرۇۋالساڭ، قانداق بولىدۇ؟ ......

— توۋا خۇدايىم، — دېدى ئانا، — مەن ئاشۇنچىلىك گەپنى چۈشەنمەيمەنمۇ! مېنىڭ دېگىنىم، بىز نەچچە ئەۋلا-دىمىزدىن تارتىپ ئالقانچىلىك يەرگە ئىگە بولالمىغان. بۈگۈنكى كۈندە بىز خەت-مۆھۈر بىلەن ئاتىنىڭ قاشقى-سىدەك ئون نەچچە مو يەرنىڭ ئىگىسى بولۇپ قالدۇق. قاراپ تۇرۇپ، ئۇنى يەنە قايتۇرۇپ بېرىۋېتىمىزمۇ؟

— قىزىقسەن-دە، ئانا، — دېدى ئوغۇل، — يەرنى كىم قايتۇرۇپ بېرىۋېتىدىكەن؟ تەشكىللەنسەك، كوپېراتىپ بولساق، بىرىسى، پارتىيىنىڭ چاقىرىقىغا ئاۋاز قوشقان بولىمىز، ئىككىنچىسى، ئەل-يۇرتتىن كېيىن قالمايمىز، ئۈچىنچىسى، ئەڭ مۇھىمى تەشكىللىنىپ، ھارۋىنىڭ بېشىنى سوتسىيالىزىم تەرەپكە تارتىمىز. بۇ، يەرنى قايتۇرۇپ بەرگەنلىك ئەمەس، ئۆتتۈرىغا قوشۇپ، ئۇمۇمىش يېرىغا ماڭغانلىق ......

— ئەل بىلەن بىللە ئۆتۈش — خاسىيەتلىك ئىش، — دېدى ئانا، — لېكىن، ھازىر تېخى ھەممە كىشى كوپېراتىپ بولغىنى يوق، تۇنۇگۈن سېكرېتار كوپېراتىپقا كىرىش ئىخ-تىيارى ئىش دېدىغۇ ......

— ئىختىيارلىقى ئىختىيارى، — دېدى ئوغۇل، — مەسىلە نىمىدە؟ مۇھىمى بىزنىڭ ئائىلە پارتىيىنىڭ چاقىرىد-غىنى ئىشقا ئاشۇرۇشتا باشلامچى بولساق يامانمۇ؟ ئانا، قانداقلا بولمىسۇن، كوپېراتىپقا كىرەيلى ......

— ياق ئوغلۇم، يەنە بىر ئاز قاراپ باقىلى......

ئانا بىلەن بالا ئوتتۇرىسىدىكى بۇ سوھبەت 1954 - يىلى قەشقەر كونا شەھەر ناھىيىسىنىڭ سەمەن رايونى 5 - يېزىسىدا يېزا ئىگىلىك ئىشلەپچىقىرىش كوپېراتىۋى قۇرۇش توغرىسىدىكى قىزغىن تەشۋىقات بولغاندا بولغان ئىدى. ياشلار ئىتتىپاقىنىڭ ئەزاسى ياسىن ئوتمۇشىنىڭ كوپ ئەۋزىيەتلىرىنى تارتىپ، ئازاتلىق كۈنلىرىگە ئاران ئۇلاشقان ئانىسى نىساخان بىلەن قايتا - قايتا مەسىھەتلەشتى، دادىسى ۋاپات بولغان چاغدىكى يالغۇزچىلىقنىڭ ئېغىرچىلىقلىرىنى ئەسلىدى ۋە ئاخىر قايىل قىلدى. ئاز ۋاقىت ئوتمەي بۇ ئائىلە "بەشيۇلتۇز" كوپېراتىۋىنىڭ ئەزاسى بولۇپ قېلىشتى......

2.

ئارىدىن ئىككى يىل ئوتتى. كوللېكتىپلىشىش ئوز ئەۋزەللىكىنى كورسەتتى. نىساخان بىلەن ياسىن كوپېراتىپقا كىرمىگەن دىخانلارغا نىسبەتەن بىر ھەسسە ئارتۇق دارامەتكە ئىگە بولدى. ياسىن ئاشۇ دارامەتنىڭ ياردىمى بىلەن ئەمگەك قايناملىرىدا كوز قىرىنى تاشلاپ يۈرگەن سۇيۇملۇك ئامرىغى — ئىشچان قىز نۇربۇۋى بىلەن توي قىلدى.

1956 - يىلىنىڭ ئوكتەبىر ئايلىرىدا مەن سەمەن رايونىنى زىيارەت قىلدىم. بۇ چاغدا پۈتۈن رايون سوتسىيالىستىك كوپېراتسىيىلىشىشنى تولۇق ئىشقا ئاشۇرۇپ بولغان ئىدى. ئوكتەبىر قۇياشى نۇر چېچىپ تۇرغان بىر

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

كۆنى مەن ھەممە يېرىنى مول ھوسۇل مەنزىرىسى قاپلى-غان كوجۇم مەھەللىلەرنى ئارىلاپ، خېلىدىن بېرى داڭقى تارىلىپ كەتكەن نىساخان ئائىلىسىگە باردىم. بۇ ئائىلى-دىكى 3 جان كىشىنىڭ ھەممىسى "بەشيۇلتۇز" كوپېراتىۋى-نىڭ داڭلىق ئەمگەك نەمۇنىچىلىرى بولۇپ، ياسىن بۇ كەمدە 2-بىرىگادىنىڭ باشلىقى ئىدى.

— ئەقىل ياشتا ئەمەس، باشتا دېگىنى دۇرۇس ئىكەن، — دېدى نىساخان ئۆتكەن ئىككى يىللىق كوپېرا-تىپ ھاياتىنى ئەسلەپ، — يەر ئىسلاھاتىدا تەككەن شۇن-داق بەلەن يەرنى كوپېراتىپقا قوشۇۋەتسەك قانداق بولار، دەپ ئەنسىرىگەن ئىدىم. ياسىننىڭ دېگىنى دۇرۇس چىق-تى. بار-يوقلىرىمىز تولۇقلىنىپ، كۈچ-قۇدرىتىمىز جەملىنىپ، ھەممە ئىشىمىز خېلى دۇرۇس بولۇۋاتىدۇ، ئىشلىگەن چىش-لەۋاتىدۇ. ئۆتكەن يىلقى دارامىتىمىز بىلەن يارىشىملىق تۆي مەرىكىسى ئۆتكۈزۈپ، ئۆز قىزىمىدىن چارە كېلىنگە ئىگە بولدۇم. بەكمۇ ئىناق ئۆتۈۋاتىمىز. بۇ يىل يازلىق ھوسۇلدىن 1854 جىڭ بۇغداي تەقسىم بولدى. ئەمگەك مۇكاپاتىغا بېرىلگەن 370 جىڭ بۇغداي قوشۇلسا، قانچە بولىدىغانلىقىنى ئۆزەڭلەر ھېساپلاپ كورۇڭلار. ئائىلىدە ئۆزەم بىر قۇتا پىلە باققان ئىدىم. 44 جىڭ پىلە غوزى-سى چىقتى. قوشۇمچە ئىشلەپچىقىرىشتىنلا 45 يۈەن پۇل كەلدى دېگەن سۆز. كىگىز-پالاس، يوتقان-كۆرپىلەرنى يېڭىلىدۇق. ئىككى قوي، بىر موزاي، ئاپتۇۋا-چىلاپچا، مانتا قازانمۇ سېتىۋالدۇق......

نساخان ئىككى يىللىق كوپىراتىپ ھاياتى ئىلىپ كەلگەن ئۆزگىرىشلەرنى سوزلەپ، ئەمگەك مىۋىلىرىنى كور-سىتىپ چىقتى. ئاندىن مۇنداق دىدى:

— ئەمگەك — بەرىكەت. ئوغلۇمۇ، كېلىنىممۇ، مەنمۇ بىر كۈنمۇ كوللىكتىپ ئەمگەكتىن قالمايمىز. ئەمگەك — بىز ئۈچۈن خوشاللىق، ئەمگەك — ئائىلىمىزنىڭ ئىناقلىغى. ئەمگەك — ھەممىمىزگە شان-شەرەپ كەلتۈردى. ئەمگەك — بىزنى پاراۋان قىلىۋاتىدۇ. مەن 50 ياشتىن ئاشقان بولسامۇ، ئىكىن، ھالال ئەمگەكنىڭ مۇنچىۋالا قەدرى-قىممەتلىك بولغىنىنى پەقەت ئومرۇمنىڭ ئاخىرىدا كورۈۋاتىمەن. ئەمەگەكتىن جىنىم ياشىرىۋاتىدۇ......

1956-يىل 10-ئاي، سەمەن.

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

مېنىڭ يېزام

(ئەسلىمە)

مەن ئۆز يېزامغا قاراپ كېتىۋاتىمەن. بۇ مېنىڭ ئازاتلىقتىن كېيىن شىنجاڭ شۇۋېيژەننى پۈتتۈرۈپ، «شىنجاڭ گېزىتى» نىڭ مۇخبىرى سۈپىتىدە ئۆز يېزامغا تۇنجى قېتىم بېرىشىم.

1956 - يىلىنىڭ ئوكتەبىر ئايلىرى ئىدى. قەشقەر تۈمەن دەرياسىنىڭ ئىككى قاسنىغى قىزغۇچ ئالتۇن رەڭگە تاۋلىنىپ تۇراتتى. ئاستىمدىكى چىلان تېرۇق ئات سىنلىق يورغىسى بىلەن بىر خىل ماڭماقتا. ئوكتەبىر قۇياشى بىلەن نۇرلانغان كوچۇم، باراقسان يېزا يولى كۆز گۈزەللىكلىرى بىلەن بېزەلگەن ئىدى. كۆز ئېتىزلىرىنىڭ چېكىسىگە قىسىپ قويغان غۇنچىلاردەك، گۈللۈك چىت، رەڭلىك شايى ئەتلەسلەردىن كوينەك كىيىشكەن ئاياللار توق دانلىرى مەرۋايىتتەك يالتىراپ تۇرغان قوناقلىقلاردا؛ ئاق بۇلۇتتەك كۆپۈپ ئېچىلغان كۈمۈش رەڭلىك پاختا ئېتىزلىرىدا يايراپ ئىشلىمەكتە. ئۇلارنىڭ لەرزان ناخشىسى قوناق پايىلىرىغا "شىرت - شىرت" ئوغاق سېلىۋاتقان دېخان يىگىتلەرنىڭ مەر-

دانە-شوخ ناخشىلىرى بىلەن قوشۇلۇپ، ئاجايىپ سەلتەنەت-لىك، يېقىملىق جاراڭلايتتى ۋە بۇ مەنزىرە كىشىدە ۋىسال-غا يەتكەن بىر جۈپ قىز-يىگىتنىڭ شادىيانە توي مەرد-كىسىنى ئەسلىتەتتى.

"ئازات ئەمگەك، خوشال تۇرمۇش دېگەن . مانا شۇ، نىمە دېگەن كوڭۇللۇك ئىش" دەپ ئويلىدىم ئىچىمدە.

مەن ئوز يېزامنىڭ ئىچىدىن كېتىۋېتىپ، ئازاتلىق-تىن كېيىن بۇ يەردە يۈز بەرگەن ھەر بىر ئوزگىرىشكە — ئەر-ئايال دېخانلارنىڭ روھىي ھالىتىدىكى خوشاللىق، كى-يىم-كېچەكلىرىدىكى يېڭىلىنىش ۋە مۇئامىلە، سالام-سائەت-لىرىدىكى جاراڭلىق-روھلۇق كۇلكە-چاخچاقلارغا؛ يېڭى سېلىنغان مەكتەپ، ئاقارتىلغان ئوي-ئىمارەت، رەتلەنگەن كوچا ۋە ئاۋاتلىشىپ قالغان يېزا گۈزەللىكىگە ھەۋەس بىلەن قاراپ كېلەتتىم.

مەن يۇرتداشلار بىلەن قىزغىن پاراڭلىشىپ، ھەشە-مەتلىك بىر مېچىتنىڭ ئالدىغا كەلگەندە، ئىختىيارسىز مې-نىڭ باللىق-ئوسمۇرلۇك چاغلىرىمدىكى بەزىبىر ئىشلار كوز ئالدىمغا كېلىپ قالدى.

مېچىت سوپىسىدىكى "سىرلىق" ئادەم

مېنىڭ باللىق چاغلىرىم كەنتىمىزنىڭ قاق ئوتتۇ-رىسىغا جايلاشقان، پىششىق خىش بىلەن ياسالغان ھەشەمەت-لىك مېچىتنىڭ ئالدىدىكى قومۇلاڭدا ئوتكەن ئىدى.

مېچىت ئالدىدىن كىشىلەر ناھايىتى ئېھتىيات بىلەن

www.uyghurkitap.com

ئۇتەتتى. مېچىتنىڭ ئۇڭ تەرىپىدە ھەشەمەتلىك ياسال-
غان بىر ئىمارەت بولۇپ، ئۇنىڭدا تاشاخۇنوم دىگەن "مەر-
تىۋىلىك" بىر كىشى ياشايتتى. تاشاخۇنوم ئەتىگەندە-ئاخ-
شامدا ئاچ بورىنىڭكىدەك پال كوزلىرى بىلەن بىزگە زە-
ھەرلىك قاراپ، ئاشۇ مېچىتنىڭ پىششىق خىشلىق سۇپىسى-
دا پەيدا بولاتتى. شۇنىڭ بىلەن بىز ئىختىيارسىز قومۇ-
لاڭدىكى "قى-چۇ" لىرىمىزنى يىغىشتۇرۇپ، دەرھال تار-
قىلىپ كېتەتتۇق. يولۇچى خوتۇن-قىزلار بولسا، مېچىت
ئالدىدىن ئوتۇشتىن ھەزەر ئەيلەپ، يان كوچىلارغا بۇ-
رۇلۇپ كېتەتتى. ئېتىز-ئېرىقتىن يانغان دىخانلار مېچىت
ئالدىغا كەلگەندە ئات-ئېشەكلىرىدىن چۈشۈپ، تاشاخۇنوم-
غا ئېگىلىپ سالام بېرىشكە مەجبۇر ئىدى.

— تاغا، خەقلەر تاشاخۇنومدىن نىمانچە چۆچۈي-
دۇ؟ — دەپ سورايتتىم مەن دىلكەش تاغامدىن.

— قورقىدۇ، قورقماي! — دەيتتى تاغام، — قورقماسقا
نىمە ئامال! خۇددى مۈشۈك ئالدىدىكى چاشقاندەك قور-
قىدۇ، ئۇ، شۇنداق ئىش......

مەن بۇ گەپنىڭ تېگىگە يېتەلمەيتتىم ۋە ھەيران
ئىدىم.

— مانا قارا، سېنىڭ ساددىلىغىڭنى، —دەيتتى تاغام، —
تاشاخۇنوم بۇ شۇنداق كىشىكى، سەن ئۇنىڭغا سەل-پەل
ھورمەتسىزلىك قىلىپ قويساڭ، سەن بۇ سۇزاق يېزىسىدا
يوق! بۇ جىمغۇر قېرى تۈلكە يەرنىڭ تېگىدە ئىلانىنىڭ
كوشىگىنىنى بىلىدۇ. سۇزاقلىقلارنىڭ تەگدىن تولىسى

ئاشۇ ئادەمنىڭ كاساپىتىدىن، ئۆزى تۇغۇلۇپ-ئۆسكەن ما-كانلىرىنى تاشلاپ، ياقا يۇرتلارغا كۆچۈپ كېتىشكە مەجبۇر بولغان. قىسقىسى، تاشاخۇنۇم بىز دېخانلارنىڭ يەلكىسىدىن بېسىپ تۇرىدىغان ئېغىر تاغ دېگىنە!

مېنىڭ گودەك كۆڭلۈمنى چۈشەنگەن يۇرتداشلار بولسا:

— بېشىمىزدىن ئەلپىگىمىز چۈشسە، تاشاخۇنۇمنىڭ يې-رىگە چۈشىدۇ. چۈنكى، بىز سۇزاقلىقلارنىڭ خېلى بىر قىس-مىمىز تاشاخۇنۇمنىڭ ئىجارىكەشلىرى، ئوتاقچىلىرى، چاكار-يىللىقچىلىرى. نىمە ئامال! يۈزبېشى بىلەن بەگنىڭ ئە-مەل تۇتىمىغى تاشاخۇنۇمنىڭ باش لىڭشىتىشىغا باغلىق. دېمەك، تاشاخۇنۇم ماقۇل كۆرمەيدىكەن، ھېچكىم بۇ يۇرت-تا "ھىررو-پىررو" دېيەلمەيدۇ، ھىررو-پىررو دەيدىكەنسەن، يەيدىغان نېنىڭدىن، ئىچىدىغان سۈيۈڭدىن ئايرىلىپ قالى-سەن، دېگەن سۆز ...... — دېيىشەتتى.

مەن بۇ گەپ-سۆزلەردىن يېزىمىزدىكى دېخانلارنىڭ تاشاخۇنۇمنى تولىمۇ ئۆچ كۆرىدىغانلىقىنى، ئۇنىڭدىن تولىمۇ نەپرەتلىنىدىغانلىقىنى سېزەتتىم. لېكىن ئۇ چاغدا، بۇ غەلىتە ئادەم مېچىت ئالدىدىكى "سىرلىق" ئادەم بولۇپ كۆرۈنگىنە چە قېلىۋېرەتتى......

قانلىق دەرەخ

1948-يىلنىڭ باھارى تولىمۇ جۇدۇنلۇق كۈنلەر بىلەن باشلاندى. تولا ئۆيلەردە ئەتىيازدىكى ئاشلىق

ئۇيغۇر كىتاب تورى بېكىتى
www.uyghurkitap.com

قەھەتچىلىكى ھۆكۈم سۈرەتتى. چىرايىنى توپا باسقان قەددى پۈكۈلگەن دىخانلار باھارغا — كۆنىنىڭ سېرىقىغا ئۇلۇشۇۋالغانلىقىدىن رازى ئىدى. ئومۇمەن باش ئەتىيازدىكى يىلىك ئۈزۈلگەن چاغلار مېنىڭ يېزامدا زور پاجىئە، ئېغىر مۇسىبەتلەر بىلەن باشلىناتتى.

مانا شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە، مەن يېزىمىزدىكى قارىخانىدىن قايتىپ كېلىۋېتىپ، بىز ئوينايدىغان قۇمۇلاقنىڭ ئالدىدىكى قارىياغاچتا ئىككى كىشىنىڭ بىرىنىڭ پۇتى، تۆۋەن، بىرىنىڭ بېشى تۆۋەن ھالدا ئېسىقلىق تۇرغانلىقىنى ئۇشتۇمتۇت كورۇپ قالدىم، مەن چوچۇپ ئەتراپقا قارىسام، ساۋاقداشلىرىم "ئەسكەر، ئەسكەر تۇرىدۇ!" دەپ ھېدۇقۇپ قېچىپ كېتىشىۋېتىپتۇ. مەنمۇ ئىختىيارسىز كەينىمگە داجىدىم.

شۇ چاغدا، ئۈستىگە كوك كىيىم كىيگەن، بېلىگە كەمەر باغلاپ، ئەگرى ساپلىق قىلىچ ئېسىۋالغان، تەلەتى مۇزدەك سوغاق ئىككى ئەسكەر ئەتراپتا ئىسەنكىرەپ تۇرغان دىخانلارغا قاراپ:

— كىم سېلىق تۆلەشتىن بويۇن تولغىسا، ئەنە ئاقىۋىتى! قايسىڭ ئۆلۈشنى خالىساڭ، دۈگدۈرەپ تۇرۇشۇۋە!— دەپ ۋاقىراشتى-دە، شەپكىلىرىنى قىڭغىر-قىيشىق كىيىشىپ، تاماكىسىنى قىڭغىر چىشلەپ، دەلدەڭشىگەن ھالدا تاشاخۇنۇمنىڭ ھەشەمەتلىك ھويلىسىغا كىرىپ كەتتى.

ئەتراپتا تەلمۈرۈپ تۇرغان دىخانلار ياقىسىنى تۇتۇشتى. لېكىن، ھېچكىم نىمە ئۈچۈندۇر ئاۋازىنى چىقارمىدى. مەن كوزلىرىدە غەزەپ ۋە مىسكىنلىك قايناپ

تۇرغان دىخانلارنىڭ ئالدىغا كەلدىمدە، تونۇش كىشىلەرنىڭ كوزلىرىگە قارىدىم ......

ئەھۋال مۇنداق ئىكەن:

گېمىنداڭنىڭ قورالىق ئىككى ھەربىسى يەرلىك ھېكۇمەتنىڭ ھەربىلەرگە مەخسۇس ئوتۇن يەتكۈزۈپ بېرىدىغان "سەيجو"سىغا ئالۋاڭ ئوتۇن سوپلەپ كەپتۇ. "سەيجو" دا ھەدىگەندىلا ئوتۇن بولمىغانلىقتىن، ھىلىقى ئىككى ھەربى ئاتلارغا مىنىشىپ، بېشى قايغان يېزىلارغا قاراپ مېڭىپتۇ. ئايلىنىپ-چۆگىلەپ بىزنىڭ بۇ يېزىغا كېلىپ قاپتۇ. ئۇلار يېزا ئىچىگە كىرگەندىن كېيىن ئاۋال تاپانچىسىدىن ئاسمانغا قارىتىپ ئوق چىقىرىپ، يېزا گۆزدىرىدىكى ئۇششاق باللار بىلەن ئايالالارنى قوشقاچ، پاختەكتەك تىزىتىپ ھەر تەرەپكە قاچۇرۇپتۇ، ئاندىن يېزا ئىچىدە قالايمىقان ۋاقىراپ-جاقىراپ، بىردەم ئۇياق-بۇياققا ئات چاپتۇرۇپ يۇرۇپتۇ-دە، خەقلەر تازا ئەنسىزلىككە چۈشكەندىن كېيىن، دۇل يېزا ئاقسا-قىلىنىڭ ئويىگە باستۇرۇپ كىرىپتۇ. قورقۇپ كەتكەن ئاقساقال خوجايىنىغا قۇيرۇق شىپاڭشىتقان ئىتتەك ھەربىلەرگە خوشامەت قىلىپ، ئۇلارنى مېھمان قىپتۇ، ھەربىلەر يەپ-ئىچىپ قوسىقىنى تويغۇزغاندىن كېيىن، دەرھال يۇز ئۇلاق قۇرۇق ئوتۇن ئۇندۇرۇپ بېرىشنى تەلەپ قىپتۇ. ئاقساقال:

— بۇ كەمدە قۇرۇق ئوتۇن توگۇل، ھۆل ئوتۇن تاپماقمۇ تەس. ئاز-تولا كومۇش تەڭگە راسلاپ بېرەيلى، كېتىڭلار، — دەپ يالۋۇرۇپتۇ. لېكىن،

ھەربىلەر ئۈنىماپتۇ، ئاز ـ تولا تاكاللىشىپمۇ قاپتۇ. قارىسا، جىدەل ئاۋۇپ كېتىۋاتقىدەك. شۇنىڭدىن كېيىن ئاقسالىنىڭ كاللىسىغا ئەقىل كىرىپ، ھەربىلەرنى تاشاخۇنۇمنىڭ ئۆيىگە باشلاپ بېرىپتۇ.

— ھىم ...... بولىدۇ، — دەپتۇ تاشاخۇنۇم ئەھۋالنى ئۇققاندىن كېيىن ئىككى چېرىككە، — بۇ ئاي، بۇ كۈن ـ لەردە يېزىمىزدىكى ئاۋام پۇقرا تولىمۇ قاششاقلىشىپ، ھۆكومەت، شەرىئەتنىڭ گەپ ـ سۆزىگە ئاز قۇلاق سالىدىغان بوپقالدى. يۈز ئۇلاق قۇرۇق ئوتۇننى ئۈندۈرۈش ئۈچۈن بىر ـ ئىككى ھاڭۋاقتىنىڭ كېلىشتۈرۈپ ئەدىۋىنى بېرىپ قويغان تۈزۈك!......

شۇنىڭ بىلەن ھېلىقى ھەربىلەر ئۆيمۇ ـ ئۆي يۈرۈپ، دىخانلارنى ”قۇرۇق ئوتۇن چىقار، بولمىسا ئوگزەڭنى ئاچ، چەللى ـ لاپاسلىرىڭنى بۇز!“ دەپ قۇرۇق ئوتۇن چىقىرىشقا قىستاپتۇ، ئالدىغا كەلگەن، ئانچە ـ مۇنچە ھال ئېيتقانلارنى دەسسەپ ـ چەيلەپ، يۈز ـ كۆزىنى قانغا بوياپتۇ. ئاياق مەھەللىلىك ئىككى نامرات دىخان ئەقلىغا سىغمايدىغان بۇ زورلۇققا زەردىسى قايناپ:

— ھەي بەندە، ئىنساپ بارمۇ سەندە! — دەپتۇ چېرىكلەرگە، — قالاپ ئاشۇنىڭدەك ئوتۇنلىرىمىز بولسا، بۇ سوغاق، جۇدۇندا ئۇششاق باللىرىمىزنى تىزەك تۈتەپ تۇرغان ئوچاق ئالدىغا يىغىپ قويارمىدۇق. تىزەك قالاپ جاننى قىيناش پەرىزمىدى، ئىنساپ قىلىڭلار! — دەپ بىر ـ ئىككى ئېغىز ھەق گەپنى ئېيتىپتۇ.

شۇنىڭ بىلەن چىرىكلەر "مانا، ئىزلىگەن بوي سۇن-ماسنى تاپتۇق"دېيىشىپتۇ-دە، ھىلىقى ئىككى دېھقاننى دوق-پوپوزا بىلەن سۆرىگىنىچە مېچىت ئالدىدىكى قاراياغاچقا ئېسىپتۇ ۋە قىلىچلىرىنى يالىڭاچلاپ، "يۇرتنى قانغا بويايمىز، يۈز ئۇلاق قورۇق ئوتۇن تەييار بولمىسا!" دەپ ۋاقىرىشىپ-جاقىرىشىپتۇ......

مەن دەل مۇشۇ ۋەقەنىڭ ئۈستىگە كەپتىمەن.

چىرىكلەر تاشاخۇنۇمنىڭ ئۆيىگە كىرىپ كەتكەندىن كېيىن، مەن تەشۋىش بىلەن قاراياغاچنىڭ قېشىغا باردىم. قاراياغاچقا ئېسىلغان ئىككى ئادەم — تاشاخۇنۇمنىڭ نامرات ئوتاقچىلىرى مۆمىن ئاكام بىلەن ھەسەن تاغام ئىدى. ئۇلارنىڭ يۈز-كۆزلىرى يېرىلغان، جاۋغايلىرىدىن قان ئېقىپ تۇراتتى، پۇتى تەرىپىدىن ئېسىلغان مۆمىن ئاكامنىڭ جۇل-جۇل چاپانلىرى تۆۋەنگە سىرىلىپ چۈشكەنلىكتىن، قورۇق ئۇستىخان بەدىنى ئېچىلىپ قالغان ۋە مۇزلاپ كوكۇرۇپ كەتكەن ئىدى......

شۇ كۈنى كوز باغلانغىچە يۇرتداشلار قانچە قىلغان بىلەن يۈز ئۇلاق قورۇق ئوتۇننى تەييار قىلالمىدى. بىز-نىڭ يۇرت شەھەرگە يېقىن بولغانلىقتىن، بۇ يەردە ئەزەلدىن ئوتۇن قىس ئىدى. شۇڭا، كوپچىلىك ئاز-تولا پۇل-پۈچەكلىرىنى يىغىش قىلىپ، شەھەر بازىرىدىن ئوتۇن سېتىۋېلىپ ئالۋاڭ ئوتۇننى تولىمەكچى بولۇشتى. ئەمما بۇ تەلەپكە چىرىكلەر ماقۇل بولغىچە تۈن تەڭ بولدى. مۆمىن ئاكام بىلەن ھەسەن تاغامنى ئۇلارنىڭ چۈچۈ-

www.uyghurkitap.com

رىدەك ئۇششاق باللىرى، قوۋم - قېرىنداشلىرى ۋە يېزىدىكى غەزەپلەنگەن دېخانلار قاراياغاچتىن يىشىۋالغاندا، پۈتكۈل ئۆمرى رىيازەت چېكىش بىلەن ئۆتكەن بۇ ئىككى دېخاننىڭ نەپسى ئۈزۈلەي دەپلا قالغان ئىدى!...

مانا شۇ كۈندىن باشلاپ مېنىڭ يېزامنىڭ دېخانلىرى تاكى ئازاتلىق بولغىچە بۇ قاراياغاچنىڭ ئالدىدىن ئۆتسە، ئىختىيارسىز باشلىرىنى تۆۋەن سېلىپ كۆزلىرىگە ياش ئالاتتى ۋە ئۇنى "قانلىق دەرەخ" دەپ ئاتاشتى......

تۈگمەس پاچە

ھەيلىمىزنىڭ ئالدىدا بىر تاشلىقچە سۈيى بار بىر ئۆستەڭ بولۇپ، بۇ سۇ بىزنىڭ يېزىنىڭ جان تومۇرى ئىدى. مۇشۇ سۇدىن باشقا ھېچقانداق سۇ مەنبەئىمۇ يوق ئىدى. بۇ سۇ دەل بىزنىڭ يالاڭ قانات ئىشىگىمىز ئالدىغا كەلگەندە، كىچىككىنە تۇما ئارقىلىق ئىككىگە بولۇنۇپ، بىرى ئاياقچىلا مەھەللىسى تەرەپكە، بىرسى، يار بېشى مەھەللىسى تەرەپكە ئېقىپ كېتىدۇ، مەن بۇ تۇما بېشىدا تالاي كىشىلەرنىڭ "سۇ - سۇ" دەپ چاڭقاپ، دەرت - ئەلەم بىلەن سۇغا قانماي ئۆتۈپ كەتكەنلىكىنى كۆرگەن.

مېنىڭ يېزامنىڭ مويسىپىتلىرى بۇ تۇمىنى "جېدەلى تۈگمەيدىغان تۇما" دەپ ئاتايتتى. ھەقىقەتەنمۇ بۇ تۇما بېشىدا ئەگىز سۇلىرى ئېقىپ كەلگەن باش ئەتىيازدىن تاكى قارا كۈزگىچە جېدەل - ماجرا تۈگمەيتتى.

1947 - يىلىنىڭ كۈزگى تېرىم مەزگىلى بولسا

كىرەك. ئاياقچىلا مەھەللىسىنىڭ ئېرىقىدىن سۇ تۇتىدىغان ھېزىماخۇن باينىڭ چوڭ ئوغلى ئۇز يېرىگە سۇ تۇتۇش نۆۋىتى كەلگەن بىر كۈنى نەپسانىيەتچىلىك قىلىپ، ئاياقچىلا ئېرىقىنىڭ تۇما تاختىسىنى سەل ئېگىزلىتىپ، يار بېشى تومسىنىڭ تۇما تاختىسىنى سەل پەسلىتىپ قويىدۇ، شۇنىڭ بىلەن سۇ ئاياقچىلا ئېرىقىغا كۆپرەك ئاقىدۇ، بۇ ئەھۋالدىن خەۋەر تاپقان تاشاخۇنۇم ئۇز تەۋەلىكىگە ئۇتىدىغان سۇنىڭ كەملەپ كەتكەنلىكىدىن غەزەپلىنىدۇ-دە، ئادەم ئەۋەتىپ ئاياقچىلا مەھەللىسىگە ئايرىلىدىغان تۇما ئېغىزىنى پۇتۇنلەي بېكىتىۋېتىدۇ ۋە چوڭ ئوغلىغا بۇيرۇيدۇ:

— يار بېشى تەرەپتىن سۇ تۇتىدىغانلارنىڭ ھەممىسىگە ئېيت، قولىغا كالتەك-توقماق ئېلىپ تۇما بېشىغا يىغىلىشسۇن!

ھېزىماخۇن باي بىلەن تاشاخۇنۇم بىر يېزىنىڭ ئىككى تەرىپىگە خوجايىنلىق قىلىدىغان "چوڭ" لار بولۇپ، كۆپتىن بېرى يۇقۇرى-تۆۋەنلىك تالىشىپ يۈرگەن ئىدى. ئاسانلىقچە بىر بىرىگە يول قويۇشمايتتى. ھېزىماخۇن باي تاشاخۇنۇمنىڭ تاقاقنى پۇتۇنلەي بېكىتىۋەتكەنلىكىنى ئاڭلاپ، مۇشۇ پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ ئۇزىنى بىر كۆرسىتىپ قويۇشنى كۆڭلىگە پۈكىدۇ-دە، ئاياقچىلا مەھەللىلىكلەرنى يىغىپ، كۆپچىلىكنى تاشاخۇنۇمنىڭ ئادەملىرىنى تۇما بېشىدىن قوغلىۋەتەلىسە چوڭ زارەخەتمە ئۇتكۈزۈپ بېرىشكە، ئەگەر بۇ قېتىمقى ئېلىشىشتا قارشى تەرەپتىن ئۆلۈم-يېتىم بولۇپ

قىلىپ، جاۋاپقا تارتىلىدىغان ئىش بولۇپ قالسا، ھۆكۈمەت ئالدىدا شەخسەن ئۆزى بارلىق دېپى - دۇنىياسىنى تىكىپ، باش - پانا بولۇشقا ۋەدە قىلىدۇ.

شۇنىڭ بىلەن ئاياقچىلا مەھەللىسىدىكىلەر كالتەك - توقماق كوتىرىپ توپا بېشىغا باستۇرۇپ باردۇ. بۇ چاغدا تاشاخۇنۇم ئۆز ئادەملىرىنى ئالدىقاچان "تەييار" قىلىپ قويى - غان ئىدى. ئۇلار ھە دىگەندىلا جېدەلنى گەپ تالىشىشتىن باشلايدۇ، كېسەلنىڭ ئانىسى ئەسنەك، جېدەلنىڭ ئانىسى تەستەك، دىگەندەك، كىمدۇر بىرسى ھىزىماخۇن باينىڭ چوڭ ئوغلىنىڭ كوزىگە قوالى بىلەن نوقۇيدۇ. تاشاخۇنۇم شۇنىڭ بىلەن تەڭ، "تۇرامسەن خەق، ئۇرە - ئۇر!" دەپ ۋاقىرايدۇ. تىل - ئاھانەتتىن قىزىشىپ قالغان خەق سەرەڭگە يېقىلغان قۇرۇق غازاڭدەك لاپپىدە يېنىپ، بىر بىرىگە ئېتىلىشىدۇ. "ئۇر - ئۇر" باشلىنىپ، ھەممە يەردىن قى - چۇ، ۋاقىراش - جاقىراش سادالىرى ياڭرايدۇ. كىمنى كىمنىڭ ئۇرۇۋاتقانلىقىنى ئايرىۋېلىش تەس ئىدى، توقماق - چوماق، پالتا كەتمەننىڭ بىر بىرىگە ئۇرۇلۇشىدىن چىققان ئاۋازنى كىشىلەر يىراقتىن ئاڭلايدۇ......

جېدەل پەيزىۋات ناھىيىسىدىن يۇرت ئاتلاپ كېلىپ تاشاخۇنۇمغا يىللىدىچىلىق قىلىۋاتقان ئويلەنمىگەن يىگىت ھاشىمنىڭ ئولۇمى، سۇ تۇتقىدەك يېرى بولمىغان ئۇچ كى - شىنىڭ پۇت - قوللىرىنىڭ كېسىپ تاشلىنىشى بىلەن ئاياقلى - شىدۇ. ئولگۇچى تاشاخۇنۇم تەرەپتىن بولۇپ، ئەيىپناق قىلىپ قويۇلغان 3 كىشى ھىزىماخۇن باي تەرەپتىن ئىدى. جېدەل

بېسىۋقاندىن كېيىن، توما بېشىدىكى سۇ تەقسىماتى ئەسلىگە كەلتۈرۈلۈپ، سۇ ھەر ئىككى باينىڭ ئېتىزلىرىغا تەڭ ئاقىدۇ. لېكىن، نىمە ئۈچۈندۇر ھەر ئىككى باي بىر بىرىگە خۇن داۋاسى قىلىشمايدۇ، "خۇن دەۋاسى" قىلىشماسلىقىنىڭ سەۋەبى شۇكى، بۇ دەۋانى شۇ كەمدىكى يېزا قازىسى ھەر ئىككى باي ئۈچۈن پايدىسىز ھېساپلاپ، ھۆكۈمەت ئالدىغا بارماسلىققا دەۋەت قىلىپ، دەرھال جىمىقتۇرۇۋېتىدۇ......

مېنىڭ يېزامدىكى بۇ ئىككى باي ھېساۋىغا بولۇپ تۇرىدىغان ئۆلۈم - يىتىم يىللىدا دىگۇدەك تەكرارلىنىدىغان ئىشلاردىن بولغاچقا، بۇ پاجىەمۇ كوپ ئۆتمەي ئۇنتۇلۇپ كەتكەن ئىدى.

"قاسىم قوشماق كوپىراتىۋى"

مەن ئوز يېزامدا بولغان كۆنلەردە كوپرەك 173 ئائىلە دىخاندىن تەركىپ تاپقان. كوپەراتىپ — "قاسىم قوشماق كوپىراتىۋى" نىڭ مۇدىرى يولداش قاسىم قوشماق بىلەن بىللە بولدۇم.

قاسىم قوشماق ئەسلىدە يار بېشى مەھەللىسىدە ئولتۇرۇشلۇق قوشماق باپكارنىڭ ئوغلى بولۇپ، تاپىنى يەرگە تەككەندىن تارتىپ ئاياق مەھەللىنىڭ ئايىغىدىكى سازلىق ئىچىدە تاشاخۇنۇمنىڭ ئۆي - ئۈچكىسىنى باقىدىغان پادىچى ئىدى. ئۇنىڭ بىلەن مەن ئوسمۇرلۇك چاغلىرىمىزدا ئىناق دوستلاردىن بولۇپ ئوتكەن ئىدۇق. ئىگىز بوي، چوڭ كوز، بۇغداي ئوڭلۇك بۇ "پادىچى" ئەينى يىللاردا ئوز تەڭ-

تۇشلىرىدىن زىرەك، چاققان ۋە باشقا پادىچىلارغا دىلكەش-
لىك قىلىدىغان پەزىلەتلىرى بىلەن ئالاھىدە ئايرىلىپ
تۇراتتى.

قاسىم قوشماق ئازاتلىقتىن كېيىن كەچكۇرسلاردا ئوقۇپ ساۋادىنى چىقارغان. ئىجارە ھەققىنى كېمەيتىش، زومىگەرلەرگە قارشى تۇرۇش، يەر ئىسلاھاتى ھەركەتلىرىدە كوكرەك كېرىپ ئوتتۇرىغا چىقىپ، دەرتمەن دىخانلارغا باشلامچىلىق قىلىپ، زومىگەر پىرىششىك تاشاخۇنۇم ۋە ئازاتلىقتىن كېيىن بوزغۇنچىلىق ھەركەتلىرىنى توختاتمىغان باي دىخان ھىزىمنى خەلقنىڭ سوراق سەھنىسىگە تارتىپ چىقىپ، ئەدىۋىنى بېرىپتۇ. تەبىي كەنت. مەمۇرى كەنتلەرگە باشلىق، ناھىيلىك خەلق قۇرۇلتىيغا ۋەكىل بولۇپ سايلى-نىپتۇ، كومپارتىيىگە ئەزا بوپتۇ. 1954 - يىلىنىڭ ئاخىرىدا بۇ ئەتراپتا بىرىنچى بولۇپ، نامرات دىخانلارنى تەشكىللەپ تۇنجى يېزا ئىگىلىك ئىشلەپچىقىرىش كوپىراتىۋىنى قۇرۇپ-تۇ. بۇ كوپىراتىپ رايون بويىچە دەسلەپكى كوپىراتىپ بولغانلىقتىن كىشىلەر ئۇنى ”قاسىم قوشماق كوپىراتىۋى“ دەيدىكەن.

قاسىم قوشماق ھازىر كوپىراتىپنىڭ مۇدىرى ھەم كوپىراتىپ پارتىيە ياچېيكىسىنىڭ سېكرېتارى ئىكەن:

— ئوتكەن 6 يىل ئاجايىپ يىللار بولدى، — دېدى قاسىم قوشماق مەن بىلەن سوھبەتلىشىپ ئولتۇرۇپ، — تەلىيىمىز ئوك ئىكەن، ئۇستىمىزدىن دوم كومتۇرۇلگەن قازان ئېلىۋېتىلگەندەك، يورۇق دۇنياغا ئېرىشىپ، تەقدىرى-

مىز باشقىچە بولۇپ كەتتى. يەر ئىسلاھاتىدا پۇت-قول-
مىزدىكى كىشەنلەر چېقىپ تاشلاندى، قەد كۆتەردۇق.
ئارقىدىنلا تەشكىللەندۇق. ھال-ئوقتىمىز يامان ئەمەس.
قازانىمۇ، چومۇچىمۇ ياغ بولىدىغان زامان كەلگەندەك قىلىدۇ.
كوپېراتىۋىمىز ئۇدا ئىككى يىل مول ھوسۇل ئالدى. ناھىيە
بويىچە كوپ قېتىم تەقدىرلەندى. بۇ يىل 400 مو بىنەم
ئېچىپ شال تېرىدۇق. تونۇگۇن باھالاش ھەيئەتلىرى بۇ
شالنىڭ مو بېشى مەھسۇلاتىنى 470 جىڭ قىلىپ بېكىتىپ
باھالىدى. بىز ئەمدى كونا دىخان ئەمەس، تەشكىللەنگەن
سوتسىيالىستىك يېڭى دىخان بولۇپ قېلىۋاتىمىز. ئەڭ
مۇھىمى، يۇرتداشلار ئەمدى ئۆز تەقدىرىنىڭ ئۆز قولىدا
ئىكەنلىكىگە ئىشەندى!......

مەن ئۆز يېزامدا بولغان كۈنلەردە قېرىنداشلارنىڭ
يېڭى ئۆيلىرىدە، كەچكۇرس، يېڭى مەكتەپ، مەدەنىيەت ئۆيى،
سەنئەت گۇرۇپپىسىنىڭ مەشرەپلىرىدە ۋە قاينام-تاشقىنلىق،
خوشال ئەمگەك قايناغان ئېتىزلاردا بولدۇم. ھەممە يەردە
كونا دۇنيادىن يېڭى دۇنياغا قەدەم قويغان يېڭى دىخان-
لارنىڭ گۈللىنىش مەنزىرىسى قۇچاق ئاچقان.

قېرىنداشلارنىڭ ھەممىسى:

— ئالغا ئىلگىرىلەشنىڭ بىرىنچى قەدىمىنى باسقانلى-
غىمىزغا گۇمان قىلمايمىز، تېخىمۇ گۈزەل، تېخىمۇ پارلاق
يېڭى ھايات ئالدىمىزدا،—دەپ ئىشەنچ بىلەن سوزلەيتتى......

1956-يىلى ئوكتەبىر، قەشقەر.

www.uyghurkitap.com

孜来甫仙河边

（维吾尔文）

柯尤慕·图尔迪

新疆人民出版社出版

（乌鲁木齐市解放路306号）

新疆新华书店发行　新疆新华印刷厂印刷

787×1092毫米 32开本　8 $\frac{3}{8}$ 印张

1981年1月第1版　1981年2月第1次印刷

印数：1—15,000

书号：M10098·459　定价：0.40元